

**ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**КАФЕДРА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ФІНАНСІВ І ПРАВА**

Ю. Ю. БОБРОВА

**СУДОУСТРІЙ
ТА
ВІЙСЬКОВІ ПРАВООХОРОННІ
ОРГАНИ В УКРАЇНІ**

Навчальний посібник

Київ, 2022

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор І. М. Коропатнік
(Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса
Шевченка)

доктор юридичних наук, доцент В.Й. Пашинський
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Рекомендовано до друку Вченою радою
Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 11 від 3 січня 2022 р.)

Боброва Ю.Ю.

Судоустрій та військові правоохоронні органи в Україні: навч. посібн. / Ю.Ю. Боброва – К.: ВІ КНУ. 2022. – 220 с.

У навчальному посібнику «Судоустрій та військові правоохоронні органи» надано основні теоретичні положення законодавчих основ діяльності правоохоронних, судових, правозахисних, військових правоохоронних органів, що допоможуть курсантам, студентам, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, й викладачам Військового інституту, інших ВВНЗ, науково-педагогічним працівникам факультету військової підготовки, а також офіцерам загальновійськових штабів у доступній формі зрозуміти і засвоїти теоретичний матеріал щодо побудови та функціонування в Україні судоустрою та військових правоохоронних органів.

Посібник складається із двох частин: Загальні положення (вихідні базові положення навчальної дисципліни) та Особлива частина (законодавчі основи, принципи, структура, функції, повноваження прокуратури, поліції, органів досудового розслідування, виконавчої служби, пенітенціарної системи, Служби безпеки України, адвокатури та нотаріату, а також Військової служби правопорядку у Збройних силах України, судової системи та Конституційного Суду України), що відповідає структурі навчального курсу «Судоустрій та військові правоохоронні органи».

Після кожного підрозділу у посібнику наведено питання для самоконтролю та ряд практичних завдань (тести, задачі, практичні ситуації), вирішення яких дасть змогу краще засвоїти теоретичний матеріал та отримати необхідні знання.

Навчальний посібник підготовлено з урахуванням всіх актуальних змін у законодавстві з даної проблематики і він стане у нагоді курсантам у підготовці до заліку чи іспиту із даної навчальної дисципліни.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БВПД	–	безоплатна вторинна правова допомога
БПД	–	безоплатна правова допомога
БППД	–	безоплатна первинна правова допомога
ВВНЗ	–	Вищий військовий навчальний заклад
ВСП	–	Військова служба правопорядку України
ДМС	–	Державна міграційна служба України
ДСНС	–	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЗСУ	–	Збройні Сили України
КАСУ	–	Кодекс адміністративного судочинства України
КВК	–	Кримінально-виконавчий кодекс України
КК	–	Кримінальний кодекс України
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	–	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МОУ	–	Міністерство оборони України
МЦ	–	місцеві центри
МІН'ЮСТ	–	Міністерство юстиції України
НГ	–	Національна гвардія України
НМДГ	–	неоподаткований мінімум доходів громадян
СБУ	–	Служба безпеки України
СВПО	–	Судоустрій та військові правоохоронні органи
Ст.	–	стаття
УВП	–	установа виконання покарання
ЦПК	–	Цивільний процесуальний кодекс України
Ч.	–	частина

ЗМІСТ

Список умовних скорочень	3
ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
1.1. Предмет, система, нормативна база навчальної дисципліни «Судоустрій та військові правоохоронні органи в Україні»	6
1.2. Правоохоронна, судова та правозахисна діяльність	10
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА	21
2.1. Прокуратура України	21
2.2. Поліція в Україні	37
2.3. Діяльність адвокатури в Україні та її роль у захисті інтересів органів військового управління та реалізації прав військовослужбовців	51
2.4. Система органів досудового розслідування в Україні та їх діяльність у Збройних Силах України	62
2.5. Діяльність нотаріату в Україні	70
2.6. Виконавча служба в Україні	80
2.7. Служба безпеки України	97
2.8. Судова система України	106
2.9. Конституційний Суд України	126
2.10. Пенітенціарна система України	149
2.11. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України	174
Перелік питань які виносяться на іспит	183
Список літератури	186
ДОДАТКИ	190

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Судоустрій та військові правоохоронні органи» є однією із базових навчальних дисциплін для військових юристів, адже дає вихідні знання про діяльність правоохоронних, судових, правозахисних, військових правоохоронних органів. На розумінні основних засад побудови цих органів базується подальше розуміння процесуального підґрунтя відправлення судочинства, проведення досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності тощо.

У навчальному посібнику «Судоустрій та військові правоохоронні органи» надано основні теоретичні положення законодавчих основ діяльності правоохоронних, судових, правозахисних, військових правоохоронних органів, що допоможуть курсантам, студентам, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, й викладачам Військового інституту, інших ВВНЗ, науково-педагогічним працівникам факультету військової підготовки, а також офіцерам загальновійськових штабів у доступній формі зрозуміти і засвоїти теоретичний матеріал щодо побудови та функціонування в Україні судоустрою та військових правоохоронних органів.

Посібник складається із двох частин: Загальні положення (вихідні базові положення навчальної дисципліни) та Особлива частина (законодавчі основи, принципи, структура, функції, повноваження прокуратури, поліції, органів досудового розслідування, виконавчої служби, пенітенціарної системи, Служби безпеки України, адвокатури та нотаріату, а також Військової служби правопорядку у Збройних силах України, судової системи та Конституційного Суду України), що відповідає структурі навчального курсу «Судоустрій та військові правоохоронні органи».

Після кожного підрозділу у посібнику наведено питання для самоконтролю та ряд практичних завдань (тести, задачі, практичні ситуації), вирішення яких дасть змогу краще засвоїти теоретичний матеріал та отримати необхідні знання.

Навчальний посібник підготовлено з урахуванням всіх актуальних змін у законодавстві з даної проблематики і він стане у нагоді курсантам у підготовці до заліку чи іспиту із даної навчальної дисципліни.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА, НОРМАТИВНА БАЗА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОУСТРІЙ ТА ВІЙСЬКОВІ ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ В УКРАЇНІ»

Судоустрій та військові правоохоронні органи України – одна з основних правових дисциплін, яка вивчається на першому (другому) курсі у вищих військових навчальних закладах на факультетах підготовки юристів.

Вона вивчає основні поняття щодо організації та діяльності суду, прокуратури, інших правоохоронних органів, у тому числі військових.

Судоустрій та військові правоохоронні органи України – своєрідний вступ до вивчення інших профільюючих юридичних дисциплін, матеріальних й процесуальних галузей українського права. Без знання питань організації, діяльності судів, прокуратури, їх завдань і повноважень неможливо засвоїти порядок їх діяльності, застосування ними правових норм, взаємини між ними у вирішенні завдань зміцнення законності і правопорядку.

Предмет будь-якої навчальної дисципліни визначається юридичною проблематикою, що підлягає вивченню. З урахування цих загальних положень необхідно виходити при визначенні предмету і навчальної дисципліни «Судоустрій та військові правоохоронні органи України».

Предметом даної дисципліни є система знань щодо нормативно-правової бази, основних засад організації, завдань, повноважень та основних напрямів діяльності державних органів та недержавних правових (самоврядних) інститутів з діяльності у судовій сфері, а також правоохорони так і правозахисту, взаємодію між ними та з державними органами різних гілок влади.

Предмет вивчення дисципліни СВПО слід розрізняти в широкому і вузькому розумінні.

У *широкому* – це дослідження виникнення і сучасна побудова всіх правоохоронних органів держави, у тому числі військових та суду.

У *вузькому* розумінні – це норми ряду галузей права, в яких закріплено побудову правоохоронних органів, у тому числі військових та суду; їх повноваження.

У нормах конституційного права закріплено суспільний і державний устрій України, побудова механізму всієї нашої держави, у тому числі і правоохоронних органів та суду. Знаходить своє закріплене призначення нотаріату і адвокатури в суспільстві, а також передбачено наявність в механізмі держави таких правоохоронних органів як Мін'юст, МВС, Національна поліція. Отже, усі норми конституційного права, які стосуються зазначених органів і організацій входять до безпосереднього предмету вивчення нашої дисципліни. Більш детально побудову правоохоронних органів регламентовано іншими галузями права, наприклад, адміністративним, кримінальним процесуальним, цивільним процесуальним, фінансовим та іншими, у зв'язку з чим ці норми теж є складовою частиною курсу, який вивчається.

З урахуванням цього дисципліну «Судоустрій та військові правоохоронні органи України» можна визначити як таку, в рамках якої вивчаються основи організації та найбільш істотні напрями і завдання діяльності судових, правоохоронних та правозахисних органів, їх взаємодія один з одним та іншими органами держави.

Система чи зовнішня побудова курсу «Судоустрій та військові правоохоронні органи України» включає в себе дві частини: загальну і особливу.

Загальна частина присвячена таким основним, вихідним положенням як поняття, предмет, завдання навчальної дисципліни, законодавчі джерела дисципліни, методи пізнання, співвідношення з іншими навчальними дисциплінами.

Особлива частина розглядає всі і кожен окремо судовий, правоохоронний та правозахисний орган, його виникнення, організацію, побудову, внутрішню систему і структуру, цілі, завдання та функції.

Систему дисципліни складає сукупність взаємопов'язаних між собою проблем і питань, які вивчаються в даній дисципліні і складаються з наступних тем:

- Предмет, система та основні поняття навчальної дисципліни «Судоустрій та військові правоохоронні органи України».

- Органи прокуратури.
- МВС і Національна поліція України.
- Органи досудового розслідування в Україні.
- Адвокатура України.
- Нотаріат в Україні.
- Служба безпеки України.
- Виконавча служба України.
- Судова влада в Україні.
- Конституційний Суд України

Навчальна дисципліна «Судоустрій та військові правоохоронні органи України» займає самостійне місце в системі юридичних дисциплін. У той же час вона тісно пов'язана і взаємодіє з іншими галузями права, науками та навчальними дисциплінами. Насамперед, необхідно вказати на його поєднання з конституційним правом. У Конституції України закріплено більшість принципів правосуддя, кримінального процесу, основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина (розділ 2 Основного Закону), наявні норми, які регламентують напрямки діяльності прокуратури (розділ 7), визначено систему судоустрою, закріплено гарантії незалежності суддів, основні засади судочинства, окреслена компетенція Вищої ради правосуддя щодо формування суддівського корпусу (розділ 8).

Діяльність правоохоронних органів та суду тісно пов'язана з системою знань, які є предметом вивчення теорії держави і права, історії держави та права. Пізнання багатьох питань організації та діяльності суду, правоохоронних органів вимагає бачення конкретних правових явищ у розвитку на фоні історичних подій, в порівнянні з накопиченим правовим досвідом як в нашій країні, так і за її межами.

Навчальна дисципліна має тісний зв'язок з кримінальним та цивільним процесом. Кримінальний процес визначає порядок діяльності суду, органів досудового розслідування, прокуратури щодо досудового розслідування, судового розгляду і вирішення кримінальних справ. Наявні норми, що визначають компетенцію прокурора на різних стадіях кримінального провадження та правове становище захисника (адвоката) у кримінальному провадженні (ст.ст. 22, 45-54 КПК).

Може йти мова про зв'язок спецкурсу з адміністративним правом та адміністративним процесом, теорією оперативно-розшукової діяльності, криміналістикою, судовою психологією. Якщо взяти будь-яку юридичну навчальну дисципліну, що вивчається у навчальному закладі, то без ускладнень можливо віднайти зв'язок з курсом «Судоустрій та військові правоохоронні органи України». Не ізольована дисципліна «Судоустрій та військові правоохоронні органи України» від жодної з юридичних дисциплін, адже будь-яка зі сфер правового регулювання вимагає захисту, який здійснюють уповноважені на те судові, правоохоронні та правозахисні органи.

Оскільки предмет цієї дисципліни є комплексним, пізнання основ організації судової влади та військових правоохоронних органів потребує вивчення значної кількості нормативно-правових актів. Адже діяльність кожного правоохоронного органу регламентується багатьма актами законодавства.

Усі нормативно-правові акти залежно від їх змісту (предмета) можна поділити на групи. Це: 1) акти загального характеру; 2) нормативні акти щодо організації й функціонування органів: а) судової влади і суддів; б) юстиції і установ, що здійснюють виконання судових рішень; в) прокуратури; г) досудового розслідування злочинів; г) з надання правової допомоги; д) нотаріату; е) ВСП тощо.

Акти загального характеру. Конституція України. Конституція має найвищу юридичну силу. Звернення до суду для захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції гарантується (ст. 8). Визначається також, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Судові рішення

ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України (ст. 124).

Згідно зі ст. 19 Основного Закону органи державної влади, до яких належить більшість правоохоронних органів, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України. Конституція України гарантує, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом, і забезпечує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, службових і службових осіб (ст. 55). Основний Закон закріплює принципи побудови судової системи (ч. 1 ст. 125), основні засади судочинства (ч. 3 ст. 129), закладає підвалини для визначення статусу суддів (статті 127–129) і засади фінансування судів (ст. 130).

Для дисципліни «Судоустрій та військові правоохоронні органи України» першочергове значення мають положення розділів: II – «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»; VIII – «Правосуддя»; XII – «Конституційний Суд України» Основного Закону.

Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Відповідно до ст. 9 Конституції України такі чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства. Серед таких міжнародних правових актів є низка договорів, що визначають способи захисту прав і свобод людини, вимоги до організації судової влади, забезпечення її незалежності та ін. Найважливішими з них є:

Загальна декларація прав людини, схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.;

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, схвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р.;

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.;

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів обходження або покарання;

Основні принципи незалежності суддів, схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 13 грудня 1985 р., та ін.

Кримінальний процесуальний кодекс України регламентує; а) процедуру досудового розслідування злочинів; б) повноваження прокурора з кримінального переслідування злочинів; в) принципи судочинства; г) процедуру розгляду справ у всіх судових інстанціях; д) порядок оскарження рішень суду та ін. Він наводить 22 загальні засади кримінального судочинства, яким повинні відповідати зміст і форма кримінального провадження, а саме: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу й особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності, презумпція невинності й забезпечення доведеності вини, свобода від самовикриття і право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї, заборона двічі притягати до кримінальної відповідальності за одне й те ж саме правопорушення, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя й обов'язковість судових рішень, змагальність сторін і свобода на подання ними до суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, безпосередність дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого, публічність, диспозитивність, гласність і відкритість судового провадження і його повне фіксування технічними засобами, розумність строків, мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

Законодавство про судову владу і статус суддів. Нормативно-правові акти, які регулюють питання організації й реалізації судової влади в Україні, прийняті відповідно й у розвиток конституційних положень. До них належать Закони України: «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р.; «Про судоустрій і статус суддів» від 7 червня 2016 р.; «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р.; «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 р.; «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р.; «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р.; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 р.; «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 р.; «Про виконання рішень

та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р.; «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. та ін.

Законодавство про органи юстиції її органи, що здійснюють виконання судових рішень. До правових основ діяльності Міністерства юстиції України належать такі акти: положення «Про Міністерство юстиції України», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228; «Про затвердження положень про територіальні органи Міністерства юстиції України», схвалене наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. Останнім визначається діяльність Головних управлінь Мін'юсту в АРК, областях, містах Києві і Севастополі, а також районних, районних у містах, міських (міст обласного значення), міськрайонних, міжрайонних управлінь юстиції.

Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. визначає основи організації та діяльності з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями, їхні завдання та правовий статус.

Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. визначає умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (службових осіб), що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 р. На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Законодавство про діяльність органів прокуратури. До нормативно-правових актів, що регламентують організацію й діяльність прокуратури, належать: Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., а також накази, розпорядження, інструкції Генерального прокурора.

Законодавство про органи досудового розслідування злочинів. Численна група нормативно-правових актів, що регламентують досудове розслідування злочинів, охоплює: КПК від 13 квітня 2012 р.; Митний кодекс України від 13 березня 2012 р.; Закони України: «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р.; «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р.; «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р.; «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 р.; Положення, затверджені Кабінетом Міністрів України: «Про Державну фіскальну службу України» від 21 травня 2014 р. № 236/2014; «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28 жовтня 2015 р. № 878 тощо.

Законодавство про організацію правової допомоги. Право кожного на правову допомогу передбачено Конституцією України. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. містить завдання, принципи й організаційні форми діяльності адвокатури, види й гарантії адвокатської діяльності, основи правового статусу адвоката, підстави й порядок притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Важливу роль у забезпеченні права на правову допомогу відіграє Концепція формування системи безоплатної правової допомоги в Україні 2006 р., більшість положень якої реалізовано в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р., що вперше визначив механізм надання правової допомоги громадянам, які не в змозі оплатити послуги кваліфікованого фахового юриста, і створив передумови для розвитку мережі установ, що надаватимуть відповідні послуги громадянам.

Законодавство про нотаріат. Центральне місце серед нормативно-правових актів, які регулюють діяльність нотаріату, займає Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. Питання організації й діяльності цього органу в Україні визначаються також указами Президента України, актами Кабінету Міністрів України, інструкціями й наказами Міністерства юстиції України.

Законодавство про військові правоохоронні органи: Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України».

1.2. ПРАВООХОРОННА, СУДОВА ТА ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Юридична діяльність – це вид соціальної діяльності, який здійснюють юристи з використанням юридичних засобів, дотримуючись в установлених законом випадках юридичної форми з метою розв'язання різних юридичних проблем. Це система юридично значущих, законодавчо регламентованих дій та операцій, спрямована на задоволення публічних і приватних інтересів. Вона являє собою різновид соціальної діяльності. Їй притаманні основні риси, характерні для будь-якої соціальної діяльності: предметність, доцільність тощо.

За *суб'єктами* розрізняють такі види юридичної діяльності:

- 1) правоохоронна діяльність;
- 2) судова діяльність;
- 3) правозахисна діяльність.

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Правоохоронна функція держави полягає у забезпеченні конституційного порядку, національної безпеки; вона зумовлює стан законності, актуалізує охорону конституційних прав людини і громадянина та відновлення порушених неправомірним чином цих прав.

В Україні за чинним законодавством можлива лише державна правоохоронна діяльність. Недержавна правоохоронна діяльність не передбачена, хоч участь громадян в охороні правопорядку та державного кордону є досить розвиненою та регламентованою.

У статті 3 Конституції України людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку проголошено найвищою соціальною цінністю, а отже, державні органи, що вирішують проблеми життєзабезпечення людини, мають дбати про її охорону та захист як найвищої соціальної цінності.

Структурно до системи правоохоронної діяльності входять такі напрями:

- а) діяльність з виявлення, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень;
- б) діяльність органів прокуратури з виконання покладених на них функцій (підтримання державного обвинувачення в суді, функція представництва);
- в) діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони правопорядку.
- г) діяльність державних органів із організаційного забезпечення діяльності органів судової влади;

А. Діяльність з виявлення, запобігання та досудове розслідування кримінальних правопорушень

Законодавство з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень охоплює наступні види діяльності:

- а) досудове слідство;
- б) дізнання;
- в) оперативно-розшукова.

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ст. 3 КПК).

Досудове розслідування є формою досудової підготовки матеріалів кримінального провадження, яке здійснюється у формі **досудового слідства та дізнання**.

Досудове слідство – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК).

Дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК).

У ч. 1 ст. 38 КПК передбачено, що органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є:

- 1) слідчі підрозділи:
 - а) органів Національної поліції;
 - б) органів безпеки;

- в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- г) органів державного бюро розслідувань;
- г) органів Державної кримінально-виконавчої служби України.

2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою.

При досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів:

- органів Національної поліції;
- органів безпеки;
- органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства;
- органів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (ч. 1 ст. 41 КПК).

Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом (ч. 2, 3 ст. 41 КПК).

Названі органи виконують такий напрям правоохоронної діяльності як виявлення, запобігання (у процесуальній та позапроцесуальній формі (ОРД) та досудове розслідування кримінальних правопорушень (виключно у процесуальній формі).

Б. Діяльність органів прокуратури з виконання покладених на них функцій (підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді, функція представництва)

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Діяльність органів прокуратури – один із засобів реалізації державної влади, яка функціонує виключно в інтересах цієї держави, вона закріплена в Конституцією України та іншими правовими актами. Державні інтереси полягають у захисті суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону, державної безпеки тощо.

Згідно зі ст. 131-1 Розділу VIII Конституції України прокуратура здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Систему прокуратури України становлять:

- 1) Офіс Генерального прокурора;
- 2) обласні прокуратури;
- 3) окружні прокуратури;

- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура;
- 5) Спеціалізована прокуратура у військовій і оборонній сфері.

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

В. Діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони правопорядку

Зазначені функції реалізують:

- Служби безпеки України;
- Державна прикордонна служба України;
- Національна поліція України;
- Національна гвардія України.

Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці (ст. 2 Закону). Систему Служби безпеки України складають Центральне управління Служби безпеки України, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення. На Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення і має таку загальну структуру:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- Морська охорона, яка складається із загонів морської охорони;
- органи охорони державного кордону – прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини;
- розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

У системі Державної прикордонної служби України є також навчальні заклади, науково-дослідні установи, підрозділи спеціального призначення та органи забезпечення.

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Систему поліції складають:

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) територіальні органи поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

У складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення.

У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення.

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Основними функціями Національної гвардії України є:

- 1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;
- 2) охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян;
- 3) участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;
- 4) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;
- 5) охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;
- 6) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;
- 7) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;
- 8) охорона центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;
- 9) участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- 10) участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;
- 11) участь у припиненні масових заворушень;
- 12) участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

13) участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення;

14) участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

15) участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються;

16) участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

17) участь у виконанні завдань територіальної оборони;

18) оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, переліки яких визначаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

19) участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань.

До складу Національної гвардії України входять:

1) головний орган військового управління Національної гвардії України;

2) оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України;

3) з'єднання, військові частини і підрозділи, вищі навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, установи та заклади, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України (ст. 5 Закону).

Г. Органи, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності органів судової влади

• **Міністерство юстиції України** є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що серед інших забезпечує формування та реалізує державну політику з питань у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб).

Основними завданнями Мін'юсту є:

– забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері захисту персональних даних, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);

– експертне забезпечення правосуддя;

– здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань.

– організовує відповідно до законодавства експертне забезпечення правосуддя та проведення науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи;

– забезпечує правове співробітництво судів та інших органів державної влади у цивільних і кримінальних справах із компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України, вирішує питання про видачу правопорушників (екстрадицію) і про передачу засуджених осіб, виконує інші функції, визначені законами і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– організовує виконання і надає методичну допомогу судам та іншим органам державної влади під час виконання міжнародних договорів України з питань, що належать до компетенції Мін'юсту;

– забезпечує отримання на запит суду або інших державних органів, у провадженні яких перебуває цивільна, кримінальна чи інша справа, інформації про іноземне законодавство на підставі міжнародних договорів України;

– здійснює інші повноваження, визначені законом.

Система органів юстиції включає:

Міністерство юстиції;

Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, м. м. Києві та Севастополі; районні, районні у містах управління юстиції.

До органів юстиції належать органи:

- а) виконавчого провадження,
- б) реєстрації актів громадського стану,
- в) органи державної реєстрації нормативно-правових актів та громадських об'єднань (Держ. реєстрац. служба України), а також
- г) нотаріат.

• **Вища рада правосуддя.** Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Повноваження Вищої ради правосуддя:

- 1) вносить подання про призначення судді на посаду;
- 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;
- 3) забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді;
- 4) утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів;
- 5) розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;
- 6) ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
- 7) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом;
- 8) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 9) вживає заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів;
- 10) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації;
- 11) ухвалює рішення про припинення відставки судді;
- 12) погоджує кількість суддів у суді;
- 13) затверджує Положення про Єдину судову інформаційну (автоматизовану) систему, Положення про Державну судову адміністрацію України та типові положення про її територіальні управління, Положення про Службу судової охорони, Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя, Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень;
- 14) погоджує Типове положення про апарат суду, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників;
- 15) надає обов'язкові до розгляду консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнює пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів;
- 16) здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення своєї діяльності; бере участь у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя;
- 17) затверджує за поданням Державної судової адміністрації України нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів;
- 18) погоджує в установленому порядку перерозподіл бюджетних видатків між судами, крім Верховного Суду;
- 19) призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників;

20) визначає за поданням Голови Державної судової адміністрації України граничну чисельність працівників Державної судової адміністрації України, у тому числі її територіальних управлінь;

20-1) призначає та звільняє з посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

20-2) приймає рішення про звільнення членів Вищої ради правосуддя;

21) здійснює інші повноваження, визначені цим Законом та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

• **Вища кваліфікаційна комісія суддів України** є державним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України здійснює наступні повноваження:

1) веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних;

2) проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит;

3) вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді;

4) вносить рекомендацію про переведення судді відповідно до цього Закону, крім переведення як дисциплінарної санкції;

5) визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України;

6) затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів, порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) та інші процедури виконання Комісією її функцій;

7) проводить кваліфікаційне оцінювання;

8) забезпечує ведення суддівського досьє, досьє кандидата на посаду судді;

9) бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

• **Державна судова адміністрація України**. Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом.

Державна судова адміністрація України та її територіальні управління в АРК, областях міст Києва та Севастополя здійснюють організаційне забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом.

Державної судової адміністрації України:

1) представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених цим Законом;

2) забезпечує належні умови діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених цим Законом;

3) вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення;

4) вивчає кадрові питання апарату судів, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;

5) забезпечує необхідні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації;

6) організовує роботу з ведення судової статистики, діловодства та архіву; контролює стан діловодства в судах;

7) готує бюджетний запит;

8) організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів;

9) забезпечує впровадження електронного суду; здійснює заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами;

10) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб, забезпечує функціонування системи відеоконференц-зв'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції;

11) взаємодіє з відповідними органами та установами, в тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;

12) розробляє та затверджує за погодженням із Вищою радою правосуддя Типове положення про апарат суду;

12-1) надає у випадках, передбачених цим Законом, Вищій раді правосуддя консультативний висновок, який є офіційним документом, що містить рекомендації та пропозиції щодо кількості суддів у суді (крім Верховного Суду), кількості суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду;

13) організовує діяльність служби судових розпорядників;

14) контролює діяльність Служби судової охорони;

15) затверджує положення про бібліотеку суду;

16) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Державної судової адміністрації України;

17) здійснює інші повноваження, визначені законом.

• **Служба судової охорони.** Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Вона підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України.

Повноваження Служби судової охорони:

1) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів;

2) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду;

3) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього;

4) здійснює заходи із запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді - учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї;

5) реагує в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу.

СУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Судова влада здійснює дві функції правосуддя і судовий контроль.

Головним завданням у системі судової діяльності є правосуддя, що об'єднує конституційну юрисдикцію, судочинство (як кримінальне, цивільне так і адміністративне, господарське) судів загальної юрисдикції.

Судам належить центральне місце у системі правового захисту конституційних та інших правових цінностей. Діяльність судів охоплює захист та охорону права, відновлення порушеного права, припинення порушення права.

Правосуддя – це державна діяльність, яку проводить суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами (ст. 124 Конституції України).

Систему судоустрою України складають **суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України**.

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Найвищим судовим органом у системі судоустрою України є Верховний Суд.

Судовій владі притаманна і функція судового контролю. Йдеться про контроль за законністю і обґрунтованістю рішень і дій державних органів їх посадових та службових осіб. Цей контроль здійснюють Конституційний Суд України, а також суди загальної юрисдикції.

Конституційний контроль – особливий напрям правоохоронної діяльності з перевірки відповідності законів та інших правових актів Конституції України.

В Україні єдиним органом конституційної юрисдикції є Конституційний Суд України. Він вирішує питання відповідності Конституції України законів та інших правових актів національного та міжнародного характеру, додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, а також питання щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Специфіка судової діяльності полягає в тому, що їй притаманні такі ознаки державної влади, як юрисдикційність, публічність і субординаційність.

Юрисдикційність судової діяльності полягає у сукупності правомочностей суб'єктів цієї діяльності з розгляду та вирішення спірних питань з захисту права, відновлення порушеного права, припинення порушення права, а також у тому, щоб оцінювати їх наявність або відсутність, оцінювати дії, факти, події, соціальні та індивідуальні ознаки юридичних і фізичних осіб, можливість застосовувати заходи правового впливу, у тому числі санкції. Відповідно до Конституції України (ст. 124) правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.

Публічність судової діяльності суть відкритості, політичної або партійної незаангажованості судів та суддів. Суд виступає і як державна установа, яка самостійно організує розгляд судових справ, ініціює виконання судових рішень, організує своє діловодство, а також аналізує судову статистику та узагальнює судову практику.

Субординаційність судової діяльності полягає в тому, що суди утворюють єдину систему із трьох судових інстанцій – судів першої інстанції, судів апеляційної та касаційної інстанцій.

ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Захист прав громадян потрібен, незважаючи на наявність системи контролю за законністю з боку органів прокуратури, контрольні повноваження інших уповноважених органів.

Правозахисна діяльність полягає у правовій допомозі юридичним особам, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства у спірних питаннях з охорони права, захисті фізичних осіб від обвинувачення та у державному гарантуванні охорони прав громадян правозахисними органами.

Правозахисна діяльність має деякі спільні ознаки із правоохоронною діяльністю. Так, адвокати можуть здійснювати правовстановлюючі або правозабезпечувальні дії. Досить широкими є повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Проте предмет правозахисної діяльності значно вузьчий, ніж у правоохоронній діяльності. Він стосується лише правової допомоги юридичним особам, громадянам України, іноземцям і особам без громадянства та захисту фізичних осіб від обвинувачення.

Правозахисна діяльність складається з кількох складових. У Конституції України закріплюється важливе «право знати право» (ст. 57) та право на професійну правничу допомогу (ст. 59).

Державним органом, який має сприяти розвитку юридичних послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб, надання їм платних послуг правового та технічного характеру, є Міністерство юстиції України та його органи на місцях (Мін'юст). До органів юстиції належать органи з виконавчого провадження, органи реєстрації актів громадянського стану, органи державної реєстрації нормативно-правових актів та громадських об'єднань, а також нотаріат.

Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності.

Правовою основою діяльності нотаріату є Закон України від 2 вересня 1993 р. «Про нотаріат». Цим законом регулюється діяльність нотаріату в Україні, визначається, хто може бути нотаріусом, встановлюється коло прав та обов'язків нотаріусів.

До правоохоронних органів, які надають юридичну (правову) допомогу відноситься адвокатура.

Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом.

Правова основа діяльності адвокатури передбачена Конституцією України, Законами України від 5 липня 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правову допомогу», Кримінальним процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України та Кодексом адміністративного судочинства України тощо.

Діяльність адвокатури, яка не є державною інституцією, є професійною діяльністю для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших органах влади (ст. 59 Конституції).

Контрольні запитання

1. Що є предметом навчальної дисципліни «Судоустрій та військові правоохоронні органи України»?
2. З якими навчальними дисциплінами має зв'язок навчальна дисципліна «Судоустрій та військові правоохоронні органи України»?
3. Які види діяльності входять до правоохоронної діяльності?
4. У чому полягає різниця між досудовим розслідуванням і дізнанням?
5. Які органи реалізують діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони правопорядку?
6. Які органи здійснюють організаційне забезпечення діяльності органів судової влади?
7. Що таке правосуддя?
8. У чому полягає суть правоохоронної діяльності?

Тести для самоконтролю

1. Вкажіть, які з органів НЕ належать до системи правоохоронних органів?

- А. митні органи;
- Б. Збройні сили України;
- В. органи рибної охорони.

2. Правосуддя в Україні здійснюється:

- А. правоохоронними органами;
- Б. виключно судами;
- В. народними засідателями та судом присяжним.

3. Чи може здійснюватися в Україні недержавна (приватна) правоохоронна діяльність?

- А. так;
- Б. ні;

В. так, але виключно в межах міжнародно-правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

4. Юридична діяльність це:

А. Здатність юристів виконувати певні функції;

Б. Виключно діяльність державних органів з виконання правоохоронних функцій;

В. Регламентовані дії та операції, спрямовані на задоволення публічних і приватних інтересів.

5. Яка з дисциплін є методологічною для навчальної дисципліни «СВПО»?

А. кримінальне процесуальне право;

Б. адміністративне право;

В. психологія.

6. Які з перелічених юридичних документів не відносяться до джерел навчального курсу «СВПО»?

А. Кримінальний процесуальний кодекс України;

Б. вирок суду з конкретного кримінального провадження;

В. міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

2.1. ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Це специфічна діяльність державних органів прокуратури, яка здійснюється від імені України, що полягає в перевірці точності додержання Конституції України та виконання законів, які діють на її території.

Він полягає у тому, що:

- 1) є специфічним видом державної діяльності, який не може здійснювати інший орган держави;
- 2) прокурор діє від імені держави;
- 3) є самостійним видом державної діяльності, що обумовлено специфікою його змісту та засобами, якими він здійснюється.

Засади організації і діяльності прокуратури

Діяльність органів прокуратури базується на певних засадах, які визначають найбільш істотні риси і ознаки діяльності органів прокуратури та основні вимоги, що ставляться до неї.

Основні засади її діяльності:

- а) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;
- б) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- в) територіальності;
- г) презумпції невинуватості; д) незалежності прокурорів;
- е) політичної нейтральності прокуратури;
- є) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади;
- ж) поваги до незалежності суддів;
- з) прозорість діяльності прокуратури;
- и) неухильного дотримання професійної етики та поведінки.

Засада *верховенства права* та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю – це головна загальноправова основа діяльності всіх органів держави, в тому числі і прокуратури.

Це означає, що людина і громадянин є найвищою соціальною цінністю, права і свободи яких охороняються державними органами і реалізуються на засадах їх рівності перед законом незалежно від національного чи соціального походження, мови, освіти, становлення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового стану чи інших ознак.

Засада *законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності* – означає, що органи прокуратури здійснюють свої повноваження на підставі неухильного дотримання вимог Конституції України та чинних законів. Вимога неупередженості та об'єктивності означає безсторонню діяльність органів прокуратури при виконанні покладених на неї функцій.

Засада *територіальності* – означає, що виконання покладених на прокуратуру функцій здійснюється відповідним органом прокуратури в межах своєї юрисдикції.

Засада *презумпції невинуватості* – це конституційно-правове положення, згідно з яким прокурор, що здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, повинен вважати особу, яка скоїла кримінальне правопорушення невинуватою доки її вину не буде доведено у встановленому законом порядку обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Відповідно так він і повинен поводитися з цією особою під час досудового розслідування (тобто як з невинуватою).

Засада *незалежності прокурорів* – передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків.

Засада *політичної нейтральності прокуратури* – працівники прокуратури не можуть належати до будь-яких політичних партій, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках.

Засада *поваги до незалежності суддів* – передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом.

Засада *прозорості діяльності прокуратури* – забезпечується відкритим і конкурсним заняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмеження щодо її надання. Прокуратура інформує державні органи влади, громадськість про стан законності та заходи щодо її зміцнення.

Засада *неухильного дотримання професійної етики та поведінки* – означає необхідність дотримання правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує прокурора як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури.

Функції прокуратури

На прокуратуру покладаються такі функції:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

У Перехідних положеннях Конституції України (п. 9) записано, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Прокуратура з метою реалізації своїх функцій здійснює міжнародне співробітництво.

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

Органи прокуратури не менш як двічі на рік інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації.

Генеральний прокурор особисто не менше одного разу на рік звітує перед Верховною Радою України на пленарному засіданні про діяльність органів прокуратури шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних.

Керівники обласних та окружних прокуратур на відкритому пленарному засіданні відповідної ради, на яке запрошуються представники засобів масової інформації, не менш як двічі на рік інформують населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці про результати діяльності на цій території шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних.

Інформація про діяльність прокуратури оприлюднюється в загальнодержавних та місцевих друкованих засобах масової інформації і на офіційних веб-сайтах органів прокуратури.

Система прокуратури

- 1) Офіс Генерального прокурора;
- 2) обласні прокуратури;
- 3) окружні прокуратури;
- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.
- 5) Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері.

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюються

Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України.

Офіс Генерального прокурора є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур, обласна прокуратура є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури.

Єдність системи прокуратури України забезпечується:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;
- 2) єдиним статусом прокурорів;
- 3) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;
- 4) фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України;
- 5) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

У системі прокуратури може запроваджуватися спеціалізація прокурорів.

Правове регулювання діяльності прокуратури

Прокуратура в своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру», іншими законодавчими актами.

Конституція України закріплює основні функції прокуратури і регламентує порядок призначення та звільнення Генерального прокурора.

Організація та порядок діяльності прокуратури, а також статус та повноваження прокурорів визначаються Законом України «Про прокуратуру».

Порядок здійснення прокурорами процесуальних та інших повноважень передбачається відповідними процесуальними законами – Кримінальним процесуальним кодексом, Цивільним процесуальним кодексом, Господарським процесуальним кодексом, Кримінальним виконавчим кодексом, Кодексом адміністративного судочинства, а також Законами України «Про звернення громадян», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.

Крім цього, у своїй діяльності прокурори враховують положення відповідних наказів, розпоряджень, інструкцій Генерального прокурора, а також керуються нормами міжнародно-правових актів щодо охорони прав і свобод людини: Загальною Декларацією прав людини (1946 р.), Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), рішеннями Європейського суду з прав людини та ін.

Структура та компетенція Офісу Генерального прокурора

Офіс Генерального прокурора організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури, забезпечує належне функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування, визначає єдиний порядок формування звітності про стан кримінальної протиправності і роботу прокурора з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури, а також здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Офісу Генерального прокурора.

Офіс Генерального прокурора очолює Генеральний прокурор, який має двох перших заступників та заступників, а також заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються департаменти, управління, відділи, а також Генеральна інспекція. Управління та відділи можуть бути самостійними або входити до складу департаменту (управління). Положення про самостійні структурні підрозділи Офісу Генерального прокурора затверджуються Генеральним прокурором.

В Офісі Генерального прокурора утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) **Спеціалізована антикорупційна прокуратура**, на яку покладаються такі функції:

1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;

2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;

3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

У межах реалізації своїх функцій Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

Повноваження Генерального прокурора

Генеральний прокурор:

1) представляє прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями, а також прокуратурами інших держав та міжнародними організаціями;

2) організовує діяльність органів прокуратури України, у тому числі визначає межі повноважень Офісу Генерального прокурора, обласних та окружних прокуратур у частині виконання конституційних функцій;

3) призначає прокурорів на адміністративні посади та звільняє їх з адміністративних посад у випадках та порядку, встановлених цим Законом;

4) у встановленому порядку на підставі рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора приймає рішення про застосування до прокурора Офісу Генерального прокурора, прокурора обласної прокуратури дисциплінарного стягнення або про неможливість подальшого перебування такої особи на посаді прокурора;

5) призначає на посади та звільняє з посад прокурорів Офісу Генерального прокурора у випадках та порядку, встановлених цим Законом;

6) здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступниками Генерального прокурора;

7) затверджує акти з питань щодо внутрішньої організації діяльності органів прокуратури, у тому числі щодо електронного документообігу;

8) затверджує стратегію розвитку прокуратури;

9) затверджує положення про систему індивідуального оцінювання якості роботи прокурорів та систему оцінювання якості роботи прокурорів;

10) затверджує порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів;

11) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Офісу Генерального прокурора;

12) затверджує загальні методичні рекомендації для прокурорів з метою забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час здійснення прокурорської діяльності;

13) за поданням Генеральної інспекції направляє матеріали до Державного бюро розслідувань;

14) визначає порядок розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади;

15) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Генеральний прокурор видає накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень, у межах своїх повноважень, на основі та на виконання Конституції і законів України.

Усі накази Генерального прокурора оприлюднюються державною мовою на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора на наступний робочий день після їх підписання з додержанням вимог режиму таємності.

Накази Генерального прокурора, що є нормативно-правовими актами, набирають чинності з дня їх оприлюднення, якщо інше не передбачено самим актом, але не раніше дня оприлюднення.

Накази Генерального прокурора або їх окремі частини можуть бути оскаржені фізичними та юридичними особами до адміністративного суду в порядку, встановленому законом.

У разі відсутності Генерального прокурора його повноваження здійснює перший заступник Генерального прокурора, а в разі відсутності першого заступника - один із заступників Генерального прокурора.

Обласні прокуратури

У системі прокуратури України діють обласні прокуратури, до яких належать прокуратури областей, прокуратура Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Київська міська прокуратура.

Обласну прокуратуру очолює керівник обласної прокуратури, керівник прокуратури Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, керівник Київської міської прокуратури, який має першого заступника та не більше трьох заступників.

У структурі обласної прокуратури утворюються підрозділи – управління та відділи.

Утворення, перелік, територіальна юрисдикція, реорганізація та ліквідація обласних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Окружні прокуратури

У системі прокуратури України діють окружні прокуратури, перелік та територіальна юрисдикція яких визначається наказом Генерального прокурора. Утворення, реорганізація та ліквідація окружних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Окружну прокуратуру очолює керівник окружної прокуратури, який має першого заступника та не більше двох заступників.

У структурі окружної прокуратури в разі необхідності утворюються такі підрозділи, як відділи.

Особливості діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури

Призначення прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за результатами відкритого конкурсу, який проводить конкурсна комісія у складі керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та визначених ним і Генеральним прокурором осіб.

Склад комісії та порядок проведення нею відкритого конкурсу визначаються керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Призначення на адміністративну посаду в Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі здійснюється за результатами відкритого конкурсу.

Організація та проведення конкурсу здійснюються конкурсною комісією, до складу якої входять:

- 1) чотири особи, визначені Радою прокурорів України;
- 2) сім осіб, визначених Верховною Радою України.

Членами конкурсної комісії повинні бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, а також значний досвід діяльності у сфері запобігання або протидії корупції. Не можуть бути членами конкурсної комісії державні службовці або особи, які займають політичні посади, депутати Верховної Ради України та місцевих рад, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, а також члени політичних партій.

Конкурсна комісія є повноважною, якщо до її складу призначено не менше шести осіб. У разі якщо протягом трьох місяців з дня призначення до складу комісії представників Радою прокурорів України Верховна Рада України не призначить в установленому порядку жодної особи, комісія вважається повноважною за умови входження до її складу чотирьох осіб.

Конкурсна комісія на своєму першому засіданні обирає з числа членів конкурсної комісії, визначених Верховною Радою України, голову конкурсної комісії. Головою повинен бути загально визнаний та авторитетний експерт, який має багатий досвід, зацікавленість або відомий своїми діями на підтримку боротьби з корупцією.

Інформація про дату, час та місце проведення конкурсу, кандидатів, які подали заяву про участь у конкурсі, оприлюднюється на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора не пізніше ніж за 24 години до початку конкурсу.

Кандидатури, відібрані конкурсною комісією, по одній на кожному з адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, подаються на розгляд керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, який вносить кандидатуру на розгляд Генерального прокурора для подальшого призначення на адміністративну посаду.

Кандидатура, відібрана конкурсною комісією на посаду керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, подається на розгляд Генерального прокурора. Відібрані конкурсною комісією кандидати на кожному з адміністративних посад подаються на розгляд керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури для подальшого призначення на адміністративну посаду.

Кандидатури на посади керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його першого заступника та заступника, відібрані конкурсною комісією, подаються на розгляд Генерального прокурора лише після отримання конкурсною комісією підтвердження щодо їх відповідності вимогам законів України «Про очищення влади» та «Про запобігання корупції», а також щодо отримання допуску до державної таємниці відповідно до Закону України «Про державну таємницю».

Конкурс на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі проводиться публічно, з вільним доступом представників засобів масової інформації, журналістів на засідання конкурсної комісії та із забезпеченням трансляції у режимі реального часу відео- та аудіоінформації із засідань конкурсної комісії в мережі Інтернет. Інформація про час та місце проведення засідання конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора не пізніше ніж за 24 години до початку засідання.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура розташовується у службових приміщеннях Національного антикорупційного бюро України або у службових приміщеннях Офісу Генерального прокурора (обласної чи окружної прокуратури), які розташовані окремо від інших службових приміщень Офісу Генерального прокурора (обласної чи окружної прокуратури).

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління Національного антикорупційного бюро України.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору.

Прокурорами вищого рівня для керівників управлінь, відділів та їх заступників, прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник та заступник, для заступника та першого заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Генеральний прокурор, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури їхніх повноважень. Письмові накази адміністративного характеру, які стосуються організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, видаються за обов'язковим погодженням керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник і заступник в межах строку, на який їх було призначено, без їх згоди не можуть бути переведені до іншого підрозділу Офісу Генерального прокурора або до обласної чи окружної прокуратури.

Нагляд за досудовим розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень у разі їх вчинення прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснює прокурор, який визначається Генеральним прокурором із числа своїх заступників (крім керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) або керівників департаментів Офісу Генерального прокурора.

Статус та гарантії незалежності прокурора

Прокурором органу прокуратури є:

- 1) Генеральний прокурор;
- 2) перший заступник Генерального прокурора;
- 3) заступник Генерального прокурора;
- 4) заступник Генерального прокурора - керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- 5) керівник підрозділу Офісу Генерального прокурора;
- 6) заступник керівника підрозділу Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора);
- 7) прокурор Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора);
- 8) керівник обласної прокуратури;
- 9) перший заступник керівника обласної прокуратури;
- 10) заступник керівника обласної прокуратури;
- 11) керівник підрозділу обласної прокуратури;
- 12) заступник керівника підрозділу обласної прокуратури;
- 13) прокурор обласної прокуратури
- 14) керівник окружної прокуратури;
- 15) перший заступник керівника окружної прокуратури;
- 16) заступник керівника окружної прокуратури;
- 17) керівник підрозділу окружної прокуратури;
- 18) заступник керівника підрозділу окружної прокуратури
- 19) прокурор окружної прокуратури.

Прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі.

Прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі.

Незалежність прокурора забезпечується:

- 1) особливим порядком його призначення на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- 2) порядком здійснення повноважень, визначеним процесуальним та іншими законами;
- 3) заборонаю незаконного впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора;
- 4) установленим законом порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури;
- 5) належним матеріальним, соціальним та пенсійним забезпеченням прокурора;
- 6) функціонуванням органів прокурорського самоврядування;
- 7) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

Здійснюючи функції прокуратури, прокурор є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання і керується у своїй діяльності лише Конституцією та законами України.

Прокурор призначається на посаду безстроково та може бути звільнений з посади, його повноваження на посаді можуть бути припинені лише з підстав та в порядку, передбачених законом.

Про початок кримінального провадження стосовно прокурора негайно повідомляється Генеральний прокурор.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші державні органи, їх посадові та службові особи, а також фізичні та юридичні особи і їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність прокурора та утримуватися від здійснення у будь-якій формі впливу на прокурора з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків або прийняття ним незаконного рішення.

Межі обґрунтованої критики діяльності прокурора визначаються з урахуванням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.

Прокурор має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради прокурорів України, яка зобов'язана невідкладно перевірити і розглянути таке звернення за його участю та вжити в межах своїх повноважень, передбачених цим Законом, необхідних заходів для усунення загрози.

Здійснюючи функції прокуратури, прокурор є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання і керується в своїй діяльності лише Конституцією та законами України.

Прокурор призначається на посаду безстроково та може бути звільнений з посади, його повноваження на посаді можуть бути припинені лише з підстав та в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру».

Про початок кримінального провадження стосовно прокурора негайно повідомляється Генеральний прокурор.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші державні органи, їх посадові та службові особи, а також фізичні та юридичні особи зобов'язані поважати незалежність прокурора та утримуватися від здійснення у будь-якій формі впливу на прокурора з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків або прийняття ним незаконного рішення.

Межі обґрунтованої критики діяльності прокурора визначаються з урахуванням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.

Прокурор має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради прокурорів України. Вона зобов'язана невідкладно перевірити і розглянути таке звернення за його участю та вжити в межах своїх повноважень необхідних заходів для усунення загрози.

Вимоги щодо несумісності

Перебування на посаді прокурора несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах.

Вимоги щодо несумісності не поширюються на участь прокурорів у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

На прокурора поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, визначені Законом України «Про запобігання корупції».

Прокурор не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках.

Прокурор за його заявою може бути відряджений для роботи у відповідному органі, що здійснює дисциплінарне провадження, Тренінговому центрі прокурорів України чи в інших органах у визначених законом випадках. За відрядженим прокурором зберігаються гарантії соціального забезпечення, визначені законодавством для прокурорів.

Загальні права та обов'язки прокурора

Прокурор має право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку, встановленому законом. Прокурори мають право бути членами професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня.

Прокурор зобов'язаний вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію.

Прокурор періодично проходить підготовку у Тренінговому центрі прокурорів України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Прокурор зобов'язаний неухильно додержуватися присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.

Прокурор зобов'язаний:

- 1) виявляти повагу до осіб під час здійснення своїх повноважень;
- 2) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом;
- 3) діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;
- 4) додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури.

Прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності.

Таємну перевірку доброчесності прокурорів Офісу Генерального прокурора, обласних і окружних прокуратур проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором.

Підтримання публічного обвинувачення в суді

Прокурор підтримує публічне обвинувачення у судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень. При цьому він користується правами і виконує обов'язки, які передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України.

Представництво інтересів громадянина або держави в суді

Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, які спрямовані на захист інтересів громадянина або держави у випадках та у порядку, встановлених законом.

До них належить:

якщо громадянин:

- 1) неспроможний самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права;
- 2) неспроможний реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такого громадянина, не здійснюють або неналежним чином здійснюють його захист; якщо порушується або є загроза порушення інтересів держави та їх захист органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, не здійснюється або неналежним чином здійснюється, а також у разі відсутності такого органу.

Наявність підстав для представництва інтересів громадянина або держави має бути обґрунтована прокурором у суді.

Для здійснення своїх повноважень прокурор має право:

1) витребувати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

2) отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування усні або письмові пояснення. Отримання пояснень від інших осіб можливе виключно за їх згодою.

Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження:

- 1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);
- 2) вступати у справу порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи на будь-якому етапі судового провадження;

- 3) ініціювати перегляд судових рішень, в тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;
- 4) брати участь у розгляді справи;
- 5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та у порядку, визначеним кримінальним процесуальним законом;
- 6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій він здійснював представництво інтересі громадянина або держави в суді;
- 7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження.

У разі встановлення ознак адміністративного чи кримінального правопорушення прокурор зобов'язаний здійснити передбачені законом дії щодо порушення відповідного провадження.

Відповідальність прокурора

Шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю прокурора, відшкодовується державою незалежно від його вини в порядку, визначеному законом.

Держава, відшкодувавши шкоду, завдану прокурором, має право зворотної вимоги до нього в розмірі виплаченого відшкодування в разі встановлення в діях прокурора складу кримінального правопорушення за обвинувальним вирокіом суду щодо нього, який набрав законної сили.

Посвідчення прокурора

Прокурори мають службове посвідчення. Положення про службове посвідчення та його зразок затверджуються Генеральним прокурором.

Службове посвідчення вручається Генеральним прокурором або за його дорученням іншим прокурором.

Порядок зайняття посади прокурора та порядок звільнення прокурора з адміністративної посади

Прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою.

Прокурором обласної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше трьох років та володіє державною мовою.

Прокурором Офісу Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою. Ці вимоги не поширюються на прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою.

Не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:

- 1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
- 2) має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;
- 3) має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Особи, які претендують на зайняття посад в органах прокуратури, до призначення на відповідну посаду зобов'язані повідомити керівництву органу, на зайняття посади в якому вони претендують, про працюючих у такому органі близьких їм осіб.

Порядок добору кандидатів та їх призначення на посаду прокурора місцевої прокуратури включає:

Добір кандидатів та їх призначення на посаду прокурора здійснюється в порядку, визначеному цим Законом, та включає:

1) прийняття відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, рішення про проведення добору кандидатів на посаду прокурора, що розміщується на офіційному веб-сайті відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, та повинно містити виклад передбачених цим Законом вимог, яким має відповідати кандидат на посаду прокурора, а також перелік документів, що подаються до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, і кінцевий термін їх подання;

2) подання особами, які виявили бажання стати прокурором, до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, відповідної заяви та документів, визначених цим Законом;

3) здійснення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, на основі поданих кандидатами на посаду прокурора документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду прокурора;

4) складання особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду прокурора, кваліфікаційного іспиту;

5) оприлюднення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, на офіційному веб-сайті списку кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит;

6) організацію відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, спеціальної перевірки кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит;

7) визначення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, рейтингу кандидатів на посаду прокурора серед осіб, які успішно склали кваліфікаційний іспит та щодо яких проведено спеціальну перевірку, а також зарахування їх до резерву на заміщення вакантних посад прокурорів;

8) проходження кандидатом на посаду прокурора спеціальної підготовки в Тренінговому центрі прокурорів України;

9) оголошення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, у разі відкриття вакантних посад прокурорів конкурсу на зайняття таких посад серед кандидатів, які перебувають у резерві та пройшли спеціальну підготовку;

10) проведення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, конкурсу на зайняття вакантних посад прокурорів на основі рейтингу кандидатів;

11) направлення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, подання керівнику окружної прокуратури щодо призначення кандидата на посаду прокурора;

12) призначення особи на посаду прокурора;

13) складення особою присяги прокурора.

Порядок звільнення прокурора з адміністративної посади та припинення його повноважень на цій посаді здійснюється відповідно до ст.41 Закону України «Про прокуратуру».

Порядок призначення Генерального прокурора та підстави його звільнення з адміністративної посади чи припинення повноважень на цій посаді

Генеральний прокурор призначається на посаду Президентом України за згодою Верховної Ради України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна і та сама особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

На посаду Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який:

1) має вищу освіту та стаж роботи в галузі права або досвід роботи у законодавчому та/або правоохоронному органі не менше п'яти років;

2) володіє державною мовою;

3) має високі морально-ділові, професійні якості та організаторські здібності;

4) стосовно якого відсутні обставини, передбачені частиною 6 ст. 27 Закону України «Про прокуратуру».

Президент України надсилає до Верховної Ради України письмове подання про надання згоди на призначення кандидата на посаду Генерального прокурора.

Порядок надання згоди на призначення на посаду Президентом України Генерального прокурора встановлюється Регламентом Верховної Ради України.

Рішення Верховної Ради України про відмову у наданні згоди на призначення на посаду Генерального прокурора є підставою для письмового подання Президента України про надання згоди на призначення іншого кандидата.

Генеральний прокурор звільняється з адміністративної посади Президентом України за згодою Верховної Ради України у випадках:

1) у зв'язку з поданням заяви про дострокове припинення повноважень на адміністративній посаді за власним бажанням;

2) на підставі подання Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів або Вищої ради правосуддя.

Повноваження Генерального прокурора на адміністративній посаді припиняються у разі:

1) висловлення Верховною Радою України недовіри Генеральному прокурору, що має наслідком його відставку з цієї адміністративної посади;

2) закінчення строку перебування на посаді Генерального прокурора.

Дисциплінарна відповідальність прокурора

Прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків;

2) необґрунтоване зволікання з розглядом звернення;

3) розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень;

4) порушення встановленого законом порядку подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

5) вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури;

6) систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики;

7) порушення правил внутрішнього службового розпорядку;

8) втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення;

9) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості.

Притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності не виключає можливості притягнення його до адміністративної чи кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом.

Виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження не може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, який здійснював процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та/або підтримання державного обвинувачення у цьому провадженні, крім випадків умисного порушення ним вимог законодавства чи неналежного виконання службових обов'язків.

Дисциплінарне провадження включає в себе:

1) відкриття дисциплінарного провадження та проведення перевірки скарги чи заяви;

2) розгляд висновку про наявність чи відсутність дисциплінарного проступку прокурора;

3) рішення відповідного органу у дисциплінарному провадженні стосовно прокурора.

Види дисциплінарних стягнень, які можуть бути накладені на прокурора:

1) догана;

2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора);

3) звільнення з посади в органах прокуратури.

Прокурор може оскаржити рішення, прийняте за результатами дисциплінарного провадження, до адміністративного суду або до Вищої ради правосуддя протягом одного місяця з дня вручення йому чи отримання ним поштою копії рішення.

Прокурорське самоврядування

Прокурорське самоврядування – це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою:

- 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;
- 2) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання у їх діяльність;
- 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення прокурорів;
- 4) обрання чи призначення прокурорів до складу інших органів у випадках та у порядку встановлених законом.

Прокурорське самоврядування здійснюється через всеукраїнську конференцію працівників прокуратури та Раду прокурорів України.

Найвищим органом прокурорського самоврядування є всеукраїнська конференція працівників прокуратури, яка скликається Радою прокурорів України один раз на два роки.

У період між всеукраїнськими конференціями прокурорів вищим органом прокурорського самоврядування є Рада прокурорів України.

До складу Ради прокурорів України входять тринадцять осіб, з яких:

- 1) два представники (прокурори) від Офісу Генерального прокурора;
- 2) чотири представники (прокурори) від обласних прокуратур;
- 3) п'ять представників (прокурорів) від окружних прокуратур;
- 4) два представники (вчені), призначені з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ.

Рада прокурорів України є повноважною за умови обрання не менше дев'яти членів.

Прокурор, який перебуває на адміністративній посаді чи є членом відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, не може одночасно бути членом Ради прокурорів України.

Строк повноважень члена Ради прокурорів України становить п'ять років без права повторного обрання.

Члени Ради прокурорів України обирають на засіданні Ради із свого складу голову Ради прокурорів України, його заступника та секретаря.

Рада прокурорів України у період між всеукраїнськими конференціями прокурорів організовує виконання рішень конференції, а також вирішує питання щодо скликання та проведення всеукраїнської конференції прокурорів. Повноваження та порядок роботи Ради прокурорів України визначаються цим Законом та положенням про Раду прокурорів України.

Тренінговий центр прокурорів України

Тренінговий центр прокурорів України є державною установою, що здійснює підвищення кваліфікації прокурорів.

На Тренінговий центр прокурорів України не поширюється законодавство про вищу освіту.

Для забезпечення підвищення кваліфікації прокурори можуть відряджатися до Тренінгового центру прокурорів України.

Тренінговий центр прокурорів України є юридичною особою, що здійснює свою діяльність відповідно до цього Закону та статуту, який затверджується Генеральним прокурором.

Генеральний прокурор призначає та звільняє з посад керівника Тренінгового центру прокурорів України та його заступників.

Тренінговий центр прокурорів України функціонує при Офісі Генерального прокурора і може мати регіональні відділення.

Соціальне та матеріально-побутове забезпечення прокурора

Соціальне та матеріально-побутове забезпечення прокурора передбачено IX розділом Закону України «Про прокуратуру».

Заробітна плата прокурора регулюється цим Законом та не може визначатися іншими нормативно-правовими актами. Вона складається з посадового окладу, премій та надбавок за вислугу років та виконання обов'язків на адміністративній посаді, а також інших виплат передбачених законодавством.

Заходи соціального захисту прокурора включають у себе загальнообов'язкове державне страхування та пенсійне забезпечення.

Організаційне забезпечення діяльності прокуратури

Держава забезпечує фінансування та належні умови функціонування прокуратури і діяльності прокурорів.

Фінансування прокуратури здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з кошторисами і щомісячними видатками затвердженими Генеральним прокурором.

Прокурор забезпечується окремим робочим місцем та необхідними для роботи засобами.

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують розташовані на їх території органи та установи прокуратури відповідними службовими приміщеннями на умовах оренди.

Органи прокуратури забезпечуються транспортними та матеріально-технічними засобами у порядку, що затверджується Генеральним прокурором у межах видатків затверджених у Державному бюджеті України на утримання органів прокуратури.

Міжнародно-правове співробітництво прокуратури з компетентними органами іноземних держав у сфері кримінального судочинства

Співробітництво органів прокуратури з компетентними органами інших держав здійснюється на основі міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та у відповідності до кримінального процесуального законодавства України з питань:

- 1) проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень;
- 2) видачі осіб, які їх вчинили;
- 3) перейнятті кримінального провадження;
- 4) інших питань, передбачених такими договорами.

У разі відсутності міжнародного договору України співробітництво у цій сфері здійснюється органами прокуратури України на підставі взаємних письмових гарантій.

У випадках, передбачених законодавством, Генеральна прокуратура України є центральним органом, відповідальним за виконання міжнародних договорів України.

Регіональні прокуратури здійснюють міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції, якщо міжнародним договором України передбачено безпосередній порядок співробітництва під час кримінального провадження.

Контрольні запитання

1. Які функції покладаються на прокуратуру України?
2. Якою є система української прокуратури?
3. Які функції покладаються на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру?
4. У яких випадках прокурор здійснює представництво інтересів громадян в суді?
5. Як відшкодовується шкода, завдана діями прокурора?
6. Які вимоги до кандидатів на посаду прокурора?
7. Які види дисциплінарних стягнень можуть бути накладені на прокурора?

Тести для самоконтролю

1. Чим з переліченого забезпечується єдність системи прокуратури України?

А. особливим порядком призначення прокурора на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

Б. можливістю запровадження спеціалізації прокурорів;

В. єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;

Г. можливістю делегування повноважень від одного органу прокуратури іншому.

2. З якою метою прокуратура здійснює міжнародне співробітництво?

- А. з метою реалізації своїх функцій;*
- Б. для виконання особливих доручень Президента України;*
- В. для гарантування незалежності і безпеки прокурорів та членів їх сімей;*
- Г. органи прокуратури міжнародне співробітництво не здійснюють.*

3. З якою періодичністю органи прокуратури повинні інформувати суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації?

- А. не менш як раз на рік;*
- Б. не менш як двічі на рік;*
- В. не менш як раз на три місяці;*
- Г. без встановленої періодичності.*

4. На яких засадах ґрунтується діяльність прокуратури?

- А. територіальності;*
- Б. спеціалізації;*
- В. єдності;*
- Г. централізації.*

5. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина у випадках, якщо така особа не спроможна самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження у разі:

- А. недосягнення повноліття;*
- Б. похилий вік;*
- В. стан здоров'я;*
- Г. скрутне матеріальне становище.*

6. Який з фактів стосовно прокурора може вважатися порушенням професійної етики?

- А. декларування майна у розмірі понад 100 мінімальних заробітних плат;*
- Б. неакуратність у одязі;*
- В. виявлення своєї релігійності;*
- Г. виявлення вимогливості і принциповості по відношенню до співробітників правоохоронних органів.*

7. Яка функція покладається на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру?

- А. здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;*
- Б. здійснення нагляду за виконанням судових рішень у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів;*
- В. здійснення досудового розслідування корупційних злочинів;*
- Г. підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях стосовно співробітників Національного антикорупційного бюро України.*

Задачи

1. Прокурор області видав розпорядження, яке забороняло прокурорським працівникам давати коментарі і поширювати будь-які відомості у кримінальному провадженні за фактом вбивства депутата міської ради без попереднього узгодження з прес-службою прокуратури області.

Чи було цим розпорядженням порушено принцип гласності в діяльності органів прокуратури України?

2. Воронюк Л., 27 років, який закінчив юридичний інститут зі ступенем бакалавра і має річний стаж роботи державним виконавцем, звернувся до обласної прокуратури із заявою прийняти його на посаду прокурором у тому ж районі, де він працював на попередній посаді. Начальник відділу кадрів відмовив йому.

Чи були підстави для відмови? Які саме?

3. Прокурор відділу обласної прокуратури А.О. Олексюк напередодні виборів виявив бажання стати депутатом обласної ради. За порадою з цього приводу він звернувся до керівництва. Керівник відділу прокуратури попередив, що подібне рішення суперечить принципу деполітизації прокуратури, крім того ним порушуються вимоги щодо несумісності, а йому доведеться звільнитися з органів прокуратури.

Останній заперечив, зазначивши, що такі вимоги обмежують його конституційне право обирати і бути обраним.

Чи залишиться А.О. Олексюк прокурором?

2.2. ПОЛІЦІЯ В УКРАЇНІ

Поняття та завдання Міністерства внутрішніх справ

Міністерство внутрішніх справ – це центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;
- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;
- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Загальна структура Міністерства внутрішніх справ України

До загальної структури Міністерства внутрішніх справ України входять:

- 1) апарат Міністерства внутрішніх справ України:
 - Керівництво.
 - Патронатна служба.
 - Департамент організаційно-апаратної роботи.
 - Департамент формування політики щодо підконтрольних Міністрові органів влади та моніторингу.
 - Департамент аналітичної роботи та організації управління.
 - Департамент інформаційних технологій.
 - Департамент комунікації.
 - Департамент юридичного забезпечення.
 - Департамент внутрішнього аудиту.
 - Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції.
 - Департамент фінансово-облікової політики.
 - Департамент персоналу, організації освітньої та наукової діяльності.
 - Департамент з питань режиму та службової діяльності.
 - Департамент державного майна та ресурсів.
 - Управління у справах учасників антитерористичної операції.
 - Управління запобігання корупції та проведення люстрації.
 - Управління охорони здоров'я та реабілітації.
 - Управління ліцензування.
 - Відділ мобілізаційної роботи та організації бронювання.
 - Відділ з реформування органів внутрішніх справ
- 2) Головний центр з надання сервісних послуг та центри з надання сервісних послуг як територіальні органи Міністерства внутрішніх справ;
- 3) навчальні заклади та науково-дослідні установи;
- 4) заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України.

Міністерство внутрішніх справ України складається з:

- Національної поліції;
- Державної прикордонної служби;
- Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- Державної міграційної служби;
- Національної гвардії.

Поняття та основні завдання Національної поліції України

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. (Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну поліцію»).

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Основними завданнями Національної поліції України є:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Державна прикордонна служба України

Державна прикордонна служба України – правоохоронний орган спеціального призначення, на який покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України та охорони суверенних прав України в її винятковій (морській) економічній зоні.

Основними функціями Державної прикордонної служби України є:

- 1) охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;
- 2) здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;
- 3) охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;
- 4) ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- 5) участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;
- 6) участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України;
- 7) участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;
- 8) охорона закордонних дипломатичних установ України;
- 9) координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України та в контрольних пунктах в'їзду – виїзду;
- 10) виконання зазначених у частині першій цієї статті функцій є оперативно-службовою діяльністю Державної прикордонної служби України.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Державна служба України з надзвичайних ситуацій – один з центральних органів виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики в сферах цивільного захисту, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідацію надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежну та техногенну безпеку, діяльність аварійно-рятувальних служб, профілактику травматизму невинного характеру, а також гідрометеорологічної діяльності.

Основними завданнями ДСНС є:

1) реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

2) здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб;

3) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах;

4) реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності.

Державна міграційна служба України

Державна міграційна служба України – це центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Основними завданнями ДМС є:

1) реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

2) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Національна гвардія України

Національна гвардія України – це військове формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Основними функціями Національної гвардії України є:

1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;

2) охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян;

3) участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;

4) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

5) охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

6) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

7) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

8) охорона центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

9) участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

10) участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;

11) участь у припиненні масових заворушень;

12) участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

13) участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення;

14) участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

15) участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються;

16) участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

17) участь у виконанні завдань територіальної оборони;

18) оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, переліки яких визначаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

19) участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань.

20) організація і порядок несення військової служби з охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів, а також права і обов'язки військовослужбовців, які залучаються для несення такої служби, визначаються відповідним статутом, що затверджується законом.

Порядок організації охорони Національною гвардією України ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, а також спеціальних вантажів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Національна гвардія України є основним суб'єктом з припинення масових заворушень. При здійсненні заходів щодо припинення масових заворушень Національна гвардія України координує діяльність сил та засобів правоохоронних органів, залучених до припинення зазначених протиправних дій.

Організація діяльності Національної гвардії України з припинення масових заворушень, а також порядок її взаємодії під час виконання зазначеної функції з правоохоронними органами, іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування визначається Кабінетом Міністрів України.

У порядку та на підставах, визначених законами України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, військовослужбовці Національної гвардії України можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національного персоналу або національного контингенту.

Національна гвардія України виконує покладені на неї завдання у взаємодії з правоохоронними органами, Збройними Силами України, Управлінням державної охорони України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, органами державної влади, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також спільно з адміністрацією та режимними органами об'єктів, що охороняються, та населенням.

Система Національної поліції

Систему поліції складають:

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) територіальні органи поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

У складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення.

У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення.

Основні повноваження Міністра внутрішніх справ України у відносинах з поліцією

Міністр внутрішніх справ України:

1) забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією;

2) забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності поліції, погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені поліцією та Міністерством внутрішніх справ України проекти законів, актів Кабінету Міністрів України з питань діяльності поліції;

3) затверджує стратегічні програми діяльності та визначає пріоритетні напрями роботи поліції, шляхи виконання покладених на неї завдань, затверджує плани її роботи;

4) забезпечує виконання міжнародних договорів України, що належать до сфер діяльності поліції;

5) забезпечує ведення та використання баз (банків) даних, визначає порядок обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України, поліцією та іншими центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України;

6) приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Міністерство внутрішніх справ України;

7) виконує інші обов'язки.

Поліцейський та його основні обов'язки

Поліцейський – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Основні обов'язки поліцейського

Поліцейський зобов'язаний:

- 1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;
- 2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;
- 3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;
- 4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;
- 5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- 6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

Поняття поліцейського заходу

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом.

Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Превентивні поліцейські заходи

Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;

- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Поліцейські заходи примусу

Поліція під час виконання повноважень уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі *спеціальні засоби*:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.

Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування).

Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Порядок застосування поліцейських заходів примусу

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної

вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилувачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими пособами і засобами неможливо.

Загальні правила застосування фізичної сили та спеціальних засобів

Застосування фізичної сили

Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

Застосування спеціальних засобів

1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.

2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

Загальні правила застосування спеціальних засобів:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) *пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:*

- а) затримання особи;
- б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;
- б) *електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії застосовуються*

для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

- б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

7) *спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:*

- а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
- б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) *пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:*

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

- в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) *водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:*

- а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;
- б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;
- в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) *пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, застосовуються для:*

- а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;
- б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) *засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:*

а) забезпечення маскування дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) *службовий собака застосовується під час:*

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

- а) патрулювання;
- б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Поліції (поліцейському) заборонено:

- 1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;
- 2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;
- 3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;
- 4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;
- 5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;
- 6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Порядок застосування вогнепальної зброї

Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:

- 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;
- 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
- 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
- 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;
- 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

б) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби завладіти вогнепальною зброєю.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.

Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Вимогами до кандидатів на службу в поліції є:

На службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті особи які:

1) відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

2) особи, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі Закону України.

Порядок призначення на посаду поліцейського:

Призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

У разі проведення конкурсу для визначення кандидата для призначення на відповідну посаду призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції згідно з номенклатурою посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України, та відповідно до результатів конкурсу.

Призначення на посади курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють керівники таких закладів.

Професійне навчання поліцейських

Професійне навчання поліцейських складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломної освіти;
- 4) службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України.

Звільнення зі служби в поліції

Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

- 1) у зв'язку із закінченням строку контракту;
- 2) через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;
- 3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього граничного віку перебування на службі в поліції;
- 4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;
- 5) через службову невідповідність;
- 6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;
- 7) за власним бажанням;
- 8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);
- 9) у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі;
- 10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення;
- 11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення. День звільнення вважається останнім днем служби.

Службовий час і час відпочинку поліцейських

Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських:

- 1) службу у святкові та вихідні дні;
- 2) службу позмінно;
- 3) службу з нерівномірним графіком;
- 4) службу в нічний час.

Розподіл службового часу поліцейських визначається розпорядком дня, який затверджує керівник відповідного органу (закладу, установи) поліції.

Для поліцейських установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем.

Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всіх поліцейських, крім залучених до виконання службових обов'язків.

Поліцейським, які виконували службові обов'язки у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, відповідний час для відпочинку в порядку компенсації надається протягом двох наступних місяців.

Особи, які не можуть бути поліцейськими

На поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України.

Не може бути поліцейським:

- 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;
 - 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;
 - 3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;
 - 4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;
 - 5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
 - 6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;
 - 7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції.
- Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- 8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;
 - 9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених цим та іншими законами України.

Поліцейський не може бути членом політичної партії.

Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках.

Контрольні запитання

1. Яка структура Міністерства внутрішніх справ України?
2. Які основні функції Державної прикордонної служби України?
3. Які основні завдання Державної служби України з надзвичайних ситуацій?
4. Які основні завдання Державної міграційної служби України?
5. Які основні функції Національної гвардії України?
6. Що входить до кола обов'язків поліцейського?
7. Що таке поліцейський захід?
8. Які заходи примусу може застосовувати поліція?

Задачі

1). Перед заступанням на службу поліція отримала орієнтування на розшук особи, яка вчиняє крадіжки з автомобілів у нічний час. Чоловік на зріст 185–190 см. спортивної статури, коротко стрижений, волосся русе, одягнений в чорний спортивний костюм, при собі має спортивну сумку синьо-чорного кольору. Особливі прикмети: шрам над лівим оком, зуб з позолотою, тату на вказівному пальці лівої руки. Під час патрулювання прибудинкової території був помічений чоловік зі схожими ознаками. Помітивши патруль чоловік сильно знервував, намагався непомітно покинути прибудинкову територію.

Які дії поліції?

2). Поліцейський помітив як із двору покинутого будинку вийшов молодий хлопець. Хлопець похапцем записав у карман пакет з зелено-сірою речовиною. Побачивши патруль хлопець намагався непомітно зникнути. Біля двору хлопця чекав ще один молодик. Хлопці помітно нервували, озиралися в різні сторони.

Алгоритм дії поліцейського:

- доповісти оперативному черговому;
- розподілити ролі;
- включити нагрудну камеру;
- представитися (назвати прізвище, посаду, спеціальне звання, за вимогою пред'явити службове посвідчення та назвати причину звернення);
- попередити осіб про використання технічних приладів та засобів, що мають функції відеозапису (відповідно до вимог ст. 40 ЗУ «Про Національну поліцію»);
- перевірити документи особи;
- провести поверхневу перевірку.

Визначте порядок дій поліцейського (пронумеруйте алгоритм дій).

3). У приміщенні гуртожитку відбулась бійка про яку повідомив вахтер. На момент прибуття на місце події наряду патрульної поліції бійка закінчилася, сліди крові ведуть до кімнати. Двоє сидять у кімнаті, в одного розбитий ніс. Кажуть, що побилися із сусідами, заяву писати згодні. У сусідній кімнаті теж двоє – у збудженому стані, поведінка неадекватна, на столі ніж та розпочата пляшка горілки. Поліцейських зустрічають агресивно, документи не надають. Почувши, що друга сторона пише на них заяву – кидається до них у бійку.

Які примусові заходи може застосувати поліція?

4). У коридорі багатопверхівки відбулась бійка сусідів через особисту неприязнь про яку повідомив сусід. На момент прибуття на місце події наряду патрульної поліції один з них атакує заявника після прибуття поліцейських. Чинить агресивний опір поліцейським. Допомога поліцейським прибуває через 6 хвилин.

Які примусові заходи може застосувати поліція?

2.3. ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАХИСТІ ІНТЕРЕСІВ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Поняття адвокатури та її завдання

Адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому вказаним Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Конституційні завдання адвокатури, зазначені в ст. 59 Конституції України:

- захист прав та законних інтересів обвинувачених осіб;
- надання правової допомоги при вирішенні справ у державних органах;
- надання правової допомоги при вирішенні справ у судах.

Спеціальним і головним завданням адвокатури є забезпечення кваліфікованою юридичною допомогою кожного, хто її потребує.

Для виконання цих завдань адвокатура виконує свої функції у *різних напрямках діяльності*, а саме:

- консультування з питань застосування законодавства;
- здійснення функції захисту у кримінальних провадженнях;
- представництво інтересів фізичних та юридичних осіб в судах та інших державних органах;
- представництво інтересів фізичних та юридичних осіб в судах та інших державних органах;
- правова освіта населення.

Правову основу діяльності адвокатури України складає Конституція України, закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інші законодавчі акти України, статuti адвокатських об'єднань.

Принципи здійснення адвокатської діяльності

Принципами діяльності адвокатури є:

Адвокатська діяльність здійснюється *на принципах*:

- верховенства права,
- законності,
- незалежності,
- конфіденційності
- уникнення конфлікту інтересів.

Незалежність адвокатури треба розуміти як невідповідність органам влади, місцевого самоврядування. Адвокат є незалежним у виборі стратегії і тактики захисту прав та представлення інтересів своїх довірителів. Складовою принципу незалежності адвокатів у процесі виконання ними своїх функцій є державні гарантії адвокатської діяльності. Тому держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності.

Конфіденційність – розголошення відомостей, що складають адвокатську таємницю, заборонено за будь-яких обставин. Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про:

- клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання;
- зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката;
- складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях;
- інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці лише за письмовою заявою клієнта.

Уникнення конфлікту інтересів – під конфліктом інтересів розуміють суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками перед клієнтом, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності.

Адвокату забороняється укладати договір про надання правової допомоги і він зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, у разі, якщо адвокат надає правову допомогу іншій особі, інтереси якої можуть суперечити інтересам особи, яка звернулася щодо укладення договору про надання правової допомоги.

Організаційні форми адвокатської діяльності

Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання.

Адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, *є само зайнятою особою*.

Він може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи, бланки (у тому числі ордера) із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номери і дати видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Адвокатське бюро є юридичною особою, створеною одним адвокатом, і діє на підставі статуту. Найменування адвокатського бюро повинно включати прізвище адвоката, який його створив. Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське бюро.

Адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту. Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське об'єднання. Від імені адвокатського об'єднання договір про надання правової допомоги підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання.

Види адвокатської діяльності

Види адвокатської діяльності:

– *захист* – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

– *представництво* – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

– *наданні інших видів правової допомоги* – види адвокатської діяльності з надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення.

Вимоги до осіб, які бажають займатися адвокатською діяльністю

Адвокатом може бути фізична особа, яка:

- має повну вищу юридичну освіту;
- володіє державною мовою;

- має стаж роботи в галузі права не менше 2 років;
- склала кваліфікаційний іспит;
- пройшла стажування;
- склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Не може бути адвокатом особа, яка:

- має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;
- визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;
- позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю (протягом 2 років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю);
- звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення (протягом 3 років з дня такого звільнення).

Несумісною з діяльністю адвоката є:

- робота на посадах осіб: державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, особи рядового і начальницького складу МВС України, державної кримінально-виконавчої служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, податкової міліції, посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, доходів і зборів, члени Центральної виборчої комісії тощо;
- військова або альтернативна (невійськова) служба;
- нотаріальна діяльність;
- судово-експертна діяльність.

Порядок набуття права на зайняття адвокатською діяльністю

Особа, яка виявила бажання стати адвокатом та має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту.

Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону.

Особі, яка склала кваліфікаційний іспит, видається свідоцтво, яке дійсне 3 роки. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може бути допущена до складення такого іспиту повторно не раніше ніж через 6 місяців.

Наступним етапом є стажування, яке полягає в перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність.

Стажування здійснюється протягом 6 місяців під керівництвом адвоката за направленням ради адвокатів регіону. Керівником стажування може бути адвокат України, який має стаж адвокатської діяльності не менше 5 років.

Від проходження стажування звільняються особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше 1 року за останні 2 роки.

Результати стажування оцінюються радою адвокатів регіону та приймається рішення про: видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю чи продовження стажування на строк від 1 до 3 місяців.

Особа, стосовно якої радою адвокатів регіону прийнято рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, не пізніше 30 днів з дня прийняття цього рішення складає перед радою адвокатів регіону присягу адвоката України. У день складення присяги її безоплатно видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України, які не обмежуються віком особи та є безстроковими.

Права та обов'язки адвоката

Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема:

- 1) звертатися з адвокатськими запитами;
- 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб;
- 3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;
- 4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;
- 5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;
- 6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;
- 7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;
- 8) застосовувати технічні засоби, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;
- 9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення;
- 10) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань.

Обов'язки адвоката під час здійснення адвокатської діяльності:

- 1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;
- 2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;
- 3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;
- 4) підвищувати свій професійний рівень;
- 5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування.

Адвокату забороняється:

- 1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;
- 2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;
- 3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;
- 4) відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом.

Гарантії адвокатської діяльності

Професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законами, зокрема:

- 1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;
- 2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею;
- 3) проведення стосовно адвоката оперативних-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

- 4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;
- 5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;
- 6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;
- 7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;
- 8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;
- 9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;
- 10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;
- 11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;
- 12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;
- 13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;
- 14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;
- 15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;
- 16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;
- 17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

Зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю

Право на заняття адвокатською діяльністю *зупиняється* у разі:

- 1) подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення злочину невеликої чи середньої тяжкості за який призначено покарання не пов'язане з позбавленням волі;
- 3) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (у разі повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку; порушення адвокатом вимог щодо несумісності; систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики);
- 4) визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним.

Право на заняття адвокатською діяльністю *припиняється* шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі:

- 1) подання адвокатом заяви про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 2) визнання адвоката безвісно відсутнім або оголошення його померлим;
- 3) смерті адвоката;
- 4) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (у разі порушення присяги адвоката України; розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб; заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили; систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України);
- 5) встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України;

б) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі.

Відомості про зупинення чи припинення права на заняття адвокатською діяльністю вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України.

Дисциплінарна відповідальність адвоката

Адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

- 1) порушення вимог несумісності;
- 2) порушення присяги адвоката України;
- 3) порушення правил адвокатської етики;
- 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;
- 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;
- 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування;
- 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

Дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України.

За вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких *дисциплінарних стягнень*:

- 1) попередження;
- 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від 1 місяця до 1 року;
- 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.

Правила адвокатської етики

Правила адвокатської етики, Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним адвокатів України 9 червня 2017 року, закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката.

Основні принципи адвокатської етики:

- незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності;
- дотримання законності;
- домінантність інтересів клієнтів;
- неприпустимість конфлікту інтересів;
- конфіденційність;
- компетентність та добросовісність;
- повага до адвокатської професії;
- вимоги до рекламування адвокатської діяльності.

Етичні аспекти відносин адвоката з органами досудового розслідування та адміністративної юрисдикції:

- адвокат повинен зберігати таємницю досудового розслідування в межах, визначених чинним кримінальним процесуальним законодавством;
- адвокат не повинен умисно перешкоджати законному здійсненню процесу досудового розслідування, адміністративного провадження і давати клієнту поради, свідомо спрямовані на вчинення таких перешкод;
- адвокат не повинен приймати доручення на ведення справи клієнта, направленою йому особами, що здійснюють досудове розслідування по цій справі.

Правове становище помічника адвоката

Адвокат може мати помічників з числа осіб, які мають повну вищу юридичну освіту. Помічники адвоката працюють на підставі трудового договору (контракту), укладеного з

адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, з додержанням вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і законодавства про працю.

Помічник адвоката виконує доручення адвоката у справах, що знаходяться у провадженні адвоката, крім тих, що належать до процесуальних повноважень (прав та обов'язків) адвоката.

Положення про помічника адвоката затверджується Радою адвокатів України.

Помічнику адвоката забороняється суміщати роботу в адвоката з діяльністю, несумісною з діяльністю адвоката.

Помічником адвоката не може бути особа, яка:

1) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;

2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;

3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю;

4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення.

Адвокатське самоврядування

Адвокатське самоврядування ґрунтується на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування, підзвітності, заборони втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката.

Адвокатське самоврядування здійснюється через діяльність таких органів:

– з'їзд адвокатів України – вищий орган адвокатського самоврядування України.

– Рада адвокатів України – виконує функції адвокатського самоврядування у період між з'їздами адвокатів України;

– конференція адвокатів регіону – вищий орган адвокатського самоврядування в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;

– рада адвокатів регіону – виконує функції адвокатського самоврядування в регіоні у період між конференціями адвокатів регіону;

– кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури – визначає рівень фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішує питання щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів;

– Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури – розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури;

– ревізійна комісія адвокатів регіонів – здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю ради адвокатів регіону та кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури;

– Вища ревізійна комісія адвокатури – здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю Національної асоціації адвокатів України, її органів, рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, діяльністю ревізійних комісій адвокатів регіонів.

Національна асоціація адвокатів України є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України, яка утворюється з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування та діє через організаційні форми адвокатського самоврядування. Національна асоціація адвокатів України утворюється з'їздом адвокатів України та не може бути реорганізована.

Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Голова та члени кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури обираються конференцією адвокатів регіону з числа адвокатів, стаж адвокатської діяльності яких становить не менше 5 років та адреса робочого місця яких знаходиться відповідно в Автономній Республіці

Крим, області, місті Києві, місті Севастополі і відомості про яких включено до Єдиного реєстру адвокатів України, строком на 5 років.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури діє у складі кваліфікаційної та дисциплінарної палат. Кваліфікаційна палата утворюється у складі не більше 9 членів, дисциплінарна – не більше 11 членів палати.

До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури належать:

- 1) організація та проведення кваліфікаційних іспитів;
- 2) прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту;
- 3) прийняття рішень про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 4) здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів;
- 5) вирішення інших питань, віднесених до повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», рішеннями конференції адвокатів регіону, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

Засідання кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури вважається правомочним, якщо на ньому присутні більше половини членів її палат. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури приймається шляхом голосування більшістю голосів від загальної кількості членів її палат.

Вища кваліфікаційна комісія адвокатури України

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури є колегіальним органом, завданням якого є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

До складу Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури входять 30 членів, стаж адвокатської діяльності яких становить не менше 5 років: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону, голова і 2 заступники голови, які обираються шляхом голосування з'їздом адвокатів України.

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури є повноважною за умови обрання не менше двох третин її складу.

Повноваження Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури:

- 1) розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури;
- 2) узагальнює дисциплінарну практику кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури;
- 3) виконує інші функції.

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури має право:

- 1) залишити скаргу без задоволення, а рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури без змін;
- 2) змінити рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури;
- 3) скасувати рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та ухвалити нове рішення;
- 4) направити справу для нового розгляду до відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та зобов'язати кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури вчинити певні дії.

Засідання Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури вважається правомочним, якщо на ньому присутні більше половини від загальної кількості членів комісії. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури приймаються шляхом голосування більшістю голосів від загальної кількості членів комісії.

Безоплатна правова допомога

Сучасна практика надання безоплатної правової допомоги, успадкована українською державою від попереднього тоталітарного режиму і, навіть, частково удосконалена поточним

законодавством незалежної України, не могла відповідати європейським вимогам, а також зобов'язанням, які взяла країна при вступі до Ради Європи.

На порядок денний постало питання щодо створення комплексної системи реалізації конституційного права кожного на правову допомогу, забезпечення належного виконання Україною її міжнародних зобов'язань у царині прав людини, запровадження європейських стандартів у питаннях надання правової допомоги та доступу до правосуддя. В усіх сферах правовідносин, у будь-якій галузі судочинства мав бути створений дієвий механізм повного або часткового фінансування правової допомоги за рахунок коштів Державного бюджету України.

Важливим кроком у розвитку ефективної системи надання безоплатної правової допомоги стало прийняття у 2011 році Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Основним завданням цього закону є створення ефективної системи надання безоплатної правової допомоги, тобто ефективної гарантії права кожного на правову допомогу. У даному законі визначено зміст цього права, порядок його реалізації, підстави і порядок надання такої допомоги, державні гарантії, повноваження органів виконавчої влади у зазначеній сфері, а також порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з питань безоплатної правової допомоги тощо.

Безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Ведучи мову про безоплатну правову допомогу, доцільно з'ясувати, що таке правова допомога.

Правова допомога – це надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення.

Крім того, в Законі визначено згідно п. 4 ч. 1 статті 1, що *правові послуги* – це надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Визначаються два види БПД, які розмежовуються за критерієм доступу до судочинства: **безоплатну первинну правову допомогу та безоплатну вторинну правову допомогу**. Безоплатна первинна правова допомога (БППД) – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

До послуг, що включають БППД, належать: надання правової інформації, надання консультацій і роз'яснень з правових питань, допомога в складенні заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру), надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Отже, первинна БПД – це ті послуги, які не стосуються власне судового процесу.

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги в Україні є: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні особи, юридичні особи приватного права, залучені органами місцевого самоврядування, спеціалізовані установи, утворені органами місцевого самоврядування.

Безоплатна вторинна правова допомога (БВПД) – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, яка включає такі види правових послуг: захист, здійснення представництва інтересів осіб у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складення документів процесуального характеру. На відміну від первинної допомоги, яку по суті може отримати кожен бажаючий, закон чітко встановлює коло осіб, що можуть отримати вторинну правову допомогу.

З 1 липня 2015 року діють 100 місцевих центрів (МЦ) по всій Україні для надання правової допомоги у цивільних та адміністративних справах. Кожен центр надає правові послуги особам, що їх потребують, обслуговуючи територію з населенням у межах від 250 до 600 тисяч чоловік. У лютому 2016 року Міністерством юстиції було прийнято рішення про ліквідацію 7 МЦ

у Луганській та Харківській області та натомість утворення 4 МЦ (один – у Луганській області, три – у Харківській). Після реорганізації у структурі МЦ було утворено 429 бюро правової допомоги, що розпочали роботу з 1 вересня 2016 року по всій території України, забезпечуючи надання як первинної правової допомоги – правової інформації та консультацій, так і доступ до вторинної правової допомоги – представництва інтересів у суді, а також проведення правопросвітницьких заходів на рівні громад.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є: центри та бюро з надання безоплатної вторинної правової допомоги та адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

За даними Національної асоціації адвокатів України налічується близько 30000 адвокатів в Україні. Реєстр адвокатів, які залучаються до надання БВПД, включає 5062 адвокати, котрі пройшли конкурсний відбір для залучення до надання БВПД і мають право надавати БВПД.

Станом на січень 2021 року 2980 адвокатів (тобто 53 % від тих, які включені до реєстру) мали контракти з центрами БВПД для надання правової допомоги у кримінальних та цивільних справах. Ці адвокати не є співробітниками центрів БВПД, а здійснюють свою діяльність на договірній основі (постійній та/або тимчасовій), вони також можуть продовжувати працювати і як приватні адвокати.

Для сприяння постійному розвитку адвокатів та працівників системи, а також для розвитку дискусійного майданчику для інших зацікавлених сторін (поліції, прокуратури, судів, правозахисних громадських організацій, органів місцевого самоврядування тощо) в рамках співпраці з Проектом, Міжнародним фондом «Відродження» та Посольством Сполучених Штатів Америки утворено п'ять міжрегіональних ресурсно комунікаційних платформ (у Києві, Одесі, Львові, Дніпрі та Харкові) як структурні підрозділи Координаційного центру.

Для того, щоб система БПД працювала ефективно та користувалася довірою громадян, необхідним є незалежний (громадський) зовнішній моніторинг системи надання БПД. У 2014 році було утворено Відкриту громадську платформу розвитку української системи безоплатної правової допомоги (Громадська платформа), яка об'єднала широке коло представників неурядових організацій, включаючи Центр політико-правових реформ (ЦППР), ініціативу «Свромайдан-SOS», Міжнародний Фонд «Відродження», Українську Гельсінську спілку з прав людини, Українську фундацію правової допомоги, проект ПРООН «Без кордонів» та незалежних адвокатів.

Важливим у просуванні та популяризації серед населення БПД є активна інформаційна політика, адже дуже велика частина населення навіть не знає про можливість отримати потрібні їм послуги безкоштовно. Одним із заходів, що сприяють інформуванню населення, є проект «Я маю право!», що реалізується Міністерством юстиції України у співпраці з системою безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, за підтримки юридичних клінік, міжнародних донорів та партнерів.

Його основна мета – підвищити правову грамотність українців та сформувати нову правову культуру в суспільстві. Одним із ключових елементів, який забезпечує реалізацію проекту «Я маю право!», є надання громадянам безоплатної правової допомоги. Це дієвий та ефективний механізм, який дає можливість захистити свої права кожному.

Контрольні запитання

1. Які функції в української адвокатури?
2. Якими є організаційні форми адвокатської діяльності?
3. Які є види адвокатської діяльності?
4. Які вимоги до осіб, які бажають займатися адвокатською діяльністю?
5. Які обов'язки адвоката під час здійснення адвокатської діяльності?
6. Які основні принципи адвокатської етики?
7. Які є види БПД за критерієм доступу до судочинства?

Задачі

1) Громадянин В. (позивач) видав довіреність на ведення справи адвокату Ф., розраховуючи, що не зможе сам брати участь у процесі через відрядження. Але він повернувся раніше і з'явився у судовому засіданні. Відповідач заявив клопотання про недопущення громадянина В. до участі у справі, оскільки участь у ній вже бере його адвокат. Суд відмовив у задоволенні клопотання відповідача.

Чи правильні дії суду? Чи обґрунтовані доводи відповідача?

2) До адвоката звернулася громадянка Христенко, яка повідомила, що її виселяють із власної квартири і просила захистити її житлові й майнові права, оскільки іншого житла у неї немає, а дохід – пенсія по інвалідності.

Адвокатом було встановлено, що від імені покійного чоловіка, якому виповнилося 87 роки, перебуваючи у лікарні, написав заповіт, згідно до якого квартиру заповідав сторонній людині. Крім цього, із наданих заявником медичних документів, стало відомо, що заповідач переніс інсульт десять років тому, самостійно не міг пересуватися, страждав на провали пам'яті та інші старечі хвороби.

Вивчаючи копію заповіту, наданого заявником, адвокатом також було встановлено, що заповіт було оформлено приватним нотаріусом у лікарні, де перебував останнім часом заповідач. У зв'язку з тим, що останній не міг прочитати текст заповіту, на його прохання були запрошені свідки Н. та Л. Крім цього, в зв'язку з тим, що заповідач не міг сам підписати заповіт, то також на його прохання було запрошено громадянку Б., яка і поставила свій підпис замість заповідача.

Які дії має здійснити адвокат з метою захисту житлових і майнових інтересів особи, яка звернулася до нього за правовою допомогою?

3) До державного підприємства «Секунда» звернувся адвокат Гуров для ознайомлення з необхідними документами і матеріалами, які йому були потрібні для виконання доручення. Проте директор державного підприємства «Секунда» відмовив у наданні цих документів і матеріалів, мотивуючи тим, що інформація документів є таємною і охороняється законом.

Чи обґрунтована така відмова?

2.4. СИСТЕМА ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Органами досудового розслідування є такі органи, що уповноважені в межах своєї компетенції, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством, здійснювати дізнання і досудове слідство у кримінальному провадженні.

Види органів досудового розслідування

Органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є:

1) слідчі підрозділи:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- г) органів державного бюро розслідувань;
- г) органів Державної кримінально-виконавчої служби України;

2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Завдання досудового розслідування

Загальні завдання органів досудового розслідування визначено в ст. 2 КПК, до них можна віднести:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Об'єктами, що беруться під захист від кримінальних правопорушень за допомогою норм КПК, є:

- особа;
- суспільство;
- держава.

Об'єктами охорони є права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження. Під такою охороною слід розуміти забезпечення необхідних умов для здійснення прав, свобод і задоволення законних інтересів, їх недоторканності та непорушності за допомогою чіткого врегулювання кримінальних процесуальних відносин та прийняття заходів правового характеру з метою недопущення порушення прав учасників кримінального провадження. Особи, які порушують їх права, свободи та законні інтереси, притягуються до юридичної відповідальності.

Вимога *швидкого розслідування* і судового розгляду означає, що строки встановлення події кримінального правопорушення і винних осіб повинні максимально наближатися до моменту вчинення злочину.

Повнота розслідування і судового розгляду означає, що встановлені всі обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні:

- 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення);
- 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета його вчинення;
- 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання,

які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Коли встановлені перераховані обставини, злочин визнається повністю розкритим. Констатація цього факту є можливою тільки після набрання обвинувальним вироком законної сили, а у випадках закриття кримінального провадження за nereабілітуючих обставин – після набрання чинності відповідною ухвалою суду.

Під *неупередженістю* досудового розслідування та судового розгляду слід розуміти об'єктивність, безсторонність щодо дослідження всіх обставин провадження. Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття неупереджених процесуальних рішень.

Завдання, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, означає необхідність установити всіх осіб, які вчинили злочин. Міра вини є її кількісною характеристикою, яка відображає тяжкість провини особи перед особою, суспільством, державою, є сукупністю форми та змісту вини з урахуванням усіх особливостей психічного ставлення підозрюваного, обвинуваченого до обставин кримінального правопорушення.

Застосування належної правової процедури означає суворе додержання встановленого кримінальним процесуальним законом порядку досудового розслідування та судового провадження. Саме це є гарантією встановлення об'єктивної істини при здійсненні кримінального провадження, застосування до винного справедливого покарання і не притягнення до кримінальної відповідальності невинуватого.

У випадку, коли невинуватий був обвинувачений або засуджений, підданий необґрунтованому процесуальному примусу, йому за рахунок державного бюджету має бути компенсована незаконно заподіяна майнова та моральна шкода. Це питання регулюється Законом України від 1 грудня 1994 р. «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

Поняття та форми досудового розслідування

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п.5 ч.1 ст. 3 КПК);

Форми досудового розслідування – врегульований кримінальним процесуальним законом порядок здійснення кримінального провадження в залежності від ознак кримінального правопорушення.

Кримінальним процесуальним кодексом передбачено дві форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство.

Дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

Досудове слідство – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів.

Загальні положення досудового розслідування

Загальні положення досудового розслідування – це врегульовані кримінальним процесуальним законом правила, які відображають основні риси досудового розслідування як стадії кримінального провадження і є гарантіями раціонального, швидкого, всебічного, повного і

неупередженого дослідження всіх обставин кримінального правопорушення, а також виконання завдань як цієї стадії, так і в цілому завдань кримінального провадження.

До загальних положень досудового розслідування відносяться правила, які стосуються питань досудового розслідування як стадії, а саме :

- початок досудового розслідування;
- підслідність;
- об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування;
- місце проведення досудового розслідування;
- строки досудового розслідування;
- розгляд клопотань під час досудового розслідування;
- ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення;
- недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

Початок досудового розслідування

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування.

Досудове розслідування *розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань*. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Національним антикорупційним бюро України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства.

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. У разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

- 1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;
- 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;
- 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування;
- 7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань.

У Єдиному реєстрі досудових розслідувань автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Слідчий невідкладно у письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування тощо.

Якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Відомості про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, вносяться слідчим або прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні від імені та в інтересах такої юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 Кримінального кодексу України, або від імені такої юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 258, 258-5 Кримінального кодексу України. Про внесення відомостей слідчий або прокурор не пізніше наступного робочого дня письмово повідомляє юридичну особу.

Провадження щодо юридичної особи здійснюється одночасно з відповідним кримінальним провадженням, у якому особі повідомлено про підозру.

Підслідність

Підслідність – це врегульована законом сукупність ознак кримінального провадження, на підставі яких конкретне кримінальне провадження підлягає розслідуванню тим чи іншим органом досудового розслідування.

Саме правила про підслідність обумовлюють правильний розподіл кримінальних проваджень як між окремими органами досудового розслідування, так і між окремими підрозділами в одному органі досудового розслідування.

Існують кілька видів підслідності:

1. **Підслідність предмета (родова).** При цьому виді підслідності орган досудового розслідування визначається за характером вчиненого кримінального правопорушення, який обумовлюється його кваліфікацією. В ст. 216 КПК України міститься перелік кримінальних правопорушень, розслідування по яких відноситься до конкретних органів досудового розслідування.

2. **Підслідність персональна (суб'єктна).** Цей вид підслідності характеризується тим, що визначається саме суб'єктом кримінального правопорушення, тобто, завжди пов'язується з особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, її статусом, службовим становищем.

3. **Підслідність за зв'язком кримінальних проваджень.** Застосовується цей вид підслідності тоді, коли розслідування одного кримінального правопорушення пов'язане з розслідуванням іншого кримінального правопорушення.

4. **Підслідність територіальна (місцева).** При цьому виді підслідності досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Якщо під час досудового розслідування буде встановлено інші злочини, вчинені особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із злочинами, вчиненими особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, який здійснює у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність всіх цих злочинів.

Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування

У разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами).

Не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину.

У разі необхідності матеріали досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень можуть бути виділені в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень.

Матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування приймається прокурором.

Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування не може бути оскаржене.

Строки досудового розслідування

Досудове розслідування повинно бути закінчено:

1) протягом *одного місяця* з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні *кримінального проступку*;

2) протягом *двох місяців* з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні *злочину*.

Строк досудового розслідування може бути продовжений.

Так, якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування кримінального проступку (дізнання) протягом одного місяця, він може бути продовжений до двох місяців районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором.

Якщо досудове розслідування злочину (досудове слідство) неможливо закінчити протягом двох місяців, він може бути продовжений:

1) до трьох місяців – керівником місцевої прокуратури;

2) до шести місяців – керівником регіональної прокуратури або його першим заступником чи заступником;

3) до дванадцяти місяців – Генеральним прокурором чи його заступниками.

Строк досудового розслідування злочину може бути продовжений до трьох місяців, якщо його неможливо закінчити внаслідок складності провадження, до шести місяців – внаслідок особливої складності провадження, до дванадцяти місяців - внаслідок виняткової складності провадження.

При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати:

– двох місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

– шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості;

– дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається у строки, передбачені цією статтею.

Розгляд клопотань під час досудового розслідування

Клопотання – це звернення в письмовій або в усній формі сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій у кримінальному провадженні.

Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання.

Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин - надсилається їй.

Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення

Слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії.

Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування

Відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом.

Розслідування військових злочинів (злочинів проти встановленого порядку несення військової служби) – одна з форм боротьби за зміцнення військової дисципліни і правопорядку у Збройних силах та інших, утворених відповідно до законів України, військових формуваннях. Воно покликане забезпечувати швидке і повне розкриття кожного вчиненого військового злочину, викриття винних і вірне застосування закону до них, встановлення завданої злочином шкоди і вживання заходів щодо його ліквідації. Крім того, в процесі досудового розслідування встановлюються причини й умови, що сприяли здійсненню злочину, і вживаються заходи щодо їх ліквідації. Таким чином, досудове розслідування виконує двоєдине завдання боротьби зі злочинністю – створює умови для вірного застосування закону щодо конкретного правопорушника і виконує функцію загального попередження, запобігання правопорушенням.

Дізнання і досудове розслідування у ЗСУ

На даний час ВСП ЗСУ є спеціальним правоохоронним формуванням у складі Збройних Сил України (тобто у структурі військового відомства), яка наділена функцією розслідування злочинів у формі дізнання.

При цьому звертає на себе увагу положення ст. 17 Конституції України, відповідно до якого Збройні Сили та інші військові формування України (а відтак, їх структурні підрозділи) не можуть використовуватись для обмеження прав і свобод громадян. Тому Збройні Сили України не повинні виконувати контрольні функції, здійснювати функції розслідування злочинів (у формі дізнання та досудового слідства), оперативно-розшукової діяльності і адміністративної юрисдикції. Вони мають здійснювати лише захист суверенітету і територіальної цілісності України, її недоторканість.

Із цього, власне, випливає, що окремі положення Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» не повністю узгоджуються з нормами Конституції України і мають бути приведені у відповідність до неї (змінені або виключені).

У законопроекті «Про військову поліцію» передбачено надання повноважень слідчим Військової поліції на досудове розслідування злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), здійснених військовослужбовцями, а також злочинів, здійснених державними службовцями і працівниками МО України, ЗСУ під час виконання ними службових обов'язків у розташуванні військової частини або на військових об'єктах.

Сьогодні розслідування усіх злочинів, включаючи військових, перебуває у руках рядових міліціонерів, створення ж спеціального силового підрозділу, підконтрольного Міністерству оборони, а не МВС, допоможе більш ефективно стежити за правопорядком на фронті. Законопроект також передбачає, у разі звернення міністра внутрішніх справ України, можливість покладання Президентом України на Військову поліцію виконання спільно з підрозділами міліції і Національної гвардії України окремих завдань з охорони і забезпечення громадського порядку, виявлення й припинення кримінальних правопорушень серед цивільного населення в місцевостях, у яких введено воєнний або надзвичайний стан.

Згідно з проектом, *військова поліція* – це військове правоохоронне формування, завданням якого буде забезпечення правопорядку серед військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними військових зборів, запобігання, виявлення кримінальних та інших правопорушень, вчинених військовослужбовцями, а також працівниками Міністерства оборони і Збройних сил України, їх розкриття й припинення. Крім того, військова поліція займатиметься розшуком військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину, та викрадених з військових частин боєприпасів та зброї, а також забезпеченням безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів, захисту прав і свобод військовослужбовців, захисту військового майна від протиправних посягань, участі в протидії диверсійним проявам і терористичним актам та припиненні протиправних дій військовослужбовців і цивільних осіб на військових об'єктах. Військова поліція також здійснюватиме заходи щодо охорони міністра оборони, начальника Генерального штабу, їхніх перших заступників під час виконання ними службових обов'язків, у тому числі і під час перебування за межами України. Співробітники військової поліції повинні будуть забезпечувати безпеку й власним співробітникам, а також військовослужбовцям і родичам військовослужбовців, у разі «реальної загрози їх життю і здоров'ю», що виникла у зв'язку із службовою діяльністю. «Особовий склад військової поліції матиме право застосовувати заходи фізичної дії, спецзасоби і зброю в порядку, передбаченому законодавством.

Контрольні запитання

1. Які основні завдання досудового розслідування?
2. Які форми досудового розслідування передбачені чинним законодавством?
3. Що таке Єдиний реєстр досудових розслідувань?
4. Що таке підслідність?
5. Які є види підслідності?
6. У які строки має бути закінчено досудове розслідування?

Задачі

1) Дайте правову оцінку нижченаведеному документу, а також відповіді на поставлені запитання:

*Начальнику Бродівського районного відділу ГУ НП у Львівській області
полковнику поліції Іванову В.Ф.
Начальник відділу внутрішньої охорони ТОВ «Бродівський м'ясокомбінат»
Хміль Л.Ф.*

Заява

У відповідності до посадової інструкції в коло моїх службових обов'язків входить забезпечення громадської безпеки на території ТОВ «Бродівський м'ясокомбінат», вжиття заходів охорони майна підприємства, в тому числі шляхом перевірок і оглядів автомобілів і працівників, які залишають територію підприємства.

15 листопада 2021 року працівниками відділу охорони під час огляду автомобіля Форд, в якому перебували А., Б., В. було виявлено 101 кг м'яса без супровідних документів. Беручи до уваги, що дане майно було викрадене з території підприємства, підозрювані особи були затримані і перебуватимуть у приміщенні відділу внутрішньої охорони до прийняття Вами рішення про початок кримінального провадження.

Мною також було проведено особистий обшук кожного. Крім того за участю понятих відбувся огляд автомобіля, в якій вказані особи намагалися вивезти крадене м'ясо з підприємства.

Враховуючи, що у діях працівників підприємства А., Б., В. є ознаки складу злочину,-

Прошу:

1. Розпочати кримінальне провадження за ознаками злочину, передбаченого ч. 5 ст. 185 КК України.
2. Долучити до матеріалів кримінального провадження протоколи, в яких відображені результати проведених ВВО ТОВ «Бродівський м'ясокомбінат» дій.

Додатки:

- 1) Протокол огляду місця події на 3 аркушах
- 2) Протоколи особистого обшуку підозрюваних.

15.11.2021 року

Начальник відділу внутрішньої охорони
ТОВ «Бродівський м'ясокомбінат»

Хміль Л.Ф.

1. Дайте оцінку діям начальника внутрішньої охорони? Як згідно закону він повинен був діяти?
2. Яке процесуальне значення мають складені ним документи? Чи можна їх вважати приводом для внесення відомостей у ЄРДР?
3. Якими повинні бути дії начальника відділу поліції в описаній ситуації?

2) 11 грудня 2021 року о 20.20 год. в чергову частину Шевченківського райвідділу НП звернулась громадянка Тимчук з повідомленням, що годину тому в неї на вул. Головній дві невідомі особи, застосувавши насильство, відібрали жіночу сумку, в якій окрім особистих речей були мобільний телефон LG, паспорт, Банківська картка Ощадбанку та гроші в сумі близько 1500 грн.

На пропозицію чергового написати заяву про вчинений злочин потерпіла зазначила, що під час викрадення сумки їй декілька раз сильно вдарили по правій руці, в наслідок чого вона дуже болить і не може тримати ручки. В такій ситуації черговий працівник міліції склав на ім'я начальника Шевченківського райвідділу НП рапорт про виявлення кримінального правопорушення, в якому зі слів Тимчук виклав обставини правопорушення та попередньо кваліфікувавши їх за ч.1 ст.186 КК України. До рапорту присєднав протокол повідомлення Тимчук про кримінальну відповідальність за ст. 383 КК України. При цьому Тимчук було повідомлено, що вона може йти додому, оскільки після розгляду керівником райвідділу даний рапорт не швидше наступного дня надійде до слідчого, який згодом викличе її для допиту.

Дайте правовий аналіз дій працівника національної поліції.

3) Слідчий військової прокуратури 11 вересня 2021 року розпочав досудове розслідування щодо факту розкрадання державного майна у військовій частині ВЧ №678/43. 29 листопада військовослужбовцям Нестеренку та Клименку було вручено повідомлення про підозру у вчиненні цього злочину. Слідчий проводив досудове розслідування, а 18 січня звернувся до прокурора військової прокуратури гарнізону з клопотанням про продовження строку досудового розслідування. 23 січня прокурор військової прокуратури гарнізону продовжив строк досудового розслідування на один місяць. Проте вже 11 лютого прокурором було прийнято рішення про виділення матеріалів щодо Клименка в окреме провадження і зупинення його в зв'язку з оголошенням його у розшук. 20 лютого слідчий за дорученням прокурора повідомив Нестеренка про надання йому доступу до матеріалів кримінального провадження, а ще через п'ять днів направив прокурору обвинувальний акт для затвердження.

17 березня після затримання Клименка досудове розслідування в кримінальному провадженні щодо нього було відновлене.

На яких підставах і в якому порядку може бути продовжений строк досудового розслідування?

2.5. ДІЯЛЬНІСТЬ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Поняття нотаріату. Система нотаріальних органів в Україні, їх завдання і значення

Конституція України (ст. 59) закріпила право кожного громадянина на одержання професійної правничої допомоги. Нотаріат разом із низкою правозахисних органів України забезпечує реалізацію цього конституційного права громадян. Серед правозахисних органів України нотаріат займає гідне місце, зменшуючи навантаження судів, посвідчує лише безспірні права та безспірні факти, у наявності яких він може переконатися безпосередньо або на підставі відповідних документів.

Нормативну базу діяльності нотаріату складають: Конституція України, Закон України «Про нотаріат», Положення «Про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату», що затверджує Кабінет Міністрів України, та інші положення та постанови.

У перекладі з латинської мови «notarius» означає «писар», «стенограф». Нотаріат дійсно зароджувався як система осіб, які стенографували різноманітні угоди або промови й надавали юридичну допомогу. Згодом документам, посвідченим нотаріусами, надавалося все більшого юридичного значення аж до визнання їх безспірними. У франкських королів за часів Каролінгів, наприклад, оспорування нотаріальних актів заборонялося під страхом смертної кари. Уперше органи, які виконують нотаріальні функції, виникли в Стародавньому Римі. Причому функції, притаманні нотаріату, виконувалися різними особами: табеліонами, нотаріусами – у Римській імперії, дяками й піддячими – у Київській Русі. Отже, в історичному аспекті нотаріат пройшов складний шлях свого розвитку – від стенографування документів до посвідчення безспірних прав і фактів.

На сьогодні у світі склалися два типи правових систем – англосаксонська та континентальна і відповідно два типи нотаріальних систем. До компетенції нотаріусів англосаксонських країн входить лише засвідчення підписів і присяг. Головний принцип цивільних правовідносин – «свобода договору» – виключає необхідність нотаріальної форми договорів чи контрактів. Інша ситуація склалася у країнах континентального права. Нотаріат тут відіграє важливу роль у запобіганні судовим спорам, а значить, у зменшенні навантажень на суди. Нотаріус виконує роль юридичного радника, який надає правову допомогу при складанні документа (договору, заповіту тощо), щоб посвідчений ним документ відповідав закону й волевиявленню особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії.

Україна належить до країн континентальної правової системи, що зумовлює схожість компетенції українського нотаріату з латинським. Основним законодавчим актом, який регулює діяльність нотаріату в державі, є Закон України «Про нотаріат». Його ст. 1 визначає цей інститут як систему органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати безспірні права і факти, що мають юридичне значення та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. У Законі міститься й перелік нотаріальних дій, які виконують нотаріуси.

Нотаріус посвідчує такі безспірні права, як право на спадщину, на частку в спільному майні подружжя. *До фактів, які посвідчуються ним, належать такі факти:*

- а) що громадянин є живим;
- б) тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці;
- в) знаходження громадянина в певному місці;
- г) час пред'явлення документів тощо.

На підтвердження таких прав або фактів нотаріус видає відповідне свідоцтво.

Посвідчення договорів, довіреностей, заповітів, засвідчення справжності підпису на документі робиться шляхом напису на відповідному документі за встановленою формою.

Нотаріуси приймають документи на зберігання, учиняють виконавчі написи, вживають заходів з охорони спадкового майна, засвідчують правильність копій документів, виконують інші нотаріальні дії, передбачені законом.

Учинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

На нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

У населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України.

Державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів.

Контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України, Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Правове становище нотаріуса. Вимоги, що ставляться до осіб, які бажають займатися нотаріальною діяльністю

Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Нотаріусом може бути громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку (крім реабілітованої особи), особа, дієздатність якої обмежена, або особа, визнана недієздатною.

Нотаріусу забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України утворюється Вища кваліфікаційна комісія нотаріату. Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України.

Строк повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату становить три роки, починаючи з дня його затвердження.

Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату затверджується Кабінетом Міністрів України.

За наявності стажу роботи, визначеного у частині другій статті 3 Закону, особи, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, допускаються Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату до його складання на підставі подання відповідного Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Порядок допуску до складання кваліфікаційних іспитів та їх проведення встановлюється Міністерством юстиції України.

На підставі результатів складеного іспиту Вища кваліфікаційна комісія нотаріату приймає рішення про видачу (або відмову у видачі) Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Особи, які не склали кваліфікаційний іспит, допускаються до наступного його складання не раніш як через рік за поданням відповідно Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Особа, приватна нотаріальна діяльність якої не здійснювалася протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю і яка не працювала нотаріусом, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником (консультантом) приватного нотаріуса, не була посадовою особою, яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату, до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності повинна підтвердити свою кваліфікацію шляхом складання нового кваліфікаційного іспиту в порядку, встановленому Міністерством юстиції України.

Питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю розглядається Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату за поданням відповідно Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі або Нотаріальної палати України у випадках, визначених цим Законом.

Рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату може бути оскаржено до суду.

Нотаріус, який вперше починає займатися нотаріальною діяльністю приймає присягу.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про нотаріат» *нотаріус має такі професійні права:*

- витребувати від підприємств, установ і організацій відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій;
- одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на них відповідно до закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій;
- складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру.

Чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права.

Нотаріус зобов'язаний:

- здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до Закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики;
- сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;
- зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;
- відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;
- вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;
- дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення;

– надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства;

– постійно підвищувати свій професійний рівень, а у випадках, зупинення нотаріальної діяльності, з підстав, що приватний нотаріус при вчиненні нотаріальних дій неодноразово порушував правила нотаріального діловодства, – до закінчення строку проходження підвищення кваліфікації (не більше двох тижнів), проходити підвищення кваліфікації;

– виконувати інші обов'язки, передбачені законом.

Для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України утворюється *Вища кваліфікаційна комісія нотаріату*. Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України. Строк повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату становить три роки, починаючи з дня його затвердження. Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату затверджується Кабінетом Міністрів України.

Основними завданнями Комісії є:

– визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю;

– вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

– розглядає подання головних територіальних управлінь юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, в областях, мм. Києві та Севастополі про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складення;

– забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;

– розглядає подання Мін'юсту, головних управлінь юстиції або Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

До складу Комісії входить сім представників Мін'юсту та сім нотаріусів України, делегованих Нотаріальною палатою України.

Нотаріус може бути делегований до Комісії за умови, що:

– він не був членом попередніх складів Комісії;

– він має безперервний стаж роботи нотаріусом не менш як 15 років;

– щодо нього не застосовувалися дисциплінарні стягнення (державний нотаріус) або його діяльність не зупинялася (приватний нотаріус) у зв'язку з допущеними порушеннями законодавства.

Головою Комісії є Міністр юстиції.

Перший заступник голови Комісії та заступник голови Комісії обираються з числа її членів на засіданні Комісії шляхом відкритого голосування.

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Відмову у видачі свідоцтва може бути оскаржено до суду.

За видачу свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю вноситься плата, розмір якої встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Міністерство юстиції України може анулювати свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю:

1) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, у випадках:

- а) втрати громадянства України або виїзду за межі України на постійне проживання;
- б) винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності;
- в) винесення ухвали про застосування щодо нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили;
- г) закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з не реабілітуючих підстав;
- д) винесення рішення суду, що набрало законної сили, про обмеження дієздатності особи, яка виконує обов'язки нотаріуса, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою;
- е) неодноразового порушення нотаріусом чинного законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, підприємств, установ, організацій, громадян при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону;
- є) невідповідності нотаріуса займаній посаді внаслідок стану здоров'я, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

2) *порушення нотаріусом вимог:*

- а) займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності;
- б) порушення нотаріальної таємниці;
- в) щодо заборони нотаріусу та посадовій особі органу місцевого самоврядування, вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників даної нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом, або працівників даного виконавчого комітету. Посадові особи органу місцевого самоврядування не вправі вчиняти нотаріальні дії також на ім'я і від імені даного виконавчого комітету;
- з) набрання законної сили рішенням суду про порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальної дії;
- и) знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;
- і) неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України;
- з) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики.

Рішення про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути оскаржено до суду.

Нотаріус може мати **помічника**. Так, помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки. Не може бути помічником нотаріуса особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Помічник нотаріуса не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Помічнику нотаріуса забороняється використовувати свій статус з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

За дорученням нотаріуса помічник нотаріуса бере участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складенні проектів правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів; вносить записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, веде діловодство та архів нотаріуса, готує та надсилає за дорученням нотаріуса запити до підприємств, установ і організацій щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконує іншу допоміжну і технічну роботу.

Помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

Помічник нотаріуса зобов'язаний виконувати свої професійні обов'язки відповідно до Закону України «Про нотаріат» та трудового договору, укладеного з нотаріусом; дотримуватися нотаріальної таємниці; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса; постійно підвищувати свій професійний рівень.

Добір кандидатур і прийняття на роботу помічника приватного нотаріуса є виключним правом нотаріуса. З помічником нотаріуса укладається трудовий договір. Нотаріус може мати одного помічника.

Нотаріальний округ – територіальна одиниця, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якого знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. У містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста. У разі зміни адміністративно-територіального поділу України, в результаті якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі.

Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених Законом України «Про нотаріат».

Повноваження державних і приватних нотаріусів, а також інших посадових осіб, уповноважених виконувати окремі нотаріальні дії

Повноваження нотаріальних органів – це визначений законом перелік дій, який мають право вчиняти нотаріальні органи для виконання покладених на них завдань.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат» вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

На нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

У населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії, передбачені статтею 37 Закону (Нотаріальні дії, що вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування), вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, - на дипломатичні представництва України.

Нотаріуси вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо);
- 2) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 3) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя;
- 5) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів);
- 6) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися;
- 7) провадять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме;
- 8) видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса;
- 9) накладають заборону щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягає державній реєстрації;

9-1) накладають заборону щодо відчуження грошових сум, що будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до частини четвертої статті 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий відповідно до зазначеного закону;

- 10) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;
- 11) засвідчують справжність підпису на документах;
- 12) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;
- 13) посвідчують факт, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту;
- 14) посвідчують факт, що фізична особа є живою;
- 15) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;
- 16) посвідчують час пред'явлення документів;
- 17) передають заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам;
- 18) приймають у депозит грошові суми та цінні папери;
- 19) вчиняють виконавчі написи;
- 20) вчиняють протести векселів;
- 21) вчиняють морські протести;
- 22) приймають на зберігання документи.

На нотаріусів може бути покладено вчинення інших нотаріальних дій згідно із законом.

Державні нотаріуси в державних нотаріальних архівах видають дублікати і засвідчують вірність копій і виписок з документів, які зберігаються у справах цих архівів.

У сільських населених пунктах уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 2) посвідчують заповіти (крім секретних);
- 3) видають дублікати посвідчених ними документів;
- 4) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;
- 5) засвідчують справжність підпису на документах;
- 6) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 7) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя.

Консульські установи України вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) посвідчують угоди (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, угод про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні;
- 2) вживають заходів до охорони спадкового майна;
- 3) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя;
- 5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них;
- 6) засвідчують справжність підпису на документах;
- 7) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;
- 8) посвідчують факт, що громадянин є живим;
- 9) посвідчують факт знаходження громадянина в певному місці;
- 10) посвідчують тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці;
- 11) посвідчують час пред'явлення документів;
- 12) приймають в депозит грошові суми і цінні папери;
- 13) вчиняють виконавчі написи;
- 14) приймають на зберігання документи;
- 15) вчиняють морські протести;
- 16) видають дублікати посвідчених ними документів.

Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України.

До нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних) прирівнюються:

1) заповіти осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів;

2) заповіти осіб, які перебувають під час плавання на морських, річкових суднах, що ходять під прапором України, посвідчені капітанами цих суден;

3) заповіти осіб, які перебувають у пошукових або інших експедиціях, посвідчені начальниками цих експедицій;

4) заповіти військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіти працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

5) заповіти осіб, які тримаються в установах виконання покарань, посвідчені начальниками таких установ;

6) заповіти осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками слідчих ізоляторів.

До нотаріально посвідчених довіреностей прирівнюються:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їх заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

2) довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

3) довіреності осіб, які тримаються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками таких установ чи слідчих ізоляторів;

4) довіреності осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, посвідчені уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами.

Ці особи зобов'язані негайно передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів у державний нотаріальний архів за місцем проживання заповідача.

Капітани морських суден зобов'язані передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів капітанові морського порту або консулові України в іноземному порту для подальшого надсилання їх до державного нотаріального архіву за місцем проживання заповідача.

Начальник установи виконання покарань засвідчує справжність підпису особи на документах, яка перебуває в такій установі, крім тих, які відповідно до закону або за вимогою сторін підлягають нотаріальному посвідченню.

Засвідчення начальником установи виконання покарань справжності підпису на документах прирівнюється до нотаріального засвідчення справжності підпису.

Контрольні запитання

1. Які документи складають нормативну базу діяльності нотаріату?
2. Які обов'язки нотаріуса?
3. Що таке нотаріальний округ?
4. Що прирівнюється до нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних)?
5. Які дії мають право вчиняти нотаріуси?

Тести для самоконтролю

1. Законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності на:

А. нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Б. нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю.

В. нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, а також на посадових осіб органів місцевого самоврядування.

2. Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами:

А. мають однакову юридичну силу.

Б. мають неоднакову юридичну силу.

В. документи, оформлені державними нотаріусами мають більшу юридичну силу, аніж документи, оформлені приватними нотаріусами.

3. У населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії, вчиняються:

А. уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Б. державними чи приватними нотаріусами за викликом або уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

В. уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування, але лише ті, що передбачені ЗУ «Про нотаріат».

4. Нотаріусом може бути:

А. громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори - не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Б. громадянин України, який має юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

В. громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

5. Нотаріус:

А. має право давати свідчення в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, в тому числі, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії.

Б. не має права давати свідчення в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю.

В. не має права давати свідчення в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії.

6. Обшук, виймка, огляд робочого місця (контори) нотаріуса провадяться:

А. за наявності передбаченого та належним чином оформленого процесуального документа суду, органу прокуратури чи досудового слідства з відома завідувача. Про вилучення оригіналів документів (справ) складається акт у двох примірниках, перший з яких залишається в архіві, а другий передається відповідно суду, прокуратурі, органу дізнання або досудового слідства.

Б. за наявності передбаченого та належним чином оформленого процесуального документа суду, органу прокуратури чи досудового слідства з відома завідувача з обов'язковим залишенням у справі засвідченої копії документа, який вилучено, і процесуального документа, на підставі якого здійснено вилучення.

В. за наявності передбаченого та належним чином оформленого процесуального документа суду, органу прокуратури чи досудового слідства з відома завідувача з обов'язковим залишенням у справі

засвідченої копії документа, який вилучено, і процесуального документа, на підставі якого здійснено вилучення. Про вилучення оригіналів документів (справ) складається акт у двох примірниках, перший з яких залишається в архіві, а другий передається відповідно суду, прокуратурі, органу дізнання або досудового слідства.

7. Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю видається:

- А. Кабінетом Міністрів України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.*
- Б. Нотаріальною Палатою України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.*
- В. Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.*
- Г. Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.*

Задачі

1) Громадянин України Шемяков бажає продати будинок, який розташований у м. Хмельницькому, громадянину Італії Роберто Трузіо. Будинок і земельна ділянка, на якій він розташований, належать Шемякову на праві приватної власності.

Чи може бути посвідчений такий договір?

2) У зв'язку з викликом для вчинення нотаріальної дії поза приміщенням нотаріальної контори, нотаріус прибув додому Василенка К. Н. для посвідчення заповіту. Причиною виклику Василенком К. Н. було те, що він перебуває у тяжкому стані. Коли нотаріус перейшов до процедури складання заповіту, він встановив, що Василенко К. Н. перебуває у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Як у такому випадку має діяти нотаріус?

3) Студентка юридичного інституту, яка проходила практику в нотаріальній конторі зробила ксерокопії найбільш цікавих договорів іпотеки та долучила їх до дипломної роботи в якості додатку.

Чи можливо розглядати дії студентки як порушення нотаріальної таємниці?

2.5. ВИКОНАВЧА СЛУЖБА В УКРАЇНІ

Інститут примусового виконання судових та інших рішень існує стільки, скільки існує інститут держави та державності. Однак лише в новітні історичні часи юридична практика іде шляхом формування в Україні спеціалізованої структури, яка здійснює виключно виконавче провадження. Такою структурою є державна виконавча служба України.

Виконання рішення – заключний етап юрисдикційної діяльності. Без реалізації цієї стадії (етапу) юрисдикційної (правозахисної діяльності) втрачається сенс попередньої діяльності суду та інших органів (осіб), які уповноважені на здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних, юридичних осіб, територіальних громад та держави.

Підлягають виконанню державною виконавчою службою такі виконавчі документи:

1) виконавчі листи, що видаються судами, і накази господарських судів, у тому числі на підставі рішень третейського суду та рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті і Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті;

2) ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

3) судові накази;

4) виконавчі написи нотаріусів;

5) посвідчення комісій по трудових спорах, що видаються на підставі відповідних рішень таких комісій;

6) постанови органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

7) постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу;

8) рішення інших органів державної влади, якщо їх виконання за законом покладено на державну виконавчу службу;

9) рішення Європейського суду з прав людини з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Виконання судових рішень як частина цивільного процесу

Звернення судового рішення, яке набрало законної сили, до виконання визначається наукою цивільного процесуального права як завершальна стадія цивільного судочинства, без реалізації якої втрачається сенс усієї юрисдикційної діяльності суду.

Примусове виконання рішень судів гарантує здійснення прав сторін, визнаних судом, і підтверджених ним обов'язків. У своїх рішеннях Європейський суд зазначає, що провадження в суді та виконавче провадження є відповідно першою і другою стадіями одного провадження, підкреслюючи, що виконавче провадження не може бути відокремлене від судового, і ці обидва провадження мають розглядатися як цілісний процес.

Рішення та ухвали суду в цивільних справах, які не виконуються боржником добровільно у встановлений строк, а також такі, щодо яких допущено негайне виконання, виконуються примусово органами державної виконавчої служби України, що входять до системи органів Міністерства юстиції України, в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 р. № 606-ХІУ (із змінами).

У примусовому порядку виконуються рішення суду в цивільних справах, якими задоволені вимоги заявника про присудження майна, грошових коштів, відібрання дитини, поновлення на роботі, виселення, вселення, примусовий обмін житла тощо. Рішення про відмову в задоволенні позовів про присудження, за позовами про визнання і встановлення фактів і правовідносин та перетворення правовідносин (перебування фізичної особи на утриманні, визнання договору недійсним, розірвання шлюбу тощо) не потребують примусового виконання, але в частині стягнення судових витрат вони можуть виконуватися в примусовому порядку.

В іншій частині рішення про визнання і перетворення правовідносин не потребують примусового виконання внаслідок їх загальної обов'язковості (ст. 14 ЦПК) і є підставами для їх

реалізації іншими способами, зокрема, реєстрацією компетентними органами держави встановлених судом правовідносин (видачею свідоцтва про право власності на жилий будинок), чи правового статусу фізичної особи (видачею свідоцтва про розірвання шлюбу, про смерть фізичної особи тощо).

Підлягають примусовому виконанню і ухвали суду у випадках, передбачених законом, які за змістом характеризуються реалізованістю і 11 вимагають примусового виконання, зокрема про забезпечення позову (ч. 9 ст. 153 ЦПК), про привід свідка (ч. 3 ст. 94 ЦПК), про поворот виконання (ст. 380 ЦПК) та ін. Рішення суду підлягає примусовому виконанню у визначних законом випадках з моменту вступу рішення у законну силу. Отже, момент вступу судового рішення в законну силу являється і моментом, з якого воно підлягає обов'язковому виконанню. З цього моменту у особи з'являється право на одержання виконавчого листа, якщо особа припускає, що відповідач не стане виконувати рішення суду у добровільному порядку. Щодо вступу рішення загального суду у законну силу. Рішення загального суду, якщо його не оскаржили, набирає законної сили по закінченню терміну, відведеного на його апеляційне оскарження (30 днів) якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом. Винятком є допущення судом негайного виконання рішення.

Негайне виконання судових рішень врегульовується статтею 367 ЦПК. Відповідно до ч. 1 ст. 367 ЦПК рішення суду *підлягає обов'язковому негайному виконанню у справах про:*

- 1) стягнення аліментів – у межах суми платежу за один місяць;
- 2) присудження працівникові виплати заробітної плати, але не більше ніж за один місяць;
- 3) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, – у межах суми стягнення за один місяць;
- 4) поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника;
- 5) відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала;
- 6) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб;
- 7) примусову госпіталізацію чи продовження строку примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу.

Питання, пов'язані із зверненням судового рішення до негайного виконання, вирішує місцевий суд, який розглянув справу.

В цивільному процесі під час примусового виконання судового рішення суд наділений значними повноваженнями, адже ЦПК і Закон України «Про виконавче провадження» відносять саме до компетенції суду вирішення *12 окремих питань, пов'язаних з примусовим виконанням судових рішень, зокрема про:*

- виправлення помилки, допущеної при оформленні або видачі виконавчого листа, чи визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, та стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом;
- видачу дублікату виконавчого листа замість втраченого оригіналу);
- роз'яснення рішення суду;
- поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- відстрочки або розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення;
- розгляду питання про визнання мирової угоди та відмови від примусового виконання рішення;
- вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу;
- вирішення питання про оголошення розшуку боржника або дитини;
- вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- вирішення питання про звернення стягнення на грошові кошти, що знаходяться на рахунках;
- заміни сторони виконавчого провадження;

- визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;
- розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця;
- вирішення питання про поворот виконання.

Виконання судових рішень як частина господарського процесу. Як стадія господарського процесу виконання судових рішень здійснюється в процесуальній формі відповідно до ГПК України (ст.ст. 115 – 122), Закону України «Про виконавче провадження» та інших нормативно правових актів.

У господарському процесі під час примусового виконання судового рішення суд наділений такими *повноваженнями*:

- суддя за заявою сторони чи державного виконавця роз'яснює рішення, ухвалу, не змінюючи при цьому їх змісту, а також за заявою сторони або за своєю ініціативою виправляє допущені в рішенні, ухвалі описки чи арифметичні помилки, не зачіпаючи суті рішення. При цьому подання заяви про роз'яснення рішення суду допускається, якщо воно ще не виконане або не закінчився строк, протягом якого рішення може бути пред'явлене до примусового виконання;
- господарський суд, який видав наказ, може за заявою стягувача або боржника виправити помилку, допущену при його оформленні або видачі, чи визнати наказ таким, що не підлягає виконанню, та стягнути на користь боржника безпідставно одержане стягувачем за наказом;
- у разі пропуску строку для пред'явлення наказу до виконання з причин, визнаних господарським судом поважними, пропущений строк може бути відновлено;
- у разі втрати наказу господарський суд може видати його дублікат, якщо стягувач або державний виконавець звернувся із заявою про це до закінчення строку, встановленого для пред'явлення наказу до виконання;
- за наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, за заявою сторони, державного виконавця, прокурора або за своєю ініціативою господарський суд, який видав виконавчий документ, залежно від обставин справи, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, ухвали, постанови, змінити спосіб та порядок їх виконання;
- гарантією захисту майнових прав господарюючих суб'єктів є передбачений господарським процесуальним кодексом поворот виконання рішення, ухвали, постанови господарського суду). Суд вирішує питання про поворот виконання рішення, незалежно від того, яким чином воно виконується – добровільно чи примусово;
- мирова угода, укладена сторонами у процесі виконання судового рішення, подається на затвердження господарського суду, який прийняв відповідне судове рішення. Про затвердження мирової угоди господарський суд виносить ухвалу;
- суд касаційної інстанції за заявою сторони чи прокурора або за своєю ініціативою може зупинити виконання оскарженого рішення господарського суду до закінчення його перегляду в порядку касації;
- оскарження дій чи бездіяльності органів Державної виконавчої служби. Скарги на дії органів Державної виконавчої служби розглядаються господарським судом.

Виконання судових рішень як частина адміністративного процесу.

Примусове виконання судових рішень в адміністративних справах здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження». За необхідності процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах, вирішує суддя адміністративного суду одноособово, якщо інше не встановлено КАСУ. У Кодексі адміністративного судочинства України визначено випадки негайного виконання судових рішень саме у адміністративному процесі.

Так, обов'язковому негайному виконанню підлягають постанови адміністративного суду про:

- присудження виплати пенсій, інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів – у межах суми стягнення за один місяць;
- присудження виплати заробітної плати, іншого грошового утримання у відносинах публічної служби;

- у межах суми стягнення за один місяць;
- поновлення на посаді у відносинах публічної служби;
- припинення повноважень посадової особи у разі порушення нею вимог щодо несумісності;
- уточнення списку виборців;
- обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання;
- усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання;
- накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них;
- повне або часткове зупинення роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, експлуатації будівель, об'єктів, споруд, цехів, дільниць, а також машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, проведення робіт, у тому числі будівельно-монтажних, випуску і реалізації пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту, надання послуг, якщо це загрожує життю та/або здоров'ю людей. Широкими є повноваження адміністративного суду у процесі примусового виконання судових рішень. Так, в адміністративному процесі до компетенції суду віднесені наступні питання:
 - звернення судових рішень в адміністративних справах до примусового виконання;
 - оформлення виконавчого листа, виправлення помилки в ньому та визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню;
 - видача дублікату виконавчого листа;
 - поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання;
 - примирення сторін у процесі виконання, визнання мирової угоди між сторонами у справі;
 - відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення;
 - заміна сторони виконавчого провадження;
 - поворот виконання судових рішень; - здійснює судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах.

Постанова в справі про адміністративне правопорушення виконується уповноваженим на те органом у порядку, установленому КУпАП та іншими законами України.

Постанова, що направляється до органу державної виконавчої служби, повинна бути скріплена печаткою підрозділу, який його надіслав. Копії постанови, супровідного листа про надсилання постанови для примусового виконання та квитанція про сплату штрафу чи копія платіжного доручення долучаються до матеріалів справи.

Постанова в справі про адміністративне правопорушення, за якою стягнуто штраф, з відміткою про виконання повертається органу (посадовій особі), який виніс таку постанову. Виконання судових рішень органами державної виконавчої служби в кримінальному процесі. Відповідно до ч.ч. 3, 4 ст. 535 КПК (Звернення судового рішення до виконання), у разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження. Відповідно, органи, що виконують судове рішення, повідомляють суд, який постановив судове рішення, про його виконання.

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (**державних виконавців**) та у передбачених цим Законом випадках на **приватних виконавців**, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Приватний виконавець здійснює примусове виконання рішень, крім:

- 1) рішень про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною;
- 2) рішень, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету;

- 3) рішень, за якими боржником є юридична особа, примусова реалізація майна якої заборонена відповідно до закону;
- 4) рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи;
- 5) рішень адміністративних судів та рішень Європейського суду з прав людини;
- 6) рішень, які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності;
- 7) рішень про виселення та вселення фізичних осіб;
- 8) рішень, за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена;
- 9) рішень про конфіскацію майна;
- 10) рішень, виконання яких віднесено цим Законом безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання;
- 11) інших випадків, передбачених цим Законом та Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Протягом першого року зайняття діяльністю приватного виконавця, приватний виконавець не може здійснювати примусове виконання рішень за якими сума стягнення становить двадцять та більше мільйонів гривень або еквівалентну суму в іноземній валюті.

Строк зайняття діяльністю приватного виконавця обчислюється з дня внесення інформації про приватного виконавця до Єдиного реєстру приватних виконавців України.

До строку зайняття діяльністю приватного виконавця не зараховується строк зупинення діяльності приватного виконавця.

Приватний виконавець має право повернути виконавчий документ стягувачу без прийняття до виконання:

Державний виконавець, приватний виконавець не може виконувати рішення, якщо:

1) боржником або стягувачем є сам виконавець, близькі йому особи (особи, які разом проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки з виконавцем (у тому числі особи, які разом проживають, але не перебувають у шлюбі), а також незалежно від зазначених умов – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням виконавця), пов'язані з ним особи.

Пов'язаними особами є юридичні та/або фізичні особи, відносини між якими можуть впливати на умови або результати їхньої діяльності чи діяльності осіб, яких вони представляють, з урахуванням таких критеріїв:

1) виконавець безпосередньо та/або опосередковано (через пов'язаних осіб) володіє корпоративними правами юридичної особи, яка є стороною виконавчого провадження, чи спільно з юридичною та/або фізичною особою, яка є стороною виконавчого провадження, володіє корпоративними правами будь-якої юридичної особи; виконавець має право та/або повноваження призначати (обирати) одноособовий виконавчий орган або колегіальний склад виконавчого органу/склад наглядової ради зазначених юридичних осіб. Пряма або опосередкована участь держави в юридичних особах не є підставою для визнання таких юридичних осіб пов'язаними.

2) боржником або стягувачем є особа, яка перебуває у трудових відносинах з таким виконавцем;

3) виконавець, близька йому особа або особа, яка перебуває з виконавцем у трудових відносинах, має реальний або потенційний конфлікт інтересів;

4) сума стягнення за виконавчим документом з урахуванням сум за виконавчими документами, що вже перебувають на виконанні у приватного виконавця, перевищує мінімальний розмір страхової суми за договором страхування цивільно-правової відповідальності такого приватного виконавця.

За заявою стягувача виконавчий документ може бути передано від одного приватного виконавця іншому або відповідному органу державної виконавчої служби, або від органу державної виконавчої служби – приватному виконавцю. Про передачу (прийняття до виконання) виконавчого документа виконавець виносить постанову.

Передача виконавчих документів здійснюється в порядку, визначеному Міністерством юстиції України.

Виконавець зобов'язаний:

- 1) здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і цим Законом;
- 2) надавати сторонам виконавчого провадження, їхнім представникам та прокурору як учаснику виконавчого провадження можливість ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження;
- 3) розглядати в установлені законом строки заяви сторін, інших учасників виконавчого провадження та їхні клопотання;
- 4) заявляти в установленому порядку про самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Законом;
- 5) роз'яснювати сторонам та іншим учасникам виконавчого провадження їхні права та обов'язки.

Виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право:

- 1) проводити перевірку виконання боржниками рішень, що підлягають виконанню відповідно до цього Закону;
- 2) проводити перевірку виконання юридичними особами незалежно від форми власності, фізичними особами, фізичними особами - підприємцями рішень стосовно працюючих у них боржників;
- 3) з метою захисту інтересів стягувача одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, посадових осіб, сторін та інших учасників виконавчого провадження необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, в тому числі конфіденційну;
- 4) за наявності вмотивованого рішення суду про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи безперешкодно входити на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень боржника - фізичної особи, особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, проводити в них огляд, у разі потреби примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати такі приміщення, арештовувати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там перебуває та на яке згідно із законом можливо звернути стягнення. Примусове проникнення на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень у зв'язку з примусовим виконанням рішення суду про виселення боржника та вселення стягувача і рішення про усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом) здійснюється виключно на підставі такого рішення суду;
- 5) безперешкодно входити на земельні ділянки, до приміщень, сховищ, іншого володіння боржника-юридичної особи, проводити їх огляд, примусово відкривати та опечатувати їх;
- 6) накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання та реалізовувати його в установленому законодавством порядку;
- 7) накладати арешт на кошти та інші цінності боржника, зокрема на кошти, які перебувають у касах, на рахунках у банках, інших фінансових установах та органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів (крім коштів на єдиному рахунку, відкритому у порядку, визначеному статтею 35-1 Податкового кодексу України, коштів на рахунках платників податків у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, коштів на електронних рахунках платників акцизного податку, коштів на рахунках із спеціальним режимом використання, спеціальних та інших рахунках, звернення стягнення на які заборонено законом), на рахунки в цінних паперах, а також опечатувати каси, приміщення і місця зберігання грошей;
- 8) здійснювати реєстрацію обтяжень майна в процесі та у зв'язку з виконавчим провадженням;
- 9) використовувати за згодою власника приміщення для тимчасового зберігання вилученого майна, а також транспортні засоби стягувача або боржника за їхньою згодою для перевезення майна;
- 10) звертатися до суду або органу, який видав виконавчий документ, із заявою (поданням) про роз'яснення рішення, про видачу дубліката виконавчого документа у випадках, передбачених

цим Законом, до суду, який видав виконавчий документ, - із заявою (поданням) про встановлення чи зміну порядку і способу виконання рішення, про відстрочку чи розстрочку виконання рішення;

11) приймати рішення про відстрочку та розстрочку виконання рішення (крім судових рішень), за наявності письмової заяви стягувача;

12) звертатися до суду з поданням про розшук дитини, про постановлення вмотивованого рішення про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника - фізичної або іншої особи, в якій перебуває дитина, стосовно якої складено виконавчий документ про її відібрання;

13) звертатися до суду з поданням про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної або іншої особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, що належать боржникові від інших осіб;

14) викликати фізичних осіб, посадових осіб з приводу виконавчих документів, що перебувають у виконавчому провадженні.

У разі якщо боржник без поважних причин не з'явився за викликом виконавця, виконавець має право звернутися до суду щодо застосування до нього приводу;

15) залучати в установленому порядку понятих, працівників поліції, інших осіб, а також експертів, спеціалістів, а для проведення оцінки майна - суб'єктів оціночної діяльності - суб'єктів господарювання;

16) накладати стягнення у вигляді штрафу на фізичних, юридичних та посадових осіб у випадках, передбачених законом;

17) застосовувати під час примусового виконання рішень фото- і кінозйомку, відеозапис;

18) вимагати від матеріально відповідальних і посадових осіб боржників - юридичних осіб або боржників - фізичних осіб надання пояснень за фактами невиконання рішень або законних вимог виконавця чи іншого порушення вимог законодавства про виконавче провадження;

19) у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду боржника - фізичної особи чи керівника боржника - юридичної особи за межі України до виконання зобов'язань за рішенням або погашення заборгованості за рішеннями про стягнення періодичних платежів;

20) залучати в разі потреби до проведення чи організації виконавчих дій суб'єктів господарювання, у тому числі на платній основі, за рахунок авансового внеску стягувача;

21) отримувати від банківських та інших фінансових установ інформацію про наявність рахунків та/або стан рахунків боржника, рух коштів та операції за рахунками боржника, а також інформацію про договори боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком;

22) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Законом.

Вимоги виконавця щодо виконання рішень є обов'язковими на всій території України. Невиконання законних вимог виконавця тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. У залученні поліції для проведення виконавчих дій може бути відмовлено лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій.

Під час виконання рішень виконавець має право на безпосередній доступ до інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної, яка міститься в державних базах даних і реєстрах, у тому числі електронних. Порядок доступу до такої інформації з баз даних та реєстрів встановлюється Міністерством юстиції України разом із державними органами, які забезпечують їх ведення.

Особи, які мають юридичну заінтересованість у результатах виконавчого провадження

До цієї групи учасників виконавчого провадження відносяться сторони, представники сторін, прокурор.

Сторони. Сторонами у виконавчому провадженні є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ. Боржником є фізична або юридична особа, визначена виконавчим документом. Боржник зобов'язаний за рішенням суду вчинити певні дії (передати майно, виконати інші обов'язки, передбачені рішенням) чи утриматися від їх вчинення.

Співучасть. У виконавчому провадженні можуть брати участь кілька стягувачів. Кожний з них щодо іншої сторони має право брати участь у виконавчому провадженні самостійно або доручити участь у виконавчому провадженні одному із співучасників

Правонаступництво. У разі вибуття однієї з сторін державний виконавець з власної ініціативи або за заявою сторони, а також сама заінтересована сторона мають право звернутися до суду з заявою про заміну сторони її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, обов'язкові у тій мірі, у якій вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

Представництво сторін у виконавчому провадженні. Сторони можуть реалізовувати свої права й обов'язки у виконавчому провадженні самостійно або через представників. Особиста участь громадянина у виконавчому провадженні не позбавляє його права мати представника, за винятком випадків, коли боржник зобов'язаний відповідно до рішення виконати певні дії особисто. Неповнолітні та особи, визнані судом недієздатними, здійснюють свої права та виконують обов'язки у виконавчому провадженні відповідно до вимог закону. Якщо стороною виконавчого провадження є особа, визнана судом безвісно відсутньою, державний виконавець своєю постановою залучає до участі у виконавчому провадженні особу, яка є опікуном її майна. Участь юридичних осіб у виконавчому провадженні здійснюється їх керівниками або органами, посадовими особами, які діють у межах повноважень, наданих їм законом, або через представників юридичної особи. Повноваження представника повинні бути підтверджені довіреністю, виданою і оформленою відповідно до вимог закону.

Не можуть бути представниками у виконавчому провадженні:

- 1) особи, які не досягли 18-річного віку, крім випадків, передбачених законом;
- 2) особи, над якими встановлено опіку чи піклування;
- 3) судді, слідчі, прокурори, державні виконавці, крім випадків, коли вони діють як законні представники або уповноважені особи відповідного органу, що є стороною виконавчого провадження;
- 4) інші особи, які відповідно до закону не можуть здійснювати представництво.

Прокурор бере участь у виконавчому провадженні у випадку здійснення представництва інтересів громадянина або держави в суді та відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого документа за його заявою. Прокурор може порушити виконавче провадження в інтересах громадянина або держави, якщо він представляв їх інтереси в суді, який ухвалив рішення. Сторони (стягувач та боржник, їхні правонаступники) виконавчого провадження мають право ознайомлюватися з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, заявляти відводи у випадках, передбачених цим Законом, оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця з питань виконавчого провадження у порядку, встановленому цим Законом, подавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у провадженні виконавчих дій, давати усні та письмові пояснення, висловлювати свої доводи та міркування з усіх питань, що виникають у ході виконавчого провадження, у тому числі під час проведення експертизи, заперечувати проти клопотань, доводів та міркувань інших учасників виконавчого провадження та користуватися іншими правами, наданими законом. Сторони мають право укласти мирову угоду про закінчення виконавчого провадження, яка визнається судом, оспорювати належність майна і результати його оцінки, подавати письмові заперечення проти розрахунку державного виконавця щодо розподілу коштів між стягувачами. Сторони зобов'язані протягом трьох робочих днів письмово повідомити державного виконавця про повне чи часткове самостійне виконання рішення боржником, а також письмово повідомляти державного виконавця про виникнення обставин, що зумовлюють обов'язкове зупинення виконавчого провадження, про встановлення відстрочки або розстрочки виконання, зміну способу і порядку виконання рішення,

зміну місця проживання чи перебування (у тому числі про зміну їх реєстрації) або місцезнаходження, а боржник-фізична особа – про зміну місця роботи. Додатково боржник зобов'язаний: утримуватися від вчинення дій, які унеможливають чи ускладнюють виконання рішення; надавати у строк, установлений державним виконавцем, достовірні відомості про свої доходи та майно, у тому числі про майно, яким він володіє спільно з іншими особами, про рахунки у банках чи інших фінансових установах; своєчасно з'являтися за викликом державного виконавця; письмово повідомляти державному виконавцю про майно, що перебуває в заставі або в інших осіб, а також про кошти та майно, належні боржникові від інших осіб. Загальним для учасників виконавчого провадження є правило сумлінно користуватися усіма наданими їм правами з метою забезпечення своєчасного та в повному обсязі вчинення виконавчих дій.

Особи, які не мають юридичної заінтересованості у результатах виконавчого провадження

Серед учасників виконавчого провадження названо осіб, які не мають юридичної заінтересованості щодо результатів виконавчого провадження. Такими є особи: експерти, спеціалісти, перекладачі, суб'єкти оціночної діяльності – суб'єкти господарювання.

Участь у виконавчому провадженні експертів, спеціалістів та суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання зумовлена необхідністю роз'яснення питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження і потребують спеціальних знань. Як експерт або спеціаліст може бути запрошена будь-яка дієздатна особа, яка має необхідні знання, кваліфікацію та досвід роботи у відповідній галузі. Експерт або спеціаліст зобов'язаний надати письмовий висновок, з питань, що містяться в постанові виконавця.

Суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання має надати письмовий звіт з питань, що містяться в постанові виконавця, а також надати усні рекомендації щодо дій, які виконуються за його присутності.

Експерт, спеціаліст і суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання мають право на винагороду за надані ними послуги. Розмір винагороди визначається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Винагорода та інші витрати, зумовлені проведенням експертизи, наданням висновку спеціаліста або звіту суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання належать до витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій. Законом передбачено відповідальність експерта, спеціаліста та суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання.

За відмову без поважних причин від надання висновку чи за надання висновку, що містить завідомо неправдиві відомості, експерт несе кримінальну відповідальність, про що він має бути попереджений виконавцем. Збитки, завдані сторонам внаслідок видачі такого висновку, підлягають відшкодуванню в порядку, встановленому законом.

За недостовірну чи необ'єктивну оцінку майна суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання несе відповідальність у порядку, встановленому законом, а оцінювач – кримінальну відповідальність, про що він має бути попереджений виконавцем.

Участь перекладача у виконавчому провадженні врегульована нормою Закону України «Про виконавче провадження», якою визначено, що у разі необхідності під час провадження виконавчих дій державний виконавець або сторони (їх представники) можуть запросити перекладача. Перекладачем може бути будь-яка дієздатна особа, яка володіє мовами, знання яких є необхідним для перекладу. Перекладач має право на винагороду за виконану роботу, що належить до витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій. Розмір такої винагороди визначається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Перекладач несе кримінальну відповідальність у разі завідомо неправильного перекладу, а також за відмову виконати обов'язки перекладача, про що попереджається виконавцем.

Особи, які залучаються до проведення виконавчих дій

Поняті у виконавчому провадженні. Виконавчі дії можуть провадитися за присутності понять. Як поняті можуть бути запрошені будь-які дієздатні особи, які не мають особистої заінтересованості у провадженні виконавчих дій і не пов'язані між собою або з учасниками

виконавчого провадження родинними зв'язками, підлеглистю чи підконтрольністю. Кількість понять під час вчинення виконавчих дій не може бути менше двох.

Присутність понять обов'язкова під час вчинення виконавчих дій, пов'язаних:

– з примусовим входженням до нежитлових приміщень і сховищ, де зберігається майно боржника, на яке звернено стягнення, або майно стягувача, яке має бути повернене йому в натурі; до житлових будинків і квартир для забезпечення примусового виселення з них та вселення в них; до будинків, квартир та інших приміщень, в яких перебуває дитина, яка має бути передана іншим особам відповідно до рішення суду;

– під час проведення огляду, арешту, вилучення і передачі майна.

Понятий має право знати, для участі у провадженні яких виконавчих дій його запрошено, на підставі якого виконавчого документа вони провадяться, а також робити зауваження з приводу провадження виконавчих дій. Зауваження понятю підлягають занесенню до акта відповідної виконавчої дії. Поняті мають право на компенсацію витрат, пов'язаних з виконанням обов'язків понять. Зазначені витрати належать до витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій. Понятий зобов'язаний засвідчити факт, зміст і результати виконавчих дій, під час провадження яких він був присутній.

Перед початком виконавчих дій виконавець зобов'язаний роз'яснити понятим їхні права і обов'язки, про що зазначається в акті.

Органи опіки і піклування беруть участь у виконавчому провадженні у двох формах:

1) можуть порушити його, якщо виконуються рішення, які ухвалені за їх заявою;
2) можуть залучатися державним виконавцем для виконання рішень про відібрання дитини. Працівники органів внутрішніх справ залучаються до проведення виконавчих дій при виконанні рішень судів та ухвал про зміну органів управління та посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності. Це правило є імперативним і залучення інших осіб у процесі виконання таких рішень не допускається.

До проведення виконавчих дій при виконанні судових рішень можуть залучатися також представники інших органів та установ. Виконавець у процесі здійснення виконавчого провадження має право у разі необхідності залучати до проведення чи організації виконавчих дій суб'єктів господарювання, у тому числі на платній основі, за рахунок авансового внеску стягувача.

Виконавчі документи. Виконавчий лист, вимоги до виконавчих документів

Підставами виконання є зазначені в законі акти юрисдикційних органів, якими підтверджуються суб'єктивні права та обов'язки сторін і засоби захисту та відновлення порушених прав. При цьому акти, які не потребують для їх реалізації примусових заходів (наприклад, рішення суду за позовами про визнання), не слід розглядати як підстави виконання. Підставами виконання є акти не тільки судових, а й інших органів, якщо законом передбачена можливість примусового виконання такого роду актів державним виконавцем.

Підлягають виконанню державною виконавчою службою такі виконавчі документи:

1) виконавчі листи, що видаються судами, і накази господарських судів, у тому числі на підставі рішень третейського суду та рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті і Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті;

2) ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

3) судові накази;

4) виконавчі написи нотаріусів;

5) посвідчення комісій по трудових спорах, що видаються на підставі відповідних рішень таких комісій;

6) постанови органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

7) постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу;

8) рішення інших органів державної влади, якщо їх виконання за законом покладено на державну виконавчу службу;

9) рішення Європейського суду з прав людини з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Питання, пов'язані із зверненням судового рішення до виконання, вирішує місцевий суд, який розглянув справу.

За кожним рішенням, яке набрало законної сили або допущене до негайного виконання, за заявою особи, на користь якої воно ухвалене, видається один виконавчий лист. Підставою для виконання є також ухвали про забезпечення позову, визнання мирової угоди. Судовий наказ також має силу виконавчого документа.

Якщо на підставі ухваленого рішення належить передати майно, що перебуває в кількох місцях, або якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів чи проти кількох відповідачів, суд має право за заявою стягувачів видати кілька виконавчих листів, точно зазначивши, яку частину рішення треба виконати за кожним виконавчим листом (ч. 2 ст. 268 ЦПК). Виконавчі документи про стягнення судового збору надсилаються судом до місцевих органів державної податкової служби, які у подальшому виступають стягувачами (ч. 3 ст. 368 ЦПК).

Виконавчий лист, який видається судом на підставі рішення, що набрало законної сили, за формою має відповідати вимогам закону. Так, у ньому зазначається: назва документа, дата видачі та найменування органу, посадової особи, що видали виконавчий документ; дата й номер рішення, за яким видано виконавчий лист; найменування стягувача й боржника, їх адреси, дата й місце народження боржника та його місце роботи (для фізичних осіб), номери рахунків у кредитних установах (для юридичних осіб); резолютивна частина рішення; дата набрання рішенням чинності; строк пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Виконавчий документ має бути підписаний уповноваженою особою і скріплений печаткою. У кожному виконавчому листі обов'язково зазначається загальна сума стягнення і перелічуються всі боржники із зазначенням їх солідарної відповідальності. Якщо рішенням задоволені різні вимоги, то за кожною з них видається окремий виконавчий лист, наприклад, один лист про передачу грошей кредиторю і другий – про стягнення судових витрат в дохід держави.

Виконавчі документи про стягнення судового збору надсилаються судом до місцевих органів державної податкової служби, які у подальшому виступають стягувачами.

У виконавчому листі повинні бути зазначені:

1) назва і дата видачі документа, найменування органу, прізвище та ініціали посадової особи, що його видали;

2) дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові за наявності) (для фізичних осіб) стягувача і боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код суб'єкта господарської діяльності стягувача та боржника за наявності (для юридичних осіб), індивідуальний ідентифікаційний номер стягувача та боржника за наявності (для фізичних осіб-платників податків), а також інші дані, якщо вони відомі суду чи іншому органу, що видав виконавчий документ, які ідентифікують стягувача та боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню, зокрема, дата народження боржника та його місце роботи (для фізичних осіб), місцезнаходження майна боржника, рахунки стягувача та боржника тощо;

4) резолютивна частина рішення;

5) дата набрання законної (юридичної) сили рішенням;

6) строк пред'явлення виконавчого документа до виконання. У разі якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів, а також якщо належить передати майно, що перебуває в кількох місцях, у виконавчому документі зазначаються один боржник та один стягувач, а також визначається, в якій частині необхідно виконати таке рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

Виконавчий документ повинен бути підписаний уповноваженою посадовою особою із зазначенням її прізвища та ініціалів і скріплений печаткою. Скріплення виконавчого документа

гербовою печаткою є обов'язковим у разі, якщо орган (посадова особа), який видав виконавчий документ, за законом зобов'язаний мати печатку із зображенням Державного Герба України. Виконавчі листи, що видані судом, підписуються суддею і скріплюються гербовою печаткою.

Самостійним різновидом виконавчого документа є судовий наказ. Слід пам'ятати, що судовий наказ, перш за все, є особливою формою судового рішення, що видається судом за результатами розгляду вимог, передбачених ст. 96 ЦПК. Після набрання судовим наказом законної сили суд видає його стягувачеві для пред'явлення до виконання (ч. 1 ст. 106 ЦПК). За правилами ч. 2 ст. 103 ЦПК судовий наказ має відповідати вимогам до виконавчого документа та обов'язково містити положення про дату видачі судового наказу стягувачеві, дату набрання судовим наказом законної сили та строк пред'явлення судового наказу до виконання. Зазначені відомості вносяться до судового наказу у день його видачі стягувачеві для пред'явлення до виконання. Виконавчий лист реєструється в суді, про що одночасно робиться відмітка в самому листі, і видається стягувачеві чи іншій уповноваженій особі під розписку на зворотній стороні судового рішення.

Виконавчий лист може бути пред'явлений до примусового виконання до органу державної виконавчої служби протягом одного року, якщо інше не встановлено законом.

Порядок та умови здійснення виконавчого провадження. Підстави відкладення, зупинення і закінчення виконавчого провадження

Виконавче провадження відкривається на підставі виконавчого документа: на диспозитивній основі за заявою стягувача або представника про примусове виконання рішення; за заявою прокурора у випадках представництва інтересів громадянина або держави в суді; в інших передбачених законом випадках.

До заяви, її форми і змісту, яка подається на примусове виконання рішення, закон не висуває ніяких вимог. Разом з тим, враховуючи специфіку виконавчого провадження, така заява має бути письмовою, а за змістом містити в собі: назву органу державної виконавчої служби, до якого подається заява; назву особи, яка подає заяву, зміст заявленого клопотання; підпис особи, яка подає заяву, із зазначенням дати її подання. Всі інші відомості, необхідні для вчинення виконання дій, містяться у відповідному виконавчому документі, який обов'язково додається до заяви і разом з нею подається до органу державної виконавчої служби.

Відкриття виконавчого провадження є першою стадією в системі процесуальних дій державного виконавця, інших суб'єктів цього провадження, спрямованих на досягнення певної процесуальної мети. Передбачається, що виконавчі дії проводяться виконавцем за місцем проживання, роботи боржника – фізичної особи (за місцезнаходженням постійно діючого керівного органу боржника – юридичної особи) або за місцезнаходженням його майна. Якщо йдеться про зобов'язання боржника вчинити певні дії – то за місцем здійснення цих дій. Право вибору місця виконання між кількома відділами виконавчої служби, які можуть вчиняти виконавчі дії по виконанню рішення на території, на яку поширюються їх функції, належить стягувачу.

Виконавець має право вчиняти виконавчі дії на території, на яку не поширюються його функції, тільки тоді, коли зволікання вчинення виконавчих дій створює загрозу невиконання рішення. У такому випадку виконавець складає відповідний акт і звертається до начальника відповідного відділу виконавчої служби, якому підпорядковується, з відповідною запискою стосовно порушення перед начальником управління юстиції обласного рівня питання про надання дозволу на проведення виконавчих дій на території, на яку не поширюються функції відділу виконавчої служби. Начальник останнього відділу після проведення відповідної перевірки, не пізніше наступного дня з часу одержання доповідної записки, звертається з поданням до начальника Головного управління юстиції Міністерства юстиції України, начальників обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції про надання дозволу на проведення виконавчих дій на території, на яку не поширюються функції відділу державної виконавчої служби. До подання додаються копії документів, що підтверджують потребу провадження таких виконавчих дій. При задоволенні подання вказані вище особи видають наказ, яким надають відділу виконавчої служби право вчиняти виконавчі дії на території району, областей, міст Києва та Севастополя.

Якщо строк пред'явлення для примусового виконання пропущений, то виконавець відмовляє у прийнятті виконавчого документа, про що виносить відповідну постанову протягом трьох днів з дня надходження документів. Копія постанови надсилається або вручається стягувачу, боржнику та органу, який видав виконавчий документ.

Якщо виконавчий документ відповідає вказаним вимогам, і не закінчився строк пред'явлення його виконання, виконавець зобов'язаний прийняти його до виконання. У триденний строк з дня надходження виконавчого документа, державний виконавець виносить постанову про відкриття виконавчого провадження, в якій встановлює строк для добровільного виконання рішення. Цей строк не може перевищувати семи днів, а стосовно рішень про примусове виселення – 15 днів. У разі повного добровільного виконання рішення боржником у встановлений для добровільного виконання строк виконавець складає про це акт, який є підставою для закінчення виконавчого провадження. Виконавчий документ, виданий на підставі рішення, яким надана відстрочка виконання, приймається державним виконавцем до виконання після закінчення терміну відстрочки в межах строку, встановленого для пред'явлення цього виконавчого документа.

Сторони можуть оскаржити постанову про відкриття виконавчого провадження протягом 10 днів до начальника відповідного відділу державної виконавчої служби або до відповідного суду.

Після того як виконавець прийняв виконавчий документ до свого провадження, він повинен, провести виконавчі дії по виконанню рішення протягом шести місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, а по виконанню рішення немайнового характеру – у двомісячний строк. Строки здійснення виконавчого провадження не поширюються на час відкладення провадження виконавчих дій або зупинення виконавчого провадження та на період реалізації арештованого майна боржника. Якщо рішення підлягає негайному виконанню, то виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного дня після одержання виконавчого документа, і проводить відповідні виконавчі дії.

За виконавчим документом про конфіскацію майна, стягнення періодичних платежів, забезпечення позовних вимог державний виконавець розпочинає вчиняти виконавчі дії не пізніше ніж у 5-денний строк з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження.

Виконавець відмовляє у відкритті виконавчого провадження. Це відбувається у разі:

- 1) пропуску встановленого строку пред'явлення документів до виконання;
- 2) неподання виконавчого документа про виконання рішення (наприклад, подання судового рішення без виконавчого листа або наказу у випадках, коли передбачена їх видача);
- 3) якщо рішення, на підставі якого видано виконавчий документ, не набрало законної сили, крім випадків, коли воно у встановленому законом порядку допущено до негайного виконання;
- 4) пред'явлення виконавчого документа до відділу державної виконавчої служби не за місцем або підвідомчістю виконання рішення;
- 5) якщо не закінчилася відстрочка виконання рішення, надана судом, яким ухвалено рішення;
- 6) наявності інших обставин, передбачених законом, які виключають здійснення виконавчого провадження.

Про відмову у відкритті виконавчого провадження виконавець виносить постанову, яка затверджується начальником відповідного відділу державної виконавчої служби і яку не пізніше наступного дня надсилає заявникові. Ця постанова може бути оскаржена заявником начальнику відповідного відділу державної виконавчої служби або до суду в 10-денний строк з моменту її одержання. Виконання може провадитися у робочі дні з шести до двадцяти двох годин. Конкретний час здійснення виконавчих дій визначається державним виконавцем. Проведення виконавчих дій у неробочі та святкові дні, встановлені законодавством, допускається лише у випадках, коли зволікання неможливе або у разі коли вони не можуть бути здійснені в інші дні з вини боржника.

Проведення виконавчих дій у нічний час допускається з дозволу начальника відповідного органу державної виконавчої служби і лише у випадках, коли невиконання рішення створює загрозу життю чи здоров'ю громадян.

Проведення виконавчих дій у неробочі та святкові дні або у нічний час здійснюється на підставі постанови державного виконавця, затвердженої начальником відповідного органу державної виконавчої служби, якому він безпосередньо підпорядкований. У процесі виконання іноді виникають обставини, що перешкоджають здійсненню таких дій, викликають ускладнення виконання рішення або роблять його неможливим. Такі ускладнення можливі у формі відстрочки, розстрочки, зміни порядку і способу виконання рішення, відкладення провадження виконавчих дій, зупинення виконавчого провадження, повернення виконавчих документів стягувачеві та закінчення виконавчого провадження.

Відстрочка та розстрочка виконання застосовуються на захист інтересів боржника. Зміна способу та порядку виконання можуть задовольняти і стягувача, особливо в тих випадках, коли реалізація юрисдикційного акту знаходиться під загрозою або виявляється неможливою. Підставою для відстрочки, розстрочки, зміни способу та порядку виконання рішення можуть бути конкретні обставини, пов'язані з неможливістю виконання сторонами рішення у строк або встановленим судом способом.

Під зміною способу і порядку виконання рішення слід розуміти передбачення судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у порядку і способом, раніше встановленими.

Зміна способу виконання рішення можлива шляхом видозмінення зазначеної у рішенні форми виконання: майнової на грошову і, навпаки, грошової на майнову, тобто у двох випадках: за відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості.

За відсутності у відповідача присудженого позивачеві майна в натурі, засвідченої державним виконавцем, суд може змінити спосіб виконання рішення і постановити про стягнення вартості цього майна. Але якщо виконується постановлене судом факультативне рішення, то для стягнення замість майна його вартості достатньо лише акту державного виконавця про неможливість стягнення майна в натурі, оскільки воля суду вже висловлена в його рішенні.

За наявності обставин, що перешкоджають провадженню виконавчих дій, державний виконавець може відкласти виконавчі дії за заявою стягувача або за заявою боржника, або з власної ініціативи на строк до десяти днів. Про відкладення провадження виконавчих дій виконавець виносить відповідну постанову, про що повідомляє сторони, суд або інший орган, який видав виконавчий документ. Постанова про відкладення провадження виконавчих дій може бути оскаржена начальнику відповідного органу державної виконавчої служби або до суду у трьохденний строк.

Зупинення виконавчого провадження – перерва у здійсненні виконавчої діяльності на невизначений строк, який настає за наявності обставин, точно зазначених у законі.

Закон передбачає обов'язкове та факультативне зупинення виконання залежно від обставин, що його зумовили.

Законодавство встановлює чотири види заходів *примусового виконання*:

- 1) звернення стягнення на майно боржника;
- 2) звернення стягнення на заробітну плату (заробіток), доходи, пенсію, стипендію боржника;
- 3) вилучення у боржника і передача стягувачеві певних предметів, зазначених у рішенні;
- 4) інші заходи, передбачені рішенням, наприклад, вчинення певних дій, не пов'язаних із передачею майна або коштів: ремонт чи переобладнання приміщень, передача дитини на виховання тощо.

Підстави закінчення виконавчого провадження у випадках:

- 1) визнання судом відмови стягувача від примусового виконання рішення суду;
- 2) визнання судом мирової угоди між стягувачем і боржником у процесі виконання;

3) смерті або оголошення померлим стягувача чи боржника, визнання безвісно відсутнім боржника або стягувача, ліквідації юридичної особи - сторони виконавчого провадження, якщо виконання їх обов'язків чи вимог у виконавчому провадженні не допускає правонаступництва;

4) скасування рішення суду або іншого органу (посадової особи), на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню;

5) письмової відмови стягувача від одержання предметів, вилучених у боржника під час виконання рішення про передачу їх стягувачу, або знищення речі, що має бути передана стягувачу в натурі;

6) закінчення строку, передбаченого законом для відповідного виду стягнення;

7) визнання боржника банкрутом;

8) фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом;

9) повернення виконавчого документа без виконання на вимогу суду або іншого органу (посадової особи), який видав виконавчий документ;

10) направлення виконавчого документа за належністю до іншого відділу державної виконавчої служби;

11) повернення виконавчого документа до суду чи іншого органу (посадової особи), який його видав;

12) якщо рішення фактично виконано під час виконання рішення Європейського суду з прав людини;

13) непред'явлення виконавчого документа за відновленим виконавчим провадженням;

14) списання згідно із Законом України «Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію» заборгованості, встановленої рішенням суду, яке підлягало виконанню на підставі виконавчого документа. Про закінчення виконавчого провадження державний виконавець виносить постанову, яка затверджується начальником відповідного відділу державної виконавчої служби. Копія постанови у 3-денний строк надсилається сторонам та суду або іншому органу (посадовій особі), які видали виконавчий документ. Постанова про закінчення виконавчого провадження може бути оскаржена сторонами до начальника відповідного відділу державної виконавчої служби або до суду у 10-денний строк.

Наслідки завершення виконавчого провадження. У разі закінчення виконавчого провадження (крім направлення виконавчого документа за належністю іншому органу державної виконавчої служби, офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, закінчення виконавчого провадження за рішенням суду, винесеним у порядку забезпечення позову чи вжиття запобіжних заходів, а також крім випадків нестягнення виконавчого збору або витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій), повернення виконавчого документа до суду або іншого органу (посадовій особі), який його видав, арешт, накладений на майно боржника, знімається, скасовуються інші вжиті державним виконавцем заходи примусового виконання рішення, а також провадяться інші дії, необхідні у зв'язку із завершенням виконавчого провадження. Завершене виконавче провадження не може бути розпочате знову, крім випадків, передбачених цим Законом. У разі якщо у виконавчому провадженні державним виконавцем накладено арешт на майно боржника, у постанові про закінчення виконавчого провадження або повернення виконавчого документа до суду або іншого органу (посадовій особі), який його видав, державний виконавець зазначає про зняття арешту, накладеного на майно боржника. За заявою боржника державний виконавець видає йому додаткові копії вищезазначеної постанови для їх пред'явлення до органів, що здійснюють реєстрацію майна або ведуть реєстр заборони на його відчуження, для зняття арешту, накладеного на майно. У разі закінчення виконавчого провадження внаслідок офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури виконавчі документи можуть бути повторно пред'явлені до виконання у визначені статтею 22 цього Закону строки, якщо у зв'язку із припиненням провадження у справі про банкрутство вимоги, підтвержені такими документами, не були задоволені повністю або частково та не вважаються погашеними (списаними, прощеними) відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Відновлення виконавчого провадження. У разі якщо постанова державного виконавця про закінчення виконавчого провадження або повернення виконавчого документа стягувачу визнана судом незаконною чи скасована начальником відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, або керівником відповідного органу державної виконавчої служби або якщо до державного виконавця надійшло рішення суду про скасування заходів до забезпечення позову, а також у разі повернення виконавчого документа з іншого відділу державної виконавчої служби, виконавче провадження підлягає відновленню протягом трьох робочих днів з дня надходження рішення суду, виконавчого документа чи постанови керівника відповідного органу державної виконавчої служби. За наявності обставин, коли у разі подальшого перешкоджання боржником проживанню (перебуванню) стягувача у приміщенні, в яке його вселено, стягувач має право звернутися до державного виконавця із заявою про відновлення виконавчого провадження. У такому разі державний виконавець має право повторно здійснити примусове вселення стягувача та накласти на боржника штраф у подвійному розмірі відповідно. Виконавче провадження підлягає відновленню у триденний строк з дня надходження до державного виконавця відповідної заяви стягувача. Про відновлення виконавчого провадження державний виконавець виносить постанову, копії якої не пізніше наступного дня надсилаються до суду, який визнав незаконною постанову державного виконавця, сторонам, а також органу (посадовій особі), який видав виконавчий документ. У разі відновлення виконавчого провадження стягувач, суд або орган (посадова особа), якому повернуто виконавчий документ, зобов'язаний у тримісячний строк з дня надходження відповідної постанови пред'явити його до виконання.

Контрольні запитання

1. Які виконавчі документи підлягають виконанню державною виконавчою службою?
2. По яких категоріях цивільних справ допускається негайне виконання судових рішень?
3. Які постанови адміністративного суду підлягають обов'язковому негайному виконанню?
4. Які рішення суду не може виконувати приватний виконавець?
5. Які права має виконавець у виконавчому провадженні?
6. Чи допускається представництво сторін у виконавчому провадженні?
7. Для чого у виконавчому провадженні беруть участь експерти, спеціалісти та суб'єкти оціночної діяльності?

Тести для самоконтролю

1. Боржник має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби виключно:

- 1) начальнику відділу державної виконавчої служби;
- 2) прокурору;
- 3) в судовому порядку;
- 4) Міністру юстиції України.

2. Суд допускає негайне виконання судових рішень, ухвалених за позовами прокурора:

- 1) про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника;
- 2) про скасування наказу про притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності;
- 3) про стягнення оплати коштів за змушений прогул;
- 4) про визнання незаконним рішення комісії з трудових спорів.

3. Виконавчим провадженням є:

- 1) сукупність дій суду та сторін, спрямованих на досягнення реального виконання рішення суду;
- 2) процесуальне оформлення добровільного виконання судових рішень та рішень несудових органів, що вирішують спори про право;
- 3) завершальною стадією судового провадження та примусового виконання рішень інших органів (посадових осіб);
- 4) сукупність виконавчих дій, здійснюваних під наглядом прокурора, спрямованих на досягнення виконання рішень юрисдикційних органів.

4. Представниками у виконавчому провадженні не можуть бути:

- 1) адвокати;

- 2) юрисконсульти юридичної особи – сторони виконавчого провадження;
- 3) особи, над якими встановлено опіку чи піклування;
- 4) дієздатна особа, яка є фахівцем в галузі права.

5. Постанова державного виконавця про відкриття виконавчого провадження виноситья протягом трьох робочих днів з дня:

- 1) надходження до нього виконавчого документа;
- 2) набрання виконавчим документом законної сили;
- 3) видачі виконавчого документа;
- 4) оскарження дій (бездіяльності) державного виконавця.

6. Грошові суми, стягнуті з боржника, зараховуються державним виконавцем на відповідний рахунок:

- 1) прокурора;
- 2) суду;
- 3) органу державної виконавчої служби;
- 4) Національного антикорупційного бюро України.

7. Разом з житловим будинком стягнення звертається також на:

- 1) предмети домашнього вжитку, що належать боржнику;
- 2) домашніх тварин, що належать боржнику;
- 3) прилеглу земельну ділянку, що належить боржнику;
- 4) предмети професійних занять боржника.

8. З метою отримання виконавчого документа для виконання судового рішення прокурор звертається до суду з одним з нижченаведених документів:

- 1) заявою;
- 2) вимогою;
- 3) приписом;
- 4) позовом.

Задачі

1) Громадянин С. звернувся до державної виконавчої служби із проханням вжити заходів у межах чинного законодавства, щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини на його користь, пред'явивши при цьому окремі документи.

Посадові особи державної виконавчої служби відмовили С., мотивуючи це тим, що рішення Європейського суду з прав людини не є виконавчим документом на території України, а тому не підлягає виконанню у спосіб, який передбачено для інших документів.

Громадянин С. оскаржив відмову посадовців.

Чи підлягає рішення Європейського суду з прав людини виконанню на території України? Чи є рішення Європейського суду з прав людини виконавчим документом?

2) Державний виконавець К. при виконанні службових обов'язків, звернувся із відповідними вимогами до народного депутата Я. на підставі виконавчого листа.

Народний депутат Я., заперечував проти вимог та дій К., пояснюючи це тим, що він має відповідний статус, а через це, державні виконавці, і К., зокрема – не мають права вимагати виконання рішень у осіб із «недоторканістю», тобто – у нього, народного депутату України.

Чи обов'язкові до виконання вимоги державних виконавців щодо осіб, які мають спеціальний правовий статус?

2.7. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Поняття Служби безпеки України, її завдання та засади діяльності

Чинне законодавство України до переліку правоохоронних органів відносить також Службу безпеки України.

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

Служба безпеки України підпорядкована Президенту України.

Діяльність Служби безпеки України здійснюється у відповідності з положеннями Конституції України, Законів України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. зі змінами, «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 р.; «Про розвідувальні органи України» від 22 березня 2001 р., «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., міжнародних правових актів, визнаних Україною.

Правові підвалини діяльності Служби Безпеки України становлять Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, та інші нормативні акти, відомчі накази, положення й інструкції, які регламентують діяльність підрозділів цього правоохоронного органу.

На Службу безпеки України законодавством покладається завдання у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Основними політико-правовими засадами діяльності Служби Безпеки України є засади: законності; поваги до прав і гідності особи; позапартійності та відповідальності перед народом України.

До принципів оперативно-службової діяльності Служби безпеки України належать принципи поєднання єдиначальності і колегіальності; гласності і конспірації.

Діяльність Служби безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Органи і співробітники Служби безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя людини. У виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України.

Неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою відповідальність згідно з законодавством.

Орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками при виконанні службових обов'язків прав чи свобод людини повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди, притягнення винних до відповідальності.

Служба безпеки України на вимогу громадян України у місячний строк зобов'язана дати їм письмові пояснення з приводу обмеження їх прав чи свобод. Такі особи мають право оскаржити до суду неправомірні дії посадових (службових) осіб та органів Служби безпеки України.

Засада позапартійності полягає в тому, що використання Служби безпеки України в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається.

Діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється. На період служби чи роботи за трудовим договором членство співробітників Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється.

Як виняток, дозволяється членство працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, у професійних спілках.

Служба безпеки України інформує про свою діяльність через засоби масової інформації, шляхом надання відповідей на запити на доступ до публічної інформації та в інших формах у визначеному законодавством порядку.

Забороняється встановлювати обмеження на інформацію щодо загального бюджету Служби безпеки України, її компетенції та основних напрямів діяльності, а також випадків протиправних дій органів і співробітників Служби безпеки України.

Не підлягає розголошенню інформація з обмеженим доступом, крім випадків, передбачених законами України.

Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань.

Громадяни України та їх об'єднання, інші особи сприяють законній діяльності Служби безпеки України на добровільних засадах.

Система і організація діяльності Служби безпеки України

Систему Служби безпеки України становлять:

- Центральне управління Служби безпеки України;
- підпорядковані йому регіональні органи,
- органи військової контррозвідки,
- військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.

Організаційна структура Служби безпеки України визначається Президентом України.

Центральне управління Служби безпеки України, інші органи та установи, що входять у систему Служби безпеки України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням державного герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в банках, у тому числі валютні.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр. Положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України затверджується Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України.

Антитерористичний центр є постійно діючим органом при Службі безпеки України, який здійснює координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, актам, що загрожують життю і здоров'ю значної кількості людей, та їх припиненні.

Основними завданнями Центру є:

- збирання в установленому порядку, узагальнення, аналіз та оцінка інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами;
- розроблення концептуальних засад та програм боротьби з тероризмом, рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення і усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснюваних з терористичною метою, формування планів запобігання терористичним проявам та їх припинення;
- організація і проведення антитерористичних операцій та координація діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом;
- організація і проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань та тренувань;
- взаємодія зі спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризмом;
- участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, підготовка і подання в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері боротьби з тероризмом, фінансування проведення суб'єктами, які ведуть боротьбу з тероризмом, антитерористичних операцій, здійснення заходів щодо запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності.

Рішення щодо проведення антитерористичної операції, залежно від ступеня суспільної небезпеки, створеної терористичним актом, може прийматися:

- керівником Центру за письмовим дозволом Голови Служби безпеки України;
- керівником координаційної групи при відповідному регіональному органі Служби безпеки України за письмовим дозволом керівника Центру, погодженим із Головою Служби безпеки України.

У всіх випадках про рішення щодо проведення антитерористичної операції негайно інформується Президент України.

Центр складається з Міжвідомчої координаційної комісії та штабу, а також координаційних груп та їх штабів, які створюються при регіональних органах Служби безпеки України.

Центр очолює керівник, який призначається із числа заступників Голови Служби безпеки України та увільняється від виконання обов'язків Президентом України.

Штатним співробітникам Антитерористичного центру при Службі безпеки України з урахуванням характеру роботи, пов'язаної з координацією заходів щодо запобігання терористичним проявам та їх припинення, стаж для призначення пенсій обчислюється з розрахунку півтора дня за день служби.

Центральне управління Служби безпеки України відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. У статті 1 Закону України від 20 жовтня 2005 року «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» визначено структуру Центрального управління Служби безпеки України.

Так, для забезпечення виконання покладених на Службу безпеки України завдань у Центральному управлінні Служби безпеки України та підпорядкованих йому органах відповідно до закону створюються і діють функціональні підрозділи:

- контррозвідки;
- захисту національної державності;
- контррозвідувального захисту економіки держави;
- контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки;
- боротьби з корупцією та організованою злочинністю;
- боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;
- досудового слідства;
- охорони державної таємниці;
- оперативно-технічних заходів;
- оперативного документування;
- спеціального зв'язку;
- організаційного, інформаційно-аналітичного, кадрового, правового, господарського, фінансового та інших видів забезпечення оперативно-службової діяльності Служби безпеки України.

Центральне управління Служби безпеки України видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України. Зазначені акти не підлягають виконанню, якщо в них встановлюються не передбачені законодавством додаткові повноваження органів і співробітників Служби безпеки України або антиконституційні обмеження прав та свобод громадян.

У своїй оперативно-службовій діяльності регіональні органи Служби безпеки України є незалежними від органів місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, посадових осіб, партій і рухів.

Органи військової контррозвідки створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України.

Керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України.

Голова Служби безпеки України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Голова Служби безпеки України має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України.

У Службі безпеки України створюється колегіальний дорадчий орган – колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на Службу безпеки України завдань, приймає рішення з основних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності та роботи з кадрами.

Рішення колегії приймаються більшістю голосів і оголошуються наказами Голови Служби безпеки України.

До складу колегії входять Голова Служби безпеки України, його заступники та інші особи, крім народних депутатів України, призначені Президентом України. Перебування членів колегії в партіях, рухах, інших громадських об'єднаннях, що мають політичні цілі зупиняється.

Положення про колегію Служби безпеки України затверджується Президентом України.

Начальники підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України призначаються на посади за поданням Голови Служби безпеки України та звільняються з посад Президентом України.

З метою ефективного виконання своїх завдань Службою безпеки України створюються її регіональні органи: обласні управління Служби безпеки України, їх міжрайонні, районні та міські підрозділи, розміщення і територіальна компетенція яких можуть не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України.

В інтересах державної безпеки органи і підрозділи Служби безпеки України можуть створюватися на окремих державних стратегічних об'єктах і територіях, у військових формуваннях.

У своїй оперативно-службовій діяльності регіональні органи Служби безпеки України є незалежними від органів місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, посадових осіб, партій і рухів.

Для вирішення покладених завдань Служба безпеки України може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод.

Служба безпеки України взаємодіє з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та митними органами у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та прийнятими на їх основі актами Служби безпеки України і відповідного відомства.

Фінансування, матеріально-технічне та соціально-побутове забезпечення Служби безпеки України здійснюється Кабінетом Міністрів України у порядку, визначеному Верховною Радою України, за рахунок коштів державного бюджету України.

Пільги, компенсації та гарантії, передбачені цим Законом надаються за рахунок і в межах бюджетних асигнувань на утримання відповідних бюджетних установ.

Кадри Служби безпеки України

Особливий характер діяльності Служби безпеки України зумовлений необхідністю окреслення низки суттєвих вимог професіонального й морально-етичного плану щодо осіб, які працюють у цих органах. *Кадри Служби безпеки України складають: співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби.* Порядок обліку кадрів Служби безпеки України затверджується Головою Служби безпеки України.

До цих органів приймаються громадяни України на конкурсній добровільній і договірній основі, які за діловими й моральними рисами, освітнім рівнем і станом здоров'я здатні ефективно виконувати свої службові обов'язки. Критерії професійної придатності, зокрема юридичної

обізнаності, визначаються кваліфікаційно-нормативними документами, що затверджуються Головою Служби безпеки України.

Кадровий склад Служби безпеки можна поділити на дві категорії – на військовослужбовців і працівників, які уклали трудовий договір.

Військовослужбовці можуть бути співробітниками, а також військовослужбовцями строкової служби. Співробітники-військовослужбовці виконують свої обов'язки на умовах укладення договору (контракту), а військовослужбовці строкової служби проходять військову службу як призвані на військову службу відповідно до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу». На співробітників-військовослужбовців і військовослужбовців строкової служби поширюється порядок проходження військової служби у Збройних Силах України.

Військовослужбовці Служби безпеки України приймають Військову присягу на вірність народу України, мають єдину форму одягу, їм видається службове посвідчення. Військова форма одягу та знаки розрізнення військовослужбовців устанавлюються Президентом України, а правила їх носіння затверджуються Головою Служби безпеки України.

Чисельний склад співробітників Служби безпеки України визначається Законом України від 20 жовтня 2005 року «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» і ст. 19 Закону «Про Службу безпеки України».

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» затверджено загальну чисельність Служби безпеки України у кількості 27 000 осіб, в особливий період (крім періоду дії воєнного стану) – у кількості 31 000 осіб, а на період дії воєнного стану – у кількості згідно з Мобілізаційним планом України на особливий період.

Якісний склад співробітників вирішується шляхом конкурсного відбору з урахуванням їхніх ділових і моральних якостей. Добір співробітників із високими діловими й моральними якостями – це вимоги Закону «Про Службу безпеки України» та відомчих норм, які конкретизують цю роботу. Значна увага в роботі з кадрами приділяється вихованню й підвищенню рівня їх знань, діловій кваліфікації. У системі органів Служби безпеки України створено підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації спеціалістів, що провадяться в навчальних закладах відповідно до Закону України «Про освіту» та інших актів законодавства.

Законом «Про Службу безпеки України» передбачено соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників цих органів. Так, Закон закріплює положення, що військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави й перебувають під її захистом. Недоторканність їхньої особи, їхні честь і гідність охороняються законодавством. Під захистом держави знаходяться й особи, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, а також пенсіонери цих органів.

Стосовно осіб, які претендують на службу в органах Служби безпеки України, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції».

Особи, які претендують на службу в органах Служби безпеки України, до призначення на відповідну посаду подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», та зобов'язані повідомити керівництву органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

На службу в органи Служби безпеки України не може бути прийнята особа, яка має не погашену або не зняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Співробітники Служби безпеки України зобов'язані подавати щороку до 1 квітня декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», а також дотримуватися інших вимог фінансового контролю, передбачених зазначеним Законом.

На співробітників Служби безпеки України поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Працівники Служби безпеки України (крім військовослужбовців), яких притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, звільняються із служби у триденний строк з дня одержання відповідним органом Служби безпеки України копії відповідного судового рішення. Військовослужбовці Служби безпеки України, яких притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, підлягають звільненню із служби.

Співробітник Служби безпеки України, який повідомив про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншими особами, не може бути звільнений чи змушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрозі таких заходів впливу.

У запас Служби безпеки України зараховуються громадяни України, які вислужили установлені строки служби і звільнені зі служби у Службі безпеки України, придатні за станом здоров'я до проходження військової служби в мирний або воєнний час і які не досягли граничного віку перебування в запасі.

Зазначені особи перебувають на військовому обліку в Центральному управлінні та регіональних органах Служби безпеки України і залучаються до проведення навчальних зборів у визначеному законодавством порядку.

Повноваження Служби безпеки України

Згідно з чинним законодавством на Службу безпеки України покладаються такі *обов'язки*:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України;

2) здійснювати заходи контррозвідального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

3) виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень;

4) здійснювати контррозвідальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідально-підривної діяльності проти України;

5) забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

6) здійснювати контррозвідальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

7) здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

8) у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей та близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;

9) сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України;

10) виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

11) сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

12) подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень;

13) брати участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил, приймати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особи без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну;

15) проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності Служби безпеки України;

16) виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

17) брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт;

18) забезпечувати внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані у межах, визначених законодавством.

Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків надається *право*:

1) вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності;

2) подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, у тому числі із забезпечення охорони державної таємниці;

3) одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітністю;

4) входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення;

5) виключно при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

6) проводити гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

7) здійснювати співробітництво з громадянами України та іншими особами, в тому числі на договірних засадах, дотримуючись при цьому умов добровільності і конфіденційності цих відносин;

8) користуватись на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, організацій, військових частин, а також жилими та іншими приміщеннями громадян;

9) в інтересах контррозвідки і оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Службу безпеки України цим Законом;

10) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

Законодавством служба безпеки України наділена й іншими повноваженнями.

Постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України, дотриманням нею законодавства здійснюється Верховною Радою України.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України. Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється Президентом України та уповноваженими ним державними органами.

Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється спеціально призначеними Президентом України посадовими особами. Повноваження цих посадових осіб та правові гарантії їх діяльності визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України.

Служба безпеки України регулярно у порядку, визначеному Президентом України, інформує Президента України, членів Ради національної безпеки України і посадових осіб, спеціально призначених Президентом України, з основних питань своєї діяльності, про випадки порушення законодавства, а також на їх вимогу подає інші необхідні відомості.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Президенту України письмовий звіт про діяльність Служби безпеки України.

Голова Служби безпеки України несе персональну відповідальність за своєчасність, об'єктивність і повноту поданої інформації.

Держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників Служби безпеки України.

Військовослужбовці Служби безпеки України користуються політичними, соціально-економічними та особистими правами і свободами, а також пільгами відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», цього Закону, інших актів законодавства.

Право на пільги зберігається за військовослужбовцями Служби безпеки України, яких звільнено зі служби за віком, через хворобу або за вислугою років.

Соціальний захист працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства про працю.

Військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом. Недоторканність їх особи, їх честь і гідність охороняються законодавством.

Близькі родичі військовослужбовців Служби безпеки України також підлягають державному захисту. Правопорушення щодо близьких родичів військовослужбовців Служби безпеки України, вчинені у зв'язку з виконанням покладених на цих військовослужбовців обов'язків, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

Під захистом держави знаходяться особи, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, а також пенсіонери Служби безпеки України.

Особам, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, гарантується конфіденційність відносин. Розголошення даних про такі відносини, інші правопорушення щодо цих громадян та членів їх родин, які здійснюються у зв'язку з їх діяльністю по забезпеченню державної безпеки, тягнуть за собою встановлену законодавством відповідальність.

Не допускається розголошення факту належності співробітників Служби безпеки України до її оперативних підрозділів.

Виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовця Служби безпеки України здійснюється в порядку та на умовах, визначених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Збитки, завдані майну військовослужбовця Служби безпеки України або членам його родини у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків компенсуються йому, а в разі його загибелі – членам сім'ї у повному обсязі за рахунок коштів державного бюджету.

Положення цієї статті поширюються на працівників Служби безпеки України та осіб, залучених до заходів щодо забезпечення державної безпеки, а також на пенсіонерів Служби безпеки України.

Форми та розміри грошового забезпечення військовослужбовців Служби безпеки України встановлюються законодавством і повинні забезпечувати достатні матеріальні умови для комплектування Служби безпеки України якісним складом військовослужбовців, враховувати характер, умови роботи, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності.

Відповідальність співробітників Служби безпеки України

Співробітники Служби безпеки України самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень. Вони повинні відмовитись від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать чинному законодавству. За протиправні дії та бездіяльність вони несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Співробітники Служби безпеки України, які виконують свої обов'язки відповідно до наданих законодавством повноважень і в рамках Закону, не несуть відповідальності за завдані майнові збитки.

Такі збитки відповідно до законодавства компенсуються за рахунок державного бюджету Службою безпеки України.

Законні вимоги співробітників Служби безпеки України при виконанні ними службових обов'язків є обов'язковими для громадян і посадових осіб.

Непокора або опір законним вимогам співробітників Служби безпеки України, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законодавством.

Контрольні запитання

1. Кому підпорядковується Служба безпеки України?
2. Які правові підвалини діяльності Служби Безпеки України?
3. Якою є система Служби безпеки України?
4. Що таке Антитерористичний центр?
5. Які повноваження Служби безпеки України?
6. Хто складає кадри Служби безпеки України?

Задачі

1) У ході переслідування підозрюваного у вчиненні крадіжки 14 серпня співробітники Служби безпеки України проникли на присадибну ділянку П., провели її огляд і обшук дачного будинку, зламавши при цьому вхідні двері. Дізнавшись про це, П. звернувся до органу Служби безпеки із вимогою надати пояснення щодо цього випадку. Не отримавши пояснень протягом місяця, П. подав скаргу до суду із вимогою відшкодувати заподіяну йому працівниками Служби безпеки України матеріальну і моральну шкоду. Викликаний до суду представник Служби безпеки України заперечив проти скарги, мотивуючи тим, що їх співробітники вже 16 серпня повідомили прокурора про цей факт і отримали його санкцію на обшук житла.

Яке рішення повинен прийняти суд?

2) За поданням Голови Служби безпеки України, одним з його заступників Верховна Рада України на пленарному засіданні затвердила народного депутата М. Перед цим народний депутат М. Дав згоду на зайняття посади заступника Голови Служби безпеки України, але за однієї умови, що будуть зменшені його функціональні обов'язки, так як він є лідером однієї з політичних партій і бере активну участь в політичному житті країни. Крім того, робота в парламенті забирає багато часу, в нього залишились ще невирішеними ряд питань, які йому поставили виборці.

Дайте правову оцінку даній ситуації.

2.8. СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Завдання суду та засади організації судової влади Відповідно до ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи. Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом.

Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур.

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Засадами організації судової влади є:

- 1) незалежність судів;
- 2) право на справедливий суд;
- 3) право на повноважний суд;
- 4) рівність перед законом і судом;
- 5) професійна правнича допомога при реалізації права на справедливий суд;
- 6) гласність і відкритість судового процесу;
- 7) мова судочинства і діловодства в судах;
- 8) обов'язковість судових рішень;
- 9) право на перегляд справи та оскарження судового рішення.

Основні засади судочинства.

Основними засадами судочинства є:

- 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 2) забезпечення доведеності вини;
- 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором;
- 5) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) розумні строки розгляду справи судом;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення;
- 9) обов'язковість судового рішення. Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства.

Склад суду та його визначення. *Справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за участю присяжних. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд.*

У судах функціонує Єдина судова інформаційна (автоматизована) система. Визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційною (автоматизованою) системою у порядку, визначеному процесуальним законом.

Справи розподіляються з урахуванням спеціалізації суддів, навантаження кожного судді, заборони брати участь у перегляді рішень для судді, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого порушується питання (крім перегляду за нововиявленими обставинами), перебування суддів у відпустці, відсутності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відрядження, а також інших передбачених законом випадків, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ.

У разі розгляду справи за участю присяжних їх персональний склад визначається за допомогою Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, якщо інше не встановлено законом. Автоматизована система не застосовується для визначення судді (складу колегії суддів, якщо справа розглядається колегіально) для розгляду конкретної справи виключно в разі настання обставин, які об'єктивно унеможливили її функціонування та тривають понад п'ять робочих днів. Особливості розподілу судових справ у таких випадках визначаються Положенням про Єдину судову інформаційну (автоматизовану) систему.

Положення про Єдину судову інформаційну (автоматизовану) систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України.

Система судоустрою. Судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд.

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Єдність системи судоустрою забезпечується:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності судів;
- 2) єдиним статусом суддів;
- 3) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- 4) єдністю судової практики;
- 5) обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
- 6) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
- 7) фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України;
- 8) вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Порядок утворення і ліквідації суду. Суд утворюється і ліквідується законом. Проект закону про утворення чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної Законом України «Про судоустрій і статус суддів» системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою.

Утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів.

Кількість суддів у суді визначає Державна судова адміністрація України за погодженням з Вищою радою правосуддя з урахуванням судового навантаження та в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів.

Максимальна кількість суддів Верховного Суду встановлюється Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Суд є юридичною особою, якщо інше не визначено законом.

Види і склад місцевих судів. Місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах).

Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди.

Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом.

Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначається голова суду та, у визначених законом випадках, заступник або заступники голови суду.

З числа суддів місцевого загального суду обираються слідчі судді (суддя), які здійснюють повноваження з судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, визначеному процесуальним законом.

Кількість слідчих суддів визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Слідчі судді (суддя) обираються зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно.

До обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду. Слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення.

Види і склад апеляційних судів. Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ.

Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на три роки. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду.

Повноваження, склад та структура Верховного Суду. Верховний Суд є найвищим судом у системі судустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Повноваження Верховного Суду:

1) здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;

3) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судустрою;

4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;

7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

До складу Верховного Суду входять судді у кількості не більше двохсот. У складі Верховного Суду діють:

1) Велика Палата Верховного Суду;

- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

До складу кожного касаційного суду входять судді відповідної спеціалізації. У кожному касаційному суді утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів. Кількість та спеціалізація судових палат визначаються рішенням зборів суддів касаційного суду з урахуванням судового навантаження. У Верховному Суді діє Пленум Верховного Суду. Склад і порядок діяльності Пленуму Верховного Суду визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Порядок обрання Голови Верховного Суду. Пленум Верховного Суду обирає Голову Верховного Суду на посаду та звільняє його з посади більшістю голосів від загального складу Пленуму шляхом таємного голосування.

Голова Верховного Суду обирається з числа суддів Верховного Суду строком на чотири роки з правом обіймати посаду Голови Верховного Суду не більше двох строків поспіль.

Голова Верховного Суду не може одночасно обіймати будь-яку іншу адміністративну посаду. Пленум Верховного Суду з питання обрання Голови Верховного Суду скликається не пізніше одного місяця з дня припинення повноважень попереднього Голови Верховного Суду.

Повноваження Голови Верховного Суду також припиняються достроково внаслідок висловлення йому недовіри Пленумом Верховного Суду. Процедура обрання на посаду Голови Верховного Суду та звільнення його з посади встановлюється Регламентом Пленуму Верховного Суду, що затверджується Пленумом. Зміна регламентної процедури менше ніж за шість місяців до закінчення строку повноважень Голови Верховного Суду не допускається.

Пленум Верховного Суду. Пленум Верховного Суду є колегіальним органом, до складу якого входять усі судді Верховного Суду.

Повноваження Пленуму Верховного Суду:

1) обирає на посади та звільняє з посад Голову Верховного Суду та заступника Голови Верховного Суду у порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) обирає з числа суддів Верховного Суду за поданням Голови Верховного Суду та увільняє від виконання обов'язків секретаря Пленуму Верховного Суду;

3) заслуховує інформацію Голови Верховного Суду про його діяльність, Секретаря Великої Палати Верховного Суду про діяльність Палати;

4) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою України;

5) приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

6) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

7) затверджує Регламент Пленуму Верховного Суду;

8) затверджує Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді та її склад;

9) затверджує склад редакційної колегії офіційного друкованого органу Верховного Суду;

10) затверджує бюджетний запит Верховного Суду;

11) розглядає та вирішує інші питання, віднесені законом до його повноважень.

Засідання Пленуму Верховного Суду є повноважним за умови присутності на ньому не менше двох третин від складу Пленуму.

На засідання Пленуму можуть бути запрошені представники органів державної влади, наукових установ, громадських організацій, засобів масової інформації та інші особи. Пленум Верховного Суду скликається Головою Верховного Суду в разі потреби або на вимогу не менш як четвертої частини від складу суддів Верховного Суду, але не рідше одного разу на три місяці.

У разі відсутності Голови Верховного Суду Пленум скликається заступником Голови Верховного Суду. Про день і час скликання Пленуму Верховного Суду та питання, що виносяться на його розгляд, учасники засідання Пленуму повідомляються не пізніше як за п'ять робочих днів до засідання. У цей же строк надсилаються матеріали щодо питань, які виносяться на розгляд Пленуму.

Порядок роботи Пленуму Верховного Суду встановлюється Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та прийнятим відповідно до нього Регламентом Пленуму Верховного Суду. Пленум Верховного Суду приймає з розглянутих питань постанови. Постанови Пленуму Верховного Суду підписуються головуючим на засіданні Пленуму та секретарем Пленуму і публікуються в офіційному друкованому органі та розміщуються на веб-сайті Верховного Суду. Секретар Пленуму Верховного Суду організовує роботу секретаріату Пленуму, підготовку засідань Пленуму, забезпечує ведення протоколу та контролює виконання постанов, прийнятих Пленумом Верховного Суду.

Статус судді. Загальними положення статусу судді є:

- 1) незалежність судді;
- 2) недоторканність та імунітет судді;
- 3) відповідальність за неповагу до суду чи судді.

Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Судді гарантується перебування на посаді судді до досягнення ним шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення судді з посади або припинення його повноважень відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення:

- 1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду;
- 2) у порядку дисциплінарного стягнення.

Права та обов'язки судді.

Суддя має право:

- 1) брати участь у суддівському самоврядуванні;
- 2) судді можуть утворювати громадські об'єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня;
- 3) суддя може бути членом національних або міжнародних асоціацій та інших організацій, що мають на меті захист інтересів суддів, утвердження авторитету судової влади в суспільстві або розвиток юридичної професії та науки;
- 4) суддя має право підвищувати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку.

Суддя зобов'язаний:

- 1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;
- 2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;
- 3) подавати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді;
- 4) виявляти повагу до учасників процесу;
- 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;
- 6) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;
- 7) подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

8) систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;

9) звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання;

10) підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді.

Суддя проходить підготовку у Національній школі суддів України не менше ніж раз на три роки. Суддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя.

Статус та вимоги до присяжного. Підстави і порядок увільнення від виконання обов'язків присяжного Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя.

Вимоги до присяжного:

1. Присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом.

2. Не включаються до списків присяжних громадяни:

– визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
– які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного;

– які мають незняту чи непогашену судимість;

– народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя;

– особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

– громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років; - особи, які не володіють державною мовою.

Особа, включена до списку присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливають її участь у здійсненні правосуддя, у разі їх наявності.

Голова суду також увільняє від виконання обов'язків присяжного:

1) особу, яка перебуває у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, у відпустці по догляду за дитиною, а також особу, яка має дітей дошкільного чи молодшого шкільного віку або утримує дітей-інвалідів або членів сім'ї похилого віку;

2) керівника або заступника керівника органу місцевого самоврядування;

3) особу, яка через свої релігійні переконання вважає для себе неможливою участь у здійсненні правосуддя;

4) іншу особу, якщо голова суду визнає поважними причини, на які вона посилається.

Вимоги до кандидатів на посаду судді. На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою.

Не може бути призначений суддею громадянин, який:

1) визнаний судом обмежено дієздатним або недієздатним;

2) має хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню функцій зі здійснення правосуддя;

3) має незняту чи непогашену судимість.

Не може претендувати на посаду судді:

– особа, до якої згідно із законом застосовується заборона обіймати відповідну посаду;

– особа, яку було раніше звільнено з посади судді за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, порушення вимог щодо несумісності, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна або у зв'язку із набранням законної сили обвинувальним вироком щодо такої особи, крім випадків визнання в судовому порядку протиправним рішення про звільнення з цих підстав або скасування обвинувального вироку суду;

– особа, яку було раніше звільнено з посади судді за результатами кваліфікаційного оцінювання.

Уважається:

1) вищою юридичною освітою – вища юридична освіта ступеня магістра (або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку;

2) стажем професійної діяльності у сфері права – стаж професійної діяльності особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти;

3) науковим ступенем – науковий ступінь у сфері права, здобутий у вищому навчальному закладі України (університеті, академії чи інституті, крім вищих військових навчальних закладів) або аналогічному вищому навчальному закладі іноземної держави. Науковий ступінь, здобутий у вищому навчальному закладі іноземної держави, повинен бути визнаний в Україні в установленому законодавством порядку;

4) стажем наукової роботи – стаж професійної діяльності у сфері права на посадах наукових (науково-педагогічних) працівників у вищому навчальному закладі України (університеті, академії чи інституті, крім вищих військових навчальних закладів) чи аналогічному вищому навчальному закладі іноземної держави.

Порядок добору та призначення на посаду судді. Добір та призначення на посаду судді включає такі стадії:

1) рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про оголошення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів;

2) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму офіційному веб-сайті оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді. В оголошенні має бути зазначено кінцевий термін подання документів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що не може бути меншим ніж 30 днів із дати розміщення оголошення, а також прогнозована кількість вакантних посад суддів на наступний рік;

3) подання особами, які виявили намір стати суддею, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів;

4) здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України перевірки відповідності осіб, які звернулися із заявою для участі в доборі, установленим вимогам до кандидата на посаду судді на основі поданих документів;

5) допуск Вищою кваліфікаційною комісією суддів України осіб, які за результатами перевірки на час звернення відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду судді, до участі у доборі та складенні відбіркового іспиту;

6) складення особою, допущеною до участі у доборі, відбіркового іспиту;

7) встановлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України результатів відбіркового іспиту та їх оприлюднення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

8) проведення стосовно осіб, які успішно склали відбірковий іспит, спеціальної перевірки в порядку, визначеному законодавством про запобігання корупції;

9) проходження кандидатами, які успішно склали відбірковий іспит та пройшли спеціальну перевірку, спеціальної підготовки; отримання свідоцтва про проходження спеціальної підготовки;

10) складення кандидатами, які пройшли спеціальну підготовку, кваліфікаційного іспиту та встановлення його результатів;

11) зарахування Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді за результатами кваліфікаційного іспиту до резерву на заміщення вакантних посад судді, визначення їх рейтингу, оприлюднення списку кандидатів на посаду судді, включених до резерву та рейтингового списку, на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

12) оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України відповідно до кількості вакантних посад судді у місцевих судах конкурсу на заміщення таких посад;

13) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурсу на заміщення вакантної посади судді на основі рейтингу кандидатів, які взяли участь у такому конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді правосуддя щодо призначення кандидата на посаду судді;

14) розгляд Вищою радою правосуддя рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та ухвалення рішення щодо кандидата на посаду судді;

15) видання указу Президента України про призначення на посаду судді – у разі внесення Вищою радою правосуддя подання про призначення судді на посаду.

Добір кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, проводиться з особливостями, визначеними рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Для участі у доборі кандидат на посаду судді подає:

- 1) письмову заяву про участь у доборі кандидатів на посаду судді;
- 2) копію паспорта громадянина України;
- 3) анкету кандидата на посаду судді, що містить інформацію про нього;
- 4) мотиваційний лист, у якому викладаються мотиви бути суддею;
- 5) декларацію родинних зв'язків кандидата на посаду судді;
- 6) копію диплома про вищу юридичну освіту (з додатками), здобуту в Україні, копії документів про вищу юридичну освіту, здобуту за кордоном, разом із копіями документів, що підтверджують їх визнання в Україні, а також копії документів про науковий ступінь, вчене звання (за наявності);

- 7) копію трудової книжки, послужного списку (за наявності);

- 8) довідку медичної установи про стан здоров'я кандидата з висновком щодо його придатності до роботи на посаді, пов'язаній із виконанням функцій держави;

- 9) письмову згоду на збирання, зберігання, обробку та використання інформації про кандидата з метою оцінки його готовності до роботи на посаді судді;

- 10) згоду на проведення щодо нього спеціальної перевірки відповідно до закону;

- 11) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у порядку, встановленому законодавством про запобігання корупції;

- 12) копію військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);

- 13) заяву про проведення перевірки, визначеної Законом України «Про очищення влади».

Форма і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді затверджуються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та розміщуються на її офіційному веб-сайті. Приймання документів завершується в день, визначений в оголошенні як кінцевий термін їх подання. Заяви, що надійшли після зазначеного строку, не розглядаються.

До добору кандидатів на посаду судді допускаються особи, які подали всі необхідні документи, визначені частиною першою цієї статті, та відповідають установленим цим Законом вимогам до кандидата на посаду судді на день подання заяви про участь у доборі. Особи, які не подали всіх необхідних документів та/або подали документи, що не відповідають вимогам, до добору не допускаються. У разі недопуску особи до добору кандидатів на посаду судді Вища кваліфікаційна комісія суддів України ухвалює вмотивоване рішення.

Відбірковий іспит кандидата на посаду судді. Відбірковий іспит проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у формі анонімного тестування з метою перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді у сфері права, володіння ним державною мовою, особистих морально-психологічних якостей кандидата.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України на своєму офіційному веб-сайті повідомляє кандидатів на посаду судді, допущених до відбіркового іспиту, про дату, час і місце його проведення не пізніш як за десять днів до визначеної дати іспиту.

Невідкладно після закінчення відбіркового іспиту Вища кваліфікаційна комісія суддів України у присутності кандидатів на посаду судді забезпечує перевірку робіт і визначає з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад прохідний бал, що не може бути нижчим 75 відсотків максимально можливого балу відповідного відбіркового іспиту.

Результати відбіркового іспиту оприлюднюються на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не пізніше наступного дня після проведення іспиту. За результатами відбіркового іспиту Вища кваліфікаційна комісія суддів України ухвалює попереднє рішення про допуск осіб, які успішно склали відбіркового іспит, до наступного етапу добору і оприлюднює це рішення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Порядок складення відбіркового іспиту та методика оцінювання результатів визначаються положенням, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Кваліфікаційний іспит. Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка пройшла спеціальну підготовку і виявила намір бути рекомендованою для призначення на посаду судді. Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні належних теоретичних знань та рівня професійної підготовки кандидата на посаду судді, у тому числі отриманого за результатами спеціальної підготовки, а також ступеня його здатності здійснювати правосуддя.

Кваліфікаційний іспит проводиться шляхом складення кандидатом на посаду судді письмового анонімного тестування та виконання анонімно письмового практичного завдання з метою виявлення рівня знань, практичних навичок та умінь у застосуванні закону та веденні судового засідання. Кваліфікаційний іспит проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у спеціально обладнаному для цього приміщенні. Перебіг кваліфікаційного іспиту фіксується за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. На кожному його етапі та під час оцінювання результатів можуть бути присутніми представники засобів масової інформації, професійних організацій правників, а також правозахисних організацій. Порядок складення кваліфікаційного іспиту, методика оцінювання кандидатів визначаються положенням, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Результати кваліфікаційного іспиту дійсні протягом трьох років з дня складення іспиту. Якщо особа набрала менше 75 відсотків максимально можливого балу кваліфікаційного іспиту, вона вважається такою, що не склала кваліфікаційний іспит. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може бути допущена до складення такого іспиту повторно не раніше ніж через рік.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит повторно, може бути допущена до наступного іспиту не раніш як через два роки. Вища кваліфікаційна комісія суддів України визначає рейтинг кандидатів на посаду судді відповідно до кількості набраних кандидатами балів за результатами кваліфікаційного іспиту. У рейтингу також окремо відображаються бали із завдань, якими перевіряють здатність кандидата бути суддею за відповідними спеціалізаціями. Вища кваліфікаційна комісія суддів України зараховує до резерву на заміщення вакантних посад суддів тих кандидатів, які набрали не менше 75 відсотків максимально можливого балу кваліфікаційного іспиту.

Інформація про результати кваліфікаційного іспиту і місце кандидата на посаду судді за рейтингом є загальнодоступною та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Порядок призначення на посаду судді. Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя, без перевірки додержання встановлених цим Законом вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів.

Будь-які звернення щодо кандидата на посаду судді не перешкоджають його призначенню на посаду. Викладені в таких зверненнях факти можуть бути підставою для порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки цих фактів.

Президент України видає Указ про призначення судді не пізніше тридцяти днів із дня отримання відповідного подання Вищої ради правосуддя.

Завдання, підстави та етапи кваліфікаційного оцінювання суддів. Кваліфікаційне оцінювання проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. Критеріями кваліфікаційного оцінювання є:

- 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо);
- 2) професійна етика;
- 3) добросовісність.

Кваліфікаційне оцінювання за критерієм професійної компетентності проводиться з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації.

Підставами для призначення кваліфікаційного оцінювання є:

1) заява судді (кандидата на посаду судді) про проведення кваліфікаційного оцінювання, у тому числі для участі у конкурсі;

2) рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про призначення кваліфікаційного оцінювання судді у випадках, визначених законом.

Порядок та методологія кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення затверджуються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Етапи кваліфікаційного оцінювання:

1) складення іспиту;

2) дослідження досьє та проведення співбесіди. Рішення про черговість етапів проведення кваліфікаційного оцінювання ухвалює Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

Іспит є основним засобом встановлення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критерію професійної компетентності та проводиться шляхом складення анонімного письмового тестування та виконання практичного завдання з метою виявлення рівня знань, практичних навичок та умінь у застосуванні закону, здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді та з відповідною спеціалізацією. Порядок проведення іспиту та методика встановлення його результатів затверджуються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Тестові та практичні завдання іспиту складаються з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України зобов'язана забезпечити прозорість іспиту. На кожному етапі та під час оцінювання результатів можуть бути присутніми будь-які зацікавлені особи. Для цілей формування суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити рішення про запровадження та проведення інших тестувань з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей, загальних здібностей, а також про застосування інших засобів встановлення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям кваліфікаційного оцінювання. Рішення Комісії про запровадження та проведення інших тестувань не може встановлюватися індивідуально щодо певного судді чи групи суддів (ст. 85 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Суддівське досьє має містити:

1) копії всіх заяв судді, пов'язаних з його кар'єрою, та доданих до них документів;

2) копії всіх рішень, прийнятих щодо судді Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою правосуддя, Вищою радою юстиції, органами суддівського самоврядування, Президентом України або іншими органами, які приймали відповідні рішення;

3) інформацію про результати участі судді у конкурсах на зайняття посади судді;

4) інформацію про результати проходження в Національній школі суддів України спеціальної підготовки кандидата на посаду судді, підготовки судді упродовж перебування на посаді судді;

5) інформацію про результати кваліфікаційного оцінювання судді та регулярної оцінки судді упродовж перебування на посаді;

6) інформацію про здійснення викладацької діяльності;

7) інформацію про зайняття суддею адміністративних посад з копіями відповідних рішень;

8) інформацію про обрання (призначення) судді до органів суддівського самоврядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Вищої ради юстиції;

- 9) інформацію про ефективність здійснення судочинства суддею, зокрема:
- а) загальну кількість розглянутих справ;
 - б) кількість скасованих судових рішень та підстави їх скасування;
 - в) кількість рішень, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами та іншими міжнародними організаціями, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань;
 - г) кількість змінених судових рішень та підстави їх зміни;
 - г) дотримання строків розгляду справ;
 - д) середню тривалість виготовлення тексту вмотивованого рішення;
 - е) судове навантаження порівняно з іншими суддями у відповідному суді, регіоні з урахуванням інстанційності, спеціалізації суду та судді;
- 10) інформацію про дисциплінарну відповідальність судді, зокрема: а) кількість скарг на дії судді; б) кількість дисциплінарних проваджень та їх результати;
- 11) інформацію щодо дотримання суддею правил професійної етики:
- а) відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї, а також близьких осіб задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих суддею відповідно до законодавства у сфері запобігання корупції;
 - б) інші дані щодо відповідності судді вимогам законодавства у сфері запобігання корупції;
 - в) дані щодо відповідності поведінки судді правилам суддівської етики;
- 12) інформацію щодо відповідності судді критерію доброчесності, зокрема, відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих суддею відповідно до цього Закону та законодавства у сфері запобігання корупції;
- 13) декларації родинних зв'язків судді та декларації доброчесності судді;
- 14) результати тестувань щодо відповідності судді критеріям кваліфікаційного оцінювання (у разі їх проведення);
- 15) результати застосування інших засобів встановлення відповідності судді критеріям кваліфікаційного оцінювання (у разі їх застосування);
- 16) висновок Громадської ради доброчесності (у разі його наявності);
- 17) інші відомості та дані, на підставі яких може встановлюватися відповідність судді критеріям кваліфікаційного оцінювання, а також будь-яку іншу інформацію щодо судді, визнану рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України такою, що підлягає включенню до суддівського досьє.

Досьє кандидата на посаду судді має містити:

- 1) документи, подані кандидатом на посаду судді;
- 2) інформацію щодо відповідності кандидата на посаду судді критерію професійної етики;
- 3) матеріали проведення спеціальної перевірки та іншу інформацію щодо відповідності кандидата на посаду судді критерію доброчесності, зокрема, відповідність витрат і майна кандидата на посаду судді та членів його сім'ї задекларованим доходам, у тому числі копії декларацій, поданих відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та законодавства у сфері запобігання корупції;
- 4) іншу інформацію та матеріали.

Формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) здійснюються в автоматизованій системі. Оригінали окремих документів, за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, можуть додатково зберігатися у паперовій формі. Формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) здійснюються у порядку, визначеному Вищою кваліфікаційною комісією суддів України після консультацій із Радою суддів України.

Суддівське досьє (досьє кандидата на посаду судді) є відкритим для загального доступу на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, за винятком:

- 1) відомостей про місця проживання або перебування, дати народження фізичних осіб, їх адрес, номерів телефонів чи інших засобів зв'язку, адрес електронної пошти, реєстраційних номерів облікових карток платників податків, серій та номерів паспортів, військових квитків, місцезнаходження об'єктів власності (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), реєстраційних номерів транспортних засобів;

2) відомостей про результати проведення тестувань з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей судді (кандидата на посаду судді), загальних здібностей судді (кандидата на посаду судді), а також медичних відомостей;

3) будь-яких відомостей та даних щодо неповнолітніх дітей, крім відомостей щодо майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у їх власності відповідно до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею (кандидатом на посаду судді);

4) інформації, що містить державну таємницю. Повний та безпосередній доступ до суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) мають члени та уповноважені працівники секретаріатів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя відповідно, а також уповноважені працівники Державної судової адміністрації України. Судді (кандидату на посаду судді) забезпечується доступ для перегляду його дос'є в повному обсязі.

Статус, повноваження та склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс та рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Порядок роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України визначається Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Вища кваліфікаційна комісія суддів України більшістю голосів від її складу, визначеного законом, затверджує регламент, що визначає порядок роботи Комісії в межах, установлених цим Законом.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України має офіційний веб-сайт та офіційний друкований орган, які є офіційними джерелами інформації про роботу Комісії. Офіційний друкований орган може видаватися в електронному вигляді.

Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України:

1) веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних;
2) проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит;

3) вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді;

4) вносить рекомендацію про переведення судді відповідно до цього Закону, крім переведення як дисциплінарної санкції;

5) визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України;

6) затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методика оцінювання його результатів, порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методика оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) та інші процедури виконання Комісією її функцій;

7) проводить кваліфікаційне оцінювання;

8) забезпечує ведення суддівського дос'є, дос'є кандидата на посаду судді;

9) бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

До складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України обираються (призначаються) шістнадцять членів, які є громадянами України, мають повну вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років.

До Вищої кваліфікаційної комісії суддів України обираються (призначаються):

1) з'їздом суддів України – вісім членів Комісії з числа суддів, які мають стаж роботи на посаді судді щонайменше десять років, або суддів у відставці;

2) з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ - два члени Комісії;

3) з'їздом адвокатів України – два члени Комісії;

4) Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини – два члени Комісії з числа осіб, які не є суддями;

5) Головою Державної судової адміністрації України – два члени Комісії з числа осіб, які не є суддями. Колегія Вищої кваліфікаційної комісії суддів України формується не менше ніж з трьох членів Комісії. У складі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України діють дві палати. До кожної палати входять по вісім членів Комісії. У кожній палаті забезпечується рівне представництво членів Комісії, які є суддями чи суддями у відставці.

Строк повноважень члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України становить чотири роки з дня обрання (призначення). Одна і та сама особа не може здійснювати повноваження два строки поспіль.

Не можуть бути членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України:

1) особи, визнані судом недієздатними або обмежено дієздатними;

2) особи, які мають судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку;

3) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;

4) особи, які були членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні»;

5) особи, які перебувають на адміністративних посадах у судах;

6) особи, які не відповідають вимогам цього Закону щодо несумісності з іншими видами діяльності та не усунули таку невідповідність протягом розумного строку, але не більш як протягом тридцяти днів із дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності.

Статус, структура та завдання Національної школи суддів України. Національна школа суддів України є державною установою із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність.

На Національну школу суддів України не поширюється законодавство про вищу освіту.

Національна школа суддів України утворюється при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України і здійснює свою діяльність відповідно до цього Закону та статуту, затвердженого Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Національну школу суддів України очолює ректор, якого призначає на посаду і звільняє з посади Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Проректорів Національної школи суддів України призначає на посади і звільняє з посад Вища кваліфікаційна комісія суддів України за поданням ректора Національної школи суддів України. Ректор Національної школи суддів України надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України пропозиції щодо кандидатур на заміщення відповідних вакантних посад проректорів. Розміри посадових окладів працівників Національної школи суддів України не можуть бути меншими, ніж відповідні розміри посадових окладів працівників Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Національна школа суддів України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, самостійний баланс і рахунки в органах Державної казначейської служби України та може мати регіональні відділення.

Завдання Національної школи суддів України. Національна школа суддів України здійснює:

1) спеціальну підготовку кандидатів на посаду судді;

2) підготовку суддів, у тому числі обраних на адміністративні посади в судах;

3) періодичне навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації;

- 4) проведення курсів навчання, визначених кваліфікаційним або дисциплінарним органом, для підвищення кваліфікації суддів, які тимчасово відсторонені від здійснення правосуддя;
- 5) підготовку працівників апаратів судів та підвищення рівня їхньої кваліфікації;
- 6) проведення наукових досліджень з питань удосконалення судового устрою, статусу суддів і судочинства;
- 7) вивчення міжнародного досвіду організації та діяльності судів;
- 8) науково-методичне забезпечення діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя.

Підстави дисциплінарної відповідальності судді. Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

- 1) умисне або внаслідок недбалості:
 - а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасниками судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;
 - б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;
 - в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;
 - г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
 - г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;
 - д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);
- 2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;
- 3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;
- 4) умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод;
- 5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;
- 6) неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством, спосіб упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;
- 7) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);
- 8) втручання у процес здійснення правосуддя іншими судьями;
- 9) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

10) зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством;

11) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

12) допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна;

13) ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя;

14) непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

15) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

16) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом;

17) подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

18) неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;

19) декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді. Скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Дисциплінарне стягнення стосовно судді. До суддів може застосовуватися дисциплінарне стягнення у виді:

1) попередження;

2) догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця;

3) суворой догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців;

4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді;

5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня;

6) подання про звільнення судді з посади.

Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності. У разі ухвалення рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення, що не дозволяє судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, суддя тимчасово відстороняється від здійснення

правосуддя у цьому суді з дня ухвалення рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення. За наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді має бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення. Суддя, який має непогашене дисциплінарне стягнення, не може брати участі в конкурсі на зайняття посади в іншому суді.

Дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади застосовується у разі:

1) вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

2) порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнаний, зокрема, будь-який з таких фактів:

1) суддя допустив поведінку, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, у тому числі в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;

2) суддя вчинив дисциплінарний проступок, маючи непогашене дисциплінарне стягнення (крім попередження чи догани), або має два непогашених дисциплінарних стягнення;

3) встановлено факт недоброчесної поведінки судді, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї, законність джерел яких підтверджена; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим ним та членами його сім'ї майну і доходам; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди;

4) суддю визнано судом винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією;

5) суддя не виконав вимоги рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, ухваленого на підставі пункту 4 частини першої цієї статті, або за результатами кваліфікаційного оцінювання, призначеного відповідно до пункту 4 частини першої цієї статті, суддя не підтвердив здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді;

6) суддя умисно не подав декларацію доброчесності чи декларацію родинних зв'язків у встановлені строки або умисно задекларував недостовірні (в тому числі неповні) твердження у декларації доброчесності;

7) суддя допустив інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду.

Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше трьох років із дня вчинення проступку без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці чи здійснення відповідного дисциплінарного провадження. У разі якщо рішенням Європейського суду з прав людини встановлені факти, які можуть бути підставою для застосування дисциплінарного стягнення до судді, зазначений строк обраховується з дня набуття таким рішенням Європейського суду з прав людини статусу остаточного.

Загальні умови та підстави звільнення судді з посади. Суддя може бути звільнений з посади виключно з підстав, визначених частиною шостою статті 126 Конституції України, саме:

1) неспроможністю виконувати повноваження за станом здоров'я;

2) порушення суддею вимог щодо несумісності;

3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубо чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду;

6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. Рішення про звільнення судді з посади ухвалює Вища рада правосуддя у порядку, встановленому Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

Припинення повноважень судді. Повноваження судді припиняються:

- 1) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;
- 2) припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави;
- 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним;
- 4) смерті судді;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину.

Завдання та організаційні форми суддівського самоврядування. Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями. Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів.

Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів. До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя.

До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо:

- 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади;
- 2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність;
- 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;
- 4) обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом;
- 5) призначення суддів Конституційного Суду України;
- 6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в порядку, встановленому законом.

Організаційними формами суддівського самоврядування є *збори суддів, Рада суддів України, з'їзд суддів України. Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через:*

- 1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Пленум Верховного Суду;
- 2) Раду суддів України;
- 3) з'їзд суддів України законом.

Статус та повноваження Державної судової адміністрації України. Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом. Державна судова адміністрація України підзвітна Вищій раді правосуддя у межах, визначених законом.

Державна судова адміністрація України має територіальні управління. Рішення про утворення територіальних управлінь та визначення їх кількості приймається Державною судовою адміністрацією України за погодженням з Вищою радою правосуддя. Правовий статус посадових осіб Державної судової адміністрації України, її територіальних управлінь визначається Законом України «Про державну службу». Державна судова адміністрація України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс та рахунки в органах Державної казначейської служби України. Положення про Державну судову адміністрацію України та типові положення про її територіальне управління затверджуються Вищою радою правосуддя після консультацій з Радою суддів України.

Повноваження Державної судової адміністрації України:

- 1) представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених цим Законом;

- 2) забезпечує належні умови діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених цим Законом;
- 3) вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення;
- 4) вивчає кадрові питання апарату судів, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;
- 5) забезпечує необхідні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації;
- 6) організовує роботу з ведення судової статистики, діловодства та архіву; контролює стан діловодства в судах;
- 7) готує бюджетний запит;
- 8) організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів;
- 9) забезпечує впровадження електронного суду; здійснює заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами;
- 10) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб, забезпечує функціонування системи відеоконференц-зв'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції;
- 11) взаємодіє з відповідними органами та установами, в тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;
- 12) розробляє та затверджує за погодженням із Вищою радою правосуддя Типове положення про апарат суду;
- 13) організовує діяльність служби судових розпорядників;
- 14) контролює діяльність Служби судової охорони;
- 15) затверджує положення про бібліотеку суду;
- 16) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Державної судової адміністрації України;
- 17) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Служба судових розпорядників. У кожному суді діє служба судових розпорядників. Судові розпорядники забезпечують додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні.

Судові розпорядники призначаються на посаду і звільняються з посади керівником апарату відповідного суду. Судові розпорядники забезпечуються одностроєм, зразки якого затверджуються Головою Державної судової адміністрації України за погодженням із Радою суддів України.

Судові розпорядники керуються у своїй діяльності Законом України «Про судоустрій і статус суддів», вимогами процесуального закону, відповідними правилами та інструкціями, розпорядженнями голови суду та судді.

Порядок створення та діяльності служби судових розпорядників визначається положенням, що затверджується Головою Державної судової адміністрації України за погодженням із Вищою радою правосуддя.

Контрольні запитання

1. Якими є основні засадами судочинства в Україні?
2. Що таке склад суду?
3. Які суди складають систему судоустрою України?
4. Який склад Верховного Суду?
5. Які повноваження Пленуму Верховного Суду?
6. Що входить до кола обов'язків судді?

7. Які вимоги до присяжного в Україні?

Тести для самоконтролю

1. Хто затверджує список присяжних?

- A. Територіальне управління державної судової адміністрації
- Б. Голова місцевого загального суду
- В. Місцева рада
- Г. регіональна прокуратура.

2. Якою мовою здійснюється судочинство в Україні?

- A. виключно державною мовою;
- Б. державною мовою, але в місцях проживання національних меншин може здійснюватися на мові цих меншин
- В. державною або регіональною мовою
- Г. вибір мови судочинства здійснюється судом на підставі мотивованого клопотання обвинуваченого.

3. Суддя Конституційного Суду України призначається

- A) на 10 років
- Б) на 9 років, без права бути призначеним на другий строк
- В) на 10 років і може бути призначений не більше двох разів підряд
- Г) на 10 років і може бути призначений не більше трьох разів підряд.

4. Суддя звільняється з посади у разі

- A) досягнення суддею 75 років
- Б) припинення його громадянства
- В) набуття суддею подвійного громадянства
- Г) порушенням суддею вимог щодо несумісності.

5. Професійні судді можуть

- A) брати участь у будь-якій політичній діяльності
- Б) мати представницький мандат
- В) займатися творчою, викладацькою та науковою діяльністю
- Г) належати до політичних партій.

6. За неповагу до суду і судді винні особи...

- A) караються позбавленням волі
- Б) притягаються до юридичної відповідальності
- В) караються штрафом
- Г) не караються.

7. Єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є

- A) Конституційний Суд України
- Б) Верховний Суд України
- В) Апеляційний суд України
- Г) Надзвичайний Суд України.

8. Найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції є

- A) Конституційний Суд України
- Б) Верховний Суд
- В) Апеляційні суди
- Г) Верховний Суд України

Задачі

1) Звинувачений у скоєнні посадового злочину О. заявив у суді клопотання про виклик перекладача, вказавши, що судочинство ведеться українською мовою та усі свідки по справі розмовляють українською мовою, а він її розуміє погано.

Порадившись, місцевий суд виніс ухвалу про відмову у задоволенні клопотання, мотивуючи своє рішення тим, що обвинувачений володіє російською мовою, яка є його рідною мовою, і тому, у зв'язку зі

значною схожістю російської та української мов, необхідності у перекладачеві немає. Головуючий при цьому роз'яснив О., що якщо окремі слова для нього будуть незрозумілі, то їх йому перекладе один з суддів або секретар судового засідання.

Чи відповідають дії суду принципам судової влади?

2) Суддя апеляційного суду внаслідок автомобільної аварії втратив 90 відсотків зору, однак, незважаючи на наявність необхідного стажу, заяву про вихід у відставку не подавав, аргументуючи свою позицію тим, що справи у апеляційному суді завжди розглядаються колегіально, і він у ході судового розгляду може звернутися за необхідності за допомогою до інших судців, які будуть спільно з ним в одній колегії слухати справу.

Чи відповідає позиція судді вимогам закону?

3) Учні 9-го класу А. (15 років) та Б. (16 років) за попередньою змовою вкрали зі шкільного кабінету комп'ютер, а також два пальта учнів, які зберігалися у гардеробі.

За клопотанням адміністрації школи судове засідання відбулося в актовому залі школи, де навчались А. і Б. На процесі були присутні вчителі, батьківський актив та учні.

Чи відповідають дії суду принципам судової влади?

2.9. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Конституційний Суд здійснює свою діяльність на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

Організацію внутрішньої роботи Суду та відповідні правила процедури розгляду ним справ установлює згідно з цим Законом Регламент Конституційного Суду України (далі - Регламент).

Конституційний Суд знаходиться у місті Києві.

Розгляд справ на пленарних засіданнях Великої палати Конституційного, Сенату Конституційного Суду здійснюється відкрито, за винятком закритої частини цих засідань, коли ухвалюється рішення, надається висновок, постановляється ухвала Суду.

Закрите пленарне засідання допускається, якщо розгляд справи на відкритому пленарному засіданні може призвести до розголошення державної таємниці та (або) іншої інформації, що охороняється законом.

Осіб, які виявили бажання бути присутніми на відкритій частині пленарного засідання Великої палати, Сенату, допускають до приміщення Суду та до Зали засідань Суду в порядку, встановленому Регламентом.

Представники засобів масової інформації, акредитовані в Суді, можуть здійснювати відео- та фотофіксацію, вести аудіозапис відкритої частини пленарного засідання Великої палати, Сенату в порядку, встановленому Регламентом.

Повноваження Конституційного Суду

До повноважень Суду належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту;

6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з частиною другою статті 137 Конституції України;

9) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Межі повноважень Суду

Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень).

З метою захисту та відновлення прав особи Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) акта (його окремих положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватись до правовідносин, що виникли під час його чинності.

Суд не розглядає питання щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених пунктом 28 частини першої статті 85 та частиною другою статті 137 Конституції України.

Склад Суду становить 18 суддів Конституційного Суду. Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду.

Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень згідно зі статтею 17 цього Закону.

Правовий статус судді Конституційного суду

Вимоги до судді Конституційного Суду

Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності.

Суддя Конституційного Суду України у своїй діяльності та поза її межами дотримується встановлених Конституційним Судом стандартів професійної етики судді Конституційного Суду.

Суддя Конституційного Суду має відповідати критерію політичної нейтральності. Суддя не може належати до політичних партій чи професійних спілок, публічно виявляти прихильність до них, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

Суддею Конституційного Суду, зокрема, не може бути призначена на посаду особа, яка на день призначення:

- 1) є членом або обіймає посаду в політичній партії, іншій організації, яка має політичні цілі або бере участь у політичній діяльності;
- 2) є обраною на виборну посаду в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, має представницький мандат;
- 3) бере участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності.

Суддя Конституційного Суду не може суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі професійного правничого самоврядування, зі статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з іншим представницьким мандатом, з адвокатською діяльністю, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороду, за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї, а також не може входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку.

Особа, яка є власником акцій або володіє іншими корпоративними правами чи має інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті одержання прибутку, на час перебування на посаді судді Конституційного Суду передає такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними, іншими правами або інструкцій щодо реалізації прав, які з них виникають). Суддя Конституційного Суду може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є.

Стосовно осіб, які претендують на зайняття посади судді Конституційного Суду, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції».

На суддів Конституційного Суду поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду на конкурсних засадах щодо осіб, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України.

Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду у *Верховній Раді України* здійснює комітет, до предмета відання якого належать питання правового статусу Конституційного Суду України, у порядку, визначеному Регламентом Верховної Ради України, з урахуванням положень цієї статті.

Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду з'їздом суддів України здійснює Рада суддів України.

Про початок конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду оголошується на офіційному *веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Ради суддів України не пізніше ніж за три місяці до дня закінчення строку повноважень чи досягнення граничного віку перебування на посаді судді Конституційного Суду або не пізніше одного місяця з дня виникнення вакансії на посаду судді Конституційного Суду в разі, якщо повноваження судді Конституційного Суду припинено чи його звільнено з посади з підстав, передбачених статтею 149-1 Конституції України.*

Склад конкурсної комісії, створеної Президентом України, формується з числа правників з визнаним рівнем компетентності, які не беруть участі в конкурсному відборі на посаду судді Конституційного Суду.

Конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України упродовж одного місяця з дня оголошення про початок конкурсу в межах загального строку проведення конкурсу, передбаченого частиною шостою цієї статті, приймає заяви від осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду і відповідають встановленим Конституцією України вимогам.

До заяви особи, яка виявила намір обійняти посаду судді Конституційного Суду, додаються:

- 1) автобіографія;
- 2) мотиваційний лист, у якому викладаються мотиви бути призначеним суддею Конституційного Суду;
- 3) копія документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України;
- 4) документи, що підтверджують стаж професійної діяльності у сфері права;
- 5) декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, декларація родинних зв'язків судді та декларація доброчесності судді;
- 6) копія диплома про вищу юридичну освіту (з додатками), здобуту в Україні, та/або копії документів про вищу юридичну освіту, здобуту за кордоном, разом із копіями документів, що підтверджують їх визнання в Україні, а також копії документів про науковий ступінь, вчене звання (за наявності);
- 7) письмова згода на обробку персональних даних та оприлюднення копій документів, визначених цією статтею, крім копії документа, визначеного пунктом 3 цієї частини;
- 8) заява про проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади», або висновок за результатами такої перевірки (за його наявності);
- 9) письмова згода на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону;
- 10) інші документи, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» для проведення спеціальної перевірки.

Конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України після закінчення строку прийняття заяв, передбачених цією частиною, встановлює відповідність осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду, встановленим Конституцією України та цим Законом вимогам.

Щодо кандидатів, які відповідають зазначеним вимогам, оприлюднюються їх автобіографії та мотиваційні листи, а також проводиться спеціальна перевірка у порядку,

передбаченому Законом України «Про запобігання корупції». Стосовно кандидатів, призначення яких здійснюється З'їздом, організовує проведення спеціальної перевірки Рада суддів України.

За результатами вивчення документів та відомостей, наданих кандидатами, та співбесіди з ними конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України ухвалює рекомендацію щодо кожного кандидата на посаду судді Конституційного Суду.

Конкурсна комісія, Рада суддів України складають списки кандидатів, рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду, на підставі яких суб'єкти призначення приймають відповідні рішення. Такі списки мають містити кількість кандидатур, яка щонайменше втричі перевищує кількість вакансій.

Загальний строк проведення конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду становить два місяці.

Порядок призначення судді Конституційного Суду Президентом України

За результатами конкурсного відбору Президент України видає указ про призначення на посаду судді Конституційного Суду.

Президент України призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив Президент України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду Верховною Радою України встановлюється Регламентом Верховної Ради України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду з'їздом суддів України

За результатами конкурсного відбору З'їзд відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів З'їзду включає кандидатури на посаду судді Конституційного Суду до бюлетеня для таємного голосування.

Призначеним на посаду судді Конституційного Суду вважається той кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів З'їзду.

Якщо за результатами голосування суддя Конституційного Суду не призначений, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами.

З'їзд призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив З'їзд.

Рішення З'їзду про призначення на посаду судді Конституційного Суду підписують головуючий на З'їзді та секретар.

Порядок скликання та порядок проведення з'їзду суддів України визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Суддя Конституційного Суду призначається на дев'ять років без права бути призначеним повторно.

Суддя Конституційного Суду набуває повноважень з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Суду *присяги* такого змісту:

«Я (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді Конституційного Суду України, урочисто присягаю на вірність Україні, бути незалежним, чесним і сумлінним при виконанні високих обов'язків судді Конституційного Суду України, забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, утверджуючи права та свободи людини».

Спеціальне пленарне засідання Суду відбувається за скликанням Голови Суду або судді Конституційного Суду, який виконує його обов'язки, не пізніше п'ятого робочого дня з дня призначення Судді на посаду.

Урочиста церемонія складення суддею Конституційного Суду *присяги* на спеціальному пленарному засіданні відбувається в Залі засідань Суду. Порядок урочистої церемонії встановлюється Регламентом.

Статус судді Конституційного Суду

Особа набуває статусу судді Конституційного Суду з дня, що є наступним за днем призначення на посаду.

Повноваження судді Конституційного Суду та гарантії його діяльності не можуть бути обмежені при введенні воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Суддя здійснює попередню підготовку питань, що їх розглядають Велика палата, Сенат, Колегія суддів Конституційного Суду України, та бере участь у розгляді справ.

Суддя Конституційного Суду може публічно висловлювати свою думку щодо суті лише тих справ, у яких Суд уже ухвалив рішення чи надав висновок.

Суддю Конституційного Суду під час перебування на посаді не може бути нагороджено державними нагородами України, відзнаками, спеціальними званнями України, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами, за винятком нагородження за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя.

Опис і зразок посвідчення судді Конституційного Суду, судді Конституційного Суду у відставці встановлюється Регламентом.

Посвідчення судді Конституційного Суду підписує Президент України. Посвідчення судді Конституційного Суду у відставці підписує Голова Суду.

Суддя Конституційного Суду на засіданнях у відкритій частині пленарного засідання Суду здійснює свої повноваження у мантиї та з нагрудним знаком.

Припинення повноважень судді Конституційного Суду

Повноваження судді Конституційного Суду припиняються у разі:

- 1) закінчення строку його повноважень;
- 2) досягнення ним сімдесяти років;
- 3) припинення громадянства України або набуття ним громадянства іншої держави, що встановлено в порядку, визначеному законом;
- 4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину;
- 6) смерті.

Припинення повноважень судді Конституційного Суду є підставою для припинення з ним трудових відносин, про що Голова Суду видає розпорядження.

Підставами для звільнення судді Конституційного Суду з посади є:

1) неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я, що підтверджується медичним висновком, який надає медична комісія, створена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, за зверненням Голови Суду, а в разі його відсутності – заступника Голови Суду, а в разі відсутності обох – Судді, який виконує обов'язки Голови Суду;

2) порушення ним вимог щодо несумісності. Питання порушення Суддею вимог щодо несумісності розглядається на спеціальному пленарному засіданні Суду за наявності висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. У разі підтвердження наявності обставин, що свідчать про порушення Суддею вимог щодо несумісності, Суддю попереджають про необхідність усунення таких обставин упродовж строку, встановленого Судом. Якщо Суддя не усунув обставин, що свідчать про порушення вимог несумісності, упродовж строку, встановленого Судом, Суд ухвалює рішення про його звільнення;

3) вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Конституційного Суду або виявило його невідповідність займаній посаді. Питання про звільнення Судді з посади за такою підставою Суд розглядає на спеціальному пленарному засіданні за наявності висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду;

4) подання ним заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду Суд ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу.

Суддя Конституційного Суду може подати заяву про відставку за наявності стажу на посаді судді Конституційного Суду щонайменше чотири роки, заяву про відставку за станом здоров'я безвідносно до стажу на посаді, а також заяву про звільнення з посади за власним бажанням безвідносно до мотивів.

У разі подання суддею Конституційного Суду заяви про відставку або про звільнення за власним бажанням він продовжує здійснювати свої повноваження до ухвалення на спеціальному пленарному засіданні Суду відповідного рішення щодо його звільнення.

Суд ухвалює рішення про звільнення судді Конституційного Суду з посади протягом одного місяця з дня надходження відповідної заяви.

Збори суддів Конституційного Суду

Збори суддів Конституційного Суду є організаційною формою суддівського самоврядування.

Збори суддів Конституційного Суду вирішують питання, які безпосередньо не пов'язані зі здійсненням конституційного провадження та не належать до питань, що їх вирішує Суд на своїх засіданнях.

Збори суддів Конституційного Суду є повноважними за умови присутності на них не менш як двох третин від загального складу Суду.

Збори суддів Конституційного Суду ухвалюють рішення більшістю голосів присутніх на зборах суддів Конституційного Суду відкритим голосуванням, якщо не ухвалено рішення про таємне голосування.

Суддя Конституційного Суду може брати участь у науково-практичних конференціях, симпозіумах, фахових національних, міжнародних, інших заходах.

Суддя Конституційного Суду може здійснювати викладацьку, наукову або творчу діяльність.

Суддя Конституційного Суду здійснює свої повноваження, керуючись Конституцією України та цим Законом, на засадах верховенства права. Вплив на суддю Конституційного Суду у будь-який спосіб забороняється.

Суддя Конституційного Суду за межами обговорення справи при її розгляді в Суді не надає жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у провадженні Суду.

Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень та надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Суддю без згоди Суду не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання Судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Подання про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт Судді вносить до Суду Генеральний прокурор або особа, яка здійснює його повноваження.

Рішення про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт Судді Суд ухвалює на спеціальному пленарному засіданні у формі постанови.

Суддя Конституційного Суду не може бути підданий приводу чи примусовому допровадженню до будь-якого органу або установи, крім суду.

Суддя Конституційного Суду, затриманий за адміністративне правопорушення або за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, має бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

- 1) якщо Суд надав згоду на затримання Судді у зв'язку з таким діянням;
- 2) якщо його затримано під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Суд має бути негайно повідомлений про затримання Судді.

Судді Конституційного Суду про підозру у вчиненні кримінального правопорушення повідомляє Генеральний прокурор або особа, яка здійснює його повноваження.

Безпека судді Конституційного Суду та членів його сім'ї (батьків, чоловіка/дружини, дітей) перебуває під особливим захистом держави. Органи правопорядку вживають заходів задля безпеки Судді та членів його сім'ї за наявності відповідної заяви Судді.

Вчинені у зв'язку з діяльністю Судді посягання на його життя і здоров'я, погроза вбивством, насильством та вчинення таких самих дій щодо членів його сім'ї мають наслідком відповідальність, установлену законом.

Суддя Конституційного Суду має двох наукових консультантів і помічника, посади яких належать до посад патронатної служби.

За суддею Конституційного Суду, який вийшов у відставку, зберігається звання судді Конституційного Суду.

Діяльність Конституційного Суду України

У складі Суду діють Велика палата, два сенати та шість колегій.

Велика палата, сенати, колегії у межах визначених цим Законом повноважень щодо конституційного провадження діють як Конституційний Суд.

Представницькі, організаційні, розпорядчі функції здійснюють Голова Суду, заступник Голови Суду, секретарі колегій.

Голова Суду очолює Суд та організовує його діяльність.

Голова Суду:

- 1) здійснює загальне керівництво організацією роботи Суду та Секретаріату Суду;
- 2) скликає засідання, спеціальні пленарні засідання Суду, засідання, пленарні засідання Великої палати;
- 3) головує на засіданнях, спеціальних пленарних засіданнях Суду, засіданнях, пленарних засіданнях Великої палати;
- 4) входить до одного із сенатів і головує на його засіданнях;
- 5) здійснює розпорядження бюджетними коштами на утримання і забезпечення діяльності Суду відповідно до затвердженого Судом кошторису та контролює ефективність використання цих коштів Секретаріатом Суду;
- 6) виконує інші повноваження, передбачені цим Законом та Регламентом.

Голова Суду представляє Суд у відносинах з органами державної влади, іншими державними органами України, органами місцевого самоврядування, юридичними особами всіх форм власності, а також з органами іноземних держав і міжнародних організацій.

Голову Суду обирають на спеціальному пленарному засіданні Суду зі складу суддів Конституційного Суду лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів із будь-яким числом кандидатур, запропонованих суддями Конституційного Суду.

Для обрання Голови Суду на спеціальному пленарному засіданні Суду створюється комісія з числа суддів Конституційного Суду.

Головою Суду вважається обраний кандидат, за якого проголосувала більшість суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду.

Якщо запропоновано не більше двох кандидатів і Голову Суду не було обрано, проводяться нові вибори.

Якщо запропоновано більше двох кандидатів і жодного з них не було обрано, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які одержали найбільшу кількість голосів.

Якщо при повторному голосуванні Голову Суду не було обрано, проводяться нові вибори.

Під час голосування Суддя може проголосувати лише за одну кандидатуру.

За відсутності Голови Суду його обов'язки виконує заступник Голови Суду, а за відсутності обох – старший за віком Суддя.

У разі подання Головою Суду заяви про звільнення з посади Суд ухвалює рішення про дострокове звільнення з цієї посади, якщо за це проголосувала більшість суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду.

Велика палата діє у складі всіх суддів Конституційного Суду. Розглядає питання щодо:

- 1) відповідності Конституції України (конституційності) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційного тлумачення Конституції України;
- 3) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 4) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту;

6) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

7) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

8) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України;

9) відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати у випадках, визначених цим Законом.

Сенат діє у складі дев'яти суддів Конституційного Суду.

Якщо кількість суддів Конституційного Суду є меншою за 18, Сенат є повноважним за умови участі в ньому щонайменше шести суддів Конституційного Суду.

Склад сенатів формується на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду шляхом жеребкування. Стосовно Голови Конституційного Суду та заступника Голови Конституційного Суду жеребкування не проводиться.

Персональний склад сенатів затверджується постановою Конституційного Суду.

Сенат розглядає справи за участю щонайменше шести суддів Конституційного Суду.

На засіданнях сенатів головує відповідно Голова Конституційного Суду та заступник Голови Конституційного Суду, а у разі їх відсутності – старший за віком Суддя, що входить до складу відповідного Сенату.

Сенати утворюються у порядку, встановленому Регламентом.

Сенат розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами, а також інші питання, визначені цим Законом.

Колегія діє у складі трьох суддів Конституційного Суду.

Суд на спеціальному пленарному засіданні шляхом жеребкування утворює в межах сенатів колегії в порядку, встановленому Регламентом.

Один і той самий Суддя не може входити на постійній основі до складу кількох колегій.

Суд затверджує персональний склад Колегії постановою.

Якщо Колегія неповноважна за складом, до її складу тимчасово залучають Суддю з іншої Колегії в порядку, встановленому Регламентом.

До повноважень Колегії належить вирішення питань щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, конституційною скаргою.

Колегія більшістю голосів від її складу постановляє ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у відкритті конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, секретар Колегії вносить пропозицію Голові Суду скликати засідання Великої палати для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, секретар Колегії передає конституційне подання або конституційне звернення на розгляд Великої палати для вирішення питання щодо відкриття конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, секретар Колегії вносить пропозицію головуючому відповідного Сенату скликати його засідання для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням.

Якщо Колегія не одностайно постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, секретар Колегії передає конституційну скаргу на розгляд Сенату для вирішення питання про відкриття конституційного провадження у справі.

Однострійно постановлена ухвала Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою є остаточною.

Секретаря Колегії обирають у порядку, встановленому Регламентом, із числа суддів Конституційного Суду, які входять до її складу. Секретар Колегії:

- 1) скликає засідання Колегії та головує на ньому;
- 2) вносить пропозицію голові Сенату скликати відповідно засідання Сенату, пленарне засідання Сенату, а голові Великої палати - засідання Великої палати;
- 3) виконує інші повноваження відповідно до цього Закону.

Для вирішення питань, пов'язаних з організаційною діяльністю Суду, скликаються спеціальні пленарні засідання Суду та засідання Суду.

Виключно на спеціальних пленарних засіданнях Суду здійснюється:

- 1) обрання Голови Суду, заступника Голови Суду;
- 2) складання новопризначеними Суддями присяги;
- 3) ухвалення рішення про надання згоди на затримання або утримання під вартою чи арештом Судді;
- 4) винесення попередження Судді про необхідність усунення обставин, що свідчать про порушення ним вимог щодо несумісності;
- 5) ухвалення рішення про звільнення Судді з посади відповідно до статті 21 цього Закону;
- 6) ухвалення Регламенту;
- 7) затвердження персонального складу сенатів;
- 8) утворення колегій, затвердження їх персональних складів.

Спеціальне пленарне засідання є повноважним, якщо на ньому присутні щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень відповідно до цього Закону. Така вимога не поширюється на спеціальне пленарне засідання, на якому новопризначені судді Конституційного Суду складають присягу.

На засіданнях Суду вирішують організаційні, фінансові, кадрові та інші питання внутрішньої діяльності Суду, не пов'язані з конституційним провадженням.

Засідання Суду є повноважним, якщо на ньому присутні щонайменше 10 суддів Конституційного Суду.

Рішення спеціального пленарного засідання, засідання ухвалює більшість суддів Конституційного Суду, які беруть у ньому участь, крім випадків, визначених цим Законом, у формі постанови.

Порядок проведення засідань та спеціальних пленарних засідань Суду встановлюється Регламентом.

Допоміжними органами Суду з питань організації його внутрішньої діяльності є постійні комісії.

Суд на засіданні створює з числа суддів Конституційного Суду постійні комісії та затверджує положення про них.

Голову постійної комісії обирає комісія зі свого складу.

Науково-консультативна рада утворюється при Конституційному Суді з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права для підготовки наукових висновків з питань діяльності Конституційного Суду, що потребують наукового забезпечення.

Акти Конституційного Суду, засідання Суду та інформація щодо справ, які розглядає Суд, є відкритими, якщо інше не встановлено цим Законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в Суді усної або письмової інформації про результати розгляду його справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до рішення Суду в порядку, встановленому цим Законом.

Інформація про конституційні подання, конституційні звернення, конституційні скарги, що надійшли до Суду, перебіг справи, дату і час засідання Сенату, Великої палати є відкритою та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Суду, якщо інше не встановлено цим Законом.

Суд на своєму офіційному веб-сайті оприлюднює:

- 1) інформацію про конституційні подання, конституційні звернення, конституційні скарги;
- 2) повідомлення про порядок денний пленарних засідань Великої палати та сенатів, прес-релізи, іншу інформацію;

3) матеріали судових справ, ухвалені рішення або надані висновки щодо розглянутих Судом справ, окрім матеріалів закритої частини пленарних засідань Сенату чи Великої палати та матеріалів, які містять інформацію з обмеженим доступом;

4) записи відеотрансляцій відкритої частини пленарних засідань Суду;

5) щорічну інформаційну доповідь Суду.

Упродовж першого кварталу кожного року Суд оприлюднює щорічну інформаційну доповідь за підсумками своєї діяльності та фінансового забезпечення у попередньому році.

Текст щорічної інформаційної доповіді Суд затверджує на своєму засіданні.

Суд надсилає щорічну інформаційну доповідь Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України, Верховному Суду, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини.

Секретаріат Суду

Секретаріат Суду здійснює організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Суду:

1) забезпечує підготовку та проведення засідань колегій, засідань і пленарних засідань сенатів та Великої палати, засідань і спеціальних пленарних засідань Суду;

2) забезпечує діяльність Голови Суду, заступника Голови Суду, секретарів колегій, суддів Конституційного Суду;

3) забезпечує офіційне оприлюднення актів Суду;

4) надсилає акти Суду згідно з частиною шостою статті 88 цього Закону;

5) надсилає відповідні акти Суду до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну правову політику, для внесення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та опублікування в Офіційному віснику України;

6) здійснює реєстрацію та попередню перевірку всіх форм звернень, що надійшли до Суду, готує попередні висновки про наявність підстав для відкриття конституційного провадження у справі або відмови у відкритті конституційного провадження;

7) здійснює офіційне спілкування із суб'єктами звернень до Суду, учасниками конституційного провадження та особами, залученими до участі у конституційному провадженні;

8) може брати участь у підготовці проектів нормативних актів, що стосуються питань діяльності Суду;

9) забезпечує діяльність постійних комісій Суду, Науково-консультативної ради Суду;

10) здійснює контроль за своєчасним надходженням документів, матеріалів та іншої інформації у конкретній справі, яку готує до розгляду або розглядає Суд, а також документів, матеріалів та іншої інформації, витребуваних Суддею-доповідачем у справі згідно з цим Законом;

11) узагальнює практику виконання актів Суду;

12) виконує інші завдання, передбачені цим Законом та Регламентом.

Секретаріат очолює керівник Секретаріату, якого Суд призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Голови Суду.

Конституційне провадження

Звернення до Конституційного Суду

Формами звернення до Суду є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга.

Конституційним поданням є подане до Суду письмове клопотання щодо:

1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;

2) офіційного тлумачення Конституції України.

У конституційному поданні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне подання;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному поданні щодо конституційності акта (його окремих положень) зазначаються акт (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким

належить перевірити акт (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень).

У конституційному поданні щодо офіційного тлумачення Конституції України зазначаються конкретні положення Конституції України, які потребують офіційного тлумачення, та обґрунтування підстав, які спричинили потребу в тлумаченні.

Відповідно до Конституції України суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Конституційне звернення

Конституційним зверненням є подане до Суду письмове клопотання про надання висновку щодо:

1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;

2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне звернення;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне звернення;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному зверненні про відповідність Конституції України міжнародного договору зазначаються конкретні положення договору, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити договір, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності міжнародного договору (його окремих положень).

У конституційному зверненні про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, зазначаються ті питання, конституційність яких оспорується, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити ці питання, а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

До конституційного звернення щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту додаються:

1) матеріали щодо ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

2) документи про створення та роботу спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування, висновки і пропозиції цієї комісії;

3) матеріали про розгляд Верховною Радою України висновків і пропозицій відповідної тимчасової слідчої комісії;

4) рішення Верховної Ради України про звинувачення Президента України у вчиненні державної зради або іншого злочину;

5) рішення Верховної Ради України про звернення до Конституційного Суду.

У конституційному зверненні про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України зазначається обґрунтування тверджень щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

У конституційному зверненні щодо відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України зазначаються акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України та законам України, та конкретні положення Конституції України та законів України, на відповідність яким належить перевірити акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України та законам України акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремих положень).

Суб'єктами права на конституційне звернення є:

- 1) Президент України – за пунктами 1, 2, 6 частини першої статті 53 цього Закону, що впливає із статей 137, 151 Конституції України;
- 2) Верховна Рада України – за пунктами 3, 4, 5 частини першої статті 53 цього Закону, що впливає з пункту 28 частини першої статті 85, статей 151, 159 Конституції України;
- 3) Кабінет Міністрів України – за пунктом 1 частини першої статті 53 цього Закону, що впливає із статті 151 Конституції України;
- 4) щонайменше сорок п'ять народних депутатів України – за пунктами 1, 2 частини першої статті 53 цього Закону, що впливає із статті 151 Конституції України.

Конституційна скарга

Конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

У конституційній скарзі зазначаються:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;
- 3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;
- 4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;
- 5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;
- 6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;
- 7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;
- 8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Суб'єкт права на конституційну скаргу

Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України.

Конституційну скаргу фізична особа підписує особисто.

Якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені.

Конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи.

Звернення до Суду надсилаються поштою або подаються безпосередньо до Секретаріату. Попередню перевірку звернень до Суду здійснює Секретаріат.

Якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам цього Закону, керівник Секретаріату повертає її суб'єкту права на конституційну скаргу.

Повернення конституційної скарги не перешкоджає повторному зверненню до Суду з дотриманням вимог цього Закону.

Розгляд звернення до Суду здійснюється у Колегії, до складу якої входить відповідний Суддя-доповідач.

Суддя-доповідач у справі визначається шляхом розподілу звернень до Суду між Суддями почергово, в алфавітному порядку з урахуванням прізвища, імені та по батькові, за датою надходження та номером реєстрації безвідносно до форми звернення у порядку, встановленому Регламентом.

Якщо Суддя-доповідач не може з поважних причин (через хворобу, відрадження, відпустку тощо) упродовж трьох місяців здійснювати підготовку матеріалів справи до розгляду або його заяву про самовідвід чи заяву про відвід задоволено, секретар Колегії, до складу якої він входить, вносить на розгляд цієї Колегії пропозицію про заміну Судді-доповідача. Якщо неможливо замінити Суддю-доповідача іншим Суддею цієї Колегії, секретар Колегії вносить Голові Суду чи заступникові Голови Суду пропозицію передати справу до іншої Колегії.

Якщо декілька конституційних проваджень об'єднано в одне, може бути призначений один Суддя-доповідач.

Суддя-доповідач:

1) вивчає порушені у зверненні питання і готує матеріали на розгляд Колегії, Сенату, Великої палати;

2) витребує документи, матеріали, інші відомості, що стосуються справи, від суб'єкта звернення, Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань;

3) дає доручення відповідним підрозділам Секретаріату та встановлює строки їх виконання;

4) залучає спеціалістів для консультацій, дослідження документів;

5) вносить на розгляд Сенату, Великої палати пропозиції щодо призначення експертизи у справі, залучення до участі в конституційному провадженні спеціалістів, виклику посадових осіб, експертів, спеціалістів, свідків, уповноважених осіб, які діють від імені суб'єкта права на звернення, а також громадян, участь яких може сприяти об'єктивному та повному розгляду справи;

6) здійснює інші повноваження, визначені Регламентом.

Якщо Суддя-доповідач вважає, що у відкритому конституційному провадженні за конституційною скаргою існують підстави для передачі справи на розгляд Великої палати, він вносить на розгляд Сенату проект ухвали про відмову Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати.

Питання щодо відкриття конституційного провадження у справі вирішуються на засіданнях колегій, сенатів, Великої палати.

Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням постановляє:

1) Колегія;

2) Велика палата – у разі незгоди з ухвалою Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі.

Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою постановляє:

- 1) Колегія;
- 2) Сенат – у разі незгоди з ухвалою Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі, постановленою неодностайно.

Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у відкритті конституційного провадження у справі Колегія постановляє не пізніше одного місяця з дня визначення Судді-доповідача. Зазначений строк може бути подовжено на засіданні Великої палати за клопотанням Судді-доповідача чи головуючого в Сенаті.

Справу, за якою відкрито конституційне провадження, розглядає відповідно Сенат або Велика палата на пленарному засіданні в порядку та строк, встановлені цим Законом.

Дату розгляду справи Сенатом, Великою палатою визначає відповідно Голова Суду, заступник Голови Суду.

Суб'єкт звернення має бути повідомлений про відкриття конституційного провадження у справі в десятиденний строк з дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження у справі.

Підставами для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є:

- 1) звернення до Суду неналежним суб'єктом;
- 2) неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні, конституційній скарзі;
- 3) невідповідність конституційного подання чи конституційного звернення вимогам, передбаченим цим Законом;
- 4) неприйнятність конституційної скарги;
- 5) втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього Закону;
- 6) наявність рішення, висновку Суду щодо того самого предмета конституційного подання, конституційного звернення, конституційної скарги, а також ухвал Суду про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження у справі, якщо їх постановлено на підставі пунктів 1, 2 цієї частини.

Припинення розгляду звернень до Суду

Звернення до Суду безвідносно до його форми може бути відкликане за письмовою заявою суб'єкта звернення, який його подав до Суду, в будь-який час після відкриття конституційного провадження, але до переходу Суду в закриту частину пленарного засідання для ухвалення рішення чи надання висновку.

Ухвалу про закриття конституційного провадження у справі за зверненням, стосовно якого подано заяву про відкликання, постановляє:

- 1) Велика палата на пленарному засіданні – у справах за конституційним поданням, конституційним зверненням, а також за конституційною скаргою (у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати);
- 2) Сенат на пленарному засіданні – у справах за конституційною скаргою.

Якщо Сенат чи Велика палата вважає, що порушені у конституційній скарзі питання мають особливе суспільне значення для захисту прав людини, Суд може відмовити у припиненні розгляду такої скарги навіть у разі подання суб'єктом права на конституційну скаргу заяви про її відкликання.

Сенат чи Велика палата закриває конституційне провадження у справі, якщо під час пленарного засідання будуть виявлені підстави для відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 62 цього Закону.

Відставка за власним бажанням Президента України, якому пред'явлено звинувачення, є підставою для закриття конституційного провадження у справі щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Розгляд справ у Конституційному Суді

Справи, конституційне провадження щодо яких відкрито, Суд розглядає в порядку письмового або усного провадження.

Основною формою розгляду справ у Суді є письмове провадження.

Форму провадження визначає Сенат, Велика палата.

У справі, яку Суд розглядає в порядку письмового провадження, окремі питання можуть розглядатися в порядку усного провадження.

Велика палата на засіданнях розглядає питання щодо відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційним поданням, конституційним зверненням у разі постановлення Колегією ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справі.

Засідання Великої палати є повноважним, якщо на ньому присутні щонайменше 12 суддів Конституційного Суду.

Ухвала Великої палати є постановленою, якщо за неї проголосувала більшість суддів Конституційного Суду, які беруть участь у її засіданні.

Якщо голоси суддів Конституційного Суду поділилися порівну, конституційне провадження у справі вважається відкритим.

У разі постановлення Великою палатою ухвали про відкриття конституційного провадження у справі Голова Суду вносить справу на розгляд пленарного засідання Великої палати.

Постановлена Великою палатою ухвала про відмову у відкритті конституційного провадження у справі є остаточною.

Велика палата на пленарних засіданнях розглядає справи, провадження в яких відкрито за конституційним поданням, конституційним зверненням, та справи, провадження в яких відкрито за конституційною скаргою, але Сенат відмовився від розгляду справи на розсуд Великої палати.

Відкрита частина пленарного засідання Великої палати у формі усного провадження підлягає фіксуванню за допомогою технічних засобів та шляхом ведення протоколу.

Велика палата ухвалює рішення, надає висновок на закритій частині пленарного засідання.

Виступи суддів Конституційного Суду у закритій частині пленарного засідання Великої палати є службовою інформацією і не можуть бути розголошені.

Протокол закритої частини пленарного засідання Великої палати не може бути розголошений і зберігається окремо від матеріалів справи.

Рішення Суду є ухваленим Великою палатою, а його висновок - наданим, якщо за це проголосували щонайменше 10 суддів Конституційного Суду.

Якщо під час розгляду Сенатом справи виникає необхідність в тлумаченні Конституції України або якщо вирішення питання, яке розглядає Сенат, може спричинити несумісність із юридичними позиціями, постановленими Судом попередньо, Сенат може в будь-який час до постановлення свого рішення відмовитися від розгляду справи на розсуд Великої палати.

Про відмову від розгляду справи на розсуд Великої палати Сенат більшістю суддів Конституційного Суду, які беруть участь у засіданні, постановляє ухвалу, в якій викладає відповідні підстави.

Колегія, Сенат, Велика палата під час підготовки справи до розгляду та конституційного провадження у справі можуть:

1) витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань копії документів, матеріалів, а також відомості, що стосуються справи;

2) призначати у разі потреби експертизу та залучати спеціалістів до участі в конституційному провадженні;

3) викликати на засідання, пленарні засідання посадових осіб, експертів, спеціалістів, свідків, представників суб'єктів звернень, громадян, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи.

Ухилення без поважних причин від з'явлення на засідання Колегії, засідання або пленарне засідання Сенату чи Великої палати, а так само відмова надати витребувані документи, матеріали

та інші відомості або їх умисне приховування мають наслідком відповідальність винних у цьому осіб за законом.

З питань, винесених на розгляд Суду, до Сенату або Великої палати можуть подаватися письмові обґрунтовані юридичні висновки (*amicus curiae*). Суд на власний розсуд вирішує питання про долучення таких висновків до справи та їх розгляд.

Строки конституційного провадження

Обчислення строків конституційного провадження ведеться з дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження у справі, а у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати – з дня постановлення відповідної ухвали Сенату.

Строк конституційного провадження не повинен перевищувати шість місяців, якщо інше не встановлено цим Законом.

Строк конституційного провадження не може перевищувати один календарний місяць для справ:

- 1) про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;
- 2) за зверненням Президента України щодо конституційності актів Кабінету Міністрів України відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України;
- 3) щодо яких Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладним.

Якщо до Суду надійшло декілька звернень, що стосуються того самого питання або взаємопов'язаних питань, і щодо цих звернень відкрито конституційні провадження, Сенат чи Велика палата постановляє ухвалу про об'єднання справ в одне конституційне провадження.

Якщо конституційні скарги, що стосуються того самого питання або взаємопов'язаних питань, перебувають у конституційному провадженні різних сенатів, ухвалу про їх об'єднання в одне конституційне провадження постановляє Велика палата. У такому разі конституційні скарги, об'єднані в одне конституційне провадження, розглядає Сенат, визначений Великою палатою.

Якщо у конституційному провадженні Сенату та Великої палати перебувають різні конституційні скарги, що стосуються того самого питання або взаємопов'язаних питань, то ухвалу про їх об'єднання в одне конституційне провадження постановляє Велика палата. Об'єднані в одне конституційне провадження конституційні скарги розглядає Велика палата.

У разі необхідності Сенат чи Велика палата на пленарному засіданні може постановити ухвалу про роз'єднання конституційного провадження у справі в окремі конституційні провадження.

Особливості провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою

Конституційна скарга вважається прийнятною за умов якщо:

1) вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження – судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду);

2) з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), *сплинуло не більше трьох місяців.*

Як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами цих вимог, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу.

Якщо суб'єкт права на конституційну скаргу пропустив строк подання конституційної скарги у зв'язку з тим, що не мав повного тексту судового рішення, він має право висловити у конституційній скарзі клопотання про поновлення пропущеного строку.

Суд відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу непринятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне зловживання правом на подання скарги.

При розгляді конституційної скарги Велика палата, у виняткових випадках, з власної ініціативи може вжити заходів щодо забезпечення конституційної скарги, видавши забезпечувальний наказ, який є виконавчим документом.

Підставою для забезпечення конституційної скарги є необхідність запобігти незворотнім наслідкам, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення.

Способом забезпечення конституційної скарги є встановлення тимчасової заборони вчиняти певну дію.

Забезпечувальний наказ втрачає чинність з дня ухвалення рішення або постановлення ухвали про закриття конституційного провадження у справі.

Особливості провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою

Конституційне звернення щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, має бути спрямоване до Суду до проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

Предметом розгляду справи є питання, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

У разі розгляду питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, Суд залучає до участі в конституційному провадженні представника або представників ініціативної групи всеукраїнського референдуму.

За потреби Суд може залучити до участі в конституційному провадженні представників політичних партій та громадських об'єднань.

У резолютивній частині висновку Суд визначає, які питання, що пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, відповідають Конституції України (є конституційними), а які – не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Акти Конституційного Суду України

Суд ухвалює рішення, надає висновки, постановляє ухвали, видає забезпечувальні накази.

Акти з питань, не пов'язаних із конституційним провадженням, Суд ухвалює у формі постанови.

Рішення Суду ухвалює:

1) Велика палата – за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати;

Сенат – за результатами розгляду справ за конституційними скаргами.

Висновок Суду надає Велика палата у справах щодо:

1) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

Для вирішення питань, пов'язаних із відкриттям, відмовою у відкритті, закриттям провадження у справі, іншими процесуальними діями, клопотаннями, процедурою розгляду справ, Суд постановляє відповідні *ухвали*.

У конституційних провадженнях згідно з пунктом 9 частини першої статті 7 цього Закону Суд може видати забезпечувальний наказ про вжиття заходів щодо забезпечення конституційної скарги.

Суд ухвалює рішення і надає висновок іменем України.

Суд ухвалює рішення, надає висновок на закритій частині пленарного засідання Сенату, Великої палати поіменним голосуванням суддів Конституційного Суду, які розглядали справу.

Пропозиції суддів Конституційного Суду до проекту рішення чи висновку ставляться на голосування у порядку надходження.

Під час ухвалення рішення, надання висновку Суддя не має права утримуватися від голосування.

Рішення і висновки Суду підписують окремо судді Конституційного Суду, які голосували на їх підтримку, і судді Конституційного Суду, які голосували проти. Рішення чи висновок Суду є остаточним і не може бути оскарженим.

Суддя Конституційного Суду обов'язково підписує рішення чи висновок Суду.

Суд надсилає рішення, висновок учаснику конституційного провадження не пізніше наступного робочого дня після ухвалення рішення чи надання висновку.

Юридичну позицію Конституційний Суд викладає у мотивувальній та/або резолютивній частині рішення, висновку. Юридична позиція Суду може міститися в ухвалах про відмову у відкритті конституційного провадження у справі та про закриття конституційного провадження у справі, постановлених Сенатом чи Великою палатою.

Конституційний Суд може розвивати і конкретизувати юридичну позицію Суду у своїх наступних актах, змінювати юридичну позицію Суду в разі суттєвої зміни нормативного регулювання, яким керувався Суд при висловленні такої позиції, або за наявності об'єктивних підстав необхідності покращення захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України та за умови обґрунтування такої зміни в акті Суду.

Суддя, який підписав рішення, висновок, ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження, може викласти окрему думку в строки, встановлені Регламентом.

Суддя викладає окрему думку в письмовій формі, що додається до відповідного акта Суду та без зволікання оприлюднюється на офіційному веб-сайті Суду.

Оприлюднення всіх актів Суду за результатами конституційного провадження здійснюється на офіційному веб-сайті Суду або в окремих випадках за ухвалою Суду – в Залі засідань Суду, але не пізніше наступного робочого дня після їх ухвалення. Опублікування акта Суду разом з окремою думкою Судді здійснюється у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

Контрольні запитання

1. Що входить до повноважень Конституційного Суду України?
2. Який склад Конституційного Суду України? Як ці судді призначаються?
3. Які вимоги до судді Конституційного Суду України?
4. В якому разі припиняються повноваження судді Конституційного Суду України?
5. Які форми звернення до Конституційного Суду України?
6. Хто є суб'єктом права на конституційне звернення?
7. Які строки конституційного провадження у Конституційному Суді України?

Задачі

1) Ознайомтесь із рішеннями Конституційного Суду України, з огляду на яке висловте власну думку з приводу необхідності удосконалення нормативного врегулювання діяльності ВСП ЗСУ та військової поліції.

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України

м. Київ
24 квітня 2018 року
№ 3-р/2018

Справа № 1-22/2018 (762/17)
Велика палата Конституційного Суду України у складі суддів:
Шевчука Станіслава Володимировича - головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича - доповідача,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Туницького Олександра Миколайовича,

розглянула на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Литвинова О.М., пояснення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Лутковської В.В., Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова А.О., Міністра юстиції України Петренка П.Д., Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини Ліщини І.Ю., представника Президента України Михеєнка Р.М., представників Української Гельсінської спілки з прав людини Тарахкала М.О. та Лебідь В.П., представника Центру політико-правових реформ Сороки О.О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Лутковська В.В. - Уповноважений Верховної Ради України з прав людини - звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такою, що не відповідає частині першій статті 3, частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 27, частині другій статті 28 Конституції України (є неконституційною), частину шосту статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, прийнятого Верховною Радою України 13 квітня 2012 року за № 4651-VI, (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9-13, ст. 88) зі змінами (далі - Кодекс).

Згідно з частиною шостою статті 216 Кодексу слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – Служба) здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Служби.

2. Вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша); права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга).

Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, держава, виконуючи свій головний обов'язок - утвердження і забезпечення прав і свобод людини – повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією; з цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини; при цьому посилена увага має бути зосереджена на особливо вразливих категоріях осіб (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини).

Згідно зі статтею 27 Основного Закону України кожна людина має невід'ємне право на життя; ніхто не може бути свавільно позбавлений життя; обов'язок держави - захищати життя людини (частини перша, друга). За юридичною позицією Конституційного Суду України, наведеною у Рішенні від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99, конституційне право людини на життя є невід'ємним, невідчужуваним, непорушним та захищається державою (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини).

Відповідно до статті 28 Конституції України кожен має право на повагу до його гідності; ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню (частини перша, друга). На переконання Конституційного Суду України, право людини на повагу до її гідності, як і її право на життя, є невід'ємним, невідчужуваним, непорушним та підлягає безумовному захисту з боку держави.

Аналіз статей 27, 28 Основного Закону України у системному зв'язку з його статтею 3, наведених юридичних позицій Конституційного Суду України дає підстави стверджувати, що у статтях 27, 28 Конституції України інституціалізовано не лише негативний обов'язок держави утримуватися від діянь, які посягали б на права людини на життя та повагу до її гідності, а й позитивний обов'язок держави, який полягає, зокрема, в забезпеченні належної системи національного захисту конституційних прав людини шляхом розроблення відповідного нормативно-правового регулювання; впровадженні ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини; створенні умов для реалізації людиною її фундаментальних прав і свобод; гарантуванні порядку відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушень конституційних прав людини; забезпеченні невідворотності відповідальності за порушення конституційних прав людини.

Конституційний Суд України вважає, що позитивний обов'язок держави стосовно впровадження належної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поводження, у тому числі й щодо осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі під повним контролем держави. Ефективність такого розслідування вимірюється його повнотою, всебічністю, оперативністю, незалежністю тощо. Незалежність розслідування порушень прав людини на життя та повагу до її гідності у місцях позбавлення волі означає, зокрема, те, що з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної (ієрархічної) незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування таких порушень. У цьому аспекті не може бути досягнуто незалежності розслідування, якщо компетентний державний орган (його службові особи) інституційно залежить від органу (його службових осіб), якому підпорядковано систему місць позбавлення волі та який несе відповідальність за її функціонування.

Таким чином, на підставі частин першої, другої статті 27, частин першої, другої статті 28 Конституції України у системному зв'язку з її статтею 3 держава повинна впроваджувати законодавство, яке забезпечувало б здійснення ефективного розслідування за заявами, повідомленнями про порушення конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності у місцях позбавлення волі компетентним державним органом (його службовими особами), що не перебуває в інституційній або ієрархічній залежності від державного органу (його службових осіб), якому підпорядковано систему місць позбавлення волі та який несе відповідальність за її функціонування.

У Конституції України встановлено, що органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19); до повноважень Верховної Ради України належить прийняття законів України (пункт 3 частини першої статті 85); питання організації і діяльності, зокрема, органів досудового розслідування визначаються виключно законами України (пункт 14 частини першої статті 92).

Отже, Конституційний Суд України наголошує, що повноваження законодавця щодо врегулювання питань організації і діяльності органів досудового розслідування обмежені вимогою дотримання ним при здійсненні законотворчої діяльності приписів Конституції України.

2.2. Конституційний Суд України також враховує приписи чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та практику тлумачення і застосування цих договорів міжнародними органами, юрисдикцію яких визнала Україна (абзац третій підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), Україна взяла на себе зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, передбачені Конвенцією (стаття 1). Гарантовані Конвенцією права і свободи є мінімальними для демократичної держави, яка її ратифікувала.

Оскільки стаття 27 Конституції України співвідноситься зі статтею 2 Конвенції («Право на життя»), а частина друга статті 28 Основного Закону України - зі статтею 3 Конвенції ("Заборона катування"), то Конституційний Суд України враховує практику тлумачення та застосування вказаних статей Конвенції Європейським судом з прав людини при розгляді цієї справи.

За практикою Європейського суду з прав людини щодо тлумачення та застосування статті 2 Конвенції у випадку, якщо особа, утримувана під вартою, померла за підозрілих обставин, органи державної влади повинні з власної ініціативи здійснити офіційне та ефективне розслідування, спроможне забезпечити встановлення причин смерті та осіб, які несуть за це відповідальність, та їх покарання (пункт 115 рішення у справі "Кац та інші проти України" від 18 грудня 2008 року).

Як зазначив Європейський суд з прав людини, система, яка має бути сформована згідно зі статтею 2 Конвенції, повинна забезпечити здійснення незалежного та безстороннього розслідування, що відповідає певним мінімальним стандартам щодо його ефективності; компетентні органи влади повинні діяти зі зразковою ретельністю та оперативністю, а також мають ініціювати розслідування, яке спроможне, по-перше, встановити обставини, за яких відбувся інцидент, та будь-які недоліки функціонування регуляторної системи, а по-друге, ідентифікувати причетних до цього службових осіб чи органів державної влади (пункт 187 рішення у справі «Салахов та Іслямова проти України» від 14 березня 2013 року); за загальним правилом вважається необхідним, щоб особи, які відповідальні за розслідування і здійснюють його, були незалежними від тих, хто причетний до відповідних подій (пункт 42 рішення у справі «Михалкова та інші проти України» від 13 січня 2011 року).

Згідно зі статтею 3 Конвенції та позицією Європейського суду з прав людини у випадку, коли особа заявляє небезпідставну скаргу про те, що вона зазнала неналежного поводження з боку уповноважених державою осіб у порушення статті 3 Конвенції, необхідним є здійснення ефективного офіційного розслідування, що має забезпечити встановлення й покарання винних осіб; інакше загальна юридична заборона катування і нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання, попри її фундаментальну значимість, виявилася б неефективною на практиці, а в деяких випадках уповноважені державою особи отримали б можливість фактично безкарно зловживати правами тих, хто перебуває під їх контролем (пункт 276 рішення у справі «Давидов та інші проти України» від 1 липня 2010 року).

Мінімальні стандарти ефективності, встановлені практикою Європейського суду з прав людини щодо тлумачення та застосування статті 3 Конвенції, включають вимоги того, що розслідування має бути незалежним, безстороннім та бути предметом прискіпливої уваги з боку громадськості, при цьому компетентні органи повинні діяти зі зразковою сумлінністю та оперативністю (пункт 155 рішення у справі «Кучерук проти України» від 6 вересня 2007 року, пункт 64 рішення у справі «Яременко проти України» від 12 червня 2008 року, пункт 66 рішення у справі «Лопатін і Медведський проти України» від 20 травня 2010 року, пункт 106 рішення у справі «Тесленко проти України» від 20 грудня 2011 року, пункт 55 рішення у справі «Алексахін проти України» від 19 липня 2012 року, пункт 55 рішення у справі «Белоусов проти України» від 7 листопада 2013 року).

Розслідування неналежного поводження з боку уповноважених державою осіб вважатиметься ефективним за дотримання такого загального принципу: особи – і ті, які здійснюють перевірки, і ті, які здійснюють розслідування, – повинні бути незалежними ієрархічно та інституційно від будь-кого, хто причетний до подій у справі; тобто слідчі мають бути незалежними на практиці (пункт 260 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Карает та інші проти України» від 17 січня 2013 року).

2.3. У Кодексі визначено, що слідчим є, зокрема, службова особа органу Служби, уповноважена в межах компетенції, передбаченої Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (пункт 17 частини першої статті 3); до органів досудового розслідування віднесено слідчі підрозділи органів Служби (підпункт "г" пункту 1 частини першої статті 38).

Відповідно до частини шостої статті 216 Кодексу, яка є предметом перевірки на відповідність Конституції України (конституційність), слідчі органів Служби здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Служби.

У Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 року № 2713-IV зі змінами (далі – Закон № 2713) зазначено, що на Службу покладатиметься завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань (стаття 1); одним із основних принципів діяльності Служби є єдиноначальність (пункт 5 статті 2).

Згідно з частиною першою статті 6 Закону № 2713 Служба складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Служби.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 травня 2016 року № 343 ліквідовано Державну пенітенціарну службу України, завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації (пункт 1) покладено на Міністерство юстиції України (далі – Міністерство), а також встановлено, що воно є правонаступником Державної пенітенціарної служби України, що ліквідується, в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації (пункт 2).

Відповідно до Положення про Міністерство, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228 зі змінами, Міністерство, зокрема, забезпечує здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Служби (підпункт 95-16 пункту 4); повноваження керівника державної служби у Міністерстві здійснює державний секретар Міністерства, який є вищою посадовою особою з числа державних службовців Міністерства та підзвітний і підконтрольний міністрові (абзаци перший, другий пункту 12-1); державний секретар Міністерства відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, призначає на посади та звільняє з посад у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Міністерства, присвоює їм ранги державних службовців, ухвалює рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності; у межах повноважень, передбачених законом, дає обов'язкові для виконання державними службовцями та іншими працівниками Міністерства доручення (підпункти 7, 17 пункту 12-2).

Згідно з Положенням про органи досудового розслідування Служби, затвердженим наказом Міністерства від 4 липня 2017 року № 2166/5, органи досудового розслідування Служби є структурними підрозділами Міністерства та його міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації, які згідно з Кодексом забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до їх підслідності (пункт 1 розділу I); органами досудового розслідування є слідчі підрозділи Міністерства та слідчі підрозділи міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства (пункт 2 розділу I); органи досудового розслідування очолюють керівники слідчих підрозділів (пункт 9 розділу I); слідчий є службовою особою відповідного структурного підрозділу апарату Міністерства та міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства, уповноваженою здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, яка перебуває на посадах керівника органу досудового розслідування, керівника структурних підрозділів органу досудового розслідування та слідчого в особливо важливих справах, старшого слідчого, слідчого (пункт 1 розділу IV).

З аналізу наведених нормативно-правових актів вбачається, що органи досудового розслідування Служби функціонують у складі Міністерства, тому слідчі цих органів, попри наявність процесуальних гарантій їх незалежності відповідно до Кодексу, ієрархічно підпорядковані вищим посадовим особам Міністерства.

Згідно з частиною шостою статті 216 Кодексу розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Служби, здійснюють слідчі органів Міністерства, яке відповідальне за належне функціонування системи виконання покарань та забезпечує здійснення досудового розслідування таких злочинів. Отже, органи досудового розслідування інституційно належать до пенітенціарної системи.

Конституційний Суд України наголошує, що позитивний обов'язок держави стосовно створення ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поводження, у тому числі щодо осіб, які перебувають, зокрема, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах під повним контролем держави. Таке розслідування має бути, у тому числі, незалежним, тобто з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної або ієрархічної незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України. Незалежність розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності не може бути досягнута, якщо компетентний державний орган належить до пенітенціарної системи, а його службові особи перебувають в ієрархічній залежності від вищих посадових осіб цієї системи.

Конституційний Суд України вважає, що ієрархічне підпорядкування слідчих органів Служби вищим посадовим особам Міністерства не здатне забезпечити дотримання конституційних вимог щодо незалежності офіційного розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах. Така ієрархічна залежність нівелює процесуальні гарантії незалежності слідчого, тобто він буде певним чином упередженим під час здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах.

Таким чином, уповноваження слідчих органів Міністерства здійснювати досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Служби, уможливує зловживання з боку працівників пенітенціарних установ, неналежне поводження з особами, які перебувають в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, а також приховування таких зловживань та інших протиправних посягань відповідними службовими (посадовими) особами Міністерства, у тому числі за повідомленнями, заявами і скаргами потерпілих осіб. Тобто віднесення до компетенції органів Міністерства здійснення досудового розслідування, слідчі яких уповноважені розслідувати будь-які злочини, вчинені на території або в приміщеннях Служби, сприяє виникненню умов, що перешкоджатимуть притягненню до кримінальної відповідальності працівників Служби, які можуть бути причетними до вчинення злочинів проти життя, здоров'я та гідності осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі.

Конституційний Суд України зазначає, що встановлена частиною шостою статті 216 Кодексу підслідність злочинів, учинених на території або в приміщеннях Служби, у взаємозв'язку з відповідним нормативно-правовим регулюванням щодо функціонування слідчих органів Служби не здатна забезпечити здійснення ефективного розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності, що унеможливує виконання державою її головного конституційного обов'язку - утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина шоста статті 216 Кодексу суперечить статті 3, частинам першій, другій статті 27, частинам першій, другій статті 28 Конституції України (є неконституційною).

3. Згідно з частиною другою статті 152 Конституції України, статтею 91 Закону України «Про Конституційний Суд України» закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Встановивши невідповідність Конституції України (неконституційність) частини шостої статті 216 Кодексу, Конституційний Суд України вважає за доцільне відтермінувати втрату цієї нормою чинності на три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про її неконституційність.

У зв'язку з наведеним Верховна Рада України має привести нормативне регулювання, встановлене частиною шостою статті 216 Кодексу, що визнана неконституційною, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151-2, 152, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 35, 65, 66, 74, 84, 88, 89, 91, 94, 97 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України, –

ВИРІШИВ:

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину шосту статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якою «слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України».

2. Частина шоста статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, визнана неконституційною, втрачає чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Зобов'язати Верховну Раду України привести нормативне регулювання, встановлене частиною шостою статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, що визнана неконституційною, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

2) За Конституцією України КСУ складається з 18 суддів. Верховна Рада України призначила 6 суддів, Президент України призначив 6 суддів, а у зв'язку із затримкою зі скликанням з їзду суддів 6 посад суддів залишилися вакантними. З метою забезпечення функціонування КСУ Президент видав Указ про тимчасове призначення на вакантні місця ще 6 суддів до їх затвердження на з'їзді суддів України.

Дайте правову оцінку формуванню складу КСУ.

2.10. ПЕНІТЕРЦІАРНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Завдання та види органів і установ виконання покарань

Реалізація державного примусу в його найбільш гострій формі, яким є кримінальне покарання, вимагає постійного контролю держави за виконанням покладених на засуджених каральних обмежень. З цією метою виконання кримінальних покарань визнається виключною прерогативою (функцією) держави, для здійснення якої створюються спеціалізовані державні установи і органи.

Система органів та установ виконання покарань – це сукупність взаємопов'язаних структурних елементів Державної кримінально-виконавчої служби України, спрямованих на здійснення державної політики у сфері виконання покарань.

Покарання які виконуються, передбачені у ст. 51 КК України і включають в себе такі їх види:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 4) громадські роботи;
- 5) виправні роботи;
- 6) службові обмеження для військовослужбовців;
- 7) конфіскація майна;
- 8) арешт;
- 9) обмеження волі;
- 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- 11) позбавлення волі на певний строк;
- 12) довічне позбавлення волі.

Органами виконання покарань є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації є Міністерство юстиції України, яке:

– визначає основні напрями діяльності міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юсту, уповноважених органів з питань пробації, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби;

– організовує та контролює виконання вироків суду та інших судових рішень і застосування передбачених законом засобів виправлення засуджених;

– забезпечує здійснення заходів стосовно виявлення та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків засудженими та особами, узятими під варту, а також заходів щодо них для припинення кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків;

– організовує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

– забезпечує контроль за організацією охорони установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, дотриманням правопорядку та забезпеченням безпеки в них;

– організовує облік та реєстрацію засуджених та осіб, узятих під варту;

– визначає вид установи виконання покарань, у якій відбуватимуть покарання засуджені до позбавлення волі, здійснює розподіл, переводить їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої;

– здійснює видачу осіб (екстрадицію), а також прийом громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечує транзитне перевезення через

територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– забезпечує виконання актів амністії та помилування, проводить перевірки дотримання органами і установами вимог нормативно-правових актів, які регламентують порядок оформлення матеріалів до клопотання про помилування;

– організовує проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, залучає до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб;

– сприяє здійсненню спостережними комісіями та громадськими об'єднаннями громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань;

– організовує у взаємодії з МОН професійно-технічне і загальноосвітнє навчання засуджених та надання освітніх послуг особам, узятим під варту;

– організовує здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду, медичного контролю за станом здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, надання їм медичної допомоги, забезпечує належний санітарно-епідемічний стан в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах і на їх території;

– забезпечує здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби;

– здійснює інші повноваження, визначені законом.

Установами виконання покарань є:

- арештні доми;
- кримінально-виконавчі установи;
- спеціальні виховні установи (виховні колонії);
- слідчі ізолятори.

Арештні доми – установи виконання покарань, які виконують покарання у виді арешту.

Це різновид короткострокового позбавлення волі в умовах суворої ізоляції. В арештних домах тримаються повнолітні особи, а також неповнолітні, яким на момент винесення вироку виповнилося шістнадцять років, засуджені за злочини невеликої тяжкості. На сьогодні засуджені до арешту відбувають покарання в арештних домах, утворених при установах виконання покарань і слідчих ізоляторах. На них поширюється дія Кримінально-виконавчого кодексу України та Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань.

Кримінально-виконавчі установи призначені для виконання покарань у виді обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі. Вони поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії).

Виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі стосовно осіб, засуджених за злочини невеликої та середньої тяжкості.

Виправні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі і поділяються на колонії:

- 1) мінімального рівня безпеки, які у свою чергу поділяються на:
 - а) мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання;
 - б) мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання;
- 2) середнього рівня безпеки;
- 3) максимального рівнів безпеки.

У колоніях *мінімального рівня безпеки* з полегшеними умовами тримання відбувають покарання – засуджені вперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та середньої тяжкості, а також особи, переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колоній середнього рівня безпеки в порядку, передбаченому КВК України.

У колоніях *мінімального рівня безпеки* із загальними умовами тримання відбувають покарання – чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за злочини невеликої та середньої тяжкості; жінки, засуджені за злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі

злочини. У виправній колонії цього виду можуть відбувати покарання також засуджені, переведені з виховних колоній.

У колоніях *середнього рівня безпеки* відбувають покарання – жінки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; жінки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк в порядку помилування або амністії; чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за тяжкі та особливо тяжкі злочини; чоловіки, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі; чоловіки, засуджені за вчинення умисного злочину середньої тяжкості в період відбування покарання у виді позбавлення волі; засуджені, переведені з колоній максимального рівня безпеки в порядку.

У колоніях *максимального рівня безпеки* відбувають покарання – чоловіки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; чоловіки, яким покарання у виді смертної кари замінено довічним позбавленням волі; чоловіки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії; чоловіки, засуджені за умисні особливо тяжкі злочини; чоловіки, засуджені за вчинення умисного тяжкого або особливо тяжкого злочину в період відбування покарання у виді позбавлення волі; чоловіки, переведені з колоній середнього рівня безпеки.

Виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх, а також засуджених, залишених у виховній колонії до закінчення строку покарання, але не довше ніж до досягнення ними двадцяти двох років.

Слідчі ізолятори – спеціальні установи закритого типу виконують функції виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки стосовно засуджених, які залишені для роботи з господарського обслуговування. Але основне призначення слідчих ізоляторів це виконання запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Не всі із дванадцяти видів покарань закріплених у КК України, виконує ДКВСУ. Певні із них, через відповідну специфіку виконуються іншими державними органами і установами, а саме:

- військові частини і гауптвахти;
- дисциплінарний батальйон;
- органи державної виконавчої служби.

Військові частини і гауптвахти виконують покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, службового обмеження для військовослужбовців, засуджених за злочини невеликої тяжкості, арешту з утриманням засуджених на гауптвахтах, а також здійснюють контроль за поведінкою засуджених військовослужбовців, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Дисциплінарний батальйон виконує покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні засуджених військовослужбовців строкової служби, військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок).

Органи державної виконавчої служби виконують покарання у виді конфіскації майна у випадках та в порядку, передбачених КВК України та законами України.

Правовий статус осіб, які відбувають кримінальне покарання

Основні права засуджених. Засуджені мають право:

- на отримання інформації про свої права і обов'язки, порядок та умови виконання та відбування призначеного судом покарання. Адміністрація установи чи органу, який виконує покарання, зобов'язана надати засудженим зазначену інформацію, а також ознайомлювати їх із змінами порядку і умов відбування покарань;

- на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню. Заходи впливу можуть застосовуватися до засуджених виключно на підставі закону; засуджені не можуть бути піддані медичним або іншим подібним дослідженням незалежно від їх згоди;

- звертатися відповідно до законодавства з пропозиціями, заявами і скаргами до адміністрації органів і установ виконання покарань, їх вищестоящих органів, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань. Відповідні звернення (кореспонденція) подаються до адміністрації установи виконання покарань. Про отримання адміністрацією звернення (кореспонденції) засудженому видається талон-підтвердження. Протягом трьох діб (а у випадках, встановлених законодавством, протягом однієї доби) з часу видачі талона-підтвердження зазначене звернення (кореспонденція) направляється адресату;

- давати пояснення і вести листування, а також звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами рідною мовою. Відповіді засудженим даються мовою звернення. У разі відсутності можливості дати відповідь мовою звернення вона дається українською мовою з перекладом відповіді на мову звернення, який забезпечується органом або установою виконання покарань;

- на охорону здоров'я в обсязі, встановленому Основами законодавства України про охорону здоров'я, за винятком обмежень, передбачених законом. Засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі за власні кошти.

Засуджені, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів, можуть за їх письмовою згодою пройти курс лікування від зазначених захворювань;

- на соціальне забезпечення, у тому числі й на оформлення пенсій, відповідно до законів України;

- отримувати у встановленому законом порядку передачі (окрім речей, що засудженим заборонено мати при собі законом, зокрема зброї, наркотичних або психотропних речовин, прекурсорів);

- на оплачувану працю згідно із законодавством про працю;

- на здійснення свободи сповідувати будь-яку релігію або виражати переконання, пов'язані із ставленням до релігії, у тому числі на вільний вибір і допуск священнослужителя для відправлення релігійних таїнств і обрядів;

- на належне матеріально-побутове забезпечення у порядку, встановленому цим Законом та нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України;

- на отримання копій документів з їхніх особових справ та інших, пов'язаних з реалізацією їхніх прав, документів у порядку, встановленому Міністерством юстиції України;

Засудженому гарантується право на правову допомогу. Для одержання правової допомоги засуджені можуть користуватися послугами адвокатів або інших фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Таке право поширюється і на засуджених осіб, які перебувають на лікуванні у закладах охорони здоров'я.

Засуджені іноземці мають право підтримувати зв'язок з дипломатичними представництвами і консульськими установами своїх держав, особи без громадянства, а також громадяни держав, що не мають дипломатичних представництв або консульських установ в Україні, – з дипломатичними представництвами держави, яка взяла на себе охорону їхніх інтересів, або міжнародними органами чи організаціями, які здійснюють їх захист.

Засудженому гарантується право на побачення у порядку, встановленому цим Кодексом. У разі перебування на лікуванні у закладах охорони здоров'я засуджений має право на короткострокові побачення в порядку, визначеному цим Кодексом.

Забороняється примусове переривання сну засуджених у нічний час, крім вчинення засудженими втечі, масових заворушень, виникнення пожежі, аварії, стихійного лиха, безпосередньої загрози життю засуджених.

Керівник адміністрації установи виконання покарань несе персональну відповідальність за розміщення засуджених, що прибули до установи. При цьому забороняється розміщення таких осіб у приміщеннях разом із особами, що мають дві або більше судимостей, а також особами, які можуть негативно на них вплинути за своїми психологічними якостями.

Основні обов'язки засуджених.

Засуджені зобов'язані:

- виконувати встановлені законодавством обов'язки громадян України, неухильно додержуватися правил поведінки, які передбачені для засуджених, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших осіб;
- виконувати встановлені законодавством вимоги адміністрації органів і установ виконання покарань;
- ввічливо ставитися до персоналу, інших осіб, які відвідують установи виконання покарань, а також до інших засуджених;
- з'являтися за викликом адміністрації органів і установ виконання покарань, уповноваженого органу з питань пробації.

Невиконання засудженими своїх обов'язків і встановлених законодавством вимог адміністрації органів і установ виконання покарань тягне за собою встановлену законом відповідальність.

Обов'язки засуджених, до яких судом застосовано пробацію, визначаються цим Кодексом та Законом України «Про пробацію».

Право засуджених на особисту безпеку. Засуджені мають право на особисту безпеку. У разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі, вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. У цьому разі посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки засудженого.

Адміністрація установи виконання покарань вживає заходів до переведення засудженого в безпечне місце, а також інших заходів до усунення небезпеки, вирішує питання про місце подальшого відбування ним покарання.

У разі наявності небезпеки для життя і здоров'я засуджених до можуть бути застосовані такі заходи:

- ізольоване тримання;
- переведення в іншу установу виконання покарань.

Порядок виконання покарань

Порядок виконання покарання у виді штрафу

Штраф – це вид основного або додаткового покарання, що полягає у стягненні грошових коштів, які належать засудженому, у дохід держави та накладається судом у випадках і розмірі, встановлених у санкціях статей Особливої частині КК України. Штраф є змішаним видом покарання, пов'язаний з майновим і виховним впливом. Сума штрафу визначається не у гривнях, а в певній кількості НМДГ. Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного у межах від тридцяти НМДГ до п'ятдесяти тисяч НМДГ, якщо статтями Особливої частини КК України не передбачено вищого розміру штрафу. На сьогодні найвищий розмір штрафу, як вид покарання, встановлено за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 203-2 КК України «Зайняття гральним бізнесом» у сумі від сорока тисяч до п'ятдесяти тисяч НМДГ.

Умови призначення штрафу як основного, так і додаткового виду покарання: як основне покарання може бути призначений у двох випадках: коли він передбачений санкцією статті Особливої частини Кримінального кодексу України і у порядку заміни більш суворого покарання менш суворим.

Штраф як додаткове покарання може бути застосований тільки тоді, коли він прямо передбачений санкцією статті Особливої частини КК України (ч. 3 ст. 53 КК України).

Внаслідок ухилення від сплати штрафу засуджений може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 389 КК України.

Порядок виконання покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу – це додатковий вид покарання при якому особа, яка має військове, спеціальне звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас і вчиняє тяжкий або особливо тяжкий злочин, тим самим ганьбить це звання, може бути позбавлена цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу за вироком суду (ст. 54 КК України).

Порядок виконання даного виду покарання полягає у направленні вироку суду, який набрав законної сили, його копії та копії ухвали суду апеляційної чи касаційної інстанції органі чи посадовій особі, яка присвоїли це звання, чин або кваліфікаційний клас. Після чого орган чи посадова особа видають наказ, яким позбавляють засудженого відповідного звання, чину або кваліфікаційний класу.

Військові звання – ранги різних ступенів, що надаються у Національній гвардії МВС України, Державній прикордонній службі України, ЗСУ, Службі безпеки України тощо військовослужбовцям, відповідно до їхньої посади, кваліфікації фахової підготовки та терміну служби.

Спеціальні звання – звання, що присвоюються громадянам, які проходять службу в правоохоронних органах України (Державній кримінально-виконавчій службі, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації, Національній поліції України, Державній фіскальній службі, податковій міліції і т.ін.).

Ранги – ступені, що присвоюються державним службовцям одночасно з призначенням на посаду державної служби. Відповідно до Закону України «Про державну службу» установлюється дев'ять рангів державних службовців (1-й ранг – найвищий, 9-й ранг – найнижчий).

У дипломатичній службі присвоюються спеціальні звання – дипломатичні ранги: Надзвичайний і Повноважний Посол; Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу; Надзвичайний і Повноважний Посланник другого класу; радник першого класу; радник другого класу; перший секретар; другий секретар; третій секретар; аташе.

Суд, який постановив вирок про позбавлення засудженого військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, після набрання ним законної сили направляє копію вироку органі чи посадовій особі, які присвоїли це звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас.

Після одержання копії вироку, яким засудженого позбавлено військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, орган чи посадова особа, які присвоїли це звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, вносить до відповідних документів запис про позбавлення засудженого цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу і вживає заходів до позбавлення його всіх прав і пільг, пов'язаних з цим званням, рангом, чином або кваліфікаційним класом.

Стосовно військовослужбовця запасу копія вироку надсилається до військового комісаріату за місцем його проживання.

Орган або посадова особа протягом місяця з дня одержання копії вироку сповіщає суд, який постановив вирок, про його виконання.

Порядок виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – це основний або додатковий вид кримінального покарання, що має на меті недопущення вчинення засудженою особою у подальшому злочинів з використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю.

При цьому виключається одночасне його застосування як основного і як додаткового покарання за один і той самий злочин. Як основний, даний вид покарання може бути призначений на строк від 2 до 5 років, а як додатковий – на строк від 1 до 3 років (ст. 55 КК України).

Як додатковий вид покарання, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого

та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Правообмеження засудженого при позбавленні права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю полягає у позбавленні можливості засудженого його суб'єктивного права на ті посади, які він обіймав, або на ту діяльність, якою він займався на момент вчинення злочину, і тимчасового обмеження його правоздатності – можливості претендувати на обіймання певної посади або зайняття певною діяльністю на строк, встановлений у вирокі суду.

Так, відповідно до ст.30 КВК України, виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, призначеного як основне покарання, а також як додаткове до основних покарань, покладається на уповноважені органи з питань пробації, а проведення індивідуально-профілактичної роботи за місцем проживання засудженого – на органи Національної поліції.

Виконання цього виду покарання, призначеного як додаткове покарання до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі на певний строк, під час відбування основного покарання покладається на адміністрацію арештного дому, кримінально-виконавчої установи, командування дисциплінарного батальйону, військової частини чи начальника гарнізону.

Адміністрація арештного дому, кримінально-виконавчої установи, командування дисциплінарного батальйону, військової частини чи начальник гарнізону, де відбуває покарання особа, засуджена до додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, не може використовувати засудженого на роботах, виконання яких йому заборонено згідно з вирокі.

Власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган за місцем роботи засудженого зобов'язаний:

– не пізніше трьох днів після одержання копії судового рішення звільнити засудженого з посади, яку він обіймає, або від того виду професійної діяльності, права на який його позбавлено, внести до трудової книжки засудженого запис про те, на якій підставі, на який строк і які посади він позбавлений права обіймати або яким видом професійної діяльності він позбавлений права займатися, та повідомити уповноважений орган з питань пробації про виконання судового рішення;

– за вимогою уповноваженого органу з питань пробації надавати йому документи, пов'язані з виконанням покарання.

Органи, які мають право анулювати дозвіл на заняття певними видами діяльності зобов'язані не пізніше трьох днів після одержання копії судового рішення анулювати дозвіл на заняття тим видом діяльності, яка заборонена засудженому, вилучити відповідний документ, який надає даній особі право займатися певним видом діяльності, і повідомити про виконання судового рішення уповноважений орган з питань пробації.

Стосовно особи, яка ухиляється від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, уповноважений орган з питань пробації надсилає матеріали до органів Національної поліції для відповідного реагування. Засуджений може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 389 КК України.

Виконання покарання у виді громадських робіт

Громадські роботи – це вид основного покарання, що полягає у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно-корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування (ст. 56 КК України). Ними можуть бути: прибирання вулиць, парків, скверів, інших територій, роботи з благоустрою населеного пункту, ремонт будівель, комунікацій, вантажно-розвантажувальні роботи, догляд за хворими, сільськогосподарські роботи, роботи по впорядкуванню лісів та інші роботи, що не потребують спеціальної підготовки чи певної кваліфікації. Вільним часом слід вважати вихідні та святкові дні, а у робочі дні – час до чи після роботи. Строк відбування покарання обчислюється у годинах і встановлюються у розмірі від шістдесяти до двохсот сорока годин. Громадські роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами першої або другої групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовцям строкової служби.

Звільнення осіб, засуджених до громадських робіт, від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України), умовно-дострокове їх звільнення від покарання (ст. 81 КК України), а також заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням (ст. 82 КК України) неможливі.

Контроль за виконанням покарання у виді громадських робіт покладається на уповноважений орган з питань пробації, який здійснює, зокрема, наступні повноваження щодо засуджених:

- веде облік засуджених осіб;
- здійснює контроль за виконанням засудженою особою обов'язків, встановлених законом та покладених на неї судом;
- здійснює профілактичні та виховні бесіди із засудженою особою;
- відвідує засуджену особу за місцем проживання (у разі необхідності) з метою забезпечення контролю за поведінкою та способом життя;
- організовує першочергові заходи з виявлення засуджених осіб, місцезнаходження яких невідоме;
- звертається до відповідних правоохоронних органів щодо розшуку засуджених осіб, місцезнаходження яких невідоме;
- щокварталу надсилає до підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки територіальних органів Національної поліції України запити з метою з'ясування випадків учинення засудженими особами нових кримінальних правопорушень, а також з'ясування випадків учинення засудженими особами адміністративних правопорушень;
- у разі отримання інформації про вчинення засудженими особами нових кримінальних правопорушень надсилає запити до компетентних органів, які здійснюють досудове розслідування з метою отримання інформації про внесення відповідних відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та копії ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу стосовно засудженої особи або повідомлення слідчого, що такий захід не застосовувався;
- за зверненням слідчого, який здійснює досудове розслідування стосовно засудженої особи, що перебуває на обліку в уповноваженому органі з питань пробації, надає інформаційну довідку на таку особу, а також відомості щодо невідбутої частини як основного, так і додаткового покарання на час вчинення злочину;
- погоджує з органами місцевого самоврядування перелік об'єктів, на яких засуджені до ГР відбувають громадські роботи, та види робіт, що можуть ними виконуватись;
- веде сумарний облік відпрацьованого засудженими до громадських робіт часу;
- здійснює контроль за додержанням умов відбування покарання власником підприємства за місцем відбування громадських робіт;
- взаємодіє з власником підприємства за місцем відбування громадських робіт з метою своєчасного отримання інформації про ухилення засуджених до громадських робіт від відбування покарання, переведення на інше місце роботи, появу на роботі в стані сп'яніння, порушення громадського порядку.

Надання засудженому щорічної відпустки за основним місцем роботи не зупиняє виконання покарання у виді громадських робіт.

Стосовно особи, яка після ухвалення судового рішення визнана інвалідом першої або другої групи або досягла пенсійного віку, а також жінки, яка стала вагітною, уповноважений орган з питань пробації направляє до суду подання про звільнення її від подальшого відбування покарання.

Засудженому забороняється без погодження з уповноваженим органом з питань пробації виїжджати за межі України.

Строк покарання у виді громадських робіт обчислюється в годинах, протягом яких засуджений працював за визначеним місцем роботи.

Громадські роботи виконуються не більш як чотири години на день, а неповнолітніми – дві години на день, але не менше двадцяти п'яти годин на місяць.

Так, за порушення порядку та умов відбування покарання у виді громадських робіт, а також порушення громадського порядку, за яке засудженого було притягнуто до

адміністративної відповідальності, до нього уповноваженим органом з питань пробації може бути застосоване застереження у виді письмового попередження про притягнення до кримінальної відповідальності.

Стосовно особи, яка ухиляється від відбування покарання у виді громадських робіт, уповноважений орган з питань пробації надсилає матеріали правоохоронним органам для відповідного реагування для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 389 КК України.

Ухиленням від відбування покарання у виді громадських робіт є:

– систематичне невиконання встановлених обов'язків, порушення порядку та умов відбування покарання, а також притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, які були вчинені після письмового попередження;

– невихід більше двох разів протягом місяця на громадські роботи без поважних причин, а також допущення більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця, поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння.

Виконання покарання у виді виправних робіт

Виправні роботи – це один із видів основних покарань, що обмежує право засудженого на зміну місця роботи, просування по службі, позбавляє частини заробітної плати. Встановлюється на строк від 6 місяців до 2 років і відбувається за місцем роботи засудженого. Із суми заробітку засудженого провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від 10 до 20 %.

Виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, до непрацевдатних, до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, приватних виконавців, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування. Даний вид покарання також не може бути призначено особам, які не мають постійного місця роботи.

Якщо після постановлення вироку особа стала непрацевдатною, то суд може замінити виправні роботи штрафом із розрахунку трьох НМДГ за один місяць виправних робіт.

Так, відповідно до ст. 41 КВК України, покарання у виді виправних робіт відбувається на підприємстві, в установі, організації незалежно від форми власності за місцем роботи засудженого.

Контроль за виконанням покарання у виді виправних робіт покладається на уповноважений орган з питань пробації.

Протягом строку відбування покарання засудженим забороняється звільнитися з роботи за власним бажанням без дозволу уповноваженого органу з питань пробації. Дозвіл на звільнення може бути наданий після перевірки обґрунтованості заяви засудженого та за наявності довідки з нового місця роботи про можливість його працевлаштування.

Особам, засудженим до покарання у виді виправних робіт, надається щорічна відпустка, час якої не зараховується до строку відбування покарання.

Час відбування засудженим покарання у виді виправних робіт зараховується в загальний стаж роботи.

Засудженим забороняється без погодження з уповноваженим органом з питань пробації виїжджати за межі України.

Стосовно особи, яка після ухвалення судового рішення стала непрацевдатною, уповноважений орган з питань пробації вносить подання до суду про заміну виправних робіт штрафом у порядку, визначеному кримінальним та кримінальним процесуальним законодавством.

Стосовно жінки, яка стала вагітною, уповноважений орган з питань пробації вносить подання до суду про її дострокове звільнення від відбування покарання¹⁰²

Строк покарання у виді виправних робіт обчислюється роками, місяцями і днями, протягом яких засуджений працював і з його заробітку провадилося відрахування. Число днів, відпрацьованих засудженим, має бути не менше числа робочих днів, які припадають на кожний

місяць встановленого судом строку покарання. Якщо засуджений не відпрацював зазначену кількість днів і відсутні підстави, встановлені цим Кодексом для заліку невідпрацьованих днів у строк покарання, відбування покарання триває до повного відпрацьовання засудженим призначеної кількості робочих днів. Початком строку відбування покарання вважається день, з якого фактично розпочато відрахування із заробітку засудженого.

У строк відбування покарання зараховується час, протягом якого засуджений не працював з поважних причин і за ним відповідно до закону зберігалася заробітна плата, а також час, коли засудженому не надавалася робота на підприємстві, в установі, організації, та час, протягом якого засуджений перебував на обліку в державній службі зайнятості і йому було надано статус безробітного.

У строк відбування покарання не зараховується час хвороби, викликаной алкогольним, наркотичним або токсичним сп'янінням або діями, пов'язаними з ним, грубим порушенням правил техніки безпеки, умисним заподіянням собі тілесних ушкоджень; час відбування адміністративного стягнення у виді адміністративного арешту або виправних робіт, а також тримання під вартою як запобіжного заходу в іншому кримінальному провадженні у період відбування покарання у випадках, коли вина у вчиненні злочину доведена у встановленому законом порядку.

Відрахування відповідно до судового рішення починаються з наступного дня після надходження судового рішення та повідомлення на підприємство, в установу чи організацію, але не раніше ніж судові рішення набрало чинності.

Відрахування не провадяться з грошових допомог, які одержуються в порядку загальнообов'язкового державного соціального страхування і соціального забезпечення, виплат одноразового характеру, не передбачених системою оплати праці, сум, які виплачуються як компенсація за витрати, пов'язані з відрядженням, та інших компенсаційних виплат.

Стосовно особи, яка ухиляється від відбування покарання у виді виправних робіт, уповноважений орган з питань пробації звертається до правоохоронних органів для відповідного реагування для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 389 КВК України.

Виконання покарання у виді конфіскації майна

Конфіскація майна – це додатковий вид покарання, який відповідно до ст. 59 КК України полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, що належить засудженому на праві власності. Конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, прямо передбачених в санкціях статей Особливої частині КК України.

Конфіскація майна не може бути застосована як додаткове покарання, якщо злочин вчинено не з корисливих мотивів, навіть в разі коли у санкції статті КК України таке покарання є обов'язковим

Виконання цього покарання здійснюється державною виконавчою службою районних (міських) управлінь юстиції за місцем перебування майна на підставі та Законів України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. і «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02 червня 2016 р., Порядком реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2015 р. № 2710/5, а також переліком майна на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, який є додатком до Закону України «Про виконавче провадження».

Відповідно до ст. 48 КВК України, суд, який постановив вирок, що передбачає як додаткове покарання конфіскацію майна, після набрання ним законної сили надсилає виконавчий лист, копію опису майна і копію вироку для виконання органу державної виконавчої служби, про що сповіщає відповідну фінансову установу. У разі відсутності у справі опису майна засудженого надсилається довідка про те, що опису майна не проводилося.

Конфіскації підлягає майно, що є власністю засудженого, в тому числі його частка у спільній власності, статутному фонді суб'єктів господарської діяльності, гроші, цінні папери та

інші цінності, включаючи ті, що знаходяться на рахунках і на вкладах чи на зберіганні у фінансових установах, а також майно, передане засудженим у довірче управління.

Не підлягає конфіскації майно, що належить засудженому на правах приватної власності чи є його часткою у спільній власності, необхідне для засудженого та осіб, які перебувають на його утриманні. Перелік такого майна визначається у додатку до Закону України «Про виконавче провадження».

Так, відповідно до останнього, стягнення за виконавчими документами *не може бути звернено на таке майно*, що належить боржникові – фізичній особі на праві власності або є його часткою у спільній власності, необхідне для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні (крім майна та речей, що належать до предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, дорогоцінних металів та дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення в сировині, необробленому та обробленому вигляді (виробах):

1. Предмети щоденного побутового особистого вжитку для задоволення щоденних фізіологічних та гігієнічних потреб (посуд, постільна білизна, засоби гігієни), речі індивідуального користування (одяг, взуття, всі дитячі речі).

2. Лікарські засоби, окуляри та інші вироби медичного призначення, необхідні боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, за медичними показаннями.

3. Меблі – по одному ліжку та стільцю на кожну особу, один стіл, одна шафа на сім'ю.

4. Один холодильник на сім'ю.

5. Один телевізор, персональний комп'ютер на сім'ю, один мобільний телефон – на кожну особу.

6. Запас питної води, продукти харчування, необхідні для особистого споживання боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, – з розрахунку на три місяці або гроші, необхідні для придбання запасів питної води та продуктів харчування для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, – з розрахунку трикратного розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день звернення стягнення, на кожну особу.

7. Майно, необхідне для відправлення релігійних культів та ритуальних обрядів боржником, членами його сім'ї та особами, які перебувають на його утриманні, професійних занять боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, якщо воно є єдиним джерелом доходу таких осіб, зняття особистої кустарної і ремісничої праці, книги.

8. Паливо, необхідне боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, для приготування щоденної їжі та опалення (протягом опалювального сезону) житлового приміщення.

9. Використовувані для цілей, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, племінна, молочна і робоча худоба (по одній одиниці), кролики (дві пари), птиця (п'ять штук), корми, необхідні для їхнього утримання до вигону на пасовища.

10. Насіння, необхідне для чергового посіву, та незібраний урожай – в осіб, які займаються індивідуальним сільським господарством (крім земельних ділянок, на які накладено стягнення).

11. Сільськогосподарський інвентар – в осіб, які займаються індивідуальним сільським господарством.

12. Технічні та інші засоби реабілітації, що забезпечують компенсацію або усунення стійких обмежень життєдіяльності людей з інвалідністю та інших категорій осіб, автомобіль, яким відповідно до закону за медичними показаннями забезпечена людина з інвалідністю безоплатно або на пільгових умовах.

13. Призи, державні нагороди, почесні та пам'ятні знаки, якими нагороджений боржник.

Виконання покарання у виді обмеження волі

Обмеження волі – це вид основного покарання, що чинить подвійний вплив на засудженого, який водночас обмежується в свободі пересування і виборі місця проживання та обов'язково залучається до праці. Відповідно до ст. 61 КК України обмеження волі є строковим покаранням – воно може призначатися судом на строк від 1 до 5 років. Засуджені відбувають це

покарання у кримінально-виконавчих установах відкритого типу – виправних центрах без ізоляції від суспільства.

Особи, засуджені до обмеження волі, прямують за рахунок держави до місця відбування покарання самостійно. Уповноважений орган з питань пробації згідно з вироком суду вручає засудженому припис про виїзд до місця відбування покарання. Не пізніше трьох діб з дня одержання припису засуджений зобов'язаний виїхати до місця відбування покарання і прибути туди відповідно до вказаного в приписі строку.

З урахуванням особи та інших обставин кримінального провадження суд може направити засудженого до обмеження волі до місця відбування покарання у порядку, встановленому для осіб, засуджених до позбавлення волі. У цьому випадку засуджений звільняється з-під варти при прибутті до місця відбування покарання.

У разі невиїзду засудженого до місця відбування покарання без поважних причин або ухилення засудженого від отримання припису суд за поданням уповноваженого органу з питань пробації направляє засудженого до місця відбування покарання в порядку, встановленому для засуджених до позбавлення волі.

Поважними причинами невиїзду засудженого після отримання припису до місця відбування покарання в призначений строк є хвороба та інші обставини, що фактично позбавляють його можливості своєчасно прибути за викликом і документально підтверджені.

У разі неприбуття засудженого до обмеження волі до місця відбування покарання та в разі, якщо його місцезнаходження невідоме, уповноважений орган з питань пробації надсилає органам Національної поліції подання про оголошення його в розшук та подання до суду для вирішення питання направлення засудженого до місця відбування покарання в порядку, встановленому для засуджених до позбавлення волі.

Після затримання засуджений направляється до місця відбування покарання в порядку, встановленому для засуджених до позбавлення волі. Так, усі новоприбулі до виправного центру засуджені тримаються в окремих приміщеннях, де протягом чотирнадцяти діб проходять медичне обстеження для виявлення інфекційних та інших захворювань, а також первинне психологопедагогічне та інше вивчення.

Засуджені до обмеження волі мають право:

– носити цивільний одяг, мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них, гроші, мобільні телефони та аксесуари до них, цінні речі, користуватися грішми без обмежень;

– відправляти листи, отримувати посилки (передачі) і бандеролі, одержувати короткострокові побачення без обмежень, а тривалі побачення - до трьох діб один раз на місяць;

– користуватися засобами мобільного зв'язку;

– одержувати правову допомогу, передбачену цим Кодексом для осіб, засуджених до позбавлення волі.

Засудженим може бути дозволено короткочасні виїзди за межі виправного центру за обставин, передбачених законом для осіб, засуджених до позбавлення волі, а також з інших поважних причин у таких випадках:

– за необхідності звернутися в медичний заклад з приводу захворювання чи лікування за наявності відповідного медичного висновку;

– для складання іспитів у навчальному закладі;

– за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду - на період здійснення кримінального провадження;

– для попереднього вирішення питань трудового і побутового влаштування після звільнення - строком до семи діб, без урахування часу на дорогу;

– у разі необхідності оформлення документів для призначення та виплати пенсії;

– у разі виникнення інших життєво необхідних обставин, які потребують присутності засудженого.

Особи, засуджені до обмеження волі, зобов'язані:

- виконувати законні вимоги адміністрації виправного центру, які стосуються порядку відбування призначеного покарання;

- сумлінно працювати у місці, визначеному адміністрацією виправного центру;

- постійно знаходитися в межах виправного центру під наглядом, залишати його межі лише за спеціальним дозволом адміністрації цього центру, проживати за особистим посвідченням, яке видається взамін паспорта;

- проживати, як правило, у спеціально призначених гуртожитках;

- з'являтися за викликом адміністрації виправного центру;

- виконувати в разі залучення роботи із самообслуговування та благоустрою виправного центру.

Засудженим до обмеження волі забороняється:

– придбавати, використовувати, зберігати при собі та на території, де вони проживають, а також доставляти на цю територію предмети, вироби і речовини, перелік яких визначений Міністерством юстиції України. У разі виявлення таких предметів, виробів і речовин у засудженого вони підлягають вилученню і зберіганню до його звільнення, а вилучені з обігу – знищуються. Якщо в засудженого виявлені предмети, вироби і речовини, придбання і використання яких здійснюються за особливими дозволами і вичерпний перелік яких визначений законодавством, а також предмети, вироби і речовини, виготовлення, придбання, зберігання, збут і розповсюдження яких забороняються законодавством, вони передаються адміністрацією виправного центру до органів Національної поліції для прийняття рішення відповідно до законодавства.

Засуджені, які відбувають покарання у виді обмеження волі, а також приміщення, в яких вони проживають, можуть піддаватися обшуку, а їхні речі, посилки, передачі і бандеролі, що надійшли, – огляду.

Огляди і обшуки приміщень, де проживають засуджені з сім'ями, проводяться за наявності встановлених законом підстав, за вмотивованим рішенням суду.

Жиле приміщення, де проживає засуджений із сім'єю, може відвідуватися, як правило, в денний час уповноваженими працівниками виправного центру.

Засуджені, які не допускають порушень встановленого порядку виконання покарання у виді обмеження волі і мають сім'ї, після відбуття шести місяців строку покарання можуть за постановою начальника виправного центру проживати за межами гуртожитку із своїми сім'ями.

Ці особи зобов'язані від одного до чотирьох разів на тиждень з'являтися у виправний центр для реєстрації. Вони можуть проживати із своїми сім'ями в орендованих квартирах або придбавати житло в межах виправного центру.

Засуджені до обмеження волі залучаються до суспільно корисної оплачуваної праці за строковим трудовим договором, як правило, на виробництві виправних центрів, а також на договірній основі на підприємствах, в установах чи організаціях усіх форм власності за умови забезпечення належного нагляду за їхньою поведінкою.

Засудженим незалежно від усіх відрахувань належить виплачувати не менш як сімдесят п'ять відсотків загальної суми заробітку.

Засуджені можуть залучатися без оплати праці лише до робіт з благоустрою виправних центрів і прилеглих до них територій, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених або до допоміжних робіт із забезпечення виправних центрів продовольством. До цих робіт засуджені залучаються в порядку черговості в неробочий час і не більш як на дві години на день.

Власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган за місцем роботи засуджених до обмеження волі зобов'язаний забезпечити їх залучення до суспільно корисної праці з урахуванням стану здоров'я та, за можливістю, спеціальності, організовувати первинну професійну підготовку і створити необхідні побутові умови.

Про запізнення засудженого на роботу та його відсутність на роботі з невідомих причин власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган зобов'язаний негайно повідомити адміністрацію виправного центру.

Засуджені, які тримаються у виправних центрах, забезпечуються індивідуальним спальним місцем, інвентарем і постільними речами, а продукти харчування, одяг, взуття, білизну і предмети першої потреби придбавають за власні кошти. Норма жилої площі на одного засудженого не може бути меншою чотирьох квадратних метрів. Комунально-побутові та інші послуги оплачуються засудженими на загальних підставах.

Засудженим, які не працюють у зв'язку із захворюванням, а також з причин, від них не залежних, і не одержують за цей час заробітної плати або інших доходів, харчування та комунально-побутові послуги надаються за встановленими нормами за рахунок виправного центру.

Дозвіл на виїзд до близьких родичів на святкові, неробочі та вихідні дні може бути наданий засудженому не більше одного разу на місяць.

Виконання покарання у виді позбавлення волі. Порядок переміщення засуджених до позбавлення волі регламентовано у ст. 88 КВК України, відповідно до якої, засуджені направляються до місця відбування покарання і переміщуються в разі необхідності з одного місця відбування покарання в інше під вартою. Під час прийняття засуджених персонал УВП перевіряє наявність особових справ і встановлює приналежність їх засудженим, які прибули до установи. Засуджені підлягають особистому обшуку з роздяганням, а їх речі – огляду. Речі, продукти харчування, вироби і речовини, не передбачені переліком продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі, у засуджених вилучаються. Вилучені речі та предмети здаються для зберігання на склад установи виконання покарань, а засудженому видається корінець квитанції про передання речей на склад. Такі речі та предмети повертаються засудженому після звільнення від відбування покарання або його родичам чи іншим особам за письмовою заявою засудженого. Після особистого обшуку з роздяганням засуджені проходять санітарну обробку та розміщуються в дільниці карантину, діагностики і розподілу. У цій дільниці засуджені протягом доби проходять медичний огляд, і за ними встановлюється медичний нагляд тривалістю 14 діб. У разі виявлення в цей період інфекційно хворих вони терміново ізолюються в медичній частині УВП, а в установі проводиться комплекс протиепідемічних заходів. За результатами медичного обстеження, первинної психодіагностики і психолого-педагогічного вивчення та на підставі кримінологічної, кримінально-правової характеристики на кожного засудженого складається індивідуальна програма соціально-виховної роботи, яка затверджується начальником колонії.

Рішення про розподіл засуджених по відділеннях соціально-психологічної служби (камерах) з урахуванням їх особистісних характеристик, залучення до праці, навчання в системі загальної та професійної освіти приймаються комісією з прийняття та розподілу засуджених. Для досягнення мети виправлення засуджених кримінально-виконавче законодавство передбачає, зокрема, і такі інструменти як роздільне тримання засуджених до позбавлення волі у виправних і виховних колоніях та відбування засудженими всього строку покарання в одній виправній чи виховній колонії.

Умови відбування покарання в колоніях

Засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право:

– дотримуватися норм, які визначають порядок і умови відбування покарання, розпорядок дня колонії, правомірних взаємовідносин з іншими засудженими, персоналом колонії та іншими особами;

– утримувати в чистоті і порядку приміщення, дбайливо ставитися до майна колонії і предметів, якими вони користуються при виконанні дорученої роботи, здійснювати за ними належний догляд і використовувати їх тільки за призначенням; - виконувати встановлені законодавством вимоги персоналу колонії; - виконувати необхідні роботи по самообслуговуванню, благоустрою колонії; - дотримуватися санітарно-гігієнічних норм;

– дотримуватися вимог пожежної безпеки і безпеки праці

Їм забороняється:

– самовільно залишати колонію, порушувати лінію охорони;

– спілкуватися із засудженими та іншими особами з порушенням встановлених правил ізоляції, звертатися до них з проханням про виконання незаконних дій;

– придбавати, виготовляти, зберігати і використовувати гроші, цінності, предмети, речі, речовини і вироби, заборонені до використання в колонії;

– продавати, дарувати або відчужувати в інший спосіб на користь інших осіб предмети, вироби і речі, що перебувають в особистому користуванні;

– умисно заподіювати собі тілесні ушкодження, у тому числі з допомогою іншої особи, завдавати шкоду своєму здоров'ю з метою ухилення від відбування покарання або виконання встановлених обов'язків;

– умисно завдавати шкоду державному, комунальному майну, майну інших юридичних чи фізичних осіб, у тому числі майну інших засуджених, створювати загрозу заподіяння шкоди такому майну;

– вживати спиртні напої, наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги чи інші одурманюючі засоби;

– чинити опір законним діям персоналу колонії, перешкоджати виконанню ним своїх службових обов'язків, підбурювати до цього інших засуджених;

– грати в настільні та інші ігри з метою здобуття матеріальної чи іншої вигоди;

– вживати нецензурні та жаргонні слова, давати і присвоювати прізвиська;

– самовільно залишати призначену для перебування ізольовану територію, приміщення або визначене місце роботи, а також перебувати без дозволу адміністрації колонії у гуртожитках та відділеннях, у яких вони не проживають, або на виробничих об'єктах, на яких вони не працюють;

– завішувати чи міняти без дозволу адміністрації колонії спальні місця, а також обладнувати їх у комунально-побутових та інших службових або виробничих приміщеннях;

– готувати та вживати їжу в непередбачених для цього місцях, виносити продукти харчування з їдальні без дозволу адміністрації колонії;

– мати при собі предмети і речі в асортименті і кількості, що виходять за межі, встановлені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань;

– курити у не відведених для цього місцях та неповнолітнім у виховних колоніях;

– надсилати та отримувати кореспонденцію всупереч порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань; - наносити собі або іншим особам татування;

– тримати тварин без дозволу адміністрації установи виконання покарань;

– виготовляти, зберігати саморобні електроприлади та користуватися ними;

– самовільно перепланувати, змінювати конструктивні елементи будівель та споруд колонії, споруджувати на виробничих об'єктах різні об'єкти (лазні, пральні, душові, сейфи, будиночки, будки, приміщення та засоби для відпочинку, опалення)

Засуджені мають право придбавати за безготівковим розрахунком продукти харчування, одяг, взуття, білизну та предмети першої потреби на гроші, зароблені в колоніях, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу, без обмеження їх обсягу. Для придбання засудженими продуктів харчування і предметів першої потреби в установах організуються крамниці, які працюють щодня, крім вихідних та святкових днів. При цьому адміністрація забезпечує, щоб кожний засуджений мав змогу відвідати крамницю не менше трьох разів на місяць згідно з графіком у час, відведений розпорядком дня. Засуджені мають право одержувати в бандеролях, посылках і передачах, а також без обмеження придбавати за рахунок коштів, які є на їхніх особових рахунках, літературу через книготорговельну мережу, письмове приладдя, передплачувати газети і журнали. Засудженому дозволяється мати при собі не більше десяти примірників книг, кількість газет і журналів не обмежується. Література в кількості, що перевищує дозволену, може передаватися на зберігання або за згодою засудженого – до бібліотеки колонії, або пересилатися за його рахунок родичам.

Засуджені мають право на короткострокові побачення тривалістю до чотирьох годин і тривалі – до трьох діб. Короткострокові побачення надаються з родичами або іншими особами у присутності представника колонії.

Тривалі побачення надаються з правом спільного проживання і тільки з близькими родичами (подружжя, батьки, діти, всиновлювачі, всиновлені, рідні брати й сестри, дід, баба, онуки). Тривалі побачення можуть надаватися і подружжю, яке проживало однією сім'єю, але не перебувало у шлюбі, за умови, що в них є спільні неповнолітні діти. Оплата послуг за

користування кімнатами короткострокових і тривалих побачень здійснюється засудженими або їх родичами чи іншими особами за рахунок власних коштів.

Кількість і види побачень встановлюються:

- засудженим, що знаходяться в дільниці посиленого контролю, надається одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на три місяці;
- засудженим, що знаходяться в дільниці ресоціалізації, надається одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на два місяці;
- засудженим, що перебувають в дільниці соціальної адаптації та соціальної реабілітації, надаються короткострокові побачення без обмежень та тривале побачення щомісяця.

Крім того, для одержання правової допомоги за письмовою заявою засуджених, їхніх близьких родичів, громадських організацій засудженим надається побачення з адвокатом або іншим фахівцем у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Кількість і тривалість таких побачень не обмежена.

Також, відповідно до ч. 5 ст. 110 КВК України, засудженим надається, в тому числі й під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я, право на телефонні розмови (у тому числі у мережах рухомого (мобільного) зв'язку) без обмеження їх кількості під контролем адміністрації, а також користуватися глобальною мережею Інтернет. Телефонні розмови між засудженими, які перебувають у місцях позбавлення волі, забороняються. Телефонні розмови та користування у глобальній мережі Інтернет оплачуються з особистих коштів засуджених. Телефонні розмови проводяться протягом дня у вільний від роботи час та поза часом, передбаченим для приймання їжі та безперервного сну, а за необхідності та за погодженням з адміністрацією – у будь-який час.

Засудженим, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, дозволяються короткочасні виїзди за межі колонії на території України на строк не більше семи діб, не включаючи часу, необхідного для проїзду в обидва кінці (не більше трьох діб), у зв'язку з такими винятковими особистими обставинами:

- смерть або тяжка хвороба близького родича, що загрожує життю хворого;
- стихійне лихо, що спричинило значну матеріальну шкоду засудженому або його сім'ї;
- одержання медичної допомоги, якщо така допомога не може бути надана установою виконання покарань, за наявності відповідного висновку лікаря такої установи.

Відповідно до ст. 112 КВК України, число посилок (передач) і бандеролей, що одержують засуджені позбавлення волі, не обмежується. Максимальна вага однієї посилки або бандеролі визначається Правилами надання послуг поштового зв'язку від 05.03.2009.

Засудженим дозволяється одержувати і відправляти листи і телеграми за свій рахунок без обмеження їх кількості, про що зазначено у ст.113 КВК України. При цьому, кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені до відбування покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього та максимального рівня безпеки, підлягає перегляду. Відповідно до ст.114 КВК України засуджені мають право без обмеження одержувати грошові перекази і відправляти грошові перекази родичам, а з дозволу адміністрації колонії – й іншим особам.

Порядок і умови виконання покарання у виді довічного позбавлення волі

Довічне позбавлення волі є безстроковим, найбільш суворим видом покарання, що встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених у санкціях статей Особливої частини КК України, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк.

На засуджених до довічного позбавлення волі у повному обсязі поширюються основні права й обов'язки засуджених до позбавлення волі. Засуджені до довічного позбавлення волі відбувають покарання:

- чоловіки – у секторах максимального рівня безпеки виправних колоній середнього рівня безпеки та виправних колоніях максимального рівня безпеки;
- жінки – у секторах середнього рівня безпеки виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та виправних колоніях середнього рівня безпеки.

Засуджені до довічного позбавлення волі тримаються окремо від інших засуджених, крім тих, які після відбуття десяти років покарання у приміщеннях камерного типу переведені до звичайних жилих приміщень колонії максимального рівня безпеки.

Засуджені, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, розміщуються в приміщеннях камерного типу, як правило, по дві особи і носять одяг спеціального зразка. За заявою засудженого та в інших необхідних випадках з метою захисту засудженого від можливих посягань на його життя з боку інших засуджених чи запобігання вчиненню ним злочину або при наявності медичного висновку за постановою начальника колонії його можуть тримати в одиночній камері.

Особи, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, мають обов'язки і користуються правами людини та громадянина, за винятком обмежень, визначених законодавством для цієї категорії засуджених, а також установлених вироком суду. На засуджених до цього виду покарання у повному обсязі поширюються основні права й обов'язки засуджених до позбавлення волі, а також Правилами внутрішнього розпорядку УВП.

Засуджені до довічного позбавлення волі залучаються до праці тільки на території колонії з урахуванням вимог тримання їх у приміщеннях камерного типу. Для засуджених, які не мають загальної середньої освіти, у виправних колоніях утворюються консультаційні пункти.

Засуджені до довічного позбавлення волі мають право:

– витратити для придбання продуктів харчування, одягу, взуття, білизни та предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу, без обмеження їх обсягу;

– одержувати один раз на місяць короткострокове побачення та один раз на два місяці тривале побачення з близькими родичами (подружжя, батьки, діти, всиновлювачі, всиновлені, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки). Тривалі побачення можуть надаватися і подружжю, яке проживало однією сім'єю, але не перебувало у шлюбі, за умови, що в них є спільні неповнолітні діти. Засудженим надається щоденна прогулянка тривалістю одна година.

При сумлінній поведінці і ставленні до праці після відбуття п'яти років строку покарання засудженому може бути дозволено брати участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру. Засудженим до довічного позбавлення волі може бути подано клопотання про його помилування після відбуття ним не менше двадцяти років призначеного покарання.

Засуджені до довічного позбавлення волі чоловіки можуть бути переведені:

– з приміщень камерного типу, в яких тримаються дві особи, до багатомісних приміщень камерного типу виправної колонії максимального рівня безпеки з наданням дозволу на участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру в порядку, встановленому законодавством, – після фактичного відбуття у таких приміщеннях не менш як п'яти років строку покарання;

– з багатомісних приміщень камерного типу до звичайних жилих приміщень виправної колонії максимального рівня безпеки – після фактичного відбуття у таких приміщеннях не менш як п'яти років строку покарання.

Засуджені до довічного позбавлення волі, які злісно порушують установлений порядок відбування покарання, можуть бути переведені із звичайних жилих приміщень до приміщень камерного типу виправної колонії максимального рівня безпеки.

Зміна умов тримання не застосовується до засуджених до довічного позбавлення волі, які хворіють на венеричні захворювання, активну форму туберкульозу, та з психічними розладами.

Особливості виконання покарань щодо військовослужбовців

Загальна характеристика виконання покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні

Кримінальне законодавство (ст. 62 КК України) визначає, що покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається таким категоріям засуджених:

- військовослужбовцям строкової служби,
- військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом,
- особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу,

- особам офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом,
- військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок).

Даний вид покарання може бути призначений на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених КК України, а також якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк.

За даними Міноборони України, на початок 2021 року у дисциплінарному батальйоні відбували покарання 12 військовослужбовців, Протягом року для відбування покарання до дисциплінарного батальйону поступило 36 засуджених осіб, а 22 особи було звільнено з дисциплінарного батальйону, то ж на кінець року їх залишилось там 26.

Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців застосовується, як правило, у випадках вчинення будь-яких злочинів, які не являють значної суспільної небезпеки, коли засуджених можна залишити на військовій службі й виправити в умовах спеціальної військової частини.

Проте даний вид покарання замість позбавлення волі не може застосовуватися до осіб, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі. Сутність кримінального покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців полягає в тому, що особи, які відбувають у ньому покарання, у примусовому порядку ізолюються від суспільства (у даному разі, – від іншої маси військовослужбовців).

Ізоляція військовослужбовців, зумовлена утриманням в дисциплінарному батальйоні, деякою мірою пов'язана обмеженням їхніх духовних зв'язків із суспільством, цивільних прав, свободи пересування.

Відбування військовослужбовцем покарання у дисциплінарному батальйоні має свої правові наслідки – час перебування в ньому не зараховується в строк служби, за винятком випадків, передбачених у законі. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців слід вважати покаранням, пов'язаним із заходами виправного впливу на засуджених, оскільки воно має на меті виправлення засуджених у дусі чесного ставлення до праці та військової служби, суворого додержання ними Конституції та законів України, неухильного виконання Військової присяги і статутів Збройних Сил України та запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.

Підставою для тримання засуджених військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні є вирок суду, який набрав законної сили.

Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених військовослужбовців є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно-корисна праця, соціально-виховна робота, громадський вплив, військове навчання.

Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених військовослужбовців застосовуються з урахуванням виду покарання, характеру, ступеня суспільної небезпеки, мотивів вчинення кримінального правопорушення та поведінки засудженого, а також його ставлення до праці та виконання вимог статутів Збройних Сил України.

Дисциплінарний батальйон розташовують окремо від інших військових частин гарнізону. В Україні створено і функціонує один дисциплінарний батальйон. Загальне керівництво дисциплінарним батальйоном здійснює Міністр оборони України через начальника Військової служби правопорядку у Збройних Силах України - начальника Головного управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України. Дисциплінарний батальйон безпосередньо підпорядковується начальнику Центрального управління Військової служби правопорядку (по місту Києву і Київській області) – військовому коменданту, який забезпечує добір і розстановку кадрів офіцерського складу, контролює режим та умови тримання засуджених військовослужбовців, організацію праці, військове навчання, соціально-виховну роботу із засудженими військовослужбовцями.

Порядок та умови відбування покарання військовослужбовцями, засудженими до тримання в дисциплінарному батальйоні, їх правове становище та порядок діяльності дисциплінарного батальйону встановлюються: Кримінально-виконавчим кодексом України (Глава 14), Положенням про дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України,

затвердженим Указом Президента України від 5 квітня 1994 р. № 139/94; Положенням про особливості організації і несення вартової служби в дисциплінарному батальйоні (частині): затв. пост. КМУ від 19 жовтня 1999 р. №1931; Інструкцією про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: затв. наказ. Мін. оборони України від 18 травня 2015 р. № 215.

У зв'язку з тим, що із засудженими, які відбувають покарання у дисциплінарних частинах, повинна проводитися робота, спрямована на їх виправлення, до особового складу цих підрозділів пред'являються підвищені вимоги. Так, відповідно до Положення про дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України, посади офіцерського складу та прапорщиків дисциплінарного батальйону можуть займати на конкурсній основі найдисциплінованіші, вольові, добре підготовлені військовослужбовці, які мають досвід практичної діяльності у військах не менш як два роки.

За даними моніторингової групи національного превентивного механізму Дисциплінарний батальйон розрахований на 27 осіб, утім на момент візиту вищевказаної групи в ньому перебувало 56 військовослужбовців. Штат установи також неповний та укомплектований лише на 70 відсотків від необхідного. При цьому найбільше не вистачає офіцерів (21 із 39) та сержантів (13 із 45).

Порядок і умови виконання покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців

Військовослужбовців, засуджених до покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, до набрання вироком законної сили тримають на гауптвахтах Військової служби правопорядку у Збройних Силах України або у військовій частині.

Відповідно до ч. 4 ст. 71 КВК України строк відбування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців обчислюється з дня, визначеного вироком суду, з урахуванням відповідно часу тримання засудженого в місцях попереднього ув'язнення.

Засудженого військовослужбовця на підставі вироку суду, який набрав законної сили, направляють до дисциплінарного батальйону. Суд разом із своїм розпорядженням про виконання вироку надсилає копію вироку тому органу Служби правопорядку, на який покладено обов'язок виконати вирок.

З моменту отримання розпорядження суду начальник органу управління Служби правопорядку, у зоні діяльності якого розташована гауптвахта (військова частина), на якій утримувався (перебував) засуджений військовослужбовець до набрання вироком законної сили, у триденний строк під конвоєм відправляє його у дисциплінарний батальйон.

Начальник органу управління Служби правопорядку надсилає до дисциплінарного батальйону через начальника конвою належним чином оформлені документи та речі на засудженого військовослужбовця, а саме:

- супровідний лист;
- копію обвинувального вироку суду та розпорядження про його виконання, а у разі зміни вироку
- копію апеляційної/касаційної ухвали (постанови) суду, завірену в установленому порядку;
- обліково-послужну картку (для військовослужбовців строкової військової служби);
- службову картку та медичну книжку;
- особову справу;
- службову характеристику;
- медичну характеристику;
- документ, що засвідчує особу військовослужбовця;
- атестат на продовольство, речовий та грошовий атестати;
- особисті речі та їх опис.

Опис особистих речей засудженого військовослужбовця складають у двох примірниках, його підписують начальник органу управління Служби правопорядку або його заступник та засуджений. До опису заносять ордени, медалі, відзнаки, документи на них, гроші, цінності та інші речі засудженого військовослужбовця. У випадку відсутності документів або речей засудженого військовослужбовця під час його прийняття начальник конвою доповідає про це

начальнику органу управління Служби правопорядку, який вживає заходів щодо усунення недоліків до моменту відправлення засудженого військовослужбовця до дисциплінарного батальйону.

Прийом засуджених військовослужбовців, які прибули до дисциплінарного батальйону, здійснюється командиром дисциплінарного батальйону або його заступником разом з командиром дисциплінарної роти (командиром групи утримання офіцерів), начальником адміністративної групи (стройової частини) та начальником медичної служби частини (фельдшером) у визначеному наказом командира дисциплінарного батальйону приміщенні.

Усі засуджені військовослужбовці, які прибули до дисциплінарного батальйону, підлягають обов'язковому обшуку та медичному огляду, а їх обмундирування і натільна білизна – спеціальній обробці (пранню).

Особистий обшук може бути повним і неповним.

Повному обшуку підлягають засуджені під час прийому до дисциплінарного батальйону, перед відправкою за його межі, при поміщенні на гауптвахту, а також при надходженні інформації про те, що ці особи мають предмети або речовини, заборонені до зберігання і використання. В останньому випадку обшук проводиться за розпорядженням командира дисциплінарного батальйону або його заступника, за їх відсутності - чергового дисциплінарного батальйону. Повний обшук супроводжується ретельним оглядом тіла засудженого, його одягу та взуття. При цьому йому пропонується добровільно здати заборонені предмети та/або речовини і повністю роздягнутися. Наклейки пластирів, гіпсові та інші пов'язки перевіряються під контролем начальника медичної служби (фельдшера) дисциплінарного батальйону. При виявленні заборонених предметів, зашитих в одязі, тканина акуратно розпорюється по швах, із взуття виймаються супінатори та знімаються металеві набійки.

Неповний обшук проводиться у разі виведення засуджених з камер та приміщення до них. Під час неповного обшуку оглядаються одяг і взуття засудженого без його роздягання. Особистий обшук засуджених проводиться представником дисциплінарного батальйону однієї з ними статі в окремому ізольованому приміщенні, визначеному в наказі командира дисциплінарного батальйону. Під час повного обшуку не повинні бути присутніми особи протилежної статі. У разі проведення обшуку з необхідністю анатомічного дослідження тіла залучення медичного працівника є обов'язковим. Огляд речей засуджених проводиться в їх присутності під час прийому до дисциплінарного батальйону, перед відправкою за його межі, у разі переведення до медичного пункту, приміщення на гауптвахту та при поверненні до дисциплінарного батальйону.

Про прийом засудженого військовослужбовця до дисциплінарного батальйону командир дисциплінарного батальйону протягом трьох діб письмово повідомляє суд, яким його засуджено, та направляє повідомлення одному із членів сім'ї або близьких родичів за вибором засудженого, у якому вказується місцезнаходження дисциплінарного батальйону та роз'яснюються права засудженого. Перший примірник опису особистих речей засудженого залишається у стройовій частині дисциплінарного батальйону. Гроші та цінності, що належать засудженому, зараховують на особовий рахунок засудженого. Ордени, медалі, відзнаки та документи на них зберігаються у приміщенні, визначеному командиром дисциплінарного батальйону, в опечатаному сейфі (металевій шафі), а інші особисті речі засудженого - в кімнаті для зберігання особистих речей дисциплінарної роти (групи утримання офіцерів).

Після прибуття засудженого військовослужбовця до дисциплінарного батальйону заступник командира дисциплінарного батальйону по роботі з особовим складом вивчає його документи та проводить з ним бесіди. До повного вивчення, але не більше 10 діб, засуджений військовослужбовець утримується окремо від інших засуджених військовослужбовців. У цей період з ним проводяться заняття з предметів загальновійськової підготовки, у тому числі заняття з охорони праці.

Начальник медичної служби дисциплінарного батальйону (фельдшер) проводить медичний огляд засудженого. Якщо під час огляду виявлено, що засуджений військовослужбовець має тілесні ушкодження, ознаки тортур, травм, включаючи психічні, чи явні ознаки захворювання, начальник медичної служби та командир дисциплінарного батальйону негайно вживають заходів щодо надання йому невідкладної медичної допомоги та направлення

до закладу охорони здоров'я Міністерства оборони України для проведення медичної експертизи та подальшого лікування.

У дисциплінарному батальйоні на засуджених військовослужбовців ведуть: книгу обліку засуджених військовослужбовців; опис особистих речей засудженого військовослужбовця; особову справу, в якій зберігаються документи, крім особистих речей. Територія та приміщення, призначені для розміщення та обслуговування засуджених військовослужбовців, надійно відокремлюються парканом (ґратами) від адміністративної території дисциплінарного батальйону. Двері (вхідні ворота) в розташування (на територію) змінного складу обладнуються звуковою сигналізацією та відчиняються тільки з дозволу чергового дисциплінарного батальйону. Вікна і двері приміщень, в яких розміщують засуджених військовослужбовців, обладнують металевими ґратами, а двері також обладнують механічними та, за можливості, додатково електромеханічними замками

Під час відбування покарання в дисциплінарному батальйоні засуджені військовослужбовці незалежно від їх військового звання та характеру попередньої служби перебувають на посадах рядового складу та носять форму одягу і знаки розрізнення, встановлені для зазначеної категорії військовослужбовців.

Під час відбування покарання засуджений військовослужбовець не може також бути поданий до присвоєння чергового військового звання, призначений на вищу посаду, переведений на нове місце служби, за винятком проведення організаційних заходів, а також звільнений з військової служби, крім випадку визнання його непридатним до військової служби за станом здоров'я.

Військовослужбовці з числа осіб офіцерського складу утримуються окремо від інших категорій військовослужбовців.

Для засуджених військовослужбовців встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з одним вихідним днем та одним днем для виконання господарчих робіт. Розпорядок дня у дисциплінарному батальйоні встановлюється командиром дисциплінарного батальйону.

У розпорядку дня має бути передбачено виконання робіт на виробництві тривалістю не менше ніж 8 годин, нічний сон – 8 годин на добу, приймання їжі – три рази на день. Проведення навчальних занять – не менше ніж один день на тиждень.

На роботи і заняття за межі розташування дисциплінарного батальйону засуджених військовослужбовців виводять у складі відділення, взводу або групи під охороною озброєного конвою та на підставі письмового наказу командира дисциплінарного батальйону. Конвойні забезпечують надійну охорону засуджених і належний контроль під час роботи чи занять. Вони зобов'язані стежити, щоб засуджені не допускали порушень встановленого порядку і не спілкувались зі сторонніми особами. Про всі порушення, вчинені засудженими, конвойні доповідають відповідному командирі.

Дозвіл на пересування засудженого військовослужбовця у межах розташування дисциплінарного батальйону, поза територією змінного складу, без конвою оформлюється наказом командира дисциплінарного батальйону. У разі пересування декількох засуджених військовослужбовців серед них призначається старший.

Залучення засуджених військовослужбовців до виконання робіт з інженерного обладнання позицій (районів), будівництва інженерних споруд з метою зміцнення обороноздатності держави, відновлення інфраструктури населених пунктів в умовах особливого періоду, у тому числі воєнного стану чи в бойовій обстановці, а також після їх завершення до закінчення відбудовного періоду здійснюється на підставі письмового доручення Міністра оборони України. У разі коли виконання робіт необхідно проводити протягом тривалого часу та на значній відстані від місця дислокації дисциплінарного батальйону, проживання засуджених військовослужбовців здійснюється у наметових містечках. При цьому забезпечується надійна охорона засуджених та створюються належні побутові умови, що відповідають санітарним нормам та правилам. Відповідна матеріальна база (огороження, позначки, намети, необхідна документація тощо) зберігається у дисциплінарному батальйоні та використовується виключно за призначенням. Переміщення засуджених військовослужбовців до місця виконання зазначених робіт здійснюється залізничним транспортом. В окремих випадках, залежно від умов обстановки, переміщення може здійснюватися автотранспортом.

У разі спроби до втечі засудженого військовослужбовця, вчинення ним нападу або опору конвойні мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, а у крайньому разі – вогнепальну зброю у порядку, встановленому Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України.

Особи, які відбувають покарання в дисциплінарному батальйоні, виконують обов'язки та користуються правами, встановленими законодавством для військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України, з обмеженнями, встановленими КВК України. Засуджені військовослужбовці виконують накази та розпорядження посадових осіб дисциплінарного батальйону. Обов'язки, права і взаємовідносини особового складу, що впливають з умов служби в дисциплінарному батальйоні, визначаються статутами Збройних Сил України та Інструкцією про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні.

Військове навчання засуджених військовослужбовців організовується і проводиться за спеціальною програмою, яка розробляється посадовими особами Центрального управління та затверджується наказом начальника Головного управління Служби правопорядку. Для проведення занять створюється необхідна навчально-матеріальна база. Керівниками проведення занять можуть призначатися найбільш підготовлені офіцери із числа засуджених, що зазначено у Розділі IX Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні.

Соціально-виховну роботу із засудженими проводять відповідно до ст. 79 КВК України та Розділу X Інструкції з урахуванням їх психологічних особливостей, рівня освіти та віросповідання. Вона спрямована на формування у засуджених вірності Вітчизні та військовому обов'язку, зміцнення військової дисципліни та запобігання вчиненню правопорушень.

Командири (начальники) військових частин (установ), з яких прибули засуджені військовослужбовці, підтримують постійний зв'язок з командиром дисциплінарного батальйону, цікавляться поведінкою колишніх підлеглих і сприяють їхній ресоціалізації. З метою розвитку навичок самоорганізації осіб, які відбувають покарання в дисциплінарному батальйоні, заохочення їх корисної ініціативи та використання громадського впливу на виправлення і перевиховання засуджених у дисциплінарних ротах (групах утримання офіцерів) створюються ради громадськості, що працюють під керівництвом командирів цих підрозділів. Рада громадськості підрозділу бере участь у соціально-виховній роботі з особовим складом підрозділів, формуванні у військовослужбовців почуття відповідальності за виконання військового обов'язку після відбуття покарання та додержання військової присяги, організації художньої самодіяльності, спортивно-масової роботи, випуску стінної газети, проведенні індивідуально-виховної роботи із засудженими військовослужбовцями, обговоренні кандидатур, яких висувають для зарахування до числа тих, що виправляються, та тих, які підлягають умовно-строковому звільненню від покарання, розв'язанні скарг і заяв засуджених. Командир дисциплінарного батальйону за погодженням начальника Центрального управління сприяє реалізації права засуджених військовослужбовців на здійснення свободи сповідувати будь-яку релігію або виражати переконання, пов'язані зі ставленням до релігії, лише з обмеженнями, які передбачені КВК України.

Порядок звільнення із дисциплінарного батальйону

Так, засуджених військовослужбовців звільняють з дисциплінарного батальйону за таких підстав:

- після відбуття строку покарання, призначеного вироком суду;
- у зв'язку із застосуванням амністії;
- у зв'язку з помилуванням;
- у зв'язку з винесенням судом ухвали або постанови про звільнення від відбування покарання через хворобу, умовно-строково і за іншими підставами, встановленими законодавством.

Засуджені військовослужбовці, які відбувають покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні і визнані військово-лікарською комісією непридатними за станом здоров'я до військової служби зі зняттям з військового обліку або непридатними до військової

служби у мирний час, звільняються судом від покарання за поданням командира дисциплінарного батальйону і висновком військово-лікарської комісії.

Військовослужбовців строкової військової служби, що відбули покарання або звільнені умовно-достроково, та осіб, що підлягають звільненню у зв'язку з амністією або помилюванням, звільняють з військової служби в запас безпосередньо з дисциплінарного батальйону, якщо вони на час набрання вироком суду законної сили відслужили встановлені Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» строки військової служби.

Військовослужбовці строкової військової служби, звільнені з дисциплінарного батальйону, які не відслужили встановлені Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» строки військової служби, можуть направлятись в ті самі військові частини (установи), в яких вони проходили військову службу до засудження.

Військовослужбовців військової служби за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, направляють у розпорядження посадових осіб, які мають право призначення на посади, для вирішення питання щодо подальшого їх службового використання.

Командир дисциплінарного батальйону за 10 робочих днів повідомляє відповідного командира військової частини (відповідну посадову особу) про дату звільнення засудженого військовослужбовця. Для супроводження військовослужбовця строкової військової служби до розташування військової частини командир (начальник) військової частини (установи) направляє до дисциплінарного батальйону свого представника.

Військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, особи офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу та військову службу за призовом, військовослужбовці, призвані на військову службу під час мобілізації на особливий період, що відбули покарання або були звільнені умовно-достроково, у зв'язку з амністією чи через помилювання, повертаються до військової частини, де вони проходили службу, самостійно.

До моменту прибуття представника з військової частини звільненого з дисциплінарного батальйону військовослужбовця строкової військової служби розміщують за межами території тримання засуджених військовослужбовців під наглядом командира дисциплінарної роти. Час відбування засудженими військовослужбовцями покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні до загального строку військової служби і строку вислуги у військовому званні не зараховується.

Звільнені з дисциплінарного батальйону військовослужбовці одержують такі документи: довідку про звільнення, особову справу та обліково-послужну картку (для військовослужбовців строкової військової служби), документ, що засвідчує особу військовослужбовця, службову картку, службову та медичну характеристики, медичну книжку, атестат на продовольство, речовий та грошовий атестати. Ордени, медалі, відзнаки і документи на них, гроші та цінності, а також інші особисті речі видають звільненим з дисциплінарного батальйону військовослужбовцям під підпис згідно з описом особистих речей та роздавальною відомістю. Особову справу, службову картку і характеристику на військовослужбовців строкової військової служби надсилають до військової частини поштою або віддають представнику військової частини під підпис.

Порядок і умови виконання покарання у виді службових обмежень для військовослужбовців та арешту

Службові обмеження для військовослужбовців – це передбачений у ст. 58 КК України вид основного покарання, що застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених КК України, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк.

При чому, із суми грошового забезпечення засудженого до службового обмеження провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків.

Під час відбування цього покарання засуджений не може бути підвищений за посадою, у військовому званні, а строк покарання не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового військового

Після одержання копії вироку командир військової частини видає відповідний наказ, у якому зазначається розмір відрахувань в доход держави з грошового утримання засудженого військовослужбовця, строк, протягом якого він не може бути підвищений за посадою, у військовому званні, а також який строк не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання. Наказ оголошується по військовій частині і доводиться до відома засудженого військовослужбовця. Про прийняття вироку до виконання командир військової частини протягом трьох днів сповіщає суд, який постановив вирок. За три дні до закінчення встановленого ви роком суду строку службового обмеження для військовослужбовця командир військової частини видає наказ про припинення його виконання із зазначенням дати припинення.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 89 КК України, особи, які відбули покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців визнаються такими, що не мають судимості. Окремо треба зупинитися на особливостях відбування арешту військовослужбовцями, який регламентовано у ст.55 КВК України.

Так, військовослужбовці, засуджені до арешту, відбувають покарання на гауптвахті. На гауптвахті роздільно тримаються:

- засуджені військовослужбовці з числа офіцерського складу, окремо від інших категорій військовослужбовців;
- засуджені військовослужбовці, які мають звання прапорщиків, мічманів, сержантів і старшин, окремо від військовослужбовців рядового складу;
- засуджені військовослужбовці, які проходять службу за призовом, окремо від засуджених військовослужбовців, які проходять службу за контрактом.

Військовослужбовці, засуджені до арешту, направляються на гауптвахту для відбування арешту в десятиденний строк після одержання розпорядження суду про виконання вироку. Час відбування арешту до загального строку військової служби і вислуги років для присвоєння чергового військового звання не зараховується, крім виняткових випадків. Під час відбування арешту засуджений військовослужбовець не може бути представлений до присвоєння чергового військового звання, призначений на вищестоящу посаду, переведений на нове місце служби, звільнений з військової служби, за винятком випадків визнання його непридатним до військової служби за станом здоров'я.

Засудженим військовослужбовцям під час відбування арешту виплачується оклад за військове звання. За сумлінну поведінку і ставлення до військової служби до засуджених військовослужбовців можуть застосовуватися заходи заохочення у вигляді подяки, дострокового зняття раніше накладеного стягнення чи зарахування часу відбування арешту в загальний строк військової служби повністю або частково.

Розпорядок дня на гауптвахті, що встановлюється начальником органу управління Служби правопорядку, має включати в себе час підйому (відбою), ранкового та вечірнього туалету, ранкової фізичної зарядки, приймання їжі, проведення занять, прогулянок, прання обмундирування, проведення дезінфекцій приміщень, побачень, здійснення телефонних дзвінків, користування книжковим фондом, культурно-виховних заходів та занять фізичними вправами, вільний час, інші заходи тощо.

За порушення порядку відбування покарання до засуджених військовослужбовців можуть застосовуватися заходи стягнення у вигляді догани чи переведення в одиночну камеру на строк до десяти діб. Правом застосування заходу заохочення у вигляді зарахування часу відбування арешту до загального строку військової служби користується начальник гарнізону. Правом застосування інших заходів заохочення і стягнення користуються військовий комендант і начальник гарнізону.

Контрольні запитання

1. Що є установою виконання покарань?
2. Що таке слідчий ізолятор?

3. На який орган покладається контроль за виконанням покарання у виді громадських робіт?
4. На яке майно не може бути звернено стягнення?
5. Які існують заборони для осіб, засуджених до обмеження волі?
6. У чому полягають особливості виконання покарань щодо військовослужбовців?
7. З яких підстав засуджені військовослужбовці звільняють з дисциплінарного батальйону?

Задачі

1) Під час відбування покарання у виді виправних робіт засуджений А. у результаті нещасного випадку став інвалідом I-ї групи. Уповноважений орган з питань пробації порушив перед судом клопотання про заміну засудженому 6-місячного строку виправних робіт, який він ще не відбув, позбавленням волі на тій підставі, що А. через непрацездатність не зможе відбувати визначене йому вироком суду покарання.

На підставі якої правової норми і яке рішення повинен прийняти суд?

2) Засуджена до двох років обмеження волі Найдиси після відбування шести місяців призначеного покарання звернулася до начальника виправного центру з заявою про звільнення її від відбування покарання, мотивуючи тим, що вона вагітна, строк вагітності (за довідкою) – п'ять місяців.

Що повинен відповісти начальник виправного центру? Назвіть підстави і порядок звільнення засуджених до обмеження волі.

3) А., засуджений до обмеження волі строком на чотири роки, звернувся до начальника виправного центру з проханням перевести його до виправної колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, яка розташована поруч із селом, звідки він родом, оскільки умови праці і проживання там такі ж самі, як і у виправному центрі.

Як має вчинити начальник виправного центру?

2.11. ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Служба правопорядку у своїй діяльності керується Конституцією України, цим Законом та іншими виданими у відповідності з ними нормативно-правовими актами.

Діяльність Служби правопорядку будується на принципах законності, поваги до особи, її прав і свобод, соціальної справедливості, централізованого керівництва та єдиноначальності, взаємодії з громадськістю.

Основними завданнями Служби правопорядку є:

- виявлення причин, передумов і обставин кримінальних та інших правопорушень, вчинених у військових частинах та на військових об'єктах; розшук осіб, які самовільно залишили військові частини (місця служби);
- запобігання вчиненню і припинення кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України;
- участь в охороні військових об'єктів та забезпеченні громадського порядку і військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;
- захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших кримінально протиправних посягань;
- забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів;
- участь у гарнізонних заходах;
- виконання у передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті;
- забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні;
- сприяння у межах своєї компетенції органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органам досудового розслідування та суду, органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, підприємствам, установам, організаціям у виконанні покладених на них відповідно до законів обов'язків;
- участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах.

При прийнятті рішення про введення в Україні чи в окремих її місцевостях режиму воєнного або надзвичайного стану на Службу правопорядку додатково покладаються завдання щодо:

- участі у боротьбі з ворожими диверсійно-розвідувальними групами на території України;
- організації збору, супроводження та охорони військовополонених;
- забезпечення дотримання комендантської години в гарнізонах;
- охорони військових об'єктів, військових містечок та їх населення, сприяння його евакуації;
- відновлення та підтримання порядку і дисципліни у військових частинах;
- контролю за рухом транспортних засобів і перевезенням вантажів Збройних Сил України.

Забороняється покладати на Службу правопорядку завдання, не передбачені цим Законом. Ніякі виняткові обставини або накази чи розпорядження посадових осіб не можуть бути

підставою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності військовослужбовців Служби правопорядку.

Військове командування та органи військового управління Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військовослужбовці та громадяни зобов'язані сприяти Службі правопорядку у виконанні нею своїх завдань.

Організація Служби правопорядку

Чисельний склад органів управління, підрозділів Служби правопорядку, їх дислокація визначаються Міністром оборони України виходячи з умов дислокації військ (сил).

Гранична чисельність військовослужбовців і працівників Служби правопорядку не може перевищувати 1,5 відсотка загальної чисельності Збройних Сил України.

Фінансування Служби правопорядку здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, які виділяються на утримання Збройних Сил України і передбачаються у кошторисі Міністерства оборони України окремим рядком.

Служба правопорядку створюється на базі відповідних структурних підрозділів і служб Міністерства оборони України, функції яких цим Законом покладені на Службу правопорядку.

Служба правопорядку складається з:

1) органів управління:

Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України;
Центрального управління Служби правопорядку по місту Києву і Київській області та територіальних управлінь Служби правопорядку;

зональних відділів (відділень) Служби правопорядку;

2) підрозділів Служби правопорядку:

охорони військових об'єктів;

патрульно-постової служби;

безпеки дорожнього руху;

спеціального призначення;

3) Навчального центру Служби правопорядку.

Рішення про створення відповідних підрозділів Служби правопорядку приймає Міністр оборони України.

Загальне керівництво Службою правопорядку здійснює Міністр оборони України через начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України.

Безпосереднє керівництво Службою правопорядку здійснює Головне управління Служби правопорядку Збройних Сил України.

Зони діяльності органів управління та підрозділів Служби правопорядку визначає Міністр оборони України.

Начальник Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України та його заступники, начальники Центрального та територіальних управлінь Служби правопорядку та їх заступники призначаються на посади Міністром оборони України за поданням начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України.

Начальники управлінь Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України та начальники відділів Центрального та територіальних управлінь, начальники зональних відділів (відділень) Служби правопорядку, їх заступники, командир дисциплінарного батальйону, керівники підрозділів охорони військових об'єктів, патрульно-постової служби, безпеки дорожнього руху, спеціального призначення, начальник Навчального центру Служби правопорядку призначаються на посади начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України за поданням начальника Головного управління Служби правопорядку.

Залучення до виконання окремих завдань по забезпеченню правопорядку і військової дисципліни військовослужбовців інших військових частин Збройних Сил України

В окремих випадках до виконання завдань Служби правопорядку щодо охорони військових об'єктів, забезпечення військової дисципліни серед військовослужбовців на вулицях та в громадських місцях, запобігання правопорушенням, які вчиняються військовослужбовцями,

та їх припинення можуть тимчасово залучатися військовослужбовці інших військових частин Збройних Сил України. Під час виконання зазначених завдань на них поширюються права, гарантії соціального і правового захисту, передбачені для військовослужбовців Служби правопорядку. Безпосереднє керівництво під час виконання цих завдань покладається на відповідну посадову особу Служби правопорядку.

Порядок залучення військовослужбовців інших військових частин Збройних Сил України до виконання окремих завдань Служби правопорядку, зазначених у частині першій цієї статті, визначається Міністром оборони України.

Участь військовослужбовців Служби правопорядку та інших військових частин Збройних Сил України у здійсненні заходів правового режиму воєнного та надзвичайного стану регулюється відповідними законами.

Права військовослужбовців Служби правопорядку

Військовослужбовцям Служби правопорядку під час виконання покладених на них завдань надається право:

1) вимагати від військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів та від інших осіб у військовій формі одягу, звільнених з військової служби в запас або відставку з правом її носіння, дотримання громадського порядку, правил носіння військової форми одягу, припинення правопорушень, а також дій, що перешкоджають здійсненню завдань і функцій Служби правопорядку, а в разі невиконання зазначених вимог застосовувати заходи примусу;

2) перевіряти у військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а на території військових частин (військових об'єктів) також в інших осіб документи, що посвідчують їх особу, та інші документи, необхідні для з'ясування питань, що належать до компетенції Служби правопорядку, а також у разі підозри їх у вчиненні кримінальних чи інших правопорушень;

3) викликати осіб для дачі пояснень у справах про правопорушення, що знаходяться в її провадженні;

4) затримувати і тримати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів на гауптвахтах Служби правопорядку з метою застосування тимчасового запобіжного заходу, крім випадків, визначених військовими статутами Збройних Сил України, на строки, встановлені законом:

– підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, обвинувачених (підсудних), які переховуються від органів досудового розслідування або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

– які вчинили дії, що створюють реальну загрозу для оточуючих, або які виявили непокору законній вимозі військовослужбовця Служби правопорядку;

5) затримувати осіб у військовій формі одягу, які мають виражені ознаки психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для оточуючих, з негайним повідомленням лікувального закладу або командирів (начальників) військовослужбовців для вирішення питання щодо їх негайного огляду у відповідних лікувальних закладах;

6) відповідно до вимог цього та інших законів України проводити особистий огляд або обшук затриманих осіб, огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для оточуючих;

7) складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України, а також у разі вчинення адміністративних правопорушень іншими особами;

8) у випадках та в порядку, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення;

9) передавати матеріали про дисциплінарні правопорушення, вчинені військовослужбовцями і військовозобов'язаними під час проходження ними зборів, на розгляд відповідних командирів (начальників) військових частин;

10) вести облік кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України та проводити періодичні звірки з даними відповідних прокуратур;

11) у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких застали на місці вчинення злочину, заходити в жилі та інші приміщення, що належать громадянам, на територію і в приміщення державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності з наступним повідомленням про це прокурора протягом 24 годин;

12) в установленому порядку входити на територію та в приміщення військових частин та оглядати їх;

13) входити на військові об'єкти та ділянки місцевості, що охороняються вартами, з метою припинення кримінальних правопорушень, переслідування військовослужбовців та інших осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, з дозволу осіб, яким варти підпорядковані, та в присутності чергового військової частини або його помічника;

14) перебувати на військових об'єктах, території і в приміщеннях військових частин у встановленому законами порядку для забезпечення безпеки військовослужбовців та інших громадян, попередження чи припинення кримінального правопорушення, виявлення і затримання осіб, які його вчинили;

16) отримувати на письмовий запит від військових частин, а також від підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форми власності, у тому числі від громадських організацій, відомості, необхідні у кримінальних провадженнях та у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що знаходяться у провадженні Служби правопорядку;

17) вносити у межах своєї компетенції відповідним органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам військового управління, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям або посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності подання щодо усунення порушень закону, причин і умов, що їм сприяють. Не пізніше як у місячний строк по поданню має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка його надіслала;

17-1) проводити в межах компетенції спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на зайняття військових посад у Збройних Силах України, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків;

18) відповідно до своєї компетенції у разі необхідності тимчасово обмежувати або забороняти доступ військовослужбовців та інших осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти для забезпечення державної таємниці, громадського порядку і безпеки, охорони життя і здоров'я людей, збереження речових доказів;

19) під час проведення заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також при обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг; зупиняти і оглядати з цією метою транспортні засоби, перевіряти у водіїв документи на право користування та керування ними;

20) зупиняти військові транспортні засоби Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, у разі порушення їх водіями правил дорожнього руху, за наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за призначенням, з метою їх огляду і перевірки у водіїв документів на право користування та керування транспортними засобами, дорожніх листів, відповідності вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам. Проводити технічний огляд транспортних засобів Збройних Сил України;

21) регулювати дорожній рух на автомобільних дорогах і вулицях під час проходження колон військових транспортних засобів; організовувати і забезпечувати супроводження цих колон та транспортних засобів спеціального призначення;

22) направляти у разі необхідності на медичний огляд водіїв військових транспортних засобів. Затримувати та відстороняти від керування військовими транспортними засобами осіб, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а також тих, які не мають документів на право керування або користування транспортними засобами, вживати щодо водіїв інші заходи, передбачені законодавством;

23) використовувати передбачені відповідними нормативно-правовими актами технічні засоби для виявлення та фіксації порушень правил дорожнього руху, забороняти використання військових транспортних засобів, технічний стан яких загрожує безпеці дорожнього руху чи довкілля або номери агрегатів яких не відповідають записам у реєстраційних документах; затримувати і доставляти в установленому законодавством порядку військові транспортні засоби для тимчасового тримання на спеціальних майданчиках чи стоянках;

24) перевіряти у військових частинах виконання контрольних і профілактичних заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

25) брати участь у розслідуванні дорожньо-транспортних пригод, вчинених за участю водіїв транспортних засобів Збройних Сил України, осіб, які керували транспортними засобами Збройних Сил України під час вчинення дорожньо-транспортної пригоди;

26) сприяти командирам військових частин в усуненні порушень правил утримання шляхів, які знаходяться на територіях дислокації військових частин, обмежувати або забороняти проведення ремонтно-будівельних та інших робіт чи заходів на зазначених шляхах, якщо при цьому не дотримуються вимоги правил дорожнього руху;

27) вносити уповноваженому державному органу пропозиції про анулювання дозволів на придбання, зберігання і носіння зброї та боєприпасів, а також спеціальних засобів самооборони, виданих військовослужбовцям та іншим громадянам, які проживають на територіях дислокації військових частин та зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги без призначення лікаря, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законом. Орган управління Служби правопорядку, який надіслав пропозиції, повідомляється про наслідки їх розгляду не пізніше як у місячний строк;

28) у межах своєї компетенції та у встановленому законом порядку вилучати у військовослужбовців та інших осіб, які незаконно перебувають на території військової частини або військового об'єкта чи здійснюють протиправні дії, предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки і передавати їх відповідним органам виконавчої влади;

30) використовувати безперешкодно транспортні засоби, що належать військовим частинам (крім транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, доставки в лікувальні заклади осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, переслідування правопорушників та їх доставки у відповідний підрозділ Служби правопорядку чи в орган Національної поліції;

31) під час службових відряджень військовослужбовці Служби правопорядку мають право бронювати та позачергово придбавати квитки на всі види транспорту, розміщуватися в готелях з пред'явленням службового посвідчення і посвідчення про відрядження. У разі невідкладних службових поїздок військовослужбовці Служби правопорядку забезпечуються квитками на всі види транспорту незалежно від наявності місць;

32) зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю у встановленому законом порядку.

Функції Служби правопорядку

На Службу правопорядку покладається здійснення таких функцій:

1) попереджувати, виявляти, припиняти кримінальні та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків;

2) приймати та реєструвати заяви і повідомлення про злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях особами, зазначеними в пункті 1 цієї статті, своєчасно приймати стосовно них об'єднані і законні рішення;

3) припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, що віднесені до компетенції Служби правопорядку Кодексом України про адміністративні правопорушення;

4) виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України, вживати заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні військовослужбовців, працівників Збройних Сил України;

5) розшукувати і затримувати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, які самовільно залишили військові частини чи місця служби або не з'явилися в строк без поважних причин на військову службу, а також тих, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, чи засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

6) брати участь у проведенні профілактичної роботи серед військовослужбовців, схильних до вчинення правопорушень, сприяти військовому командуванню, органам військового управління в забезпеченні військової дисципліни серед військовослужбовців;

7) забезпечувати у передбачених законом випадках виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання в дисциплінарному батальйоні або до кримінального покарання у вигляді арешту;

8) запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах;

9) взаємодіяти з військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, органами Національної поліції, іншими правоохоронними органами, у тому числі обмінюватися з ними інформацією для виявлення правопорушень;

10) проводити розшук вогнепальної зброї, бойових припасів до неї або вибухових речовин, викрадених або втрачених у військових частинах;

11) виконувати в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції доручення слідчого, прокурора, ухвали суду та постанов суддів;

12) здійснювати в межах своєї компетенції нагляд за дорожнім рухом військових транспортних засобів, контроль за виконанням у Збройних Силах України вимог законодавства з питань забезпечення безаварійного використання техніки; вести облік та розподіл номерних знаків, реєстрацію військових транспортних засобів Збройних Сил України;

13) погоджувати в установленому законодавством порядку з відповідними органами перевезення великогабаритних, великовагових і небезпечних вантажів транспортними засобами Збройних Сил України, забезпечувати їх супроводження та контроль за дотриманням особливих умов, правил, норм і стандартів з організації перевезення зазначених вантажів;

14) брати участь у виконанні завдань військовими частинами у разі їх залучення в установленому законом порядку до проведення робіт під час введення режиму воєнного або надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

15) забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих та заарештованих осіб, які тримаються на гауптвахті, документів, речей, цінностей та іншого майна, а також передавати органам Національної поліції документи і речі цивільних осіб, затриманих на території військових частин (військових об'єктів);

16) охороняти та конвоювати затриманих чи взятих під варту військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також тих, що відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні;

17) надавати у межах своєї компетенції допомогу органам державної влади, органам місцевого самоврядування, військовому командуванню, органам військового управління та їх представникам, громадським організаціям у провадженні їх законної діяльності у разі протидії їм або небезпеки з боку правопорушників - військовослужбовців Збройних Сил України;

18) повідомляти не пізніше ніж у триденний строк про вчинення військовослужбовцями та військовозобов'язаними під час проходження ними зборів кримінальних та інших правопорушень командирів (начальників) військових частин, до особового складу яких належать такі особи, а відповідного прокурора – негайно;

19) повідомляти органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військове командування, органи військового управління, громадськість за місцем служби або роботи особи, в тому числі цивільних громадян, які незаконно перебували на території військової частини або

військового об'єкта і вчинили протиправні дії, про вчинення ними правопорушення, провадження стосовно якого належить до компетенції Служби правопорядку;

20) брати участь у підготовці та проведенні гарнізонних заходів.

Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї

Умови і межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї

Служба правопорядку має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим та іншими законами України.

Застосуванню фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо є така можливість. Без попередження фізичний вплив, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися лише в разі виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю військовослужбовців чи інших осіб.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, військовослужбовців Служби правопорядку, або збройного нападу чи збройного опору.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право застосовувати заходи фізичного впливу, в тому числі прийоми рукопашного бою, для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам військовослужбовців Служби правопорядку, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на них обов'язків.

У разі неможливості уникнути застосування фізичної сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на Службу правопорядку завдань і функцій, і має зводитися до мінімально можливого завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян. У разі завдання їм шкоди військовослужбовці Служби правопорядку забезпечують надання необхідної першої медичної допомоги потерпілим у найкоротший строк.

Про застосування фізичної сили, спеціальних засобів, поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування фізичного впливу і спеціальних засобів, а також про всі випадки застосування зброї військовослужбовець Служби правопорядку протягом 24 годин зобов'язаний письмово доповісти безпосередньому начальнику для повідомлення прокурора у встановленому законом порядку.

Перевищення повноважень під час застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Застосування спеціальних засобів під час здійснення службових обов'язків

Військовослужбовці Служби правопорядку під час здійснення службових обов'язків мають право застосовувати наручники, гумові кийки, засоби зв'язування, речовини сльозоточивої та дратівної дії, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини та інші спеціальні і транспортні засоби, а також використовувати службових собак у таких випадках:

1) для захисту військовослужбовців, інших осіб і самозахисту від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю;

2) для припинення масових безпорядків у військових частинах, а також групових порушень громадського порядку військовослужбовцями;

3) для відбиття нападу без застосування зброї на військові містечка, військові об'єкти, будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби Збройних Сил України або їх звільнення у разі захоплення;

4) для затримання, конвоювання до місця розташування органу управління або підрозділу Служби правопорядку, в органи Національної поліції осіб, які вчинили правопорушення, а також тримання осіб, взятих під варту, якщо зазначені особи чинять опір військовослужбовцям Служби правопорядку або є підстави вважати, що вони можуть втекти чи завдати шкоди оточуючим чи собі;

5) для звільнення заручників, захоплених на території військової частини.

Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обставин, що склалися, характеру кримінального чи іншого правопорушення і особи, яка їх вчиняє.

Перелік спеціальних засобів та правила їх застосування затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства оборони України, погодженим з Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством охорони здоров'я України та Офісом Генерального прокурора.

Застосування вогнепальної зброї

Застосування вогнепальної зброї є крайнім заходом і допускається у разі, коли інші заходи виявилися неефективними або якщо за умовами обстановки застосування інших заходів є неможливим.

Військовослужбовці Служби правопорядку, крім визначених військовими статутами Збройних Сил України порядку і правил застосування зброї і фізичної сили, мають право застосовувати вогнепальну зброю у таких випадках:

1) для захисту військовослужбовців, інших громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників, захоплених на території військової частини;

2) для відбиття групового або збройного нападу на військовослужбовця Служби правопорядку або членів його сім'ї чи іншого нападу, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека;

3) для відбиття нападу на об'єкти, що знаходяться під охороною, конвої, приміщення, споруди, транспортні засоби військових частин, а також звільнення їх у разі захоплення;

4) для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочинів і яка намагається втекти;

5) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю військовослужбовця Служби правопорядку;

6) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або військовослужбовця Служби правопорядку.

Військовослужбовці строкової служби у випадках, зазначених у цій статті, застосовують вогнепальну зброю за наказом свого безпосереднього командира (начальника), за винятком безпосередньої загрози життю і здоров'ю військовослужбовця.

Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право використовувати зброю також для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю громадян та військовослужбовця Служби правопорядку.

Військовослужбовці Служби правопорядку мають право дістати вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважають, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути передбачені законом підстави для її застосування.

Спроби особи, яка затримується військовослужбовцем Служби правопорядку зведеною в готовність вогнепальною зброєю, наблизитися до нього, скоротивши при цьому визначену ним відстань, чи доторкнутися до його зброї дають військовослужбовцю Служби правопорядку право застосовувати вогнепальну зброю згідно з цим Законом.

Особовий склад Служби правопорядку

Служба правопорядку комплектується офіцерським складом, сержантами та солдатами відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», а також працівниками Збройних Сил України.

Військовослужбовці, які відбираються на військову службу у Службу правопорядку на посади офіцерів, сержантського і рядового складу, проходять добір та перевірку щодо професійної придатності до служби у цій Службі. Після професійного добору відповідно до

вимог, що затверджуються Міністерством оборони України, кандидати отримують професійну підготовку за фаховими напрямками у Навчальному центрі Служби правопорядку.

Порядок і строки проходження військової служби військовослужбовцями Служби правопорядку, присвоєння їм військових звань та звільнення їх з військової служби визначаються відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідних положень про проходження військової служби.

Контроль за діяльністю Служби правопорядку, дотриманням нею законодавства здійснюється Міністром оборони України.

Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини Службою правопорядку здійснюється Верховною Радою України відповідно до Конституції України та законів України.

Контрольні запитання

- 1. Що таке Військова служба правопорядку у Збройних Силах України?*
- 2. Які основні завдання Служби правопорядку?*
- 3. Яка гранична чисельність військовослужбовців і працівників Служби правопорядку?*
- 4. Які функції покладаються на Військову службу правопорядку у Збройних Силах України?*
- 5. Які особливості застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України?*
- 6. У яких випадках Військова служба правопорядку у Збройних Силах України має право застосувати вогнепальну зброю?*

Перелік питань які виносяться на іспит

1. Предмет і система навчальної дисципліни «Судоустрій та військові правоохоронні органи».
2. Взаємозв'язок навчальної дисципліни Судоустрій та військові правоохоронні органи» з іншими навчальними дисциплінами.
3. Система норм національного законодавства щодо регулювання організації і діяльності судових та правоохоронних органів, їх класифікація і характеристика.
4. Поняття та ознаки судової влади.
5. Судова влада в системі поділу державної влади.
6. Функції судової влади.
7. Система органів судової влади.
8. Система принципів судової влади.
9. Принцип верховенства права і законності.
10. Принцип доступності судової влади.
11. Принцип, самостійності судової влади.
12. Принцип відкритості (транспарентності) судової влади.
13. Принцип єдності судової системи і статусу суддів.
14. Територіальність як організаційний принцип судової влади.
15. Спеціалізація як організаційний принцип судової влади.
16. Інстанційність як організаційний принцип судової влади.
17. Принцип незалежності суддів.
18. Принцип незмінюваності, імунітету та добросовісності суддів.
19. Принцип державної мови судочинства.
20. Принцип гласності судочинства.
21. Принцип колегіального і одноособового розгляду справи судом.
22. Принцип здійснення судочинства на засадах змагальності та рівності сторін.
23. Принцип забезпечення права на правову допомогу.
24. Принцип права на оскарження судових рішень.
25. Поняття та види судових інстанцій в Україні.
26. Рівні (ланки) судової системи України.
27. Види судових юрисдикцій в Україні.
28. Передумови та порядок утворення та ліквідації судів.
29. Місцеві суди: види, склад та компетенція.
30. Апеляційні суди: види, склад та компетенція.
31. Верховний Суд: статус, склад, порядок формування, компетенція.
32. Статус судді Верховного Суду.
33. Порядок формування і структура Конституційного Суду України.
34. Компетенція Конституційного Суду України.
35. Статус судді Конституційного Суду України: доступ до посади.
36. Гарантії правового статусу судді.
37. Вимоги до кандидата на посаду судді.
38. Добір та призначення на посаду судді.
39. Права, обов'язки та обмеження суддів.
40. Соціальне та матеріальне забезпечення суддів.
41. Кваліфікаційне оцінювання суддів.
42. Юридична відповідальність суддів: види та особливості притягнення.
43. Дисциплінарний проступок судді: склад та правові наслідки.
44. Звільнення судді з посади та припинення його повноважень.
45. Вимоги до присяжних. Порядок залучення присяжних до виконання обов'язків у суді.
46. Права та обов'язки присяжних та гарантії їх захисту.
47. Державна судова адміністрація.
48. Органи суддівського самоврядування.
49. Вища кваліфікаційна комісія суддів України.
50. Вища рада правосуддя.

51. Національна школа суддів України.
52. Судові реформи незалежної України.
53. Державна кримінально-виконавча служба України: правова основа, завдання, принципи і система.
54. Загальна характеристика організацій попереднього ув'язнення і виконання кримінальних покарань.
55. Державна пенітенціарна служба України та її територіальні управління.
56. Державна виконавча служба Міністерства юстиції України і приватні виконавці: правова основа, принципи, завдання, функції та структура.
57. Правоохоронна діяльність: поняття та характерні ознаки.
58. Система органів, що здійснюють правоохоронну діяльність.
59. Правове забезпечення правоохоронної діяльності.
60. Завдання і правові основи діяльності прокуратури України.
61. Засади діяльності прокуратури України.
62. Система органів прокуратури України.
63. Спеціалізована антикорупційна прокуратура: структура і компетенція.
64. Функції прокуратури України.
65. Добір та призначення на посади в органах прокуратури.
66. Права, обов'язки та обмеження прокурорів.
67. Юридична відповідальність прокурора.
68. Органи, що забезпечують функціонування прокуратури.
69. Охарактеризувати: органи самоврядування вітчизняної прокуратури; соціальне і матеріально-побутове забезпечення працівників прокуратури.
70. Досудове розслідування: поняття та форми.
71. Органи досудового розслідування: система, завдання і компетенція.
72. Оперативно-розшукова діяльність: поняття, система органів, завдання та правове регулювання.
73. Поняття, завдання та правові засади діяльності Державного бюро розслідувань.
74. Основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань.
75. Система та повноваження Державного бюро розслідувань.
76. Соціальний та правовий захист працівників Державного бюро розслідувань.
77. Компетенція Служби безпеки України.
78. Завдання, правові засади діяльності та система Служби безпеки України
79. Повноваження органів Служби безпеки України.
80. Вимоги до осіб, які приймаються на службу до Служби безпеки України.
81. Правові гарантії осіб, які беруть участь у забезпеченні державної безпеки.
82. Завдання, система та правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України.
83. Компетенція Національного антикорупційного бюро України.
84. Повноваження Національного антикорупційного бюро України.
85. Вимоги до осіб, які приймаються на службу до Національного антикорупційного бюро України.
86. Контроль за діяльністю та дисциплінарна відповідальність працівників Національного антикорупційного бюро України.
87. Державна прикордонна служба України: поняття, завдання, правові засади організації та діяльності.
88. Система та повноваження Державної прикордонної служби України.
89. Національна гвардія України: поняття, завдання, правові засади організації та діяльності.
90. Система та повноваження Національної гвардії України.
91. Військова служба правопорядку у Збройних силах України: передумови виникнення та становлення, правова основа діяльності.
92. Завдання, правоохоронні функції і структура Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

93. Застосування військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних Силах України заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

94. Актуальні питання реформуванні військової юстиції України: створення військової поліції та військових судів.

95. Концепція реформування Служби безпеки України.

96. Поняття адвокатури та її завдання; роль у захисті законних інтересів органів військового управління та реалізації прав військовослужбовців.

97. Принципи здійснення адвокатської діяльності. Організаційні форми адвокатської діяльності. Види адвокатської діяльності.

98. Вимоги до осіб, які бажають займатися адвокатською діяльністю. Порядок набуття права на зайняття адвокатською діяльністю.

99. Права та обов'язки адвоката. Гарантії адвокатської діяльності. Зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

100. Дисциплінарна відповідальність адвоката. Правила адвокатської етики. Правове становище помічника адвоката.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. 17.01.2022. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 6.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 6.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 7.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
6. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Кримінально-виконавчий кодекс України: Кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
9. Податковий кодекс України: Кодекс України від 2.12.2010 № 2755-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 4.11.1950. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
11. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах: Міжнародний документ від 20.04.1959. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036
12. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу: Міжнародний документ від 13.06.1956. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142
13. Основні положення про роль адвокатів: Міжнародний документ від 1.08.1990. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835.
14. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.
15. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
16. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.
17. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 8.04.2014 №1188-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>
18. Про Конституційний суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
19. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15>.
20. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>.
21. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. 14.06.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
22. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
23. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
24. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
25. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.
26. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

27. Про Національну поліцію: Закон України від 2.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

28. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

29. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. № 374-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>.

30. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

31. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. №3341-XII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.

32. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.

33. Про розвідувальні органи України: Закон України від 22.03.2001 р. №2331-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>.

34. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98>.

35. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7.03.2002 р. № 3099. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>.

36. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

37. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

38. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 р. №2713-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.

39. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

40. Про пробацію: Закон України від 5.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

41. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2.06.2016 р. № 1403-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

42. Про виконавче провадження: Закон України від 2.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

43. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.

44. Про державний кордон України: Закон України від 4.11.1991 № 1777-XII.

45. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3.04.2003 № 661-IV.

46. Про прикордонний контроль : Закон України від 5.11.2009 № 1710-VI.

47. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III.

48. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР.

49. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2003 № 975-IV

50. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР.

51. Про Службу зовнішньої розвідки України : Закон України від 1.12.2005 № 3160-IV.

52. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII

53. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV.

54. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI.

55. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII.

Підзаконні нормативно-правові акти

1. Положення про помічника судді суду загальної юрисдикції, затв. рішенням Ради суддів України від 25.03.2011 № 14.
2. Регламент Вищої ради правосуддя, затв. рішенням ВРП від 24.01.2017 № 52/0/15-17.
3. Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, затв. рішенням ВККСУ від 13.10.2016 р. № 81/зп-16.
4. Про особливості діяльності військових прокуратур: Наказ Генеральної прокуратури України від 29.08.2014 № 12гн.
5. Про організацію діяльності органів прокуратури у сфері запобігання і протидії корупції: Наказ Генеральної прокуратури України від 25.06.2013 № 10гн
7. Інструкція про організацію і здійснення матеріально-побутового та іншого забезпечення військових прокуратур, затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 18.03.2016 № 148/122.
8. Порядок проведення службового розслідування у Збройних Силах України, затверджений наказом Міністерства оборони України від 21.11.2017 № 608.
9. Інструкція про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 10.10.2016 № 515.
10. Інструкція про надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, адміністративні корупційні та військові адміністративні правопорушення, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 28.07.2016 № 388.
11. Інструкція з організації охорони та захисту військового майна, яке знаходиться на території державних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, силами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 30.03.2016 № 172.
12. Інструкція з організації несення служби черговими змінами охорони і конвоювання підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та конвоювання засуджених, узятих під варту, заарештованих та затриманих військовослужбовців , затверджена наказом Міністерства оборони України від 22.01.2018 № 20.
13. Інструкції про порядок і умови тримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців, затверджена наказом Міністерства оборони України від 26.09.2013 № 656.
14. Про координацію діяльності органів військової прокуратури і Військової служби правопорядку у Збройних Силах України: Спільний наказ Генеральної прокуратури України та Міністерства оборони України від 29.08.2007 N 53/491.
15. Положення про прикордонний режим : постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 № 1147.

Наукова література

1. Ковалів М.В. та ін. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. Львів, 2016. 386 с.
2. Лапкін А.В. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах. Вид. 5-те, змін. і допов. Харків, 2016. 167 с.
3. Марочкін І.Є. та ін. Судова влада: монографія / за заг. ред. проф. І.Є. Марочкіна. Харків, 2015. 790 с.
4. Городовенко В.В., Макаренков О.Л., Сантос М.М. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. Запоріжжя, 2016. 223 с.
5. Москвич Л.М. та ін. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. Харків, 2016. Ч. 1: Основи судоустрою України. 2016. 242 с.
6. Вільчик Т.Б. та ін. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. Харків: Право, 2016. Ч. 2: Основи правоохоронної та правозахисної діяльності . 2016. 362 с.
7. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / за ред. І.Є. Марочкіна. Харків: Право, 2014. 448 с.
8. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Харків, 2012. 448 с.
9. Городовенко В.В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні:

монографія. Київ, 2007. 224 с.

101. Ремєскова Ю.О. Судова влада в системі поділу влади: монографія. Харків, 2014. 192 с.
11. Сердюк В.В. Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади: Монографія. Київ, 2007. 232 с.
12. Ківалов С.В., Полянський Ю.Є., Косюта М.В., Долежан В.В. Судустрій України: підручник. Київ, 2011. 384 с.
13. Адміністративне судочинство : навч. посібник / за заг. ред. О.П. Рябченко. 2-ге вид., пер. і доп. Харків, 2014. 304 с.
14. Овчаренко О.М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків, 2014. 576 с.
15. Юревич І. В. Єдність судової влади : монографія. Харків, 2014. 264 с.
16. Кирилюк Р. І. Державна судова адміністрація України як суб'єкт забезпечення діяльності судів : монографія. Київ, 2012. 188 с.
17. Суходубов Д. В. Координаційна діяльність прокуратури у сфері протидії злочинності: монографія. Харків, 2014. 248 с.
18. Кондратьєв Ю.Я., Джужа О.М., Никифорчук Д.Й., Матвійчук В.В. Оперативно-розшукова діяльність. Нормативно-правове регулювання. Київ, 2005. 552 с.
19. Григоренко І.А. Правоохоронна діяльність в Україні та Німеччині (порівняльно-правове дослідження): автореф... дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.01. Київ, 2014. 19 с.
20. Молдован В.В., Молдован А.В. Судустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція, Судові органи ООН: навчальний посібник для студ. ВНЗ. Київ, 2013. 363 с.
21. Удалова Л.Д., Савицький Д.О., Рожнова В.В. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія. Київ 2015. 176 с.
22. Котляренко О.П. Правоохоронна діяльність у Збройних Силах України: організаційно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2017. 20 с.
23. Конституційно-правовий статус адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: монографія. Ужгород, 2018. 180 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Процесуальні документи досудового розслідування

ПОВІДОМЛЕННЯ про підозру

20 травня 2020 року

м. Бровари

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП України у Київській області майор поліції Прокопенко Д. П., розглянувши матеріали досудового розслідування № 77, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань 12.04.2020 року, за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 186 КК України, та, встановивши наявність достатніх підстав для підозри особи у вчиненні злочину, відповідно до ст. 42, 276, 277, 278 КПК України

ПОВІДОМИВ:

Гасила Степана Івановича,
15 грудня 2000 року народження,
уродженця м. Бровари,
громадянин України,

який має середню освіту, зареєстрований та проживає за адресою:
вул. Петрова 26, кв. 4, м. Бровари, Київська область,
одружений, на утриманні має малолітню дитину,
тимчасово не працює, раніше не судимий,-

про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 186 КК України, за таких обставин.

Досудовим розслідуванням встановлено, що 12 квітня 2020 року приблизно о 15 годині Гасило С. І., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, проник до квартири раніше знайомої йому потерпілої Тищенко П. В., що проживає в м. Бровари Київської області по вулиці Петрова № 26 кв. 2, застосовуючи насильство, яке не було небезпечним для життя та здоров'я потерпілої, діючи умисно, з жіночої сумки, яка знаходилась в кімнаті на стільці, відкрито викрав належне потерпілій майно – ноутбук марки «Dell Inspiron 3582», чим спричинив матеріальну шкоду потерпілій Тищенко П. В. залишковою вартістю відповідно до висновку експерта від 20.04.2020 року – 5550,00 грн та гроші в сумі 8580,00 грн. При цьому, Гасило С. І., долаючи опір потерпілої Тищенко П. В., умисно штовхнув її, в результаті вона впала та отримала тілесні ушкодження у вигляді синців правої руки та спини, а також забою правого плеча, які належать до категорії легких тілесних ушкоджень. Після вказаних дій Гасило С. І. з місця скоєння злочину з викраденим майном втік, заподіявши потерпілій Тищенко П. В. Валентинівні матеріальну шкоду на вказану вище суму.

Таким чином, Гасило Степан Іванович підозрюється у вчиненні відкритого викрадення чужого майна (грабіж), поєднаного з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілої, поєднаного з проникненням у житло, тобто кримінальному правопорушенні, передбаченому ч. 3 ст. 186 КК України.

Слідчий СВ Броварського ВП
ГУНП у Київській області

(підпис)

Д. П. Прокопенко

«ПОГОДЖЕНО»

**Прокурор прокуратури м. Бровари,
старший радник юстиції**

(підпис)

В. В. Середюк

Про підозру мені повідомлено, повідомлення про підозру та пам'ятку про процесуальні права та обов'язки вручено, права підозрюваного оголошені та роз'яснені.

Підозрюваний (підпис)

С. І. Гасило

«15» год. «00» хв. «20» травня 2020 року

Повідомлення про підозру вручив

Слідчий СВ Броварського ВП

ГУНП у Київській області

(підпис)

Д. П. Прокопенко

РЕЄСТР

матеріалів досудового розслідування № 77 від 12.04.2020

I. Проведені під час досудового розслідування процесуальні дії:

№	Найменування	Дата проведення	Час проведення	Вилучені предмети, документи і місце їх знаходження
1.	Огляд місця події	12.04.2020	16 год. 00 хв. 17 год. 00 хв.	
2.	Допит потерпілої Тищенко П. В.	12.04.2020	17 год. 20 хв. 18 год. 20 хв.	
3.	Затримання підозрюваного ст. 208 КПК	13.04.2020	09 год. 40 хв. 10 год. 45 хв.	Гроші у сумі 5140 грн, зберігати в матеріалах провадження

4.	Обшук	15.04.2020	11 год. 00 хв. 12 год. 15 хв.	Ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582» зберігати в матеріалах провадження
5.	Допит підозрюваного Гасило С. І.	13.04.2020	13 год. 10 хв. 14 год. 30 хв.	
6.	Допит свідка Гасило Т. С.	15.04.2020	14 год. 45 хв. 15 год. 15 хв.	
7.	Допит свідка Тищенко С. П.	15.04.2020	16 год. 00 хв. 16 год. 40 хв.	
8.	Допит свідка Смирнова В. І.	16.04.2020	09 год. 00 хв. 09 год. 35 хв.	
9.	Допит свідка Турманів К. П.	16.04.2020	10 год. 00 хв. 10 год. 35 хв.	
10.	Допит свідка Іваськів Д. І.	16.04.2020	11 год. 00 хв. 11 год. 40 хв.	
11.	Пред'явлення речей для впізнання	16.04.2020	17 год. 20 хв. 18 год. 40 хв.	
12.	Огляд предметів	17.04.2020	09 год. 00 хв. 10 год. 00 хв.	Ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582»
13.	Висновок судової медичної експертизи № 112-КП/20	20.04.2020		
14.	Висновок судової наркологічної експертизи № 64	10.05.2020		
15.	Висновок судової товарознавчої експертизи № 99	15.05.2020		
16.	Цивільний позов	20.05.2020		
17.	Повідомлення підозрюваному про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів провадження	27.05.2020		

18.	Повідомлення потерпілій про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів провадження	27.05.2020		
19.	Ознайомлення підозрюваного з матеріалами провадження	27.05.2020	13:00-14:00	
20.	Ознайомлення потерпілої з матеріалами провадження	29.05.2020	17:00-17:35	

II. Прийняті під час досудового розслідування процесуальні рішення:

№	Найменування	Дата ухвалення	Хто ухвалив
1.	Внесення відомостей до ЄРДР	12.04.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.
2.	Призначення слідчого у кримінальному провадженні	12.04.2020	Начальник СВ Микитенко В. М.
3.	Прийняття до провадження та початок досудового розслідування	12.04.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.
4.	Призначення прокурора	12.04.2020	Заступник прокурора Щоткін В. В.
5.	Залучення до провадження потерпілої	12.04.2020	
6.	Клопотання про проведення обшуку	13.04.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П., погоджене з прокурором Середюком В. В.
7.	Клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	13.04.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П., погоджене з прокурором Середюком В. В.
8.	Ухвала слідчого судді Броварського міськрайонного суду про проведення обшуку	14.04.2020	Слідчий суддя Броварського міськрайонного суду Сидорченко О. О.
9.	Постанова про проведення судової медичної експертизи	14.04.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.

10.	Постанова про проведення судової товарознавчої експертизи	16.04.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.
11.	Постанова про проведення судової наркологічної експертизи	04.05.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.
12.	Повідомлення про підозру Гасило С. І.	20.05.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П., погоджене з прокурором Середюком В. В.
13.	Постанова про визнання речей речовими доказами та зберігання в матеріалах кримінального провадження	20.05.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.
14.	Визнання цивільним позивачем потерпілої Тищенко П. В.	20.05.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П.
15.	Складено обвинувальний акт	30.05.2020	Слідчий СВ Прокопенко Д. П., погоджене з прокурором Середюком В. В.

III. Заходи забезпечення кримінального провадження, застосовані під час досудового розслідування:

№	Вид запобіжного заходу	Хто обрав	Дата обрання	Строк застосування
1	Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою	Слідчий суддя Броварського міськрайонного суду Сидорченко О. О.	15.04.2020	60 діб

Слідчий СВ Броварського ВП

(підпис)

Д. П. Прокопенко

ДОКАЗИ, НАДАНІ ОРГАНОМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Витяг з кримінального провадження № 77

Дата надходження заяви, повідомлення або виявлення з іншого джерела: 12.04.2020

Заявник або потерпіла: Тищенко П. В.

Дата внесення до ЄРДР: 12.04.2020

Правова кваліфікація: (КК України 2001): ч. 3 ст. 186

Фабула: Гасило С. І., 12 квітня 2020 року приблизно о 15 годині, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, проник до квартири раніше знайомої йому потерпілої Тищенко П. В., що проживає в м. Бровари Київської області по вулиці Петрова № 26 кв. 2, застосовуючи насильство, яке не було небезпечним для життя та здоров'я потерпілої, діючи умисно, з жіночої сумки, яка знаходилась в кімнаті на стільці, відкрито викрав належне потерпілій майно – ноутбук марки «Dell Inspiron 3582», чим спричинив матеріальну шкоду потерпілій Тищенко П. В. залишковою вартістю відповідно до висновку експерта від 20.04.2020 року – 5550,00 грн та гроші в сумі 8580,00 грн. При цьому, Гасило С. І., долаючи опір потерпілої Тищенко П. В., умисно штовхнув її, від чого вона впала та отримала тілесні ушкодження у вигляді синців та забою плеча. Після вказаних дій Гасило С. І. з місця скоєння злочину з викраденим майном втік, заподіявши потерпілій Тищенко П. В. матеріальну шкоду на вказану вище суму.

Особа, яку повідомлено про підозру: Гасило Степан Іванович

Орган досудового розслідування:

Броварський ВП ГУНП України у Київській області

Слідчий: Прокопенко Д. П. (*підпис*)

Прокурор: Середюк В. В. (*підпис*)

Підпис реєстратора (*підпис*) Т. А. Бойчук

**Начальнику Броварського ВП ГУНП
України в Київській області**

Тищенко Павліна Валентинівна

м. Бровари

ЗАЯВА

Прошу притягнути до кримінальної відповідальності Гасила Степана Івановича, який 12.04.2020 р. приблизно о 15 годині, перебуваючи в моїй квартирі № 2, яка розташована за адресою: м. Бровари, Київська область, вул. Петрова, 26, здійснив відкрите викрадення мого майна - ноутбуку марки «Dell Inspiron 3582», приблизною вартістю 6000 грн та гроші в сумі 8580,00 грн, при цьому завдав мені тілесні ушкодження у вигляді синців та подряпин.

12 квітня 2020 року

(підпис)

П. В. Тищенко

Про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення попереджена.

(підпис)

П. В. Тищенко

Заяву отримав

Черговий Броварського ВП

(підпис)

О. О. Шевченко

12 квітня 2020 року

ПРОТОКОЛ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

12 квітня 2020 року

м. Бровари

Огляд почато о "16" год. "00" хв.

Огляд закінчено о "17" год. "00" хв.

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП України у Київській області, майор поліції Прокопенко Д. П. з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, на підставі письмової заяви Тищенко П. В. відповідно до ст. 104, 105, 106, 223, 234, 237 КПК України у присутності понятих:

1) Бойко Людмили Федорівни, 14.03.1968 р. н., м. Бровари, Київська область, вул. Шевченка, 2 кв. 7;

2) Смолінського Павла Володирозумовича, 16.09.1984 р. н., м. Бровари, Київська область, пров. Чабана, 14,
та спеціаліста – Хмаренко Д. В.,

власниці квартири Тищенко П. В.,

яким відповідно до ст. 11, 13, 15, 223 КПК України роз'яснено їхні права і обов'язки, провів огляд місця події.

1) (підпис)

2) (підпис)

Перед початком огляду зазначеним вище особам роз'яснено їхнє право бути присутніми при всіх діях, які проводяться в процесі огляду, робити зауваження, що підлягають занесенню до протоколу. Особам, які беруть участь у проведенні огляду, також роз'яснено вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, а також про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання.

Проведеним оглядом встановлено: огляд проводиться у квартирі № 2, що розташована за адресою: м. Бровари, Київська область, вул. Петрова 26.

Вхід до квартири здійснюється безпосередньо через металеві двері коричневого кольору, які на момент огляду були без пошкоджень, замок цілий, ззовні також без пошкоджень. Квартира двокімнатна. При вході у квартиру є коридор, справа наліво розташовані: вітальня, спальня, кухня та ванна кімната. Зайшовши у кімнату, справа наліво було виявлено диван, стіл, два стільці, тумба з телевизором та шафа-купе. На одному зі стільців було виявлено жіночу сумку чорного кольору, в якій за свідченнями потерпілої Тищенко П. В. знаходились викрадені гроші у сумі 8580 грн та ноутбук марки «Dell Inspiron 3582» чорного кольору.

На цьому огляд закінчується, під час огляду нічого не вилучалось, застосовувались технічні засоби – фотоапарат марки «Кодак». Огляд проводився при штучному освітленні.

Протокол прочитано вголос, записано правильно. Заяв та зауважень не надходило.

Поняті : 1) Бойко Л. Ф. (підпис)

2) СМОЛІНСЬКИЙ П. В. (підпис)

Учасники: (підпис) Л. І. Тищенко

(підпис) Д. В. Хмаренко

(підпис) П. В. Тищенко

Слідчий СВ

Броварського ВП ГУНП

(підпис)

Д. П. Прокопенко

ПРОТОКОЛ

затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину

13.04.2020 року

м. Бровари

розпочато о "09" год. "40" хв.

закінчено о "10" год. "45" хв.

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП України у Київській області, майор поліції Прокопенко Д. П. на території неподалік від будинку № 26, що по вулиці Петрова у м. Бровари, у присутності осіб, яким відповідно до ст. 40, 104, 131, 132, 208-211, 213 КПК України затримав особу, Гасила Степана Івановича, 15 грудня 2000 року народження, підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

За повідомленням Тищенко П. В. 12.04.2020 приблизно о 15 годині Гасило С. І., застосовуючи насильство, відкрито викрав ноутбуку марки «Dell Inspiron 3582», приблизною вартістю 6000 грн та гроші в сумі 8580,00 грн.

Затриманому Гасилу С. І. згідно з ч. 4 ст. 208 КПК України повідомлено зрозумілою для нього (неї) мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він (вона) підозрюється, а також роз'яснено, що він (вона) має право: отримувати медичну допомогу, негайно повідомити близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб (за вибором) про своє затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, повідомлено про затримання Гасила Степана Івановича, 15 грудня 2000 р.н.

Крім того, згідно з ст. 42 КПК України затриманому Гасилу С. І. роз'яснено, його права та обов'язки (підпис) **С. І. Гасило**

Ознайомившись з підставами затримання, правами і обов'язками затриманого, підозрюваний Гасило С. І. відмовився надати пояснення (підпис) **С. І. Гасило**

Кінолог Броварського ВП, капітан поліції Юзько О. Ю. на підставі ч. 3 ст. 208 КПК України, із дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223, 236 КПК України, у присутності понятих:

- 1) Андрійчука Максима Васильовича 13.09.1990 р. н., вул. Приміська, 27, м. Бровари,
- 2) Мирного Олексія Володимировича 02.06.1990 р.н., вул. Приміська, 29, м. Бровари.

здійснив обшук затриманого Гасила Степана Івановича 15.12.2000 р. н., під час було виявлено та вилучено з кишені його куртки гроші в сумі 5140,00 гривень купюрами:

- 10 купюр номіналом 500 грн з номерами: АВ6051113, АП6352142, АК0205142, ОР0125847, ЛК0147852, ЛД3698521, КА2345678, НО9852104, НО0876543, ЖС7854120)

- 1 купюра номіналом 100 грн з номером УК0254251
- 2 купюри номіналом 20 грн з номерами: ВД6754362, ОР2321224, походження яких Гасило С. І. не зміг пояснити.

Зауваження і доповнення до протоколу: протокол прочитано вголос, доповнення і зауваження не надійшли.

З протоколом ознайомлені поняті, яким відповідно до вимог ст. 66 КПК України роз'яснено обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії.

Поняті:	1) <u>(підпис)</u>	2) <u>(підпис)</u>
Кінолог	<u>(підпис)</u>	О. Ю. Юзько
Затриманий	<u>(підпис)</u>	С. І. Гасило

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП

/підпис/

Д. П. Прокопенко

ПРОТОКОЛ ОБШУКУ

15 квітня 2020 року

м. Бровари

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП в Київській області Прокопенко Д. П., розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 77 від 12.04.2017, з «11» год. «00» хв. до «12» год. «15» хв. провів обшук за участю спеціаліста:

Вяхірьова С. К.

(підпис)

якому відповідно до ч. 4, 5 ст. 71 КПК України роз'яснено його права і обов'язки,

у присутності понятих:

1. Кваші Олексія Петровича, 17.11.1985 р.н., м. Бровари, вул. Драйзера, 17 кв. 186;
2. Коваля Григорія Володимировича, 07.02.1985 р.н., м. Бровари, вул. Бажана, 9 кв. 143.

яким згідно з ст. 11, 13, 15, 223 КПК України роз'яснено їхні права і обов'язки.

1) (підпис)

2) (підпис)

Особам, які беруть участь у проведенні обшуку роз'яснено вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, а також про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання: фотоапарат марки «Кенон».

Гр-ну Гасилу Степану Івановичу (прізвище, ім'я, по батькові особи, яка обшукується, або особи яка займає приміщення, що обшукується) надано ухвалу слідчого судді Броварського міськрайонного суду від 14.04.2020 про проведення обшуку у квартирі № 4, що по вул. Петрова 26 у м. Бровари.

Копію ухвали слідчого судді про проведення обшуку отримав:

Гасило С. І.

(підпис)

Гасилу С. І. запропоновано видати зазначений в ухвалі викрадений у потерпілої Тищенко П. В. ноутбук марки «Dell Inspiron 3582» чорного кольору, на що він добровільно надав вказаний ноутбук

Ноутбук марки «Dell Inspiron 3582» чорного кольору з серійним номером 35C445DIW-73B було вилучено, опечатано та відправлено на зберігання до Броварського ВП.

Протокол прочитано вголос, заяв і зауважень не надійшло.

Особа, в приміщенні якої проводився обшук:

Гасило С. І.

(підпис)

Поняті, присутні при обшуку приміщення:

1) **Кваша О. П.**

(підпис)

2) **Коваль Г. В.**

(підпис)

Учасники обшуку:

Вяхіреєв С. К.

(підпис)

Обшук провів:

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП

/підпис/

Д. П. Прокопенко

Один примірник протоколу обшуку отримав – Гасило С. І.

(підпис)

ПРОТОКОЛ

пред'явлення речей для впізнання

16 квітня 2020 року

М.

Бровари

Впізнання почато: о «17» год. «20» хв.

впізнання закінчено: о «18» год. «40» хв.

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП у Київській області Прокопенко Д. П., у кримінальному провадженні № 77, відомості про яке внесено до ЄРДР 12 квітня 2020 року, у приміщенні кабінету № 2 Броварського ВП ГУНП при електричному освітленні з дотриманням вимог ст. 40, 104, 223, 229, 231 КПК України в присутності осіб (понятих), яким роз'яснено вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання: *цифровий фотоапарат "Canon SX 120 IS"*, у присутності понятих:

- 1) Смолінського Олега Вікторовича, 17.05.19890 р.н., м. Бровари, Київська область, вул. Каноненка, 70, кв. 7;
- 2) Громика Ігоря Олексійовича, 08.09.1995 р. н, м. Бровари, Київська область, вул. Каноненка, 70, кв. 18,

яким відповідно до ст. 11, 13, 15, 66, 223 КПК України роз'яснено їхні права і обов'язки, провів пред'явлення для впізнання речей, які було вилучено під час обшуку 15.04.2020 року та на час проведення слідчої дії ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582 Black», наданий для впізнання серед інших речей, які не мають різких відмінностей у зовнішньому вигляді, а саме:

- 1) ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582 Black», бувший у використанні;
- 2) ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell G3 Black», бувший у використанні;
- 3) ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Latitude 5290 Black», бувший у використанні.

Перед пред'явленням речей для впізнання у потерпілої Тищенко Павліни Валентинівни попередньо з'ясовано чи може він впізнати свій ноутбук, опитано про його ознаки, а також про обставини, за яких вона бачила його.

На відповідні запитання слідчого потерпіла Тищенко П. В. відповіла, що викрадений у неї ноутбук вона може впізнати за зовнішнім виглядом, а саме ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582 Black», із невеликими подряпинами на верхній кришці ноутбука справа.

У відсутності особи, що впізнає, речі було розміщено в такому ж порядку, як вказано вище й позначено номерами в порядку зростання.

Після цього в кабінет для впізнання був запрошена потерпіла - особа, що впізнає. Потерпіла попереджена про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань за ст. 384 КК України.

(підпис)

П. В. Тищенко

На запитання слідчого, чи впізнає вона серед пред'явлених їй ноутбуків, свій, який було викрадено в неї 12.04.2020 року, потерпіла Тищенко П. В. заявила, що впізнає ноутбук під № 1.

Ознаки (чи їх сукупність), за якими особа впізнала річ: Тищенко П. В. заявила, що впізнає ноутбук по кольору, подряпинах на верхній кришці справа.

З протоколом ознайомлені: шляхом особистого прочитання його змісту, зауважень і доповнень не надійшло.

Особа, що впізнавала :

(підпис)

П. В. Тищенко

Поняті :

1) (підпис) **О. В. Смолінський**

2) (підпис) **І. О. Громик**

Слідчий СВ

Броварського ВП ГУНП

у Київській області

(підпис)

Д. П. Прокопенко

ПРОТОКОЛ огляду предметів

17 квітня 2020 року
Бровари

М.

Розпочато о "09" год. "00" хв.

Закінчено о "10" год. "00" хв

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП у Київській області Прокопенко Д. П., розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 77 від 12.04.2020 року за ч. 3 ст. 186 КК України, в приміщенні службового кабінету № 2 Броварського ВП ГУНП, керуючись ст. 223, 237 КПК України, здійснив огляд предметів, про що згідно зі ст. 104, 106 КПК України склав цей протокол. Огляд проведено при денному освітленні, кімнатній температурі.

ОГЛЯДОМ ВСТАНОВЛЕНО:

1. Об'єктом огляду є поліетиленовий пакет, отвір якого обмотаний липкою стрічкою, кінці якої скріплені биркою «ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582 Black» експертного пакета № 00956», з пояснювальними написами та підписами пред'явлення речей для впізнання від 16 квітня 2020 року у приміщенні службового кабінету № 2 Броварського ВП ГУНП». При відкритті пакета встановлено, що в ньому ноутбук чорного кольору марки «Dell Inspiron 3582 Black» з серійним номером 35C445DIW-73B. На верхній кришці ноутбука справа виявлено незначні потертості подряпини.

Указаний ноутбук упаковується до поліетиленового пакета, отвір якого обмотується ниткою чорного кольору, кінці якої скріпляються биркою з пояснювальними написами та підписом слідчого.

2. Об'єктом огляду є прозорий поліетиленовий пакет, горловина якого зв'язана ниткою білого кольору, до вільних кінців якої прикріплено паперову бирку з пояснювальним написом «Гроші у сумі 5140 грн, вилучені 15.04.2020 під час затримання підозрюваного Гасила С. І. за адресою: м. Бровари, вул. Петрова 26, підпис слідчого, підозрюваного, кінолога та понятих. При відкритті пакету виявлено гроші в сумі 5140,00 грн. купюрами:

- десять купюр номіналом 500 грн з номерами: АВ6051113, АП6352142, АК0205142, ОР0125847, ЛК0147852, ЛД3698521, КА2345678, НО9852104, НО0876543, ЖС7854120)
- одна купюра номіналом 100 грн з номером УК0254251
- дві купюри номіналом 20 грн з номерами: ВД6754362, ОР2321224.

Указані гроші упаковується до поліетиленового пакета, отвір якого обмотується ниткою чорного кольору, кінці якої скріпляються биркою з пояснювальними написами та підписом слідчого.

На цьому огляд завершується. Під час огляду фотографування не проводилось. Огляд проводився при денному освітленні.

Слідчий СВ

Броварського ВП ГУНП

у Київській області

(підпис)

Д. П. Прокопенко

ПОСТАНОВА

про визнання предметів речовими доказами

20 квітня 2020 року
Бровари

м.

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП у Київській області Прокопенко Д. П., розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 77 від 12.04.2020 року, за ч. 3 ст. 186 КК України,

ВСТАНОВИВ:

Досудовим розслідуванням встановлено, що 12 квітня 2020 року приблизно о 15 годині Гасило С. І., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, проник до квартири раніше знайомої йому потерпілої Тищенко П. В., що проживає в м. Бровари Київської області по вулиці Петрова № 26 кв. 2, застосовуючи насильство, яке не було небезпечним для життя та здоров'я потерпілої, діючи умисно, з жіночої сумки, яка знаходилась в кімнаті на стільці, відкрито викрав належне потерпілій майно – ноутбук марки «Dell Inspiron 3582» та гроші в сумі 8580,00 грн. При цьому, Гасило С. І., долаючи опір потерпілої Тищенко П. В., умисно штовхнув її, від чого вона впала та отримала тілесні ушкодження у вигляді синців та забою плеча. Після вказаних дій Гасило С. І. з місця скоєння злочину з викраденим майном втік, заподіявши потерпілій Тищенко Павлині Валентинівни матеріальну шкоду на вказану вище суму.

15.04.2020 неподалік від будинку № 26, що по вулиці Петрова в м. Броварах, було затримано підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення Гасила С. І. Під час затримання було виявлено та вилучено гроші в сумі 5140 грн.

15.04.2020 у квартирі Гасила С. І. під час обшуку було виявлено та вилучено ноутбук чорного кольору марки «Dell Inspiron 3582».

16.04.2020 року, викрадений у Тищенко П. В. ноутбук було пред'явлено для впізнання потерпілій Тищенко П. В., яка впізнала його.

17.04.2020 року проведено огляд ноутбука, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582» та грошей у сумі 5140 грн купюрами: десять купюр номіналом 500 грн з номерами: АВ6051113, АП6352142, АК0205142, ОР0125847, ЛК0147852, ЛД3698521, КА2345678, НО9852104, НО0876543, ЖЄ7854120, одна купюра номіналом 100 грн з номером УК0254251, дві купюри номіналом 20 грн з номерами: ВД6754362, ОР2321224.

Ураховуючи викладене, а також те, що вказаний вище ноутбук має значення як речовий доказ у цьому кримінальному провадженні, керуючись ст. 98, 110 КПК України,

ПОСТАНОВИВ:

1. Визнати та долучити до кримінального провадження № 77, речові докази – ноутбук, корпус чорного кольору, марки «Dell Inspiron 3582» та гроші у сумі 5140 грн купюрами: десять купюр номіналом 500 грн з номерами: АВ6051113, АП6352142, АК0205142, ОР0125847, ЛК0147852, ЛД3698521, КА2345678, НО9852104, НО0876543, ЖЄ7854120, одна купюра номіналом 100 грн з номером УК0254251, дві купюри номіналом 20 грн з номерами: ВД6754362, ОР2321224.

2. Передати на відповідальне зберігання вищевказані речі після проведення всіх необхідних процесуальних дій потерпілій Тищенко П. В.

3. Копію постанови направити керівнику Броварської місцевої прокуратури м. Бровари.

Слідчий СВ Броварського ВП ГУНП

(підпис)

Д. П. Прокопенко

**КИЇВСЬКИЙ НАУКОВО–ДОСЛІДНИЙ ЕКСПЕРТНО–КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
МВС УКРАЇНИ**

Сектор економічної та товарознавчої експертизи

10000, м. Київ, вул. Короленка, 4

Висновок № 23
товарознавчої експертизи
(витяг)

15 травня 2020 року

м. Київ

До сектора економічної та товарознавчої експертизи відділу інженерно-технічної, економічної та товарознавчої експертизи Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України у Київській області 26 квітня 2020 року при супровідному листі від 16.04.2020 № 177 із СВ Броварського ВП ГУНП у Київській області надійшла постанова слідчого СВ Броварського ВП ГУНП у Київській області Прокопенка Д. П. від 16 квітня 2020 року про призначення судово-товарознавчої експертизи у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 12.04.2020 за № 77.

Проведення судової експертизи доручено експертові сектора економічної та товарознавчої експертизи відділу інженерно-технічної, економічної та товарознавчої експертизи НДЕКЦ Сліпченком Володимиром Романовичем, який має вищу економічну освіту, кваліфікацію судового експерта з правом проведення товарознавчої (12.1 визначення вартості (оцінка) машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання) експертизи (свідоцтво № 1989897, видане ЕКК МВС України 05.09.2012 року), стаж експертної роботи з 2012 року.

Про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків за ст. 384, 385 КК України попереджений.

Експерт-товарознавець

(підпис)

В. Р. Сліпченко

На вирішення судової експертизи поставлено запитання:

1. Яка залишкова вартість бувшого у користуванні ноутбука марки «Dell Inspiron 3582», станом цін на 12.04.2020 року?

ВИСНОВОК

На підставі аналізу результатів, проведених техніко-економічних розрахунків, встановлено, що середня ринкова вартість бувшого у користуванні ноутбука марки «Dell Inspiron 3582» з пошкодженнями на верхній кришці ноутбука у вигляді подряпин – становить 5500,00 грн.

До Броварського міського суду Київської області

Позивач-потерпіла:

Тищенко Павліна Валентинівна, 16.11.1957 року народження, проживає за адресою: м. Бровари, Київська область, вул. Петрова, 26, кв. № 2,

моб. тел.: +38050111111

Відповідач-обвинувачений:

Гасило Степан Іванович 15.12.2000 р. н., зареєстрований та проживає за адресою: м. Бровари, Київська область, вул. Петрова, 26, кв. 4,

моб. тел.: +38050333333

Ціна позову 3440,00 гривень.

П О З О В Н А З А Я В А

про відшкодування матеріальної шкоди

Броварським ВП ГУНП у Київській області здійснюється досудове розслідування кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань 12 квітня 2020 року за № 77 за підозрою Гасила Степана Івановича у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 186 КК України.

Гасило С. І. підозрюється у тому, що 12.04.2020 року о 15 годині, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, проник до моєї квартири, що розташована в м. Бровари Київської області по вулиці Петрова, № 26, кв. 2, застосовуючи до мене насильство, яке не було небезпечним для життя та здоров'я, діючи умисно, з моєї жіночої сумки, яка знаходилась в кімнаті на стільці, відкрито викрав належне мені майно – ноутбук марки «Dell Inspiron 3582», чим спричинив мені матеріальну шкоду залишковою вартістю відповідно до висновку експерта від 20.04.2020 року – 5550,00 грн та гроші в сумі 8580,00 грн.

У встановленому законом порядку мене визнано у кримінальному провадженні потерпілою.

Злочином, вчиненим Гасилом С. І., мені заподіяно матеріальні збитки в сумі 3440,00 грн, що становить частину викрадених грошей. Гроші у сумі 5140 грн та викрадений ноутбук «Dell Inspiron 3582» мені повернули працівники поліції.

Відповідач добровільно не відшкодував матеріальні збитки, у зв'язку з чим я змушена подати цивільний позов.

Згідно з ч. 1 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору звільняються позивачі: за подання позовів про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення кримінального правопорушення.

На підставі викладеного, керуючись ст. 128 КПК України

П Р О Ш :

1. Визнати мене цивільним позивачем у кримінальному провадженні.
2. Стягнути з Гасила Степана Івановича на мою користь суму матеріальної шкоди у розмірі 3440,00 грн.

Додаток:

- копія позовної заяви;

«20» травня 2020 року

(підпис)

П. В. Тищенко

Міністерство охорони здоров'я України	МЕДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
КОБСМЕ	Форма № 170 / о
м. Бровари, вул. Лікарняна, 2, тел.3-18-51	Затверджена наказом МОЗ України <u>050899р №197</u>

ВИТЯГ

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

№ 112-КП/20

На підставі постанови від 14 квітня 2020 року «Про призначення судово-медичної експертизи» слідчого Броварського ВП ГУНП у Київській області Прокопенко Д. П. (ЄРДР № 77 від «12» квітня 2020 року)

судово-медичний експерт Броварського районного відділення КОВАЛЬЧУК Л. В. **стаж роботи 15 років, вища категорія**

провів (вели) **судово-медичну експертизу**

гр.-нки Тищенко Павліни Валентинівни, 16.11.1957 р.н, що проживає у м. Бровари Київської області.

Паспорт: особа засвідчена працівником Броварського ВП ГУНП

З правами та обов'язками експерта, що передбачені ст. 69 КПК України, ознайомлений (і). Відповідно до ч. 2 ст. 102 та ст. 70 КПК України попереджений (і) про відповідальність за ст. 384, 385 КК України за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерта.

Експерт(и) _____ (підпис) **С. В. КОВАЛЬЧУК**

При проведенні експертизи були присутні: _____

Експертиза почата **16 квітня 2020 року**

(дата)

Експертиза закінчена **20 квітня 2020 року**

(дата)

Висновок експерта викладений на **двох** аркушах

Судово-медична експертиза проведена з метою вирішення наступних запитань:

ВИСНОВОК:

Тищенко Павліні Валентинівні було заподіяно легкі тілесні ушкодження у вигляді синців правої руки та спини, а також забою правого плеча, які не є небезпечними для її життя та здоров'я, та могли виникнути від одноразового падіння з висоти зросту.

Судово-медичний експерт

(підпис)

С. В. Ковальчук

УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «БРОВАРСЬКА МІСЬКА
НАРКОЛОГІЧНА ЛІКАРНЯ»**

45012, м. Бровари, Київська область, проспект Перемоги, 5 тел.: 28-17-10

ВИСНОВОК № 64

10.05.2020

м. Бровари

До Броварської міської наркологічної лікарні 14.05.2020 при супровідному листі № 44/19 від 04.05.2020 із Броварського ВП ГУНП у Київській області надійшла постанова слідчого Броварського ВП ГУНП у Київській області Прокопенка Д. В. від 04.05.2020 про призначення судової наркологічної експертизи у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 77 від 12.04.2020, за підозрою Гасила Степана Івановича, 15.12.2000 р. н. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 186 КК України.

Проведення судової експертизи доручено комісії КЗ Броварської міської наркологічної лікарні у складі трьох лікарів (експертів) :

- головного лікаря нарколога Томільченка О. К., досвід роботи 20 років;
- лікаря нарколога Горової Л. Д., 16 років досвіду;
- лікаря терапевта Титаренко А. М., досвід роботи 17 років.

Про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на експертів обов'язків за ст. 384, 385 КК України попереджені.

Лікарі:	(підпис)	О. К. Томільченко
	(підпис)	Л. Д. Горова
	(підпис)	А. М. Титаренко

На вирішення експертизи були поставлено такі запитання?

1. Чи страждає Гасило С. І., 15.12.2000 р. н. на цей час алкоголізмом?
2. Чи потребує Гасило С. І., 15.12.2000 р. н. лікування від алкоголізму на цей час?
3. Чи має Гасило С. І., 15.12.2000 р. н. залежність унаслідок вживання алкоголю?

Для забезпечення проведення експертизи надано матеріали кримінального провадження № 77 від 12.04.2020 та запрошено підозрюваного Гасило Степана Івановича, 15.12.2000 р. н.

ВИСНОВОК:

У підозрюваного Гасила Степана Івановича, 15.12.2000 р. н. немає психічно поведінкових розладів внаслідок вживання алкоголю.

Гасило С. І. не має залежності внаслідок вживання алкоголю. Лікування не потребує.

Лікарі:	<i>(підпис)</i>	О. К. Томільченко
	<i>(підпис)</i>	Л. Д. Горова
	<i>(підпис)</i>	А. М. Титаренко

УІАЗ УМВС України у Київській області
(назва органу внутрішніх справ, куди направляється вимога)

1. Прізвище **Гасило**
2. Ім'я **Степан**
3. По батькові **Іванович**

4. Народився **15.12.2000 року**
5. Місце народження: **м. Бровари, Київська область**
6. Адреса: **м. Бровари, Київська обл. вул. Петрова, 26, кв 4,**

7. Чим викликана перевірка: **притягнення до кримінальної відповідальності**
8. Номер кримінального провадження: **№ 77**
9. Яка потрібна довідка: **про судимість**

Слідчий СВ

Броварського ВП ГУНП

(підпис)

Д. П. Прокопенко

ДОВІДКА

За даними інформаційного центру

відомості про судимості

Гасила Степана Івановича,

15.12.2000 р. н., уродженця

м. Броваря Київської області,

відсутні.

26.04.2020 *(підпис)* **М. М. Приходько**

ДОВІДКА

Видана КЗ ТРР «Броварська ЦМЛ» про те, що Гасило Степан Іванович, 15.12.2000 р.н. за допомогою до психіатра не звертався (лась) і на диспансерному обліку у психіатра не перебуває.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Лікар

(підпис)

С. Т. Литвинчук

26 квітня 2020 року

Довідка

Видана КЗ ТРР «Броварська ЦМЛ» про те, що Гасило Степан Іванович, 15.12.2000 р.н. за допомогою до лікаря-нарколога не звертався (лась) і на диспансерному обліку у лікаря-нарколога не перебуває.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги

Райнарколог

(підпис)

Ю. Ю. Труба

26 квітня 2020 року

ДОВІДКА-ХАРАКТЕРИСТИКА

Гасила Степана Івановича, 15.12.2000 р. н., уродження м. Бровари Київської області, зареєстрований та проживає за адресою: м. Бровари, Київська область, вул. Петрова, 26, кв. 4, не судимий,

Гасило Степан Іванович за вказаною адресою проживає з 2010 року. За місцем проживання характеризується негативно.

Гасило Степан Іванович схильний до вчинення правопорушень, веде антигромадський спосіб життя, зловживає спиртними напоями, тимчасово ніде не працює.

Довідка-характеристика видана для подання за місцем вимоги.

04.05.2020 року

Міський голова

(підпис)

І. І. Котелевський

Навчальне видання

Боброва Юлія Юріївна, д.ю.н.

**СУДОУСТРІЙ
ТА
ВІЙСЬКОВІ ПРАВООХОРОННІ
ОРГАНИ В УКРАЇНІ**

Навчальний посібник

Видавництво

Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка
03680, м. Київ, вул. Ломоносова, 81

Підписано до друку 04.02.22 р. Формат 60×84¹/₁₆.
Гарнітура Times.Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 100 прим.
Ум. друк. арк. 11,14. Зам. 49-54.

Надруковано в навчальному тренувальному комплексі ВІКНУ
імені Тараса Шевченка
03680, м. Київ, вул. вул. Ломоносова, 81